

П'єр Сувестр, Марсель Аллен

ПОРОЖНЯ ТРУНА

Роман

I

КЛІНІКА

— Пан професор прийшов?

— Ще ні.

— Жаль! Котра година? Мабуть, уже чверть на одинадцяту?

— Так, щойно пробило п'ятнадцять хвилин одинадцятої, але, здається, годинник поспішає.

— Що ж, почекаємо... Але дивно, чому професора досі немає.

— Якщо ви так хочете, я могла б подзвонити йому додому!

— Люба моя, я вже це зробила. Пан професор вийшов зі свого помешкання о восьмій ранку; в нього була консультація у місті, і вона, мабуть, затягнулася довше, ніж він сподівався.

— Ви хочете його бачити з приводу хворої, що лежить у палаті № 28?

— Саме так.

— Їй погано?

— Власне кажучи... Хоч я не дуже на цьому розуміюсь, але хай би професор до неї навідався.

Занепокоєна медсестра лишилася на ґанку гарного будинку, що стояв посеред парку, а мадемуазель Даніель, жінка близько сорока років із занадто правильними рисами майже чоловічого обличчя, на якому завжди був рішучий вираз, піднялася легкою ходою на третій поверх широкими розкішними сходами, прикрашеними чудовими кованими поручнями. Мадемуазель Даніель виконувала обов'язки економки, а також старшої медсестри у клініці по проспекту Мадрид у передмісті Парижа Нейї: клінікою завідував професор Поль Дроп, що своєю репутацією завдячував не лише професійним здібностям, а й вправній рекламі, й у тридцять шість років мав уже значну клієнтуру, яку привабила його гучна слава хірурга.

Жінка, яку мадемуазель Даніель залишила на ґанку, була набагато старша за неї, сива, у полотняній шапочці та халаті в білу й голубу клітинку — формений одяг медсестер клініки.

Якщо мадемуазель Даніель була старшою медсестрою, то її співрозмовниця вважалася найстарішою з тутешніх медсестер. Ім'я її було повне надії — Фелісіте. Вона мала добру репутацію серед пацієнтів і славилася своєю ретельністю, сумлінно виконувала свої обов'язки й давно вже вийшла з віку, коли шукають розваг.

При останніх словах старшої медсестри Фелісіте втомлено й покійно розвела руками. Вона побачила, що її теж турбує стан хворої з палати номер 28, дуже багаті перуанки Кончі Коралес, старої дами, яку два дні тому було прооперовано — хірург видалив у неї величезну фіброму, що загрожувала її життю.

Старенька здвинула плечима й ступила з ґанку, аж раптом її обличчя засяяло. У дальньому кінці саду, під залізною огорожею, вона побачила постать елегантного, моложавого чоловіка.

«Ось і пан професор. Мадемуазель Даніель може бути спокійна», — подумала Фелісіте.

Це справді був професор Поль Дроп. Він залишив свій розкішний автомобіль на вулиці і, піднявши комір пальта, бо ранок був морозний, а високий капелюх зсунувши на лоба, в рукавичках, швидко простував по головній алеї.

Він злегка кивнув у відповідь на шанобливе привітання Фелісіте, піднявся східцями ґанку й зайшов до будинку.

Тільки-но професор з'явився, клініка наче збудилася від звичної дрімоти, яка тут підтримувалася заради здоров'я пацієнтів. У коридорах зашелестіли спідниці, прочинялися двері, виходили медсестри, що хотіли спитати поради, із закутків появлялися родичі й друзі прооперованих, аби зловити погляд професора, скористатися нагодою і привернути його увагу до їхніх близьких.

Але професор Дроп, байдужий до всіх, швидко подолав сходи двох поверхів. На сходах третього він опинився віч-на-віч з мадемуазель Даніель; старша медсестра мала більше право спинити хірурга, ніж її підлеглі чи пацієнти. І вона це зробила зовсім не бентежачись.

— Пане професор, — звернулася вона чітким і дзвінким голосом, яким голосом розумної жінки, — будьте ласкаві, два слова щодо хворої з палати номер 28.

Професор мимоволі зробив жест, аби відсторонити її зі своєї дороги. Він насупив брови й сказав:

— Зараз, Даніель, зараз... Ви добре знаєте, що я повинен оперувати... Я спізнився, хвора вже, мабуть, з півгодини під хлороформом.

Мадемуазель Даніель наполягала:

— Лише на якусь мить, пане професор, у хворої з двадцять восьмої палати сьогодні вранці була висока температура.

— Скільки?

— 39,2.

Хірург насупився.

— Їй нічого не давали? Нічого не робили? Нічого рідкого? Ніяких напоїв?

— Ні, пане професор, дотримувалися абсолютної дієти, хіба що трошки розбавленого водою шампанського.

Поль Дроп нічого не відказав і, обійшовши Даніель, ступив на сходи, що вели на четвертий поверх, де була розташована операційна.

Він не звернув уваги на стривожений вираз старшої медсестри, яка з раннього ранку покладала всю свою надію на професора і, здавалося, вбачала в тому, що він утратив інтерес до хворої, визнання його безсилля.

Хірург не вернувся назад, але спинився й, пригладжуючи рукою свою розкішну шевелюру, яка вже почала виблискувати сріблом, запитав:

— Даніель, хвора з двадцять восьмої палати — це та іноземка, пані Конча Коралес із Перу?

Даніель, що вже рушила вниз, ураз обернулася.

— Так, пане професор.

І побачивши, що професор вагається, заблагала:

— Запевняю вас, випадок дуже складний, і якби ви приділили їй зо дві хвилини, лише дві хвилини, але зараз...

Обличчя старшої медсестри проясніло; професор зважився, він спустився на площадку і швидким нервовим кроком попростував по коридору.

Даніель відчинила перед ним двері, хірург зайшов до палати, яка тонула в напівтемряві. Вона була вся пофарбована білою емаллю; посередині стояло маленьке мідне ліжко, де на білих простирадлах лежала жінка, тіло якої випиналося під покривалом. Жовта, наче віск, голова, занурена в подушку, здавалася важкою, як у мертвої, очі були напівзаплющені, а з розтуленого рота вихоплювався хрипкий подих. Біля ліжка сиділа молоденька медсестра з приємним чистим обличчям і раз у раз промокала тоненькою батистовою серветкою великі краплі поту, що виступали на скронях у хворої.

Жінка на ліжку, сиве волосся якої було заплетено, наче у дівчини-пансію-нерки, здавалася непритомною.

Професор звернувся до медсестри:

— Дайте-но мені температурний листок.

Та поспішно підвелася й подала розліновану картку, на якій був викреслений олівцем графік температури хворої.

Мадемуазель Даніель теж зайшла послухати, що скаже професор; вона вдивлялась у його очі, намагаючись щось прочитати на професійно незворушному обличчі лікаря. Потім перевела погляд на нещасну, на її опухле лице, запалі очі, мокрі скроні, й мимоволі порівняла її, змучену стражданням стару жінку, з гарною, сповненою молодості і здоров'я медсестрою, що чергувала в цій палаті.

Професор запитав:

— Коли її оперували?

— Позавчора, пане професор, ви самі...

— Атож, — сказав професор. — Апендицит у неї був чи що?

— Ні, пане професор, фіброма; хай пан професор пригадає, цю пацієнтку було прооперовано у п'ятницю вранці, о восьмій годині, тоді саме линула злива.

Молода медсестра, подаючи ці подробиці, зовсім не дивувалася, що лікар нічогосінько не пам'ятає про операцію, яку сам зробив хворій. Вона чудово знала: кожнісінький день після обіду або й уранці професор Поль Дроп робив чотири-п'ять операцій.

Професор неухважно глянув на свою принадну співрозмовницю.

— Спасибі, мадемуазель Жермен, за вашу інформацію. — І додав: — Тепер я все пригадую.

Він глянув на хвору, підійшов до неї, доторкнувся білими випещеними пальцями до зап'ястя старенької жінки й сказав:

— Сувора дієта. Дайте їй трішки хініну, розведеного мінеральною водою. Температуру треба збити. — І скинувши обох медсестер важким і суворим поглядом, прорік: — Щодо цього я цілком покладаюся на вас.

З цієї миті його думки були зайняті зовсім іншим. Як він сказав кілька хвилин тому, поверхом вище його чекала хвора, яку він мав оперувати і яка вже хвилин сорок мала бути під хлороформом чи принаймні ось-ось мала його прийняти.

Професор швидко піднявся на горішній поверх, цього разу його ніхто не потурбував. Там уже були асистенти, інтерни; він зайшов у сусідню з операційною кімнату, а тим часом співробітники, довідавшись про його прихід, поспішили до пацієнтки, що лежала в палаті поруч, і почали усипляти її хлороформом.

Клініка професора Поля Дропа була, безперечно, однією з найкращих у Парижі. Розташована під самим Булонським лісом у сприятливому для здоров'я кварталі Нейї, вона мала, принаймні зовні, принадливий і затишний вигляд.

Вже два роки, як доктор Поль Дроп працював у цьому чудовому старовинному особняку, збудованому посеред великого парку. І зробивши рекламу своєму імені, а тим самим і клініці, якою завідував, він увійшов у вишукане світське товариство, зумів залучити клієнтуру, що добре платила й цінувала його.

Скоро йому довелося розширити свою клініку й він збудував два нові корпуси обабіч старого. Там розташувалися так звані допоміжні помешкання. В кожному корпусі було по десять просторих, добре провітрюваних палат з усіма зручностями, а також дбайливо підібране найдосконаліше асептичне і обладнання. Всюди, звичайно, була гаряча й холодна вода, центральне опалення, електричне освітлення.

На четвертому поверсі головного корпусу були розміщені дві великі операційні. Професор щодня робив по кілька операцій, до того ж оперував тут не тільки він; інші хірурги, що, на відміну від Поля Дропа, не мали власних клінік, часто клали сюди своїх пацієнтів.

Персонал клініки був численний, добре вишколений, керувала ним мадемуазель Даніель, удостоєна найвищих відзнак, яка вже три роки обіймала, по суті, дві посади й працювала на диво енергійно; дбаючи про всіх пацієнтів, вона не лінувалася навідувати їх серед ночі, коли виникала така потреба. Вона була довірена особа професора і не зловживала цією честю. Під її орудою працювало близько сорока медсестер; серед них і черниць, що їх приставляли до хворих, коли вони цього бажали.

Клініка була дуже дорога, кожна операція коштувала не менше дванадцяти тисяч франків, включаючи перебування в ній до і після операції. Але, мабуть, такі ціни не здавалися надмірними, тому що в операційний сезон, бо ж існує й такий, як і театральний, було дуже важко влаштуватися у клініку доктора Поля Дропа, де місце завжди замовлялося заздалегідь.

Однак, незважаючи на це, з комерційного погляду цей заклад не дуже процвітав. Коли клініка коштувала дорого для пацієнтів, то не дешевше вона обходилася для тих, хто нею завідував.

Треба було безперервно вдосконалювати обладнання, персоналу доводилося платити дедалі більше, реклама коштувала шалені гроші, і якщо подеколи професора Поля Дропа бачили заклопотаним і стривоженим, то причиною і тривоги був не лише стан здоров'я пацієнтів, а й фінансовий стан клініки.

Організуючи свою клініку, професор Дроп уклав угоду з одним підприємцем; за цією угодою той зобов'язався покрити видатки на її обладнання. Сам професор узяв на себе обов'язки, так би мовити, технічного директора. Але підприємець розорився: підряди на утримання клініки, які він уклав з багатьма підприємствами, довели його до банкрутства.

Справами клініки зайнялося акціонерне товариство, що його пощастило створити з великими труднощами і яке, ледь ставши на ноги, погрожувало розпастися; його акції, запропоновані маклерами на біржі, розходилися дуже і повільно. Протягом цього непевного періоду Поль Дроп був змушений мало-помалу перебирати на себе функції постачальника й одночасно займатися лікарською практикою. Йому доводилося робити численні борги, і він постійно сушив собі голову, як би позбутися цих клопотів і зайнятися лише своєю справою та пацієнтами. Думав він над цим давно, та нічого не міг придумати, і це його дуже гнітило.

День минув без особливих подій — у клініці все йшло, як завжди; потім, настала ніч, яка накинута завісу мороку, суму й таємничості на великий і парк з його старими деревами, з яких вже опало листя, на корпуси, де відпочивали хворі.

Мадемуазель Даніель пішла спати аж опівночі. З восьмої години вечора її роль медсестри скінчилася і вона взялася до обов'язків економки. Помінявши білий халат на чорний фартух, вона протягом чотирьох годин виводила цифри, перевіряла накладні, рахунки, записи, заповнювала книгу видатків і прибутків, потім, поморщившись, вирішила піднятися до своєї кімнати й поспати, звелівши перед тим старій Фелісіте, яка чергувала цієї ночі.

— Будіть мене лише тоді, коли це буде необхідно.

Тим часом у палаті номер 28 молоденька медсестра Жермен усе ще сиділа біля своєї підопічної. Лікування, що його призначив професор, дало лише незначний ефект, і старенька перуанка помалу опритомніла й від цього страждала ще дужче.

Вже кілька годин бідолашна задихалася й хрипіла, хоч і не дуже гучно, бо була надто ослаблена після операції, виснажена гарячкою і призначеною їй дієтою. Молода медсестра щиро співчувала страждальниці, якій не могло принести ніякого полегшення її величезне багатство, мільйони, що ними, як вважали, вона володіє.

Пані Конча Коралес тремтячими губами щось шепотіла незрозумілою для медсестри мовою, часом вставляючи французькі слова. Старенька безперервно благала:

— Пити, пити...

Потім, як і всі хворі після операції, вона просила, щоб їй дали заспокійливе. Здавалося, вона аж надто перебільшувала свої страждання, аби домогтися, щоб її бажання задовольнили. Та молоденька медсестра не наважувалася давати ліки, які вимагала хвора, вона знала, що діють вони сильно і застосовувати їх небезпечно.

І безперервні стогони хворої лунали дедалі гучніше в нічній тиші.

Палату, наповнену нудотним запахом хлороформу і компресів, освітлювала лиш одна електрична лампочка в нічнику. Медсестра, не ремствуючи, і слухала, як годинник відбиває час; близько півночі страждання хворої стали нестерпні. Жермен тихо обійшла ліжку пацієнтки, прочинила двері в коридор і поклікала:

— Фелісіте!.. Фелісіте!..

Стара медсестра, що спала у кріслі, довго розбуркувалася, поки встала й підійшла до Жермен.

— Що таке?

— Хворій з палати номер 28 погано, дуже погано, мабуть, треба попередити мадемуазель Даніель.

Фелісіте невдоволено скривилася.

— Мадемуазель Даніель потрібно відпочити, вона веліла будити її тільки в крайньому випадку... Ваша хвора ж не помирає?

— Сподіваюся, що ні, але вона так страждає.

Фелісіте знизала плечима. Діло звичне: що ж тут поробиш?.. Така вже доля всіх прооперованих, треба перетерпіти ці муки, коли хочеш видужати! Однак вона перепитала:

— Увечері ви давали їй заспокійливе?

— Ні, не давала. Я чекаю кризи — так мені звеліли... Ви ж бо знаєте, що і давати заспокійливе можна лиш при таких нестерпних болях, які можуть зашкодити видужуванню хворих.

— Авжеж... авжеж... — погодилася Фелісіте, яка, мабуть, не зовсім довіряла лікарським приписам. — Але все ж таки не годиться, щоб людина репетувала цілісіньку ніч... Дайте їй щонебудь, бідолашна заслужила.

— Признатися, це таки правда, — підтвердила Жермен.

На цьому жінки й розійшлися, нечутно ступаючи по паркету.

Фелісіте повернулася до свого крісла й ще з більшою насолодою поринула в сон, а молода й красива Жермен зайшла до палати, де хрипіла бідолашна Конча Коралес.

— Господи, — мурмотіла вона, — як я страждаю... як страждаю.

З божественною усмішкою, що надавала їй обличчю ангельської подоби, Жермен підступила до ліжка.

— Я зараз потамую ваші страждання, — мовила вона, — дам вам випити мікстуру, від якої ви заснете.

І при світлі нічника Жермен приготувала снодійне й піднесла його Кончі Коралес.

Та аж напружилася, аби підвестись, щоб випити ліки, так їй не терпілося вгамувати спрагу, забути й потамувати свій біль.

Але Жермен звеліла:

— Ні, ні, не ворухіться.

З професійною вправністю вона просунула руку під подушку, на якій лежала голова хворої, повільно й обережно підняла її, а вільною рукою піднесла до губ жінки склянку з мікстурою.

Зусилля, що їх доклала Конча Коралес, були дуже незначні, проте вона знесилена відкинула голову, ледь помітною усмішкою подякувала своїй гарненькій доглядальниці й слабким, наче подих, голосом пожалілася:

— Як мені погано, дитино моя.

Крізь причинені віконниці до лікарняної палати проник світанок. Хвора перестала жалітися й стогнати, і Жермен, що задрімала на стільці, розплющила очі й опам'яталась. Вона бачила радісний і чарівний сон, заглянула у веселий, принадний світ, а тепер різко повернулася до дійсності.

Була вже, мабуть, шоста година ранку, через кілька хвилин хвора прокинеться й знову почне жалітися, і це триватиме, очевидно, доти, аж доки вона одужає чи помре.

Хоч як там є, одне було ясно: коли Конча Коралес покине палату, її місце займе інша хвора, потім ще і ще, і так без кінця. Хіба ж це життя? Чи варто так жити вічно?

Жермен пробудилася з короткого забуття обурена своєю долею, відчуваючи, що її серце стискається від прагнення вирватися з обіймів нудної буденщини, зазнати всіх життєвих втіх... Хіба ж вона не молода, красива, освічена, розумна?

Але раптом вона скочила із стільця, пополотніла й кинулася до ліжка хворої. Та не ворухилася — річ не дивна, — але з першого погляду було помітно, що жовтий колір обличчя старої жінки змінився на мертвотно білий.

І їй здалося, що нерухоме досі тіло Кончі Коралес здригнулося й підозріло застигло.

Молода медсестра вже не раз бачила смерть. Вона схопила маленьке люстерко на столику поблизу і піднесла його до губ старої перуанки. Блискуча поверхня скла не потьмяніла. Жермен перехрестилася.

— Все кінчено, — прошепотіла вона без особливих емоцій, бо очікувала на фатальний кінець щоразу, коли їй довіряли нову хвору.

Вона зразу ж навела порядок у палаті, пересунула в куток етажерку з уже непотрібними флаконами, швидко заправила ліжка, натягнула покривало на тіло старенької й вирушила до мадемуазель Даніель.

Саме цієї миті годинник пробив за чверть сьому, і Даніель зайшла до свого кабінету. Тільки-но вона

побачила медсестру, як зразу ж збагнула, що сталося.

— Мабуть, хвора з двадцять восьмої палати померла? — запитала вона.

— Так, я прийшла вас про це сповістити.

Даніель сіла за своїм столиком.

— Зараз я складу доповідню панові професору. Яка була температура у хворі о десятій годині вечора?

— Трохи впала... 39,3.

— А пульс?

— Дуже нерівномірний. Від 60 до 120 ударів.

— Очевидно, операційний шок, — проголосила Даніель і запитала. — Вона дуже страждала під час агонії?

— Ні, — відповіла Жермен, — вона прийняла досить сильну дозу валер'янокислої солі.

Почувши таку відповідь, Даніель підскочила.

— Снодійне? — крикнула вона. — Ви дали їй снодійне?

Жермен збентежилася:

— Вона так страждала! Я зовсім не хотіла завдати їй шкоди, до того ж проконсультувалася з Фелісите, що чергувала вночі, вона була тієї ж думки.

Мадемуазель Даніель була приголомшена.

— Бідолашна ви моя, це ж безумство, чистісіньке безумство... у цієї жінки було хворе серце, доктор ледве наважився її оперувати, а ви даєте їй снодійне.

І вона стала розпитувати докладніше:

— Яку дозу ви їй дали?

Пополотніла Жермен розказувала, як усе було. Мадемуазель Даніель піднесла руки догори:

— Це безумство... — Потім чітко промовила. — Ви ж її вбили.

Жермен похитнулася й упала на низенький ослін, що стояв біля стола старшої медсестри, й розридалася.

— Боже!.. Боже!.. Я не винна, якби я тільки знала... клянусь вам, що зробила це ненавмисне. Ох, це жахливо... не говоріть, що я винна...

Даніель, розчулена горем дівчини, втішала її:

— Не побивайтеся так, дитино моя, кожен може помилятися, це велика біда, велика біда, те, що сталося, але я мушу визнати... — Як жінка практична, вона виклала справу так: — Ви вчинили необачно, це факт; зараз уже нічого не повернеш... я намагатимусь, наскільки це можливо, не розголошувати сказане вами. Однак треба буде сказати правду панові професору.

— Він мене вижене, — обливалася слізьми Жермен.

— Ні, — заявила мадемуазель Даніель, — сумніваюся, а якщо наміряться, то я заступлюся за вас.

— Спасибі вам.

Даніель наказала:

— Повертайтеся до покійної, і щоб ніхто з хворих не дізнався, що вона померла. Ви ж знаєте, що ми твердимо: після операції тут ніхто не вмирає. Коли прийдуть родичі, ви їх приймете й подбаєте, аби вони не здіймали галасу. Робіть, як завжди робиться в подібних випадках. Ідіть і витріть слюзи.

За кілька хвилин трохи втішена медсестра повернулася від мадемуазель Даніель до палати номер 28.

О п'ятій годині вечора хтось тихо постукав у двері. Жермен здригнулася.

— Так і є, — подумала вона, — це родичі.

Пополудні родичі прислали букети квітів, щоб поставити їх біля ліжка, на якому лежало тіло. Проте, консьєрж їх затримав, маючи щодо цього суворі інструкції. Вносити квіти до клініки було заборонено, щоб не тривожити живих пацієнтів. Померлих же зносили вночі по службових сходах, клали в труну в приміщенні, що містилося на задвірках клініки, й нишком вивозили, аби вони не ганьбили нездарну медицину.

Жермен сподівалася побачити чоловіка, що часто навідувався, розпитуючи про стан здоров'я старої перуанки, — її племінника Педро Коралеса, багатого паризького банкіра, брюнета з елегантною походою, пальцями, обнизаними перснями, який чарував її звабливими манерами й вогниками в зіницях. Серце її забилося від хвилювання.

Яким же повинно бути його горе після втрати старенької тітоньки, єдиної родички, яку він мав?

Однак, стукав у двері не Педро Коралес, там з'явилася лиса голова лакея, що кинувши погляд на мертве тіло, бундючним і зневажливим тоном сповістив дівчині:

— Вас чекають у вітальні внизу. Племінник...

Він вийшов, грюкнувши дверима, а Жермен почала збиратися. Інстинктивно зазирнула в дзеркало, що висіло над туалетним столиком. Чарівним жестом поправила зачіску, розправила зборки блузи, затягнула шкіряний ремінець, що підкреслював її талію, оглянула свої рожеві нігті й надягнула маленьку мереживну шапочку, яка дуже їй пасувала.

Аж тоді Жермен усміхнулася сама до себе; вона ж бо знала, що гарна. Дівчина спустилася у вітальню і так тихо відчинила двері, що відвідувач і не почув, як вона зайшла. Вона зупинилася на порозі, вагаючись, ніяковіючи, і серце її, не знати чому, затрепетало.

Педро Коралес стояв до неї спиною і замислено дивився у вікно надвір, де від самого ранку безупинно йшов дощ. Перуанець був сьогодні особливо елегантний, хоча, звичайно, йому можна було б закинути певний несмак; він часто носив занадто світлі краватки та барвисте вбрання, що надто впадало у вічі. Чорне пасувало йому більше, жалоба робила його вишуканим.

Тихенький стук, з яким медсестра зачинила двері, змусив його повернутися. В нього був поважний вигляд, як у всіх людей у жадобі. Він поштиво, як і належить світській людині, вклонився медсестрі.

— Я дуже перепрошую, мадемуазель, що потурбував вас, але, признаюся вам, мені було б важко зайти туди, де лежить тіло моєї бідної тітоньки. Може, трохи пізніше, а зараз я хочу переговорити з вами, перш ніж...

Він сів, показав на крісло дівчині, але та залишилася стояти, начебто не помітила жест співрозмовника. Педро Коралес наполягав:

— Сядьте, мадемуазель.

Проте Жермен, почервонівши по саме волосся, сухо відповіла:

— Дякую, але я не втомилася.

Насправді Жермен залишалася стояти відповідно до встановленого мадемуазель Даніель правила для персоналу клініки. Медсестри, спустившись до і вітальні поговорити з родичами хворих, мали робити це якомога швидше, й аби не затягувати розмови, їм заборонялося сідати.

Побачивши, що медсестра не сідає, Педро Коралес мимоволі підвівся. Він з жалем запитав:

— Моя бідна тітонька була приречена, еге ж? Деякий час я сумнівався, та коли її направили на операцію, що, як це не сумно, була необхідна, я сказав собі, що звідси вона вже не вийде живою.

Жермен тихо, не в змозі відірвати свого погляду від обличчя гарного перуанця, промовила:

— Професор Дроп робить чудеса, і ніколи не треба втрачати надії.

Перуанець церемонно вклонився. Потім, заглядаючи дівчині у вічі, продовжив:

— Я знаю, що пан професор — хірург високої кваліфікації, але також знаю, що в нього є чудові помічниці. — Перуанець підступив до медсестри. — Поки моя тітонька хворіла, я мав нагоду оцінити ваше професійне вміння й сердечну турботу про бідолашну страдницю. Тож я повинен подякувати вам особливо. Ваша професія важка, обтяжлива, але, мабуть, дуже цікава.

Жермен не знала, що відповісти, вона не сподівалася, що розмова піде в такому напрямі. Вона промимрила кілька слів, але Педро Коралес перебив її:

— Я знаю, що ви зробили, принаймні здогадуюсь, і для мене буде великою втіхою почути, як ви піклувалися про мою бідну тітоньку. Будь ласка, розкажіть детально.

Педро Коралес замовк, а рука його тим часом торкнулася руки дівчини.

Жермен відчувала, що серце її розривається від хвилювання, її охопило якесь дивне почуття. Її бентежили не лише слова перуанця, вона була у відчаї, що цей чоловік, який адресував їй свої компліменти, висловлюючи вдячність за піклування про померлу тітоньку, мав би проклинати її за те, що вона своєю необачністю довела його єдину родичку до смерті.

Жермен не могла більше вислуховувати похвал, яких не заслугувала.

— Пане, прошу вас, не говоріть... я не можу слухати ваші похвальні і слова. Не дякуйте мені, не вихваляйте, бо це моя вина.

— Боже мій! — здивувався перуанець. — Що ви говорите?.. Ваша і вина? В чому?

Він розглядав дівчину з таким дивним виразом, що вона все більше впадала в розпач. І не дотримуючись більше встановлених правил, вона впала в крісло, захлинаючись риданнями.

— Ваша тітонька померла з моєї вини! Коли б ви тільки знали... Я у відчаї. Але вона так страждала, бідолашна, що мені хотілося зробити якнайкраще.

І Жермен одним духом виклала перуанцю, як вона допустилася помилки, і що коштувала життя Кончі Коралес. Розказуючи, дівчина, здавалося, знемагала від своєї вини, відчувала, що втрачає свідомість, так була схвильована. Її заплакані очі померкли, тіло ослабло від втоми й напруження, голова запаморочилась. Вона зітхнула, й очі її заплющились.

Жермен збудилася, як їй здалося, від довгого сну, хоча зомліла вона всього на якусь мить. Може, вона ще була непритомна? Вона опинилася в обіймах, сильні руки пригортали її до міцного тіла, у вухах бриніло освідчення в коханні. Елегантні вуса лоскотали їй губи, чоло горіло. Раптом її обпик гарячий пристрасний поцілунок.

Жермен скочила на ноги.

— Добродію! — обурено вигукнула вона.

Їй відповів голос, повний ніжності й шанобливої пристрасності:

— Я кохаю вас, ви чарівна.

І Жермен, приголомшена, розгублена, побачила біля своїх ніг Педро Коралеса!..

II

ПРИДБАННЯ ФІНАНСИСТА МІНЬЯСА

Того сірого похмурого листопадового дня погода була — гірше нікуди. З самого ранку лило як з відра, тільки під одинадцятую дощ ущух, але натомість усе заволік туман, що приховав обриси будівель і наче накинув на Париж жалобне покривало. В будинках, що оточували площу Біржі, горіли газові ріжки. Світло мерехтіло в усіх вікнах, на площі блимали вуличні газові ліхтарі, а великі електричні світильники випромінювали навколо себе голубувате сяйво, в якому перехожі набували химерного, майже нереального вигляду.

Пробило першу годину пополудні, транспорт на вулицях плинув суцільним потоком. Автомобілі мчали по вулиці Кастр-Септамбр у напрямку бульварів. Подеколи у цей потік заповзав величезний автобус, такий важкий, що брук під ним трусився; він рухався серед автомобільного тлуму з грацією мастодонта, розбризкуючи грязюку й викликаючи прокляття по всьому своєму шляху, і час від часу вивергав юрми пасажирів, що зразу ж розбігалися, кому куди треба.

На площі Біржі, яка, до речі, не мала собі подібних у всьому світі, панувала дивна атмосфера, вдихнувши якої, будь-хто з перехожих робився нервовим, збудженим, одержимим. Це була атмосфера лихоманки, золотої лихоманки, найнебезпечнішої, що постійно панувала тут під час фінансових обору док у цьому храмі, спорудженому на честь сучасної богині Фортуни!

До низького неба, що нависло над біржею, линув дивовижний, страхітливий безперервний галас, схожий на людський голос, що час від часу слабшав, стихав, знову набирав силу, переходив у вереск, дзвенів у вухах, ставав жакливим, мерзенним, відразливим.

Аби якийсь сторонній з цікавості зайшов на біржу й побачив, що там діється, він був би приголомшений. Простоволосі брокери, гасаючи, щось черкали на своїх картках, мчали по сходах, викрикували, зіштовхувалися, кидаючись до телефонів чи телеграфу; жести їхні були різкі, голоси — хрипкі, вони весь час перебували в пекельному поспіху.

Торги того дня ніяк не налагоджувались; насувалася криза.

При відкритті біржі стало відомо, що одна іноземна держава замовила у Франції велику кількість гармат. Ця новина змусила битися пульс біржі з шаленою частотою. Почали народжуватися найсуперечливіші чутки, дехто в них вірив, інші спростовували їх із запалом.

Біржовики юрмилися у вестибюлі, нашіптували один одному на вухо найнеймовірніші звістки.

— Це війна, о Господи!.. Я продаю свої золоті копальні.

— А я — свої мідні.

— Скажіть лишень, а Ротшільд, що він робить?

І всі, звичайно, намагалися дізнатись, що думають із цього приводу найкрупніші біржовики.

Продають вони чи купують?

Грають на підвищення чи пониження?

Вісті, не знати ким і звідки донесені, негайно ставали відомі всім. Вони буквально перелітали з уст в уста, викликали шквали і бурі.

— Акції понизяться! — кричав один.

Інший одзивався:

— Отуди к бісу! Справа ясна, завтра вони підвищаться на два пункти. Біржовики втрачали витримку і наказували маклерам:

— Продавайте! Негайно продавайте!

Або:

— Купуйте, але перед самим закриттям.

Ось так, ні з того ні з цього, лише тому, що хтось пустив неймовірну чутку, і обгородки розладнувалися, акції падали з жахливою швидкістю. Навіть ренту було зачеплено, вона втратила два пункти. Один за одним біржовики виходили у вестибюль, кусаючи губи, нервово смикаючи себе

за вуса, і тремтячими руками занотовували щось у записниках. Одні програвали, інші, щасливіші, | задоволено всміхалися, готові знову вкласти свій виграш, тільки-но їм подадуть знак.

— От бачиш, голубе, цей йолоп уже розорився. Учора він грав на підвищення.

Акції падали, все розвалювалось. Невже вчора були такі дурні, що грали на підвищення?

Лунав галас, подібний до хрипіння, в якому зливалися тисячі нерозбірливих вигуків, які ставали чіткими й збагненними, коли мова заходила про золото, гроші, цінності, коли треба було назвати точну цифру.

— Пропоную мідь за шістдесят п'ять.

— За шістдесят три вісімдесят чотири віддаю сталь.

Пропозиції йшли одна за одною.

Пропонувалися пакети акцій. Це була божевільна гра. Зненацька, коли до закінчення торгів залишалося не більше години, все перемішалось. Поширилася нова чутка.

— Он зібралися банкіри. Що вони надумали, ці лихварі?

І справді: найбагатші фінансисти зібралися докупити і радилися між собою — не інакше як обмірковували якусь підозрілу аферу. Яка ж їхня позиція? На що вони грають, на пониження чи підвищення?

Маневр банкірів уразив біржу, наче удар грому з ясного неба. За п'ять хвилин настала розв'язка.

До пів на другу курс акцій падав, чимало багачів розорилося за якісь дві години, відомі маклери були змушені закрити свої контори, дехто з біржовиків уже намацував у кишені рукоятку револьвера, що мав урятувати їх від безчестя. І тут курс франка раптом пішов угору.

Лише кілька хвилин тому біржа стояла на порозі загального краху і раптом, за мить, ситуація повністю змінилася.

Акції мідних копалень пішли вгору, а золотих — навпаки, впали. Паніка змінилася нестримним ентузіазмом.

— Ну що, голубе? Як вам банки?

Банки купували. Тільки тепер завсідники біржі зрозуміли їхній маневр. Зумисним зниженням ставок вдалося збити біржовиків з пантелику. Замовлення на гармати було вигаданим, поспішний продаж цінних паперів став усього-на-всього засобом зниження ставок.

А банки купували, купували все, поставивши на підвищення, і ті, хто, тільки-но з вигодою продавали, тепер уже купували, користуючись підвищенням курсу, входили в спілку з банками, аби скористатися вигодами їхнього маневру.

В кутку фойє, спершись об колону, стояв і зверхньо посміхався чоловік років під сорок, вдягнений просто, але з бездоганною елегантністю. На біржі його добре знали. Він появлявся тут часто і здавна.

— Це наче гра в карти, — промимрив він. — Чим довше тягнеться, тим більше виграє той, хто задумав її. Я теж виграю.

Йому пощастило розгадати сьогоднішній маневр банкірів; він зумів його передбачити, підготуватися, дочекатися, коли ставки понизяться так, що акції можна буде скупити мало не за безцінок.

— І все ж таки це паскудство! — пробурчав біржовик. — Ніколи не знаєш, багатий ти чи бідний. Минуло п'ять хвилин — ти став мільйонером, минуло ще десять — і тебе відвозять до лікарні.

Позаду нього, притуливши блокнот до стіни, робив записи якийсь чоловік. Він сказав біржовикові:

— А ви скептик, Міньясе.

Елегантний фінансист обернувся.

— О, це ви? Як справи, Жорже?

— Добре, наскільки це можливо, але я чув, що ви сказали, і це мене розсмішило.

— Чому? Ви, без сумніву, виграєте?

Чоловік, який писав і якого біржовик фамільярно назвав Жоржем, відповів, посміхаючись:

— Не виграю і не програю.

— А це ж чому?

— Я нічогосінько не виграв.

— Ви? Що ви кажете!

Міньяс підступив ближче.

— Ви твердите, що сьогодні нічого не виграли. У вашому житті це, мабуть, уперше. Отакої, Жорже, що ж це сталося, що ви не спробували щастя в цій захоплюючій грі?

Молодик згорнув папірець, що тримав у руці, вклав його в портмоне, і посміхаючись, сказав:

— У вас такий здивований вигляд. Це дійсно так, Міньясе, я ні сантима не виграв, і для цього є вагома причина.

— Господи! Та яка ж? Я вже двадцять хвилин у вас допитуюся.

— Зараз поясню, голубе. Розумієте, з учорашнього дня я не маю жодного су, я геть розорився.

І скориставшись замішанням свого співрозмовника, молодик кинув йому:

— Прощайте!

Він загубився у натовпі так швидко, що ошелешений почутою від нього новиною Міньяс не встиг його затримати й розпитати.

Біржовик не довго перебував у збентеженні. Він байдуже знизав плечима, подібно до своїх колег, коли ті дізнаються про банкрутство чи розорення когось із своїх приятелів.

— Ну що ж, тим гірше для нього! Ось іде один, хто грав на пониження.

Міньяс, не переймаючись більше долею свого знайомого, який, дуже можливо, цього вечора пустить собі кулю у скроню, відійшов від колони, біля якої простояв від самого початку роботи біржі. Це був гарний чоловік, що носив шикарне модне вбрання: просторий шкіряний плащ, циліндр, збитий на потилицю, золотий монокль, у руці він недбало тримав пречудовий стек із товстої крокодилячої шкіри, прикрашений золотим кільцем. Він пірнув у юрбу, що вже рідшала. Дійшовши до великих сходів біржі, обернувся і кинув погляд на цей ринок фінансів.

— Тут є що робити, — пробурмотів він, — роботи вистачить. Ох і дурні ж вони!

Тоді різко повернувся на каблуках і з саркастичною посмішкою рушив униз сходами, збираючись, очевидно, покинути храм Фортуни. Та ледве він ступив кілька кроків, як був змушений спинитися. Хтось гукав його:

— Міньясе! Егей, Міньясе!

— Ба, це ви? — сказав Міньяс, вітаючись з елегантним добродієм, який зразу ж, підхопивши його під руку, повів із собою. Це був також біржовик, дуже багатий перуанець, що, як розказували, відзначався неймовірним самовладанням, програючи і виграючи без найменших емоцій.

— Луїджи, яка різниця сьогодні? — запитав Міньяс.

— П'ятсот тисяч франків.

— Плюс чи мінус?

Перуанець посміхнувся:

— Плюс, звичайно. Ви ж не хотіли б... А втім, день видався чудовий, навіть якби я й програв, то не пожалкував би.

І перевів розмову на інше.

— До речі, Міньясе, ви в курсі останніх скандалів у вищому світі Парижа? Ви вже знаєте про події в жокей-клубі? Та й ви, здається, належите до цього клубу?

Фінансист Міньяс, який був греком чи принаймні видавав себе за такого, а серед біржовиків, на відміну від снобів і франтів, ніхто не переймався сумнівами щодо походження своїх колег, відмовив.

— Я не належу до цього клубу і мене не обходить, що там діється.

— Одначе ви знаєте про подію, яку я маю на увазі? Міньяс, очевидно, не знав — чи, може, вдавав, що не знає.

— Слово честі, ні. Про що ви говорите? Вчора ввечері я був у гніздечку моєї подружки на Пігаль, я навідуюсь туди час від часу. Нікого не бачив, нічого не чув... Що сталося?

Чоловіки стояли внизу біля сходів біржі. Луїджі смикнув Міньяса за рукав.

— Ходімо в бар, — запропонував він, — вип'ємо чого-небудь, і я вам розповім цю пригоду.

Через кілька хвилин вони сиділи на високих сидіннях в одному з барів поблизу біржі, куди фінансисти після довгих торгів заходили, щоб прохолоннути і по можливості узгодити свої дії на наступний день.

Луїджі відклав дві соломинки, через які потягував свій напій, секрет якого знав лише він один і який бармен готував під його безпосереднім наглядом, і почав розповідь:

— Так от, голубе, збори правління клубу були страшенно бурхливі. Вам, звичайно, відомо, що треба було вибрати нового голову, на місце якого претендували два кандидати.

— І цими двома кандидатами, — продовжив Міньяс, — були граф Мобан та мільярдер Максон? Це я знаю...

Луїджі надпив зі своєї склянки й, посміхаючись, вів далі:

— Але ви не знаєте, та й, утім, ніхто не знав, що тут ховається таємниця... Голубе мій, слухайте уважно, уявіть собі, що граф Мобан, добре нам знаний і з яким ми безліч разів зустрічалися, виявився не більше й не менше...

Звичайнісіньким злодієм, — докінчив Міньяс.

Але Луїджі заперечливо похитав головою.

— Якби ж то злодієм.

— Тоді вбивцею?

— Ще гірше.

— Луїджі, слово честі, я більше...

Перуанець обхопив руками коліна і застиг у цій позі, а потім холодно оголосив:

— Любий мій, граф Мобан виявився самим Фантомасом!

Міньяс аж підскочив на своєму сидінні.

— О! Хай йому чорт! — вигукнув він. — Що ви кажете?

Перуанець повторив:

— Я кажу, що граф Мобан, той самий граф Мобан, який швидко ввійшов у світську хроніку Парижа, зовсім не був благородного походження, як ми всі вважали. Граф Мобан насправді був Фантомасом, і славнозвісний Жюв, запеклий ворог цього генія злочинства, викрив його з допомогою свого нерозлучного друга, відомого журналіста Жерома Фандора.

Луїджі замовк на мить, а потім зайшовся сміхом:

— То що, Міньясе, не чекали подібного? А зараз я вам розповім щось більш сенсаційне...

Міньяс здавався зовсім ошелешеним.

— Тепер я зрозумів, — сказав він зрештою, — що не читати газет це просто безглуздя. Я довіряю вам у всьому й не сумніваюся, що так воно й було... Довідатися про це від вас, Луїджі, ще нічого... але від когось іншого було б для мене образливо... Як це могло трапитися? Граф Мобан виявився Фантомасом... Але ж весь Париж мав би говорити про цю подію?

— Весь Париж і говорить.

Міньяс на хвилю замовк. Він замислився, а потім промовив:

— Дійсно, біржа — це зовсім інший світ... Я міг би присягнути, що там ніхто й не згадав про Фантомаса! Саме його ім'я збуджує Париж, а біржа залишається спокійною. Ніхто й словом не обмовився про цю історію. Дивна все ж таки справа. Мобан виявився Фантомасом... Не можу цього збагнути. Мін'яс справді був ошелешений. Його приятель зареготав.

— Ви не єдиний з-поміж членів жокей-клубу в прострації. Я зустрівся з Кеміном, ви ж знаєте товстого Кеміна, так от, він мені розповів, що вчорашнє вечірнє засідання було гнітючим, обстановка — наче в кімнаті, де лежить покійник. Подумайте лише: Фантомас зумів стати членом клубу, це ж ганьба для них... А потім, є ще й інше...

— А вибори? — перебив його Мін'яс.

— Про вибори я нічого не знаю, але результат їхній тепер не викликає сумніву. Фантомас був суперником Максона, а що його викрито і він мусив зникнути, то тепер, при нинішньому стані речей, можна з великою певністю вважати, що переможе Максон... Як на мене, то я не сумніваюсь у його обранні. Ех, пощастило ж йому!

Луїджі саме промовляв ці слова, коли до них підійшов лисий і гладкий чоловік, дуже несимпатичний на вигляд; маленькі голубі очиці його весь час кліпали і ніколи не дивилися прямо в обличчя співрозмовникові. Про нього казали, що він має надзвичайний нюх на всякі сумнівні справи, з яких уміє вчасно вийти, доставши добрий зиск.

— О! Ви тут, — безцеремонно втрутився він, — відзначаєте сьогоднішні торги? А я втратив сорок п'ять тисяч франків на міді. Та Бог з ними, з грошима. Це дрібничка.

— Вам пощастило, — холодно сказав Мін'яс.

Товстун здивувався:

— Почастило? Ви вважаєте, що мені пощастило, коли я позбувся сорока п'яти тисяч франків?

— Але тим самим ви позбулися кількох ворогів.

Всі троє зареготали, і товстун продовжив:

— Ет! Не говорімо про щастя. Воно не існує для нас, біржовиків... Щастя, це щось недосяжне. Ви знаєте новину?

Луїджі та Мін'яс запитали разом:

— Про Фантомаса, про справу Мобана й Максона?

Але товстун заперечно похитав головою:

— Йдеться не про Фантомаса, а про значно важливішу подію. Ви знаєте Коралеса?

— Якого? — запитав Мін'яс.

— Племянника.

Запитання, мабуть, видалося смішним, бо Луїджі засміявся.

— Бідний хлопець, — промовив він, — от йому рішуче не щастить, ніколи він не буде самим собою. Оскільки його тітка дуже багата, вона затьмарює певним чином його особу. Кажуть не Коралес, а племянник Кончі Коралес...

— Казали, — поправив його товстун.

Мін'яс здивувався:

— Як це, казали?.. Він що, вже більше не племянник своєї тітки?

Тут уже товстун засміявся:

— Хай йому грець! Так, він більше не її племянник, і в цьому йому пощастило, як мені здається... Він більше не її племянник, він — її спадкоємець.

Товстун оголосив цю новину тріумфальним тоном.

Мін'яс, посміюючись, зауважив:

— Ох, відчуваю, що вам хотілося б опинитися на його місці.

Товстун не став цього заперечувати.

— Хай йому біс, а я б погодився. Знаєте ви, що Педро Коралес не мав ані су в кишені, а тепер завдяки тітці, яка залишила йому весь свій статок, ось-ось стане власником десяти мільйонів?

— Вона була молодою, його тітка?

— Коли вона померла?

— Сьогодні вранці.

— Де?

— Сьогодні вранці чи вчора ввечері, точно не знаю, я лише п'ятнадцять хвилин тому дізнався про цю новину... Смерть, між іншим, трохи дивна. Здається, бідна Конча Коралес була не так уже й хвора. Сказати коротко, через свій снобізм і щоб утерти носа приятелькам, вона вирішила лягти у фешенебельну клініку, здається, в Нейї, на авеню Мадрид.

— До хірурга Поля Дропа, — знову втрутився Міньяс. — Я знаю цю клініку, вона продається.

Товстун не звернув уваги на цю інформацію і провадив:

— Конча Коралес, як я вам уже казав, видужувала, за три дні вона мала встати, і тут на тобі: помирає. Мабуть, Педро затанцював від радощів!.. Правда, попереду ще похорон, але на ньому, чесне слово, він не сумуватиме!

Товстун так розреготався, що його величезний живіт заходив ходором.

— Ет, що вам сказати? І чому тільки я нікому не племінник? От не щастить!

Цієї миті двері бару розчинилися і зайшов більш ніж скромно вдягнутий відвідувач у зеленкуватому пальті, пом'ятому капелюсі, брудних рукавичках, брудних черевиках, забризканих грязюкою штанях. У руці він тримав парасольку, з якої скапували краплі води. Він окинув поглядом бар і метнувся до Міньяса.

— О, ви тут, пане Міньяс! — вигукнув він. — Я вас шукаю.

Підступивши до грецького фінансиста, сказав:

— Ви вчора рано покинули біржу, я ні в кого не міг дізнатися, де вас можна знайти. І якби мені не спало на гадку зайти сюди...

Він привітався з Луїджі. Міньяс відразу його відрекомендував:

— Пан Картере, маклер, вельми рекомендую. Береться за все. — І додав, загадково посміхнувшись. — Один з моїх друзів.

Маклер очевидно був дуже занепокоєний, тож уся його увага була звернена на Міньяса.

— Вас можна на хвилинку? — звернувся він до біржовика.

Міньяс зліз зі свого високого ослона.

— Хочете побалакати про якусь справу?

— Саме так.

Картере і грек відійшли на кілька кроків від стойки, маклер спитав:

— Що тепер нам робити?

Міньяс вдав, що нічого не розуміє.

— Як що? Що ви маєте на увазі?

Маклер викреслював щось на долівці вістряком мокрої парасольки.

— К бісу, пане Міньяс, ви добре знаєте, про що мова.

— Та ні, аж ніяк.

— Я питаю про ваші наміри щодо тієї справи, про яку я вам казав.

Міньяс посміхнувся.

— Так он ви про що! Дуже добре. Отже, ви хочете переговорити зі мною про ту клініку, що продається? Коли ви зайшли, ми саме згадували одну пацієнтку, яка щойно там померла. Ви ж знаєте, що для клініки це — найгірша реклама.

Міньяс засміявся із свого жарту, та стурбований маклер залишився незворушним.

— Ця справа дуже вигідна, — почав він, — клінікою досі погано керували, але я вас запевняю, що після того, як її так розкішно обладнано, вона стала вельми комфортабельною і, за доброго керування, може давати чималий прибуток. До речі...

Тут Картере замовк, бо Міньяс розреготався. І вже грек закінчив фразу маклера.

— До речі, — завершив Міньяс, — справа така вигідна, що ви, Картере, не можете знайти покупця, і це ви, хто знає всіх багатців. Ось чому ви знову прийшли до мене і намагаєтесь переконати, щоб я купив цю клініку.

Маклер згідливо усміхнувся.

— Ви завжди жартуєте, — сказав він. — З вами не можна серйозно розмовляти, пане Міньяс. Запевняю вас, що ви помиляєтесь. Справи в клініці не такі вже й погані. І я вживаю всіх можливих заходів. Подумайте лишень, така клініка разом з ім'ям Поля Дропа дечого важить, і зрештою...

— Перепрошую, — перебив його Міньяс, — але коли справи в клініці йдуть так блискуче, як ви кажете, то чому, я це вам вкотре повторюю, ви не продасте її комусь іншому? Як мені пригадується, ви збиралися випустити акції.

— А мені, — сказав Картере, — пригадується, пане Міньяс, що недавно ви вельми цікавилися клінікою. Ви говорили, що купили б її залюбки самі, щоб володіти нею одноособово, без співвласників.

Цього фінансист не міг заперечити.

— Все впирається в ціну, — сказав він, помовчавши. — Не буду твердити, що вважаю таке вкладення грошей невикорисним, але зрозумійте, Картере, що нелегко зважитись на таку справу... Насамперед, яка буде продажна ціна?

— Шістсот тисяч франків.

Міньяс знизав плечима.

— Це не серйозно. Згоджуйтесь на п'ятсот тисяч.

Маклер трохи повагався, потім запитав:

— А за п'ятсот тисяч ви купите?

Міньяс відповів йому своїм звичним насмішкуватим тоном:

— Я не маю при собі таких грошей, але зрештою...

— Це треба владнати протягом тижня.

— Ви дуже швидкий, Картере.

— Справи є справи, пане Міньяс.

— Ну, не ви перший це сказали. То як, за п'ятсот тисяч франків ви продаєте?

— Якщо ви купуєте за цю ціну, пане Міньяс.

Грек на мить заплющив очі. Мабуть, підраховував зиск від оборудки, яку йому пропонували.

Картере був одним з тих ділків, що завжди були готові взятися за будь-яку операцію. Звідки він знав Поля Дропа? Ніхто цього не відав, у всякому випадку, хірург доручив йому продати клініку, тож він зразу подумав про Міньяса, який серед біржовиків користувався репутацією заповзятливого ділка, сміливого й завжди готового ризикувати.

Чи розумно вчинив Картере, звернувшись до Міньяса? Маклер з тривогою міркував над цим, бо продаж клініки мав принести йому великі комісійні.

Зрештою біржовик зважився:

— Гарзд. Я купую. За п'ятсот тисяч франків. Але, Картере, ні франка більше. Таке вас влаштовує?

Картере не мав часу на роздуми:

— Справа вирішена. Коли ми підписуємо купчу?

— Коли вам завгодно.

— Якщо так, то хоч зараз.

Вони сіли за маленький столик і звеліли офіціанту принести письмове приладдя. За десять хвилин Міньяс склав купчу.

— Можете заспокоїтись, — заявив він, простягаючи маклеру аркуш паперу, — я вказав в умовах продажу ціну «п'ятсот тисяч франків», і я призначаю оплату на наступний понеділок, у нас сьогодні теж понеділок, отож, як ви і хотіли, я заплачу в призначену вами годину, як тільки ви подаєте засвідчену в нотаря угоду.

Картере кинув швидкий погляд на аркуш і дбайливо вклав його в портмоне.

— Домовилися, і дозволю собі поздоровити вас, пане Міньяс. Запевняю, що ви уклали вигідну угоду.

Товстун і Луїджі підійшли до Міньяса.

— Ну що? — запитав Луїджі. — Скінчили змовлятися? Про що це ви торгуєтесь? Не хочете випити за моє здоров'я?

Міньяс підвівся.

— Ми вип'ємо зараз за процвітання моєї клініки! — оголосив фінансист.

Ті двоє дивилися на нього, не розуміючи, тож він пояснив:

— Отак, панове, я щойно купив клініку професора Дропа, про цю новину завтра говоритиме весь Париж. Я хочу зробити шалену рекламу!

III

ТРИВОГА ПОЛЯ ДРОПА

У цей час професор Поль Дроп був у себе вдома. Він стояв перед камином і у кабінеті і грів змерзлі руки. Двері кабінету відчинилися й увійшла дуже гарна жінка, професорова дружина. Вона, видно, тільки-но вернулася з прогулянки верхи, на голові в неї ще був капелюшок, а на плечах горностаєва горжетка.

Лікар обернувся.

— Це ти, Амелі? Здрастуй! Чого тобі треба?

Запитав він нелюб'язно, мабуть, зустріч із нею була йому неприємна.

Однак Амелі Дроп, це, очевидно, анітрохи не збентежило. Вона глянула на чоловіка й сказала крижаним тоном:

— Мені потрібно дещо дізнатися, в іншому разі я б не дозволила собі появитися в твоєму кабінеті. Завтра ввечері ти йдеш, як завжди, на бенкет чи вечерятимеш удома?

У відповідь на це просте запитання Поль Дроп тупнув ногою.

— Для чого це тобі знати?

Амелі Дроп не зреагувала на грубість чоловіка і спокійно пояснила:

— Це для мене, вважай, байдуже, але якщо ти не вечерятимеш удома, то я теж поїду в гості до однієї моєї приятельки, а тому...

Чоловік перебив її.

— Вечеряй, де тобі хочеться. Чому це мене повинно обходити? Ти вільна робити, що тобі завгодно, я також.

Він обернувся до каміна, грюючи руки, але, мабуть, відчув докори сумління, бо вже м'якшим тоном сказав:

— Мені немає діла до того, що ти робитимеш завтра, а мої справи тебе більше не цікавлять, однак я повинен повідомити тебе, що сьогодні я підбив свої рахунки і...

Амелі Дроп стояла посеред кімнати і, здавалося, думала про своє, не дослухаючись до слів свого чоловіка. Проте вона спитала:

— Ти підбив рахунки... Ну й що?

— Усе просто й ясно, — сказав Поль Дроп. — У мене особисто немає більше ані су, справи в клініці йдуть усе гірше й гірше, неприємностей більше з кожним днем. Картере, якому я доручив пошукати покупців, нікого не знаходить. Тож мені залишається або сподіватися на чудо, або тікати найближчими днями, щоб уникнути неприємностей.

Голос професора Дропа тремтів, але дружина, очевидно, зовсім не пройнялася його тривогою.

— Що ж, будемо сподіватися на чудо, — відповіла вона й майже весело і додала. — Чудеса, звичайно, трапляються, та, на жаль, не часто...

Жінка повернулася на підборах, відчинила двері кабінету й сказала:

— Раз ти не хочеш пообіцяти, що вечерятимеш удома, то я теж виберусь і кудись увечері.

Двері за нею зачинилися, і Поль Дроп залишився сам у кабінеті. Щойно його дружина пішла, він відійшов від каміна й заходився міряти кімнату великими кроками, від вікна до столу й назад. Видно, душа його кипіла від стриманої люті. Він бурмотів щось нерозбірливо. Зрештою погрозив кулаком на двері, за якими зникла його дружина.

— Ось, — глухо промовив він, — ось до чого я дійшов після шести років подружнього життя. Чи варто було йти на поступки перед совістю, догоджати, жертвувати своєю чоловічою гідністю, честю лікаря, всіма своїми надіями і й честюлюбством, аби потім усього позбутися... Ет, і попав же я в халепу! Моя і дружина багата, дуже багата, але їй байдуже, що я збанкруту, з ганьбою і втрачу свою клініку, ні, вона й не подумає, щоб допомогти мені якою сотнею тисяч франків. Я був хірургом,

майже знаменитим, а тепер — невдаха-комерсант, бо погодився взяти на себе керівництво цією клінікою, доходів з якої ставало все менше й менше, а потім...

Виплеснувши свій гнів, професор Дроп підійшов до столу, узяв з дерев'яної скриньки сигарету з позолоченим фільтром, припалив її, кілька разів затягнувся, а потім кинув її у вогонь у камін.

— Так, мені бракує відваги, і коли я думаю, що я напередодні катастрофи, що коли Педро Коралес якось дізнається про ту необачність, якої допустилася клята Жермен, то я матиму не тільки фінансові неприємності, а й ризикую втратити свою репутацію хірурга. Може, було б краще покінчити з усім цим за одним махом...

Він обірвав фразу. В двері постукали.

— Заходьте! — вигукнув професор.

В прочинені двері просунулася голова служника.

— Що вам треба, Жане?

— Пане доктор, тут добивається до вас якийсь добродій, він прийшов з клініки, його направила мадемуазель Даніель.

— Він дав вам візитку?

— Так, пане доктор.

— Дайте її сюди.

Хірург узяв картку, що йому простягнув служник, і глянув на неї. Щойно він прочитав ім'я на візитці, як пополотнів, його пройняла дрож. На мить він завагався.

«Чи варто його приймати? Може, сказати, що мене немає?» Він запитав служника:

— Ви сказали йому, що я вдома?

— Так, пане доктор.

— Дурень!

Поль Дроп кусав губи. Його пекла злість, мучила тривога.

— Тепер я не можу відмовитися його прийняти, це викликало б підозріння.

Він звелів служникові, що чекав на порозі.

— Нехай цей добродій зачекає кілька хвилин, а потім просить його.

Служник зник, а Поль Дроп, страшенно зблідлий, став витирати піт, що зросив йому чоло.

— Кепсько! — пробурчав він. — Цей бідолаха сумнівається у достовірності... Не знаю, як йому пояснити. Ет, що буде, то буде, треба сказати правду.

Нервовим жестом професор відкинув волосся з чола, склав розкидані по столу папери і рушив до дверей, що сполучали його кабінет з вітальнею. Він уже простягнув руку, щоб повернути ручку дверей, але зупинився.

— Ні, не можу, — пробурмотів він. — Це сильніше за мене, але я не можу зважитися прийняти цього бідолаху. Якщо якимось чином він дізнався правду, коли він скаже, що я вбивця, що я не зумів уберегти його тітку, доручивши її недосвідченій медсестрі, і що я відповідальний за її смерть, я ж нічого не осмілюсь йому відповісти... Як це жахливо!

Він стояв перед дверима, що відокремлювали його од відвідувача, якого так боявся. Ні, треба зібрати всі свої сили, побороти хвилювання і наважитися прийняти Педро Коралеса.

Професор ще раз витер холодний піт, що виступив у нього на скронях.

— Єдина надія, що він нічого не знає і нічого не знатиме, — прошепотів він.

Зрештою він таки змусив себе повернути ручку і відчинити двері.

— Будьте ласкаві, добродію, заходьте, — вклонився він, уникаючи руки, що простягнув йому відвідувач.

Так, це був не хто інший, як сам Педро Коралес, що зручно влаштувався у великому кріслі в кутку вітальні й тепер підхопився, почувши голос професора.

— Перепрошую, — весело відгукнувся він, — я не побачив вас.

Він поспішив назустріч лікареві, простягаючи йому руку.

— Пробачте мене, пане професор, що ввірвався до вас о такій годині, але мені треба терміново обговорити з вами одну справу.

Остовпілий Поль Дроп розглядав відвідувача. А що той зовсім не видавався схвильованим і ще менше розлюченим, він подумав:

«Мабуть, Педро Коралес не знає правди. Мабуть, у клініці не захотіли йому розповісти, невже це доведеться зробити мені?»

Перуанець пройшов у кабінет, сів у крісло, яке запропонував йому лікар, навпроти столу, за яким влаштувався сам господар.

— Ви бажали мене бачити? — розпочав професор. — Мабуть, щоб вислухати співчуття з приводу кончини вашої тітоньки. Прийміть їх, добродію...

Але Педро Коралес спинив його порухом руки.

— Та що ви! — бадьоро вигукнув перуанець, широко всміхаючись і показуючи з-під чорних вусів низку чудових білих зубів. — Любий пане професор, не треба церемоній, не треба ніяких виявів співчуття. Хіба ви не знаєте, що я став спадкоємцем великого багатства?

Ця заява була така цинічна, така мерзенна, що хоч у якому напруженому стані був Поль Дроп, але він здригнувся нажаханий.

— Ви спадкоємець? — перепитав він по-дурному, наче не зрозумів сенсу цих слів. — Ви спадкоємець вашої бідолашної тітоньки?

— Яка так своєчасно померла, пане професор. Отаке-то життя. Вчора і я був бідний, а сьогодні — багатий. Тож, хай йому біс, вам першому я повинен бути вдячний.

Педро Коралес спокійно й наче зовсім не відчуваючи протиприродності: свого поведження, простягнув хірургові руку, яку той, здавалося, не помітив. Але він радісно продовжив:

— Так, я вам повинен бути дуже вдячний. Я вважаю, що моя тітка була і не дуже-то й хвора, коли я привіз її до вашої клініки, і ніщо не провіщало...

Поль Дроп, який був вражений таким цинізмом спадкоємця, здригнувся. Зараз Педро Коралес скаже те, чого він так боявся? Невже він дізнався, що причиною смерті бідолашної була необережність і недосвідченість медсестри? Професор поспішив пояснити:

— Хвороба, добродію, на жаль, каже своє останнє слово після діагнозу лікаря. Як я вам уже говорив, ваша тітонька не була безнадійно хвора, так і вийшло... Я поділяю, повірте, ваш сум.

Та перуанець відмахнувся від його співчуття і зайшовся сміхом.

— Ви розкажете казочку, що моя тітка померла через хворобу, а насправді вона врізала дуба через те, що мадемуазель Жермен... Гм, тобто якась необережність прискорила моє успадкування.

Поль Дроп підвівся. Його зсудомило від такої нелюдяної мови, і він ще дужче пополотнів. Його осяянув страшний здогад. До чого веде цей тип? На що він натякає? Чому він дозволяє собі дякувати лікареві за смерть його пацієнтки? Невже вважає, що він, Поль Дроп, укоротив їй віку?

Але Педро Коралес зробив рукою жест, який мав означати, що це не має особливого значення.

— Я вас не розумію, — хрипким голосом розпочав Поль Дроп.

— Годі! Облишмо це. Я прийшов переговорити з вами не про тітку, я визнаю, що лікували її просто чудово, і, навіть більше, повторюю вам, що мені цілком байдуже. Та ні, скоріше...

Педро Коралес, якому, видно, було дуже весело, зайшовся гучним реготом.

— Слово честі, я не знаходжу більше слів, — заявив він, — це так вразило мене, така несподіванка цей спадок, але, професоре, я хочу сказати вам дещо інше. Ви, без сумніву, знаєте, що я не міг не помітити, як щиро піклується про мою тітоньку мадемуазель Жермен. Милосердя вашої юної медсестри вразило мене до глибини душі. Саме про неї, мій любий професоре, я й прийшов

поговорити з вами.

При цих словах обличчя лікаря почервоніло; йому здалося, що він збагнув, чого домагається Педро Коралес.

Перуанець, звичайно, з нього насміхається. Мабуть, він аж надто збуджений смертю своєї тітоньки, що зробила його багатим спадкоємцем; він, безперечно, знає про фатальну необачність Жермен; мабуть, вона йому призналася, певна річ, зараз він поставить вимогу вияснити міру вини необачної медсестри і буде домагатися, щоб її покарали.

Лікар насупив брови, випростався, щоб вислухати справедливі докори бідолоашного спадкоємця.

— Я до ваших послуг, пане, — оголосив він. — Що б ви воліли дізнатися про мадемуазель Жермен?

Педро Коралес теж підвівся.

— Ну що ж, професоре, ця розмова — між нами, чоловіками, — розпочав він. — Ви мені симпатичні, патякати не будете, і я не збираюся приховувати те, що в мене на думці. Любий докторе, вислухайте уважно: ваша медсестра мені подобається, дуже подобається, просто безмежно; словом, я хотів би забрати її у вас.

— Забрати її в мене? — перепитав Поль Дроп, зовсім ошелешений.

Що це могло означати? Що задумав цей підлий тип, прийняти якого хірурга змусили тільки обставини?

— Я не розумію вас, — заявив професор.

Педро Коралес, не бентежачись, пояснив:

— Господи... Я розставляю всі крапки над «і»! У вас є вродлива медсестра, яку я бажаю забрати; ви згодні поступитися мені нею? Ось і вся проблема!

Перуанець наблизився до стола, за яким стояв лікар.

— Я гадаю, що це можливо.

На цей раз Поль Дроп усе збагнув. «Педро Коралес закоханий у Жермен, — подумав він, — і пропонує мені ганебну угоду. Він дав мені зрозуміти, що йому відомі причини смерті його тітки, він обіцяє мовчати, якщо я віддам йому Жермен. Ні, я не можу погодитися». Професор чітко вимовив:

— Ви просите в мене неможливе, треба спершу, аби я знав наміри мадемуазель Жермен.

При цих словах Педро Коралес поспішив його запевнити:

— Отуди к бісу! Вона згодна!

— Тоді треба, щоб я розірвав трудову угоду з цією дівчиною. За контрактом мадемуазель Жермен повинна відпрацювати в мене ще принаймні рік, я не можу обійтися без неї.

Почувши це, перуанець стрепенувся; його імпульсивна латиноамериканська натура, очевидно, не терпіла, коли йому суперечили чи опиралися.

— Якщо це вам зашкодить, то ми все владнаємо, — запевнив він.

І перш ніж Поль Дроп встиг щось мовити, Коралес додав:

— Я тепер багатий. Я можу дозволити собі забаганки, хоч як би дорого вони коштували. Давайте обговоримо суму...

Він витягнув з кишені чекову книжку.

— Насамперед я ліквідую заборгованість за лікування моєї тітки.

Наготувавши ручку, він чекав, що скаже Поль Дроп. Той тремтячим голосом став рахувати:

— Утримання вашої тітоньки за день складає п'ятдесят франків, вона перебувала у нас тиждень, усе це складає триста п'ятдесят франків; п'ятсот франків — лікарю, що опікувався нею, і двісті — нічній доглядальниці... Ось і все, що ви мені винні.

Спочатку лікар вагався, але потім голос його став певнішим. Педро Коралес вислухав його з усмішкою на губах.

— Ви скромні в своїх підрахунках. Але, очевидно, що ми порозуміємось: ось п'ятдесят тисяч. Цього досить? І я ще додаю десять тисяч, аби ви відпустили мадемуазель Жермен.

Український здивований і ошелешений лікар мовчав. Тоді перуанець продовжив:

— Мовчання — знак згоди, я підписую чек, будьте ласкаві, пане професор. Дивіться, я пишу: шістдесят тисяч франків.

Він простягнув професорові підписаний чек і підвівся, потираючи руки.

— І це не заважає, — на закінчення мовив Коралес, — бути мені все ще вам зобов'язаним. К бісу! Я пам'ятатиму вашу клініку, професоре, там я втратив свою тітку, але набув спадок і знайшов прегарну дівчину... Так що ми з вами друзі, еге ж?

Цей жадливий тип знову простягнув руку хірургові, і тому стало не по собі. Він не потиснув простягнену руку і хрипким голосом розпочав:

— Добродію...

Цієї миті пролунав дзвінок переговорного апарата.

— Алло! — нервово відізався професор.

Він почув голос свого служника. Той повідомляв, що ще один відвідувач чекає на нього у вітальні: якийсь Міньяс добивається, щоб професор його прийняв.

— Хай почекає, — звелів Поль Дроп.

Обличчя його проясніло, він повернувся до Коралеса.

— Добродію, — знову повторив лікар, — чек, який ви мені даєте...

Але закінчити він не зміг. Слова застрягли йому в горлі; в нього пропав голос, від хвилювання відібрало мову.

Педро Коралес поспішив утрутитися:

— Більше ні слова, — заявив перуанець, схопив свого капелюха і люб'язно відкланявся, — більше ні слова. Я ж не який-небудь телепень і все розумію. Ох! Ще одне, пане професор. Не лишайте цей чек на видноті, люди такі дурні, і можуть щось подумати чи здогадатися.

Він спинився на мить і докінчив:

— На все добре, пане професор... Ні-ні, не турбуйтеся щодо похорону. Я все владнаю з мадемуазель Даніель. Ні-ні, не треба проводити, вас же чекають, займіться своїм відвідувачем; я піду переговорю з Жермен.

І підстрибуючи та ковзаючи по килимах, Педро Коралес зник, залишивши Поля Дропа геть очманілого. Ледве перуанець вибіг з кабінету, як лікар наче і збудився з оціпеніння. Він стиснув кулаки і розлючено пробурмотів:

— Ох і негідник! Сволота!

Він схопив чек, що лежав на столі перед ним, і з люттю пожмакав його. Чоло в нього побагровіло. Яка ганьба! Цей тип хоче його збезчестити!

— Сволота! — повторив лікар, якого трясло від гніву. — Цей мерзотник, напевне, взяв собі в голову, що я навмисно підстроїв, аби сталася фатальна помилка, що призвела до смерті бідолашної старої, підстроїв, щоб зробити його спадкоємцем. Підлий тип... Вважає мене своїм спільником. Якби я погодився взяти ці клятві гроші, то цей негідник мав би підстави вважати мене і вбивцею.

Поль Дроп ще раз зібгав чек. Він повільно повторив написане на ньому, і голосно вимовив суму:

— Шістдесят тисяч франків... Ось ціна життя бідолашної жінки. Шістдесят тисяч франків!.. Дійсно, цей негідник недорого заплатив мені!

Розлючений хірург сів за стіл, витягнув аркуш паперу і написав: «Панові прокурору республіки».

— Не знаю, чи можу я подати скаргу, — пробурмотів він, — але я не бажаю зносити таке безчестя. Гадаю, що правосуддя розбереться з цією мерзенною пропозицією, якщо у Франції ще є хоч крихта честі. Як мені хочеться, щоб суд дав хід моему звинуваченню!

В пошуках чорнильниці хірург помітив серед своїх паперів лист від судового виконавця. Суперечливі

думки замиготіли в його голові. Чи варто все ж таки відмовлятися від грошей Педро Коралеса?.. Поступитися сумлінням і почуттям честі, яких не купити за гроші, чи відмовитися від чека, що якимось дивом попав йому в руки?

Кілька довгих хвилин він розмірковував. Він явно вагався: спокуса була і сильна, але піддатися їй означало зганьбити себе. Ідіотська ситуація! Такої навіть важко уявити. Ні до чого не додумавшись, він відклав ручку і вирішив:

— Треба прийняти Міньяса. Якого дідька він від мене хоче?

Через дві хвилини грек-фінансист і директор клініки опинилися віч-на-віч.

— Я не потурбував вас? — запитав Міньяс, потискуючи руку лікареві, з яким, ясна річ, був знайомий.

Поль Дроп похитав головою:

— Анітрохи. Яким добрим вітром вас занесло?

— Гм, добрим вітром! Ви, голубе, бачу, не в курсі останніх подій.

Міньяс говорив поважно і водночас якимось дивно посміхаючись.

У професора з'явилось передчуття, що зараз він почує щось сенсаційне.

— Слово честі, ні, — сказав він. — Що ви маєте на увазі?

Міньяс розплився у посмішці й з жартівливою урочистістю оголосив:

— Дорогий мій професоре, я щасливий представити вам у моїй особі вашого нового партнера. Я щойно попрощався з Картере, і попрощався і з ним, купивши вашу клініку.

Остовпілий Поль Дроп стиснув долоні.

— Як? Це вже вирішено? Справді, купуєте?

— Я не купую, — відповів Міньяс. — Повторюю вам, що я її купив. До речі, мене дивує, що Картере вас іще не повідомив; безперечно, ви отримаєте від нього завтра вранці листа, а може, він навіть відвідає вас сьогодні ввечері.

Фінансист продовжував говорити, але професор його більше не слухав.

Думками він був далеко. Яке значення могли мати для нього подробиці, про які йому розповідав Міньяс, яке значення матиме для нього візит Картере?

І він сказав, потискуючи руку фінансистові:

— Любий мій Міньясе, який же я радий почути цю новину. Колись я вже пропонував вам таку угоду, але мені здалося, що вона вас не цікавить. Ви мене виручили із скрутного становища.

Міньяс загадково посміхнувся, а лікар продовжував:

— Та й врешті-решт, обладнання з клінікою — справа вигідна, тут можна заробляти гроші, проте, мені не вдалося знайти компаньйона і я потрапив у халепу. Досить про це, згадувати не хочеться. Господи, яка ж це радість для мене! Невже це правда, що ви купили? Ет! К бісу! Який же я радий!

Міньяс запитав саркастичним тоном:

— Взятися за свою справу — це що — за свої фіглі-міглі?

— І за це теж, — відповів хірург, голос якого враз посмутнів.

Однак поміркувавши кілька секунд, він знов оволодів собою. Видно було, що він докладає зусиль, аби прогнати з думки сумну картину, якась жахливе видовище.

— Не чіпайте мої сердечні справи, — сказав він. — Забудьмо про них. Насамперед, я хочу вам розповісти одну річ: до мене звернулися з гидкою пропозицією, пообіцявши шістдесят тисяч франків, але тепер, коли ви вирятували клініку з труднощів, мені немає потреби її приймати.

Міньяс жестом обірвав його.

— Послухайте-но мене, — сказав він. — Я вчинив трохи необачно: уклав угоду з Картере, не погодивши це з вами. Згадайте, як, обговорюючи з вами і раніше цю справу, я поставив одну умову,

за якої можлива купівля, я гадаю, що ви й зараз пристанете на неї.

— Звичайно, я пристаю на всі ваші умови, але мушу признатися: я не пригадую, про що тоді йшлося.

— Може, й природно, що ви не пам'ятаєте такої дрібниці, — сказав Міньяс. — Я порекомендував вам одного чоловіка, санітара, такого собі Клода. Любий мій Дропе, повторюю вам, що був би дуже радий, коли б ви взяли його до себе. Ви згодні?

— Звичайно! — погодився хірург.

Міньяс сказав:

— Мушу вас попередити, що цей чоловік — дивак, як служник не такий уже й бездоганний; він вештається туди й сюди, слід прощати йому ці вихватки й ходіння, дати йому повну свободу.

Вимога була дивна, проте Поль Дроп не став суперечити.

— Ваш протеже робитиме все, що захоче, — запевнив він.

— Дякую за вашу люб'язність, — сказав Міньяс. — Чоловік він хороший, але роботи не має. Я радий, що у нього буде якийсь прихисток. Ми з вами зробимо добре діло. Платню ви йому призначите невелику, а він вам колись стане в пригоді.

— Домовлено.

Дроп розвів руками, показуючи, що не мав наміру хоч би у чомусь суперечити своєму новому компаньйону. І знову почав про те, що йому боліло:

— Так от, я говорив уже вам, голубе, що, купивши клініку, ви допоможете мені уникнути однієї підлоти.

Поль Дроп хотів розповісти своєму новому компаньйону про дивний візит Педро Коралеса, але Міньяс знову перебив його:

— Даруйте, але є одна деталь, любий мій професоре, про яку я вам ще не казав і яка дуже важлива.

— Яка деталь?

Міньяс вибирав собі в скриньці сигарету. Спокійно запаливши, він оголосив:

— Ну що ж, слухайте: це правда, голубе, що я купив клініку, але я зобов'язався виплатити гроші рівно через тиждень...

— Ну і що? — стривожився Поль Дроп.

— А те, — холодно продовжував Міньяс, — що зараз у мене немає ні су в кишені... Я розорився грою на біржі десять днів тому і тепер викручуюсь, як тільки можна.

Міньяс говорив так спокійно і з такою впевненістю, що Поль Дроп засумнівався, чи не жартує часом його компаньйон.

— Але, — пролепетав розгублений лікар, — але це дуже неприємно, те, що ви мені сказали. Міньясе, ви, мабуть, жартуєте?

На це той, як завжди, знизав плечима.

— Навіщо мені жартувати? Зі справами я ніколи не жартую.

А що пригнічений Поль Дроп мовчав, Міньяс продовжував:

— Зараз я не маю грошей, аби заплатити за клініку, але треба, щоб я заплатив їх за тиждень. Отож це означає, що в мене тиждень, щоб знайти потрібні гроші.

Міньяс замовк на хвилю, затягнувся сигаретою і спокійно сказав:

— Вибачте, що я вас перебив, мій любий професоре. То що ж ви мені скажете? Здається, ви облагодияли якусь справу, що має вам принести шістдесят тисяч франків. З бісового батька, цікаво! Подібними справами можна утримувати клініку й одержувати прибуток! Поясніть мені вашу комбінацію.

Пригнічений Поль Дроп відчув, що потрапив у пастку. Він підсунув під прес-пап'є свого мужнього листа Генеральному прокурору республіки, якого щойно почав писати.

IV

НОВИЙ САНІТАР

Була одинадцята година вечора. Сіявся дрібний дощик, а густий туман закутав Булонський ліс і довгий бульвар Майо, безлюдний у цей пізній час. По бульвару повільно й обережно рухався автомобіль: дорога освітлювалася лише вуличними ліхтарями. Водій не вважав за потрібне вмикати фари, встановлену на капоті.

Поруч з водієм сидів чоловік, що загорнувся в широкий плащ і підняв комір; здавалося, він дуже змерз. Водій нахилився до нього:

— Тут треба звернути праворуч, щоб потрапити на авеню Мадрид, еге ж?

— Ліворуч або праворуч, — відповів чоловік. — Фасад клініки дійсно виходить на авеню, але ми повинні під'їхати до службового входу, що позаду будинку, тобто маленькою вуличкою з іншого кінця саду.

Водій похитав головою:

— Покажеш мені, де треба звернути.

Його супутник спитав здивовано:

— Ти що, не знаєш, як туди заїжджати?

— Далєбі ні, я не працюю в Парижі, здебільшого я роз'їжджаю за містом.

Водій зменшив швидкість, дав гудок, щоб попередити перехожого, потім за вказівками свого супутника замість того, щоб їхати бульваром, завернув на вуличку Ферми, потім праворуч і в'їхав у вузький завулок, стиснутий обабіч високими мурами, погано вимощений, без тротуару, з риштаком посеред проїзду.

— Хай йому чорт! — вигукнув водій. — Хоч в око стрель. Як же я тут розвернусь... чи здам назад, це ж буде дуже важко виїхати звідси в такій тіснєві.

Чоловік його заспокоїв:

— Виїдеш, вуличка не тупикова, — він штовхнув водія і звелів: — Зупинися ось тут. — Потім наказав. — Заглуши двигун, не треба здійсмати шум.

— Правильно, — погодився водій і вимкнув двигун, а його супутник швидко вискочив з автомобіля й заходився натискувати дзвінок на низеньких дверцятах у повитому плющем мурі.

Дзвінок пролунав у передпокої, де дрїмав навсидячки служник. Він скочив на ноги, натягнув куртку і поспішив надвір. Відчинивши дверцята, побачив чоловіка й автомобіль.

Він був дивний, той автомобіль: позаду стримів довгий і високий ящик, весь він був пофарбований у темно-зелений колір, а у фургоні видніли отвори для вентиляції.

Служник спитав чоловіка:

— Ви що, з похоронним фургоном?

— Атож, старий, — кинув чоловік, — саме так, як ти бачиш...

Служник, якому, очевидно, не сподобалося тикання, подивився на свого співрозмовника з неприязню. Зрештою він потамував відразу і сказав:

— Ходіть зі мною, вам треба переговорити із старшою медсестрою.

Через кілька хвилин служник постукав у двері маленької канцелярії, що її займала мадемуазель Даніель.

Вона, як звичайно, скористалася пізнім часом, коли можна було зробити перерву в роботі, пов'язаній з обов'язками старшої медсестри, аби навести порядок у списках пацієнтів і перевірити рахунки.

Цього вечора обличчя в неї було усмінене. Віднині вона без тривоги дивилася в майбутнє; професор Дроп кілька годин тому сповістив її, що все влагоджено і матеріальне становище клініки

забезпечено.

Певна річ, буде збережено старий персонал, а декому, як, приміром, мадемуазель Даніель, навіть передбачено підвищити платню. Все, на думку старшої медсестри, йшло на краще, коли б їй весь час не нагадувала про прикрий випадок маленька картка, на якій було написано ім'я Жермен, що воскресало в ній неприємні спогади.

— Заходьте! — гукнула вона, коли в двері до неї постукали.

Вона побачила служника й чоловіка, у якому впізнала по уніформі службовця похоронної служби, до послуг якої було вирішено вдатися у таку пізню пору. Йшлося про те, щоб, як це вже не раз робили, вивезти тайкома з клініки тіло пацієнта, життя якого медицині не вдалося зберегти.

Цього вечора треба було забрати тлінні останки старенької перуанки Кончі Коралес.

Мадемуазель Даніель, звична до подібних формальностей, заповнила своїм чітким гарним почерком бланк і простягнула його службовцю.

— Ви ж знаєте, де міститься наш морг, де маленьке приміщення в самому кінці парку, поряд з хвірткою, через яку ви заходили. Мені немає потреби вас супроводжувати; у нас, на щастя, останніми днями був усього один смертний випадок, ви не помилитесь. Проте я мушу вас попередити, що труна дуже важка, виготовлена із свинцю.

І додала, простягаючи службовцю монету:

— Ось вам п'ять франків.

Чоловік зняв кашкета.

— Дякую, мадемуазель Даніель, — сказав він. — Ми вип'ємо з приятелем за ваше здоров'я.

І пом'явшися, додав:

— Все ж таки треба, щоб хто-небудь допоміг мені перенести труну до фургона. Коли, як ви кажете, вона свинцева, то я не зможу впоратися з нею сам.

— А водій? — спитала мадемуазель Даніель.

— Він має розпорядження не залишати автомобіль. Та це й не його діло.

Старша медсестра не наполягала; поміркувавши мить, вона глянула на служника, що стояв біля дверей.

— Максиме, допоможіть йому.

Але служник енергійно запротестував:

— Е ні, тільки не це! Я уклінно перепрошую, що змушений відмовитись, але це не входить у мої обов'язки; мерці справляють на мене таке сильне враження, що я напевно не спатиму вночі. До речі, ви добре знаєте, що я тут тимчасово, тільки-но знайду собі місце десь у місті, так зразу ж піду звідси.

Даніель не наполягала; поміркувавши і не в змозі вічно переборювати нехіль служників, вона зітхнула, наче кажучи: «Біда, коли немає дисципліни!» Раптом її обличчя проясніло і вона сказала неслухняному служнику:

— У нас є новий санітар, що його взяли сьогодні після обіду. Він зараз чергує у корпусі А, його зовуть Клод, сходіть за ним.

— Гаразд, — відмовив служник і вийшов.

Скоро він вернувся разом із санітаром. То був чоловік близько сорока п'яти років, міцної статури, з густим чорним кучерявим волоссям. З бакенбардами, але без вусів, він мав вигляд старого лакея; його дуже гострий погляд привертав би до себе увагу, коли б він весь час не приховував його за червонуватими повіками, які безперервно кліпали.

— Клоде, допоможіть цьому чоловікові, — звеліла мадемуазель Даніель, — занести труну до фургона.

Санітар шанобливо вклонився:

— Гаразд, мадемуазель.

А за кілька хвилин Данієль могла повернутися до своїх рахунків; прислухавшись, вона почула важкі кроки по жорстві в глибині парку, кроки чоловіків, які під покрывом нічної темряви несли труну.

Санітар Клод, виконавши своє тяжке завдання, вернувся до корпусу А й улаштувався в глибині коридора, в який виходили палати, де лежали хворі.

Він зручно вмовстився у кріслі й, витягнувши з кишені книжку, зібрався її читати, коли пролунав дзвінок.

Клод підвівся, глянув на пульт.

— З сьомої палати викликають, — пробурмотів він. — Підемо глянемо, чого ще хоче старий Келдерман.

Старому Келдерманові було близько сімдесяти років. Він був найстаріший з пацієнтів професора Дропа і вже давно перебував у його клініці. Санітарові старий іще вдень розказав, що він тут уже сім місяців: його поклали сюди, щоб зробити досить просту операцію, але потім його розбив параліч і з того часу він збагнув, що йому доведеться завершити своє життя в цій оселі смутку й страждань, яка, проте, коли бути розважливим і невибагливим, може стати досить приємним притулком.

Келдерман був непоправний балакун, і якщо мав паралізовані ноги, то їхню нерухомість надолужував язик. Аж надто люб'язний старий був справжньою живою газетою і доводилося лише подивуватися не тільки цікавості, з якою він розпитував то одного, то іншого про людей, що відвідували клініку, а й його здатності все про всіх знати.

Це пояснювалося, з одного боку, тим, що йому нічого було робити, що в нього не було ні родичів, ні друзів, а з іншого, що ні пацієнти, ні медсестри ніколи не відмовлялися зайти побазікати до нього в палату.

Клод, зазирнувши до нього, побачив, що там горить світло. Задля годиться він нарікнув:

— Ой-ой-ой! Коли б пан професор побачив, то був би незадоволений. Не вистачало, щоб іще й мадемуазель Данієль помітила світло крізь жалюзі; вона ж обов'язково прийде його погасити.

Старий хихикнув під покривалом, потішений тривогою санітара.

— Ох і жартун же ви! Я нічогісінько не боюсь. І майте на увазі, що сьогодні ввечері, коли Фелісіте зайшла зачинити в мене вікно, я попросив її засунути штори. Тож знадвору нічого не видно.

Санітар більше не наполягав.

— Але вам пора спати, пане Келдерман.

— Люди в моєму віці не потребують довгого сну, вистачає двох-трьох годин, а цієї ночі мені зовсім не хочеться спати.

Помовчавши, він додав:

— До речі, щойно я чув якийсь шум у кінці саду.

Санітар хотів був перевести розмову на щось інше, але старий правив своєї.

— Не намагайтеся забити мені баки. В мене ще добрий слух. Так, так, я знаю, що приїжджали за мерцем, це було з півгодини тому.

Клод спробував заперечити — мовляв, не було нічого подібного — але Келдерман стояв на своєму, радіючи з нагоди довести, що розум його функціонує справно і ніскільки не втратив проникливості.

— Я чув сигнал фургона похоронної служби, який зупинився у провулку за парком. Та ще й вас покликали, мій друже Клод; ви ж тільки-но повернулися звідти.

Санітар знову запевнив, що це йому здалося, та старий все бубонів:

— Я знаю, за ким приїздили. За іноземкою з двадцять восьмої палати, що померла після операції. Мені здається, що в смерті її є трохи вини медсестри.

Ось що трапляється, коли медсестри бувають такі гарні, як мадемуазель Жермен. У них у голові лише вбрання й зачіски, а не пацієнти. Клод визнав за потрібне внести пояснення:

— В усякому разі, цієї медсестри вже немає в клініці. Пан професор, певно, її звільнив.

Старий з жалем глянув на свого співрозмовника. Потім знизав плечима й посміхнувся:

— Жартун! Ви що, нічого не знаєте? Жермен пішла звідси за власним бажанням, чи, точніше, за бажанням одного люб'язного молодика, навіть, здається, дуже люб'язного.

Клод спробував щось сказати, але старий зупинив його.

— Мені відомо, я все знаю. Жермен було викрадено, як у давні добрі часи, і викрав її не хто інший, як племінник небіжчиці з двадцять восьмої палати, Педро Коралес. Можна сказати, що він це зробив не з помсти, а навпаки...

І помітивши протестуючий жест санітара, старий заявив категоричним тоном:

— Я впевнений у тому, що вам розкажую. Я знаю, що вони цілувалися, як несамовиті, у приймальні того самого дня, коли померла старенька. Я маю підстави гадати, що мадемуазель Даніель застала Жермен і перуанця в обіймах одне одного. Ох, як же вона, мабуть, розсердилася!

І життєрадісний старий аж захлинався від сміху, а здивований санітар поглядав на нього, мотаючи собі на вус, і, очевидно, думав: «Коли я хочу бути в курсі всього, що діється в клініці, то мені треба лише розговорити цього дідугана».

А старий Келдерман тим часом розмовляв сам із собою, як це він часто робив.

— Ох! Жіночі обійми й поцілунки — це чи не найкраще, що я знав на цьому гидкому світі, принаймні тоді, коли мав до них смак. Звичайно, я ще бадьорюсь і, незважаючи на три операції та паралізовані ноги, цьому різникові Дропу не вдалося доконати мене. Але є втіхи, яких я вже ніколи не зазнаю, і тут нічого не вдієш.

— Не журіться, — сказав санітар, побачивши, що старий сумно похнюпився, — ви ще одужаєте й покинете цю клініку.

— Ні, мені вже не довго лишилося жити на світі. Маю таке передчуття. А у старих передчуття справджуються завжди. Коли я й покину корпус А, в якому живу ось уже сім місяців, то лише через дверцята позаду будинку, в труні й ногами вперед, як оце щойно стара перуанка, як це буде й з іншими. Ха-ха!

Він сміявся, цей чудний дідок, заходився нервовим сміхом. Тож санітар з жалю до нього заговорив про інше. А може, не з жалю, а з якоюсь певною метою.

— Знаєте, пане Келдерман, — сказав він, — перед вечерею ви почали розповідати дуже цікаві речі про своє життя-буття. Про те, як під час війни ви жили разом з вашим нерозлучним другом, і в нього був синок...

— Справді, — озвався старий, потираючи чоло, і обличчя його проясніло, — справді, я багато чого побачив у житті, і воно навчило мене, що не треба ніколи втрачати надію. В тому хлопчині, про якого я вам розповідав, синові мого друга Перрона, життя ледь жевріло, коли він з'явився на світ; мати його померла при пологах, всі казали, що дитина не виживе. Однак він розвивався, ріс, а зараз став поважною особою. Еге ж, я читав про нього в газетах місяців шість тому. Малий Себастьян Перрон у свої сорок років зробив блискучу кар'єру в судовому відомстві. Я вичитав, що його призначено головою суду.

— В Парижі?

— Так, добродію, в Парижі, як ви зволили висловитися. І це людина, якій ще далеко до п'ятдесяти; між нами кажучи, оцей Себастьян своїм успіхом, з одного боку, зобов'язаний жінкам, до яких він весь час був небайдужий, а з другого — людині, за яку він повинен вічно Бога благати. Бачите, пане Клод, без Маріуса просто б не було Себастьяна Перрона.

— А що то він за один, той Маріус? — поцікавився санітар.

— Мабуть, було б правильніше сказати, був, — з гіркою посмішкою поправив старий, — бо я дуже сумніваюсь, що Маріус ще живий. Проте, в ті: часи, до яких я подумки повертаюся, тобто сорок років тому, Маріус був син лісника, який служив у Себастьянового батька й став найліпшим його приятелем в усіх іграх і витівках. А тепер малий Себастьян головує в суді... Ох, що тільки вони не витворяли в лісі довкола Діня, де тоді мешкали їхні родини! Вони дерли пташині гнізда, ганяли звірину в лісі й на полях. Себастьян Перрон був кволою дитиною, спочатку він не наважувався й кроку зробити без няньки, повсякчас падав і простуджувався на найменшому протязі. Під впливом Маріуса він потроху звик до здорового життя на свіжому повітрі, зміцнів і загартувався, тож, як я вам уже говорив, згодом мав шалений успіх у жінок.

Санітар, який досі, здавалося, слухав байдуже розповідь старого, тепер виявив несподіваний інтерес і став розпитувати про голову суду та його оточення.

— Ким він став, цей Маріус?

— Я нічого про це не знаю, але гадаю, що коли їм із Себастьяном сповнилося вісімнадцять років, вони вже не були такими близькими друзями, як у дитинстві. Себастьян закінчив на той час колеж і вивчав право, а Маріусу, як і то було заведено в його середовищі, довелося після закінчення початкової школи братися за якесь ремесло.

— Чим же він займався? — допитувався санітар.

— Став теслею, якщо я не помиляюся, в маленькому селі, що називалося Барак, за кілька кілометрів від Діня. Втім, у вісімнадцять років його забрали до війська, він служив у колоніальній піхоті, потім його відправили воювати на Мадагаскар. Відтоді Себастьян не має про нього ніяких звісток.

— Як же ви про це дізналися?

— Цей хлопець цікавив мене, і щоразу, зустрічаючись із Себастьяном, я допитувався, чи немає якихось новин про його друга дитинства. Себастьян і нічого не знав. Таке воно, життя: люди зустрічаються, люблять одне одного, розлучаються і забувають. Що ж ви хочете?.. Я переконаний, що коли б тепер Маріус зустрівся Себастьянові Перрону і не назвався, той би не зміг його і упізнати.

Санітар, який досі сидів на стільці в головах старого, аж підвівся.

— Справді? Ви гадаєте, що таке можливо?

— Ох! А чому б і ні? Перш за все, люди невдячні, пам'ять їхня йде вслід за сердечними порухами, образи стираються в мозку так само, як спогади гаснуть у душі. Ні... Себастьян Перрон, напевно б, не впізнав Маріуса, якби той і зустрівся йому. Але цього не буде; Маріус, певне, загинув під час якоїсь воєнної кампанії, ви ж бо знаєте, мій добрий друже, зі свого досвіду санітара, що найостанніша неввічливість, яку чинять люди, полягає в тому, що вони йдуть із цього світу, не завдавши собі клопоту попередити тих, хто ними цікавиться.

Санітар не помітив іронії старого, він замислився, наче чимось заклопотаний.

— Який він був, той Маріус, на вигляд?

Келдерман здивувався такому запитанню.

— Навіщо воно вам? Невже моє базікання може вас зацікавити? — спитав він недовірко. — Це мої спогади, що мають значення лише для мене і самого. Простим смертним байдуже, що сталося з Маріусом та чи впізнає його Себастьян Перрон, чи ні.

Обличчя санітара посмутніло.

— Я дуже перепрошую вас, пане Келдерман, за мою нескромність, але якщо я вас уже так розпитую, то тільки тому, що, мені здається, я знав цього Маріуса. Я також служив у морській піхоті й воював на Мадагаскарі.

Старий був задоволений таким поясненням. Якусь мить він уважно придивлявся до свого співрозмовника, а потім заявив:

— Забавно, звичайно, але якби Маріус дожив до вашого віку, то був би схожий на вас і поставою, й обличчям. Як і у вас, у нього було чорне кучеряве волосся, широкі плечі, він був височенький на зріст. Але це лише припущення; та й кому це потрібно.

У голосі старого почулася втома.

— Ви дуже люб'язний, чоловіче, вдаєте, що вас цікавить базікання такого старого дивака, як я. Дуже вам за це вдячний. Та, мабуть, уже час мені відпустити вас, відпочиньте, тим більше, що й мені самому треба трохи поспати. Якщо вам не важко, засуньте душник, он там, праворуч у кутку, і погасіть лампу, коли будете виходити.

Санітар Клод виконав бажання старого й, не чекаючи, поки той вкладеться, вийшов у коридор. Він знову вмостився в кріслі, на якому, коли його покликав Келдерман, покинув був книжку. Та тепер йому, очевидно, зовсім перехотілося спати, не вабив його і роман із бурхливими пристрастями. Він сидів, замислившись, підперши голову руками; погляд його неухважно перебігав з одного предмета на інший. Він був так поглинутий своїми думками, так ними захоплений, що мимохіть став упівголоса розмірковувати посеред нічної тиші, що панувала в коридорі.

— Чи можливо це? Щоб так пощастило! Зрештою, чому би й ні. Якщо все те, що цей дідок мені розповів, правда, навряд чи цей суддя зможе впізнати і людину, яка колись була його найкращим другом.

Помовчав хвилину і буркнув:

— Ризиковано це.

Однак погляд його знову зробився твердим, а чоло вкрилося зморшками, наче він напружував свою волю.

— Я повинен усе випробувати, все... все, щоб вирвати того бідолаху, — промовив він і, помовчавши, додав:

— Проте, слід бути обережним, та й ніхто мене в шию не жене. Перш за все треба, щоб цей дідуган, який так вчасно мені трапився і якого мені вистачило терпіння вислухувати, найповніше описав Маріуса та Себастьяна Перрона.

ДРУГ ДИТИНСТВА ГОЛОВИ СУДУ

Себастьян Перрон, голова суду департаменту Сена, щойно прибув до Палацу правосуддя. Як і казав санітарові Клоду спаралізований дідок у клініці, йому ледь сповнилося сорок років, і його ще можна було називати молодиком і то гарним. Придивившись до нього, людина досвідчена могла б легко виснувати, що він належить до того типу чоловіків, які подобаються жінкам. Себастьян Перрон був красивий тою властивою для крупних чоловіків, але доволі витонченою красою, яка вабить гарних жінок. Високий, стрункий, добре збудований, він, з усього видно було, займався спортом. Цим він, очевидно, завдячував благотворному впливу, який на нього справив його друг дитинства Маріус.

Навіть високопоставлені урядовці дослухалися до думки цього освіченого юриста і вважали його вельми перспективним. Розумний, добре вихований, він умів гарно говорити; голос його звучав то задушевно, то лагідно та енергійно, то владно, залежно від обставин. Він зовсім не був схожий на судовиків старшого покоління, яким не бракувало манер, але які були надто непохитними й суворими. Себастьян Перрон, навпаки, був завжди коректний, як справжня світська людина, він волів, щоб позовники скінчили справу миром, але водночас славився своєю непідкупністю, так що його можна було вважати зразковим суддею доби Третьої республіки.

Він лише шість місяців тому переїхав до Парижа, зробивши блискучу кар'єру в провінції, і вже встиг зав'язати дружні стосунки з багатьма судовиками в Палаці правосуддя. Він умів привертати до себе людей, тож проникливі позивачі домагалися, щоб їхні справи розглядав саме він.

Знайомі та колеги Себастьяна Перрона не без підстав передбачали, що його чекає велике майбутнє: невдовзі він стане радником апеляційного суду, а потім, напевно, зможе претендувати на найвищі судові посади держави; його навіть бачили членом головної касаційної інстанції.

А поки що Себастьян Перрон прямував до свого кабінету. Впевненою ходою він перетнув зал, але на кожному кроці був змушений зупинитися: друзі, колеги, прохачі, люди всіх станів, адвокати, повірені — всі намагалися переговорити з ним чи щодо справ у суді, чи про щось інше як з людиною корисною і впливовою в цій установі.

Як завжди, його перестріли дві чи три гарненькі жіночки, що блукали по Палацу правосуддя, чи то випадково, чи то навмисно; ніхто цього не знав і не наважувався запитати. Однак уже стало правилом, що коли Перрона бачили десь у закутку Палацу, заглибленого в розмову з якою-небудь жінкою, то проходили мимо, наче не помічаючи й не звертаючи на них анінайменшої уваги.

Всі знали, що Себастьян Перрон, який у свої сорок років став головою суду в Парижі, зобов'язаний цим великою мірою жіночій протекції, знали й те, що, незважаючи на свій вік, новоспечений голова й далі домагатиметься прихильності тих, кого він називав своїми щасливими зірками, і завдяки їм підніматиметься по службовій драбині вище й вище.

Коли ж нарешті він зайшов до свого кабінету, з якого одні двері вели до зали судових засідань, де він головував, а інші — до приймальні, служник шанобливо доповів йому:

— Пане голово, тут один чоловік бажає переговорити з вами. Він домагається, щоб ви його прийняли.

— Він передав свою візитну картку?

— Ні, пане голово, в цього чоловіка, як мені здається, її немає, вигляд у нього не досить елегантний для картки.

— Справді? — посміхнувся судовик. — Ви хоча б запитали, як його звати?

Служник здивувався.

— Пан голова збирається його приймати?

— А чому б і ні? Суддя не повинен бути зв'язаний світськими умовностями, та й можна бути цілком чесною людиною, не маючи коштів на візитні картки.

Служник згідливо хитнув головою.

— Я знаю, пане голово, я знаю, але врешті... Так заведено, коли я не помиляюся, що позивач звертається до голови суду, лише одержавши від нього дозвіл, для якого треба попередньо надіслати листа з проханням про аудієнцію.

Себастьян Перрон сьогодні був, очевидно, в доброму настрої, бо, посміхаючись, запитав:

— А звідки ви знаєте, що це позивач? Може, хтось просто бажає зі мною познайомитися.

— Пан голова жартує, — сказав служник і вийшов з кабінету, щоб запитати ім'я відвідувача.

Повернувшись, служник повідомив:

— Пан голова має рацію. Цей чоловік прийшов не в судових справах; він бажає переговорити з вами приватно.

— То як його звати? — знову запитав Себастьян Перрон, що вже вбрався в чорну мантию, щоб іти на судове засідання.

Служник відповів:

— Пан Немо.

Здивований голова застиг на місці.

— Це що, жарт? — роздратовано запитав він.

— Я б ніколи не дозволив собі таких жартів, — знякотив служник. — Відвідувач мені сказав: «Передайте, що мое ім'я Немо». Що я й зробив.

Себастьян Перрон трохи зблід; він явно вагався, не знаючи, як поведетися.

Певна річ, служник сказав правду. Він переказав те, що йому сказали, не розуміючи, що «Немо» означає «ніхто». З якої речі ця людина, яка хоче його бачити, поводить себе так фамільярно, порушуючи правила ввічливості? Чому вона не хоче називати своє ім'я?

І Себастьян Перрон звелів:

— Хай цей добродій заїде.

В кабінет голови зайшов скромний і непримітний на вигляд чоловік. Він низько вклонився й мовчки чекав, поки служник вийде з кабінету. Він здавався дивним, цей чолов'яга. Ні, він не мав лихих намірів і тримався радше несміливо, з ніяковістю мнучи в руках кашкета.

Суворо насупившись, Себастьян Перрон мовчки розглядав відвідувача, чекаючи пояснень.

Зрештою чоловік таки набрався сміливості і спитав:

— Пане голово, ви Себастьян Перрон? Я маю честь розмовляти з Себастьяном Перроном?

— Так.

— Я з біса радий, що не помилився. Я зрозумів це відразу, тільки-но глянув на вас, пане голово. Хоч як давно ми бачилися з вами, але все ж я розпізнав би вас серед тисячі.

Себастьян Перрон, не перебиваючи, слухав відвідувача і ніяк не міг збагнути, до чого той хилить.

«Це якийсь жебрак, — подумав він, — що я йому колись подав милостиню. Мабуть хоче знову випросити в мене грошей».

Але ні, тут щось не те; чоловік поведився зовсім не як прохач. Тримався він хоч і скромно, але з гідністю. Помовчавши хвилину, він запитав:

— Ти що, не впізнаєш мене?

Голова підвівся.

— Що це означає, добродію, оце ваше тикання, оця фамільярність? Я погодився вас прийняти, але вам слід...

І враз Себастьян Перрон замовк, вираз його обличчя миттю змінився. Сталося це тому, що дивний відвідувач назвав своє ім'я. І обличчя судді засяло радісним здивуванням.

Чоловік сказав:

— Я Маріус!

Себастьян Перрон підхопився зі свого величного крісла й кинувся, простягаючи руки, до свого

співбесідника, що теж рушив йому назустріч.

— Хіба таке можливо?.. Маріус! Маріус! Ой, друже мій, який же я радий тебе знову бачити!

Він оглянув свого друга з ніг до голови.

— Господи! Признаюся тобі відверто, сам я б тебе не впізнав. Звичайно, ти ще не старий, але дуже змінився.

— Походи, колонії, — ухильно пояснив той.

— Справді, ти ж був у колоніальних військах, воював.

— Авжеж, — підтвердив чоловік і додав: — Я здалеку стежив за твоєю кар'єрою, по газетах. Щоразу, коли ти йшов угору, я відчував незрівнянне задоволення й говорив собі: «Ось малий Себ подолав ще одну сходинку».

Очі голови суду зволожилися.

— Ой Маріус! Маріус! Ти назвав мене Себом, як колись. Пам'ятаєш?

— Ще б пак, подумай лишень: на всьому білому світі в мене був тільки один-єдиний друг, це ти. Невже я міг забути оте найдорожче, що було в нашому дитинстві... Мені завжди не таланило, але я знав, що життя тобі всміхається, ти робиш добру кар'єру, молодий, гарний, жінки кохають тебе.

Обличчя судді спохмурніло.

— Гай-гай, не таке вже воно й щасливе було моє життя, як здавалося. Я страждав і нині страждаю подеколи. Мені довелося зазнати страшних потрясінь, згодом я тобі все розповім.

І дивлячись прямо в очі чоловікові, як він вважав, єдиному у всьому світі, на кого міг звіритися, суддя запитав:

— Якби я попросив тебе допомогти мені в одній секретній справі, якби я тебе ввів у курс одного діла, що тяжить над моєю душею, то чи міг би я покластися сьогодні на мого друга Маріуса, як тридцять років тому малий Себ покладався на малого Маріуса?

Кажучи це, він був так схвильований, що не помітив, як лице його співрозмовника оживила дивна гримаса.

Той, очевидно, чекав подібного запитання й постарався якомога приховати свою велику радість.

— Можеш на мене покластися, як на самого себе.

Але тут їм довелося урвати розмову, бо в кабінеті з'явився служник.

— Пане голово, засідання мало розпочатися ще десять хвилин тому, може, пан голова...

— Справді, я зовсім забув.

Він палко потис руку чоловікові, що його служник оповістив був як Немо, і наостанку сказав:

— До вечора. Приходь до мене... Ні, краще зачекай мене. Як тільки засідання скінчиться, я розповім тобі... бо справа нагальна, мабуть, саме небо тебе послало, сам побачиш, що не можна гаяти ні хвилини.

Тож поки суддя вів засідання, гість влаштувався у кріслі й став читати газету.

Однак читав він недовго; відклавши газету, потер руки з виглядом людини, якій вдалася вигідна оборудка.

Чоловік, який зібрався чекати повернення голови суду і який влаштувався в його кабінеті, наче в себе вдома, був не хто інший, як санітар Клод з клініки професора Поля Дропа, трохи загримований, що, використавши описи старого Келдермана, прибрав подобу Маріуса, який зник двадцять років тому.

Але з якою метою санітар Клод, людина з вельми підозрілими манерами, що його порекомендував хірургові Дропу дивний фінансист Міньяс, вирішив удавати перед Себастьяном Перроном його друга дитинства Маріуса?

VI

«ДИВАК»

За кілька днів до того, напередодні вечора, коли грецький фінансист повинен був вирішити, купувати йому клініку доктора Дропа чи ні, в кабінеті хірурга розігралася химерна, в найвищій мірі трагічна сцена, і саме тоді, коли в цьому притулку страждань і хвороб запанувала глибока тиша.

Мадемуазель Даніель зробила свій останній обхід і дала настанови старій Фелісіте, що, буркочучи, встала, щоб зайняти свій пост на кушетці біля дзвоників, аби чути виклики хворих, як раптом пролунав дзвінок. Дзвонили від брами, безперестану натискаючи на кнопку.

Фелісіте, саме втілення відданості обов'язку, хоч і втілення буркотливе, певна річ, підвелася. Як завжди, вона лягала спати раніше й заступала на чергування о другій годині ночі, коли мадемуазель Даніель, зморена виснажливою денною роботою, йшла спати.

Того дня старша медсестра лягла пізніше, ніж звичайно. Вона засиділася, щоб довести до ладу рахунки, які затримав доктор Дроп. Пробыло третю годину ночі, коли Фелісіте хапливо накинула на худі плечі велику чорну шаль і вирішила сходити й подивитися через садові ґрати, хто б то міг у цю пізню годину так наполегливо надзвонювати.

Вона була не боязкої вдачі, але коли вийшла на ґанок корпусу для тяжкохворих і майже безнадійних пацієнтів, який виходив у сад, де любили прогулюватися за гарної погоди хворі, що видужували, то здригнулася, опинившись у суцільній темряві, що її посилював туман. Холодна ніч була така жаска, вітряна й непривітна.

На мить Фелісіте зупинилася. Однак дзвінок не вщухав, і вона мужньо рушила вперед, спустилася по східцях і пішла під муром.

Перед корпусом для видужуючих вона оглянула вікна, щоб упевнитися, чи ніде не світиться.

— От, усі собі сплять, — бурчала стара медсестра, — поки все гаразд, слава Богу, але... з теперішнім персоналом завжди потерпаєш, аби не було скарг.

У Фелісіте, як у кожної літньої жінки, вочевидь, укоренилося почуття недовіри до молоді, з-поміж якої їй доводилося вибирати медсестер. Вона вважала ненадійною прислугу, якій ще не виповнилося п'ятдесяти років, і знай повторювала:

— Всі вони негідники й одне одного варті.

Тим часом старенька вийшла до заґратованої хвіртки, крізь яку побачила постать одягненого в чорне чоловіка. Він нетерпляче тупцяв і, здається, тільки-но вискочив із таксі, що стояло неподалік. Чоловік цей Фелісіте був зовсім незнайомий. Спочатку вона подумала, що це родич якогось хворого приїхав довідатися про його здоров'я, незважаючи на пізній час. Але зразу ж відкинула це припущення, зваживши, що саме тепер ніхто з хворих не перебуває в загрозовому стані, крім, звичайно, жінки з двадцять четвертої палати і чоловіка з дев'ятнадцятої. Але ясно, це не до них.

Підійшовши під саму хвіртку, Фелісіте спитала:

— Чого вам треба, добродію?

Одягнений у чорне чоловік украй знервованим, з металевими нотками голосом гукнув:

— Професор Поль Дроп тут?

Фелісіте здивувалася, почувши таке запитання. Певна річ, це зовсім не підходящий час для візитів. Що це собі надумав оцей добродій, питаючи пана професора саме тоді, коли всі порядні люди давно сплять?

Фелісіте у відповідь пробуркотіла:

— Так, професор Дроп мешкає тут, це я вам. можу сказати з такою ж певністю, як і те, що він зараз спить.

Чоловік, наче зовсім не здивувавшись такому прийому, відрубав:

— Відчиніть мені й повідомте пана професора, що мені треба негайно його побачити.

Фелісіте не ворухнулася.

— Пан професор Дроп відпочиває, він не встане з ліжка. Що ви від нього хочете?

На це запитання невідомий нетерпляче сплеснув руками.

— Я не можу вам цього сказати, — заявив він, — але ладен вас запевнити, що мені конче потрібно, аби професор Дроп згодився мене прийняти. Це дуже терміново й необхідно.

Він говорив з владною впевненістю, як людина, котра не сумнівається, що її бажання буде задоволене.

На його біду, стара Фелісіте була така ж вперта, як і він.

— Приходьте завтра, — запропонувала вона, — годині об одинадцятій.

— Пані, — наполягав невідомий, — запевняю вас, що мені необхідно бачити доктора Дропа; марна річ мене відсилати геть, я не піду звідси, не поговоривши з професором. До речі, я не хотів би завдавати вам клопоту, не віддячивши вам. Ось, візьміть...

При блідому світлі газового ріжка, що освітлював тротуар і відкидав миготливі тьмяні відблиски на ґрати, Фелісіте побачила, що невідомий простягає їй банкноту.

Це був очевидний аргумент і аргумент вагомий. Якби прохання було висловлене вдень, а пропозиція зроблена не в такій різкій формі, вона б погодилася.

Однак стара медсестра не простягнула руку. Її охопив якийсь безпричинний страх, незрозумілий і раптовий.

«Що це йому забалося? — подумала вона. — Чому він пропонує мені таку щедрю винагороду! Ні, тут щось не те! — Вона відступила на крок. «Боже мій! Хіба знаєш, з ким доводиться мати справу в таку пору? Що йому треба, цьому таємничому відвідувачеві? А може, він убивця чи якийсь злочинець?»

Задкуючи, Фелісіте пробурмотіла:

— Дуже дякую, добродію, але я на це не згодна. В мене є інструкції, яких я дотримуюся. Пан доктор Дроп відпочиває, я не можу його будити. Врешті, я вам уже сказала, що пан професор не приймає раніше одинадцятої ранку. — І вона рішуче повернулася. — На добраніч, — додала вона.

Не встигла медсестра ступити крок, як тремтячий голос змусив її замертти на місці.

— Пані, пані, — благав невідомий, — будьте ласкаві, відчиніть мені, це дуже потрібно.

Чоловік схопився за ґрати і тряс їх, наче збирався розламати.

Фелісіте пополотніла від жаху. «Так, це злодій», — подумала вона. І хоч ноги у неї підточувалися, вона кинулася навтіки. Та не пробігла й десяти метрів, як почула позаду себе страшний брязкіт. То тряслися ґрати: розлютований чоловік учепився за них з усієї сили.

— Боже мій! — задихано вигукнула Фелісіте, надаючи ходи. — Хоча б я встигла добігти до будинку!

В голові у неї була лиш одна думка: дістатися до ганку й замкнутися щонайнадійніше в головному корпусі. Але за професійною звичкою, аби не побудити хворих, — а турбота про них ніколи її не покидала — вона не кликала на поміч. Старенька бігла з усіх своїх сил, проте не кричала. Вона водночас була налякана і відважна. Все це тривало лише кілька секунд. Фелісіте почула, як щось гупнуло, і здогадалася: це чоловік перескочив огорожу на замерзлу землю. І зразу ж почула, що її гукають. Невідомий горлав до неї:

— Та зупиніться ж ви, стара недотепо!.. Господи, я ж не вбивця якийсь, я вам кажу, що мені конче потрібно...

Фелісіте побігла ще швидше. Та яка могла бути швидкість у її старих ногах? Хоч як вона поспішала, але за якусь мить почула, що незнайомиць її наздоганяє. «Пропала», — подумала старенька.

Вона спинилася, склепила долоні, чекаючи удару ножом чи револьверного пострілу. Та нічого подібного не сталося. Невідомий зупинився за кілька метрів від неї і почав її лаяти:

— Господи! Та не бійтеся, ви, стара дурепо! Ви ж бачите, що я навіть не підхожу до вас! Я не вбивця, сто вам чортів! Я чесна людина і прийшов спитати про одну хвору...

При слові «хвора» Фелісіте піднеслася духом. Звичайно, коли йшлося про хворих, все можна пробачити. Вона стільки працювала в клініці, що добре знала, як болісно переживають люди, що їх спостигла хвороба.

Хвороби, поряд з якими минало все її життя, страждання, які вона бачила навколо себе, смерть, яка весь час таїлася у цьому будинку, де мучилися й помирили безнадійні пацієнти, привели її до переконання, що коли ті, хто спіткався з недугою, поводитися свавільно, засуджувати їх за це не слід.

Трохи заспокоївшись, старенька запитала:

— Коли йдеться про хворих, то так і кажіть, якого дідька мовчати! Перш за все, яку це хвору ви маєте на увазі?

Невідомий завагався.

— Я не можу вам цього сказати. Мені треба побачитися з професором Дропом.

І раптом чоловік кинувся навколішки прямо в траву.

— Будьте ласкаві, — благав він, — не гайнуймо часу, не зволікаймо, ви ж бачите, що я не вбивця і не диявол, ідіть за професором, клянусь вам, що заплачу скільки треба, зроблю все що завгодно, але мені вкрай треба з ним побачитися...

Фелісіте зовсім заспокоїлася.

«Дивак», — подумала вона.

А в це, на її думку, пречудове слово, вона вклала найнадзвичайніші визначення. Диваком для неї був і надто занепокоєний, турботливий родич, і зовсім байдужий приятель, і хвалькуватий та безсоромний спадкоємець.

«Він дивак!» — вдруге сказала собі Фелісіте.

І наважилася.

— Ви так дивно поведіться, добродію, але то пусте, коли йдеться про хвору, я не можу на вас сердитися, ходімо зі мною, я спитаю, чи професор Дроп схоче вас прийняти.

Отак, у супроводі медсестри, невідомий за кілька хвилин опинився в скромно вмебльованій приймальні, де більше клопоталися про чистоту, ніж про вишуканість.

На долівці не було навіть килима, а прості, пофарбовані в біле дерев'яні і меблі, видно, щодня вимивали милом.

— Сядьте, — звеліла старенька відвідувачеві. — Я сходжу подивлюся.

Невідомий зайшов до приймальні, зняв капелюха, зітхнув. Фелісіте зникла.

Медсестра, правду кажучи, взялася за вельми неприємну справу. Певна річ, професор Дроп у будь-яку годину дня й ночі ладен був урвати свій відпочинок заради хворих. У складних випадках, коли стан здоров'я котрогось із пацієнтів вимагав його присутності, він без вагання поспішав на поміч. Але це зовсім не означало, що йому подобалося, коли його турбували поночі.

Цей великий трудівник, людина науки, як і всі інтелектуали, потребував і довгого сну. Найчастіше він спав як убитий, як людина, виснажена важкою працею, тож йому важко було пробуджуватися серед ночі.

Фелісіте, що була на службі у професора не з учорашнього дня і встигла вивчити його слабкі місця, йдучи до телефону, щоб переговорити з ним, невдоволено щось бурмотіла.

Вона довго крутила ручку апарата й гукала «алло», перш ніж їй відповів професор, що ніяк не міг прокинутися.

Зрештою до медсестри долинув його хрипкий зі сну голос.

— Алло! Що вам від мене потрібно? Що там таке? Це ви, Фелісіте?

— Так, я, пане доктор. Дуже перепрошую, що вас потурбувала, але тут сидить один добродій, який дуже хоче вас бачити з приводу однієї хворої. Він і перескочив огорожу, проник у сад і з усієї сили домагається, щоб вас розбудили. Каже, що заплатить скільки завгодно, тільки б вас побачити... Ви вийдете?

Почувши це, професор Дроп ледве не впав з великого дива.

— Що ви мелете! — вигукнув він. — Що це за добродій? З приводу якої хворої він прийшов?

Запитайте, чого він хоче.

— Ах! Якби ж він сказав. З нього слова не можна витягнути... Здається, він хоче мати справу лише з вами... Ви вийдете, пане доктор?.

Якби професор відмовився вийти, він би подав своєму персоналу поганий і приклад, явивши собою зразок нехлюйства; а нехлюєм він не був ніколи.

— Гаразд. Хай він зачекає, я встаю. Ну й нахаба!

Професору довелося встати з ліжка. Через чверть години, вдягнувши лише коричневу піжаму, з набряклими від сну очима, непевно рухаючись, він вийшов до невідомого, що чекав на нього у приймальні.

— Що вам завгодно, добродію?

Відвідувач, побачивши хірурга, підвівся.

Це був чоловік років сорока, одягнений у скромні, але гарного крою і піджак і чорні штани; великий плащ він перекинув через руку.

В нього були доглянуті білі руки, невимушена постава світської людини.

Коли професор зайшов, прохач йому низько вклонився.

— Я справді розмовляю, — запитав він голосом, що трохи тремтів, — з професором Дропом?

— Так, пане.

— З професором Полем Дропом, що вже два роки спеціалізується на лікуванні переломів таза?.. З професором Полем Дропом, що зробив з цього приводу доповідь в Академії наук?..

Здивований таким вступом, хірург слухав, не кажучи ані слова. Відвідувач вів далі:

— У такому разі, пане професор, я благаю вас вислухати мене прихильніше. Я дозволив собі потривожити вас, тому що йдеться про надзвичайну приключку, дуже спішну, тому що за п'ятнадцять-двадцять хвилин, а саме через такий час прибуде карета «швидкої допомоги», будуть необхідні ваші знання, щоб урятувати одну дівчину.

Професор не зовсім уторопав, що сталося, але він звик мати справу з людьми, які перебувають у збудженому стані.

— Пробачте, — перебив він, — я не зовсім розумію вас, добродію. Хто ви? Про кого говорите? І що саме ви хочете?

Невідомий, на це просте запитання, здригнувся всім тілом.

— Я не можу вам відповісти, — глухо видавив він із себе. — Моє ім'я не повинно бути розголошено. Я не наважуюся його відкрити навіть вам.

А коли професор Дроп здивовано розвів руками, чоловік поспішив додати:

— Ох, пане! В моїй таємниці немає ніякого бруду, я не вчинив нічого ганебного. Я порядна й чесна людина, оце й усе.

Відвідувач поміркував, набираючись духу, і врешті чітким голосом проказав:

— Пане професор, один юнак і одна дівчина кохаються і не можуть побратися, я не батько ні йому, ні їй, але люблю їх, наче власних дітей. Я намагаюся здолати труднощі, що перешкоджають їхньому шлюбу. Уявіть тепер собі жахливий випадок, страшну пригоду, що сталася й трохи за моєї вини: життя нещасної дівчини в смертельній небезпеці. Уявіть також, що це не обійшлося без втручання злочинця, лютого чудовиська, весь світ перед яким безсилий, і скажіть, ви, єдина людина, що може врятувати цю бідолашну, хіба можу я вам розкрити своє ім'я, а також і їхні? Скажіть же...

Хірург був приголомшений ще дужче. Те, що йому оповів цей дивний відвідувач, здавалося йому майже незбагненим. Цей чоловік говорив, очевидно, щирю правду; він був надзвичайно схвильований. Але що означали його пояснення?

Поль Дроп перебив свого співрозмовника:

— Пане, запевняю вас, що нічогосінько не розумію. Даю вам слово чесної людини, що не розголошу вашої таємниці, але скажіть мені, в чому справа і що саме потрібно вам від мене.

Питання постало чітко, й уникнути його було важко. Одну мить невідомий розмірковував.

— Звичайно, я б розповів вам, коли б міг, але клянуся, я не можу цього зробити. Ця таємниця нав'язана мені самому. Пробачте, ось у двох словах те, що я можу вам відкрити. Щойно одна дівчина, дорога мені, а особливо одному юнакові, якого я вважаю своїм сином, стала жертвою нещасного випадку, в результаті якого одержала перелом таза, її ім'я вам я не можу відкрити, тому що боюся цим накликати на вас страшну помсту. Я молю вас уклінно, заклинаю вас її вилікувати, і все ж таки відмовляюся назвати її ім'я. Я звертаюся в цю мить до вас не лише як до лікаря, а й як до щирсердої людини... Ви ж знаєте, часом життя накладає на нас тяжку необхідність, нав'язує таємницю; заради цієї необхідності й посилаючись на цю таємницю, я прийшов благати вас погодитися на моє прохання. Згляньтесь, пане професор...

Поки відвідувач говорив, професор Дроп заглибився в роздуми. З одного боку, йому була не до вподоби справа, яку йому накидали. Прийняти невідому, важко поранену, погодитися на її лікування, намагатися її вилікувати, і все це — не знаючи її імені, було, з професійної точки зору, небезпечною та ризикованою справою. Однак подати медичну допомогу було його обов'язком.

Як лікар-хірург Поль Дроп глибоко шанував закони своєї професії. Він знав, що наука є свого роду священнодійством і що бувають випадки, коли лікар, як і священник, не має права уникати виконання своїх обов'язків.

Ще одна річ непокоїла його, якесь невиразне відчуття. Розглядаючи свого відвідувача, хірург переконався, що він зовсім не знає його, що обличчя цього чоловіка анітрохи йому невідоме, що вони ніде не зустрічалися. Водночас у нього було таке відчуття, що він десь бачив риси цієї людини чи то в газеті, чи у вітрині якої-небудь книгарні, де виставляються портрети знаменитостей.

Вислуховуючи свого таємничого гостя, Поль Дроп розмірковував: хто ж він такий?

І зрештою наважився.

— Де ваша хвора?

Невідомий повторив:

— Тільки-но сталося нещастя, пане професор, ми зразу ж вжили заходів. Я негайно послав за каретою «швидкої допомоги». Зараз вона в дорозі й везе поранену до вас; однак вона повинна їхати помалу, ось чому я зміг її випередити на таксі. Я не сумнівався у вашій сердечності, я був певен, що ви погодитесь лікувати поранену, яку зараз привезуть. Ви ж не відмовитесь?

Це була пряма й відверта відповідь, і професор Поль Дроп зважився.

— Гаразд, добродію, ви вчинили правильно, тут вашу хвору лікуватимуть, я зараз дам розпорядження, і якщо буде необхідне хірургічне втручання, я буду готовий.

Він жестом спинив слова вдячності, які ладен був вимовити невідомий.

— Не треба розмов, поспішаймо, час не терпить. Ви сказали мені, добродію, що хочете залишитися інкогніто. Гаразд, я поважатиму ваше бажання; але раз ви викликали карету міської «швидкої допомоги», то, на мій погляд, там скоро дізнаються...

Відвідувач перебив хірурга.

— В цьому відношенні, таємницю буде збережено, я про це подбав.

Настала черга хірурга віддати належне своєму співрозмовнику. Він лише спитав:

— З іншого боку, необхідно, щоб медичний персонал знав принаймні ім'я пацієнтки. Як я повинен її називати?

Відвідувач задумався.

— Ви могли б її йменувати мадемуазель Маргарита.

Очевидно було, що ім'я несправжнє, тож лікар узяв це до відома.

— Я повинен вас попередити, — всміхнувся він, — що поранена, марячи, сама себе може назвати, тому, аби не викликати подив і не привертати уваги, краще було б сказати її справжнє ім'я.

Відвідувач здригнувся.

— Ви маєте рацію, в мене в голові зараз усе переплуталося... Ну що ж, звіть цю дівчину мадемуазель Елен, це її справжнє ім'я.

І тепер, коли відвідувач нарешті зважився назвати справжнє ім'я пораненої, професора Дропа осяйнув здогад. Так, здається, він упізнав незнайомого. «Отуди к бісу! — вигукнув подумки ошелешений хірург. — Але я ж знаю, хто це... Помилитися неможливо. Це ж... це ж комісар поліції Жюв... Знаменитий Жюв!»

Що ж сталося?

В той час як у Нейї та Палаці правосуддя відбувалися вже відомі нам події, причетні до яких були професор Поль Дроп, суддя Перрон і загадковий санітар Клод, що видавав себе за Маріуса, комісар Жюв та його вірний товариш Фандор чатували біля будинку американця Максона, де була влаштована пастка на Фантомаса, який ховався під маскою графа Мобана, кандидата в президенти жокей-клубу.

І коли в підвалі особняка, що належав Максонові, вибухнув сейф, який Жюв начинив порохом, троє спільників, комісар, Фандор і мільярдер кинулися щодуху до руїн. Якщо сейф вибухнув, то план Жюва вдався, а це означало, що Фантомас таки кльонув на принаду і зважився пробратися в особняк Максона, щоб викрасти мільйон, який він повинен був виплатити мільярдерові. Значить, він одержав справедливу кару за свої страшні злочини. Жюв засудив бандита до смерті, і цей вирок Фантомас повинен був виконати собі сам. За розрахунками Жюва він мав попастися в налаштовану на нього пастку, мав, як це передбачав комісар, заплатити життям за свій останній злочин.

— Фантомас мертвий! Фантомас мертвий! — переможно вигукував Жюв.

І, випередивши Фандора з Максоном, він побіг до руїн, які курилися, а мешканці сусідніх будинків, розбуджені вибухом, металися, не розуміючи, що сталося.

Задум був геніально простий. І коли Жюв біг до місця вибуху, то був певний: усе сталося, як він замислив. Як він і передбачав, Фантомасові кортіло викрасти гроші, які він мав виплатити Максону. Мабуть, він спостерігав за особняком мільярдера й, очевидно, став свідком перевезення нового сейфа, що його, як він знав, помістять у підвалі. І, без сумніву, вирішив пограбувати цей сейф.

Жюв уявляв, як він тайкома пробирається в підвал, підходить до сейфа, вивчає й доходить висновку, що викрасти його не можна. Тоді, зламати замок? Фантомас не гайнуватиме час на те, чого не можна здійснити. Досвідчений бандит просто візьме газовий різак і зробить діру в сталевій стінці сейфа. Жюв наче наяву бачив, як той направляє полум'я різака, як метал спочатку розпікається до червоного, потім до білого, починає плавитися. Фантомас певен, що гроші в його руках.

І раптом страшний вибух. Налаштований сейф, між подвійні стінки якого було засипано порох, підривається. Фантомас гине. Мабуть, там лежить його розпростертий, невпізнаний труп, розчавлений камінням, що обвалилося, посічений скалками металу.

— Швидше! Швидше! — хрипко вигукував поліцейський.

Жюв, Фандор і Максон добігли до особняка майже одночасно. Сила вибуху повибивала всі шибки, всі двері. В середині будинку все було перевернуто догори дном, меблі перекинуті, коштовні дрібнички розбиті. Але це нічого не важило! Фантомас попався, легендарний бандит зрештою таки знищений. Це була перемога, остаточна перемога.

— Швидше! Швидше! — вигукував Жюв.

Вони побігли сходами вниз у підвал. Там стояв ядучий запах пороху й динаміту, який пік у горлі, наче міцне вино.

— Швидше! — гукнув Жюв.

Він біг попереду, стрибаючи зразу через чотири сходинки. Від стелі все ще відривались уламки гіпсу й падали, здіймаючи пилу, яка забивала дух.

Перший підвал був повністю зруйнований, у другому — пробита стеля наполовину обвалилася. Жюв кинувся туди. Він витягнув електричний ліхтарик і спрямував промінь світла, шукаючи розбитий сейф.

— Фантомас! — скрикнув Жюв.

Там, де уламки заліза свідчили, що тут стояв сейф, поліцейський помітив тіло.

— Фантомас! — знову скрикнув Жюв.

Та ба, це був не Фантомас!

На крик Жюва відгукнувся інший голос. Це Фандор у розпачі заволав:

— Елен!

Це не Фантомас став жертвою вибуху, не його тіло було розпростерте перед сейфом, а тіло нареченої Фандора Елен.

Як вона опинилася тут? Яким чином дочка Фантомаса стала жертвою задуму Жюва?

Та розгадувати цю загадку було не на часі їм, розгубленим і охопленим розпачем. Фандор кинувся до нерухомого тіла дівчини, Жюв застиг на місці, затулив обличчя руками й у відчаї заривав.

— Я вбив її, я вбивця...

Але в розпачі вони перебували недовго. Хрипким від радості голосом Фандор покликав Жюва:

— Допоможіть мені... Вона жива.

І наче його голос був чудесним даром повертати мертвих до життя, Елен поворухнулась. Вона розплющила очі, побачила свого нареченого, що схилився над нею, впізнала його й ледь усміхнулася.

— Елен! Елен! — жебонів молодик. — Ви мене ніколи не пробачите!

А дівчина прошепотіла голосом, слабкішим за подих:

— Я винна в усьому, що сталось... Я знала, що мій батько хотів украсти сейф, а пана Максона, як мені здалося, не буде всю ніч, я захотіла врятувати свій статок і перенести його в надійне місце, тому взяла газовий різак, але підірвала сейф. Так уже й бути, нічого не вдієш, я сумнівалася у вправності Жюва.

У цих простих словах було стільки щирої правди, стільки простодушної чарівності, що вони до глибини душі вразили Жюва.

— Бідна дівчинка! — зойкав комісар, який ніяк не міг собі пробачити те, що сталося. — Замість звинувачувати мене, вона всю вину бере на себе.

На вулиці перед особняком Максона зібралася юрба цікавих. Підійшов і сержант поліції. Ніхто не знав, що тут відбувається.

Через якийсь час у вікні другого поверху pojavився Максон.

— Нічого страшного, — крикнув він людям, що стовпилися перед будинком. — Через необережність служника вибухнув газ. Нікого не поранено.

Ця заява, звичайно, потамувала тривогу юрби. Сержант, задоволений тим, що його втручання непотрібне, подався геть, а заспокоєні сусіди розійшлися по домівках.

А тим часом у підвалі Жюв і Фандор радилися, що робити. Максон, який колись вивчав медицину, швидко оглянув Елен.

— Якщо не помиляюся, — зробив висновок мільярдер, — у бідної дівчини перелом таза. Випадок складний, сам я допомогти їй не зможу.

Жюв нарешті спромігся взяти себе в руки.

— Спочатку, пане Максон, — сказав він, — треба уникнути офіційного розслідування. Скажемо, що це був вибух газу. Якщо ми хочемо врятувати її, якщо ми хочемо її вилікувати, — а надії на це втрачати не слід, — то треба, щоб ніхто не дізнався, що тут сталося, а в першу чергу, Фантомас. Ви кажете, що в неї перелом таза. Я знаю одного хірурга, доктора Поля Дропа, фахівця з лікування різних переломів, він директор клініки, до якої ми й перевеземо Елен. Я також знаю одного хорошого хлопця, візника карети міської «швидкої допомоги», у відданості й мовчанні якого я певен. Зараз я розшукаю його і направлю сюди. Ніхто не знатиме, як ми перевезли поранену. А щодо хірурга, то я візьму таксі й помчуся до клініки, щоб його попередити.

Жюв дав ще інші розпорядження й поспішно вийшов. Він саме закінчував розмову з доктором Дропом, коли прибула карета, що привезла Елен. Її супроводжували Фандор і Максон. Який сумний був їхній приїзд у цей притулок скорботи такої непогожої ночі!

Професор Дроп, оглянувши Елен, мовчки похитав головою.

— Дуже тяжкий випадок, — пробурмотів він, — дуже тяжкий!.. Але поранена молода, а молодість дозволяє сподіватися на чудо.

VII

БОГ МОРФІЙ

Кілька днів опісля, рано-вранці, професор Поль Дроп сидів у своєму кабінеті й підписував ділові папери, заняття, до якого він відчував велику відразу. Коли двері без стуку прочинилися, він навіть не повернув голови, а тільки запитав:

— Це ви, мадемуазель Даніель? Але відповів йому чоловічий голос:

— Ні, мій любий професоре, це не мадемуазель Даніель, це я. Професор підвівся.

— Ви, Міньясе? — здивувався він, простягаючи руку новому власнику клініки. — Чим зобов'язаний вашому ранішньому візиту?

Дроп був люб'язний з Міньясом, однак у його голосі відчувалася холодність. Хірург, що привітав був фінансиста як свого спасителя, мабуть, змінив з часу їхнього першого побачення свою думку про нього й не виказував йому великої симпатії.

Що ж до Міньяса, то він, як завжди, був спокійний, стриманий, упевнений. Вражало те, що він, здавалося, зовсім не переймався ніяким клопотом.

— Ви питаєте про причину мого візиту? Отуди к бісу! Ви що, не здогадуєтесь?

— Слово честі, ні!

— Ну що ж, мій любий, я повинен вам нагадати, що сьогодні понеділок, і до вечора мені треба знайти п'ятсот тисяч франків, які я зобов'язався виплатити Картере.

Розмовляючи, Міньяс поклав на стіл свій циліндр, стягнув одна за одною рукавички, недбало кинув їх, спер до кушетки свій пречудовий стек із шкіри носорога, який викликав захоплення в усіх модних ресторанах.

Професор Поль Дроп, який з кислою гримасою спостерігав за ним, відповів:

— Я не забув, що сьогодні ввечері ви повинні оплатити свій борг, Міньясе, але я не розумію, яким чином це пов'язано з вашою присутністю тут.

Міньяс у цей момент відкинувся назад у шкіряному кріслі з невимушеним виглядом, наче готуючись до довгої розмови.

— Як ви не розумієте? Все дуже просто! Мені здається, зовсім не треба бути пророком, аби збагнути, про що йдеться. Мені дуже легко викласти мету свого візиту, Дропе. У мене, власне, немає жодного су, а проте треба платити, тож я прийшов запитати у вас, чи ви часом не маєте грошей.

— Коли б у мене були гроші, ви це б відчули, — зітхнув Дроп. — Міньясе, що означають ваші жарти? Я вам уже казав, що в мене теж немає ані су. Коли б я мав гроші, то мені не довелося б продавати клініку, я сам би купив її, а щодо вас...

— А щодо мене, — спокійно докинув Міньяс, — то цілком очевидно, що мій клопіт вас мало обходить, еге ж? Вам байдуже, що я буду збезчещений і що завтра на біржі шептатимуться: «Ви знаєте новину? Міньяс не зміг розрахуватися з Картере...» Отож-то!

Дроп підвівся, сперся об камін навпроти Міньяса, схрестив на грудях руки й втупився у нього поглядом.

— Так чи не так, — почав він хрипким голосом, — але всі ці проблеми з грошима вже три місяці не дають мені жити нормально. Я ні на мить не маю спокою. Я нічого не знаю і знати більше нічого не хочу. Коли ви тиждень тому укладали з Картере угоду, то, певно, усвідомлювали, що дістати за такий строк п'ятсот тисяч франків буде неможливо. Тим гірше для вас тепер, коли минув тиждень і ви змушені визнати правду, що у вас немає жодного су.

Дроп говорив із запальністю людини, яка втратила самовладання, що й справді було так. Уже давно цей бідолашний представник науки знемагав під вагою матеріальних проблем, які з кожним днем ставали все тяжчі й робили все безнадійнішим його власне становище. Коли Міньяс погодився на обладнання, не маючи змоги заплатити, то це була його вина, хай сам тепер виплутується.

І професор знай повторював:

— Я тут ні до чого. Це єдине, що я можу вам сказати.

Поки Поль Дроп кип'ятився, Мін'яс і далі усміхався, впевнений, спокійний, принаймні зовні.

— Годі-бо вам! — сказав він. — Ситуація не така вже й безнадійна, в мене ще є час до шостої години вечора, щоб заплатити... тобто, щоб знайти чотириста сорок тисяч франків, яких нам бракує.

Почувши це, професор здригнувся.

— Чотириста сорок тисяч франків?.. Що ви хочете цим сказати? Ви ж купили клініку за п'ятсот тисяч?

Мін'яс у відповідь знову посміхнувся.

— Дійсно, це так, але після того, як ви заробили шістдесят тисяч... Дропе, я маю на увазі чек, що його виписав отой премилый Педро Коралес.

Професор пополотнів, підійшов до свого стола і з грюкотом висунув шухляду. З-під купи паперів він витягнув злосчастний чек, що його виписав Педро Коралес.

— Точно, — пробурмотів він, — ми заробили, як ви кажете, шістдесят тисяч франків. Отож бракує чотириста сорок тисяч.

Поль Дроп особливо наголосив на слові «бракує», ніби хотів підкреслити, що суму, яку Мін'яс повинен був знайти до шостої години вечора, коли не хоче публічно визнати свою поразку, він вважає мізерною.

Мін'яс, здавалося, не помічав нервозності лікаря. Коли той шпурнув чек, банкір підсунув папірець до себе, дбайливо склав його і, задоволено посміхаючись, засунув до свого портмоне.

— Тепер мені лишається знайти всього чотириста сорок тисяч франків, — проголосив він, наголошуючи на слові «всього», ніби хотів підкреслити, що після всього цього йому буде легко знайти цю суму і виплутатися з ситуації, яка, проте, виглядала безнадійною.

Мін'яс поклав портмоне до внутрішньої кишені піджака і, здавалося, втратив інтерес до подальшої розмови.

— До речі, Дропе, повинен вас повідомити про один візит. Щойно на авеню Гранд-Арме я перестрів цього Педро Коралеса, з яким я вже давно знайомий. Мені стало відомо, що він збирається зайти до вас і що...

Але лікар не дав скінчити своєму компаньйону. Дізнавшись про таку новину, він аж підскочив.

— Педро Коралес збирається зайти сюди? З'явиться переді мною?.. Мені щось не віриться в це. Ні, він не наважиться!

— А це чому? — щиро здивувався Мін'яс.

Поль Дроп рвучко підійшов до свого співрозмовника.

— Тому що, коли Педро Коралес дозволить собі з'явитися тут, то тільки, на мою думку, для того, щоб домагатися своїх прав як від спільника. Цей тип вважає мене таким, як він сам... Я цього не витерплю, Мін'ясе. Він не має ніякого права ставитися до мене як до рівні.

Дроп ще не скінчив говорити, як Мін'яс розреготався. Угамувавшись, грек вигукнув:

— Слово честі, Дропе, ви стаєте ще дріб'язковішим, ніж... та це не має значення, ніж будь-хто... Це ж дурість, голубе, те, що ви кажете. Педро Коралес — хороший хлопець, і коли він щось не так бовкнув, то зате щедро оплатив ваші послуги. Зараз, коли в нас такі труднощі з оплатою наших боргів, не треба поривати з такою грошовитою людиною... Дропе, голубе, будьте політиком.

Коли Педро Коралес прийде, то я прошу вас не тільки його прийняти, а й бути з ним дуже люб'язним.

Мін'яс говорив твердим, владним тоном, і професор обурився.

— Це що, наказ? — спитав він.

Мін'яс навіть оком не моргнув.

— Це просто порада, яку я дозволив собі вам дати, от і все. — І повів далі своїм звичним тоном: — Бачите, Дропе, ви дуже нерозважливий. Майте на увазі, від вашого ставлення до Педро Коралеса

залежить, чи матимете ви можливість працювати задля вашої великої справи, тобто для кохання!

Мін'яс не уточнював, що саме він мав на увазі, і задовольнився лиш багатозначним поглядом. Професор, здається, збагнув, на що натякає фінансист, бо відповів глухим від хвилювання голосом:

— Так, звичайно, я віддав би життя за...

— Гарзд, але для цього у вас же немає грошей?

— Атож, — підтвердив Дроп. — За будь-яку ціну потрібно, щоб я зберіг керівництво цією клінікою.

Мін'яс і не чекав від нього іншої відповіді.

— То ви самі розумієте, що вам слід бути розважливим і люб'язно прийняти Педро Коралеса.

Здавалося, що Мін'яс вимагав від професора надто багато. Поль Дроп знову здригнувся; проте він спромігся опанувати себе і тільки гірко сказав:

— Не розумію, Мін'ясе, для чого ви мені даєте такі поради? Можу побитися об заклад, що це ви порадили самі чи намовили когось порадити Педро Коралесу звернутися до мене. Що ви ще замислили? Чи не надумали ви позичити гроші в цього типа?

Мін'яс підвівся. Підійшовши до вікна кабінету, він став тарабанити по шибці.

— Позичити гроші в Педро Коралеса?.. Е ні, старий, я не люблю позичати. Позичати? Це означає, що колись треба буде їх віддавати.

— Так що ж вам більше до вподоби? — засміявся Дроп.

— Брати, — відрізав Мін'яс.

Проте він, здавалося, зразу ж пошкодував про таку відповідь. Перестав тарабанити по шибці, повернувся до професора Дропа, що застиг, спершись об камін, спантеличено дивлячись на співрозмовника.

— Годі про це! — вигукнув він. — Давайте поговоримо про щось веселіше!

І знову обернувся до вікна.

— Ось хто вирятує нас із халепи, — сказав він, помовчавши. — Я маю на увазі Педро Коралеса. Певно, він уже розмовляє з мадемуазель Даніель.

За мить вона впустила його сюди.

Почувши це, Поль Дроп позадкував.

— Мабуть, таки впустила, але я не хочу з ним бачитися. Мін'ясе, прийміть його, будь ласка, що ж до мене...

Але Мін'яс уже взяв свій циліндр, рукавички і стек.

— Ви кажете дурниці. На якій підставі я прийматиму цього добродія? Зважте самі, Дропе. Його візит, мені здається, не буде тривалий і як тільки він піде, я зайду до вас.

Мін'яс говорив тоном, що не допускав заперечень. Ця людина володіла мистецтвом висловлюватися дуже ввічливо й люб'язно, а проте в його мові звучала тверда рішучість.

Дроп зрозумів, що треба підкоритися.

— Гарзд, я прийму його.

Не встиг Мін'яс вийти в сусідню кімнату, звідки він міг чути розмову між Педро Коралесом і професором, як до кабінету зайшла мадемуазель Даніель і сповістила, що в приймальні чекає відвідувач.

— Хай заходить, — сказав Дроп, пополотнівши.

За хвилю Педро Коралес тиснув руку директорові клініки.

— Я вас не дуже потурбував? — запитав перуанець. — Ви сьогодні оперуєте?

— Дроп показав йому на стілець.

— Ні. Не потурбували.

Водночас він удивлявся в обличчя відвідувача, і його око професійно побачило: за всіма ознаками, цей чоловік вживає наркотики.

Педро Коралес змінився. Колір його обличчя став свинцево-сірим, очі пожовкли, ніс загострився, щоки запали, руки тремтіли.

«От вони, симптоми збагачення, — сказав сам собі хірург, — цей тип, що раптом став власником величезних статків, мабуть, піддався своїм нищим нахилам і пустився берега. Б'юсь об заклад, що він пиячить і щовечора обмиває свій спадок шампанським».

Поль Дроп урвав свої філософські роздуми, бо звик розв'язувати наукові проблеми на практиці.

— Щасливий вас бачити і буду дуже радий дізнатися, чим зобов'язаний вашому візиту?

Перуанець уклонився.

— Насамперед, я хочу ще раз подякувати вам за турботу про мою тітоньку. І ще... і ще, я хотів би...

Педро Коралес помовчав, збившись з плигу. Тоді, затинаючись, повів далі:

— Хоч ви й хірург, але мені здається, що й інші сфери медицини вам знайомі... Ваш точний діагноз...

Слухаючи цю плутану мову, Поль Дроп відчув, що перуанець хоче розкрити якусь свою таємницю.

— Я не терапевт, — сказав він, — хоча хірургія й терапія рідні сестри, і я зовсім не заперечую величезні можливості останньої. А про що саме ви хотіли переговорити зі мною?

Педро Коралес підвівся. Устав він з великим зусиллям, його суглоби наче одерев'яніли, від ледве тримався на ногах, зовсім охлялий, проте його очі яскраво блищали.

— О Боже! — вигукнув перуанець. — Допоможіть мені, лікарю, бо щось я нездужаю.

— Справді, вигляд у вас не дуже здоровий.

— Еге ж, — підтвердив перуанець, цокотячи зубами, наче в лихоманці. — Знаєте, в мене страшна невралгія; мабуть, підхопив десь на протязі. Часом вона мене так мучить... Ну, ви ж самі бачите...

Поль Дроп слухав його співчутливо і водночас намагався поставити діагноз.

— І зараз ви дуже страждаєте?

— Страшенно... До речі, ви ж самі тільки-но сказали, що вигляд у мене і хворий.

— Ви хочете, щоб я вам порадив якесь лікування? Призначив вам процедури?

Педро Коралес перебив його:

— Ні, ні, лікування не треба. Я знаю, щовилікувати мою невралгію не можна ніяким чином, але знаю, що можна її полегшити, приміром... — Він ляснув себе по лобі. — Приміром, я так собі думаю... приміром, лікарю, морфій дуже допомагає... ви ж маєте морфій! Чи не могли б ви мені зробити маленьку ін'єкцію, дати мені ампулу цього чудодійного наркотику? Звичайно, я заплачу...

Коли Поль Дроп почув ці слова, він підійшов до перуанця, схопив його за руку й підвів до вікна.

— Досить жартів, — відрізав хірург, — поговорімо відверто. Пане Коралес, уже чверть години я спостерігаю за вами і дійшов твердого висновку: ви не хворий, еге ж? Ваша невралгія — всього-на-всього привід. Ви наркоман і хочете, щоб я допоміг вам дістати морфій! Так чи ні, відповідайте!

— Але...

— Перепрошую, ви собі сказали: «В клініці, певно, є морфій, доктор Дроп людина продажна, я знайду спосіб його купити й задовольнити свої порочні нахили». Признайтеся, що це так.

Вигляд у Педро Коралеса був жалюгідний. Звичайно, професор Дроп мав слухність.

Перуанець уже давно і дуже часто вживав морфій; страшна отрута заволоділа його організмом. Він не міг уже без неї жити; тільки доза морфію рятувала його від жахливих страждань.

Слухаючи Поля Дропа, Коралес пополотнів. Авжеж, з деякого часу йому дедалі важче було діставати наркотик; тож він і вирішив звернутися до професора. Може, той йому не відмовить?

Нервово виснажений, як і всі наркомани, він у відчаї заплакав.

— Лікарю, лікарю...

І тут у нього саянула думка, він сягнув до своєї кишені.

— Ну що ж, так, я наркоман, це правда, і я думав, що ви продасте мені цієї отрути. Не треба відмовлятися, Дропе, від грошей, які я вам пропоную. Скільки ви хочете? Тисячу франків... десять тисяч, двадцять тисяч... Я дам стільки, скільки ви захочете.

В погляді, що його нещасний кинув на лікаря, був жах і благання. Проте Поль Дроп не дав себе розчулити. Йому вже доводилось бачити — і не раз — нещасних морфіністів, готових на все, аби тільки дістати згубний наркотик.

Без морфію не обходиться жодна клініка. Хоч потроху, але він є в кожній. Не рідкість зустріти в коридорі медсестру, яка несе шприц із морфієм. Морфій — це той заспокійливий засіб, що дарує сон, якого благає виснажений болем хворий, але ж він може виробити згубну звичку, жахливу звичку!

Морфій!.. Поль Дроп знав, що за цю отруту він міг би витягнути з Педро Коралеса величезні гроші. Та це було б наймерзенніше здирство; навіть більше, це був би злочин. Наркоман — справжній самовбивця і постачати йому морфій означало б вважатися його вбивцею.

Дроп не вагався. Він схопив Педро Коралеса за руку.

— Добродію, — вигукнув він, — коли здорова, зовсім нехвора людина дозволяє собі прийти до мене й обходитися зі мною як зі злодієм, шахраєм чи бандитом, я не вагаючись ставлю її на місце... Коли якийсь божевільний повторює мені ті ж самі образливі пропозиції, я б йому врешті-решт пробачив, бо знаю, що він не несе відповідальності за свої слова. Кожен морфініст — божевільний, я про це пам'ятаю, я ще спроможний про це пам'ятати. І ось чому я не зважаю на ваші образи. Проте не зловживайте моїм терпінням. Ідіть геть! І не повертайтеся ніколи.

Хірург штовхнув Педро Коралеса до дверей кабінету і натиснув на кнопку дзвінка.

З'явилася медсестра.

— Проведіть цього добродія, — звелів Поль Дроп.

Коли за перуанцем зачинилися двері, він відчув задоволення. Професор був людина запальної вдачі. Йому довелось, як він і казав, докласти величезних зусиль, аби стримати себе. Ці зусилля до краю виснажили його; коли він випровадив перуанця, його аж хитало від утоми.

Мін'яс, що повернувся до кабінету, тепер стояв перед професором, дивився на нього із зневагою, яку навіть не намагався приховати.

— Дурень! — пробурмотів фінансист. — Дурень! З вами ж нічого ніколи не зробиш.

Хірург став підводитися, і Мін'яс грубо шарпнув його за рукав.

— Нещасний! — вигукнув він. — Ви що, не розумієте ситуації? Коли я сьогодні ввечері не покладу гроші, то нас викинуть звідси вдвох, вас, Дропе, так само, як і мене. Ну що ж, нас викинуть... гаразд, ми чоловіки, якось же ми виплутаємось, але ж ви, як мені здається, зовсім не подумали про вашу пристрасть. Ех ви, бідолашний закоханий! До чого ця ваша самопожертва, оці ваші муки сумління? Ви дбаєте лише про своє сумління. Через якусь слабкість ви вже готові відмовитися від вашої великої пристрасті...

І відштовхуючи приголомшеного Дропа, заявив йому:

— Боягуз! Справжній боягуз!

Яку ж незвичайну силу мав цей чоловік?

Дроп, який ще мить тому поведився рішуче, майже жорстоко по відношенню до Педро Коралеса, мовчки проковтнув образу, що її кинув йому в обличчя Мін'яс.

На яку жахливу таємницю натякав фінансист? Що то була за велика справа, якою так дорожив хірург і про яку було відомо Мін'ясу? Чому той дозволяв собі звертатися до компаньйона таким тоном?

Дроп скоцюрбився у кріслі, а Мін'яс стояв, нависаючи над ним усім своїм тілом.

— Морфій в аптеці, так? — зрештою запитав фінансист. — У шафі з отрутами, ключ від якої ви

завжди тримаєте при собі? Відповідайте, Дропе!

Лікар опустив голову.

— Так, саме там...

— Дайте мені цей ключ.

Дроп застиг.

— Давайте швидше ключ, — з притиском повторив Міньяс. — Давайте його сюди, коли не хочете, аби я його сам узяв!

Дроп, зломлений, засунув руку до кишені. Сльози котилися йому з очей, коли він простягнув Міньясові нікельований ключик з трьома борідками.

— Я вас благаю, не робіть нічого такого...

Міньяс зареготався.

— Вам пощастило, що я тут! — презирливо кинув він, помахуючи ключиком перед обличчям Дропа. — Знову я мушу виручати вас... Ну що ж, до побачення. Нікуди не йдіть сьогодні ввечері, я обов'язково вам зателефоную.

— Тут мешкає пан Педро Коралес?

— Так, добродію, тут.

— Передайте йому, будь-ласка, мою візитну картку і перекажіть на словах, що мое ім'я Міньяс і що я компаньйон професора Дропа.

Лакей, який зустрів фінансиста на порозі розкішного особняка, що його спішно найняв новоспечений мільйонер Педро Коралес, здавалося, вагався.

— Пан Коралес не приймає, йому нездужається.

Міньяс удавано зажурився.

— Я так прикро вражений цією новиною, — пробурмотів він. — Коралес нездужає? Ох, бідний хлопець...

Він витримав паузу і владно повів далі:

— Передайте, все ж таки, мою візитку, друже, мені треба перемовитися з вашим господарем, ідеться про термінові справи, тож я думаю, що почувши ім'я Поля Дропа, він вирішить мене прийняти.

Лакей мовчки вклонився, провів Міньяса до великої вітальні і попросив його почекати. Чекування було недовгим. Всупереч настановам, що їх одержав лакей, Педро Коралес жваво підхопився, коли довідався, що компаньйон Поля Дропа бажає з ним переговорити. Покинувши годину тому клініку, молодик повернувся до себе додому й у відчаї, що не зміг дістати морфій, кинувся на ліжку. Зуби в нього цокотили, наче від лихоманки; криза поглиблювалась.

Самої згадки про Поля Дропа вистачило, щоб вивести його зі стану пригніченості.

Міньяс тільки-но всівся в крісло, як до вітальні вскочив Педро Коралес і кинувся до нього. Обличчя його було мертвотно біле, руки тремтіли.

— Це ви питали мене, добродію? — пролепетав морфініст. — Ви прийшли від Поля Дропа?

Міньяс підвівся. Вклоняючись, він спокійно заявив, наче йшлося про щось цілком буденне:

— Так, добродію, я прийшов за дорученням професора Поля Дропа. Він послав мене до вас у справі, яка вам добре відома.

Усмішка промайнула на обличчі бідолашного наркомана, який ще мить тому, здавалося, втратив усяку надію. Тепер він знову піднісся духом.

— Нарешті, — бубонів він, — нарешті! Ходімо скоріше, добродію, вже двадцять чотири години я позбавлений морфію, як це жахливо!

Педро Коралес потягнув Міньяса до свого кабінету. Там він кинувся на вузьку канапу в кутку, зірвав з себе піджак, розстібнув сорочку і наставив груди Міньясу.

— Швидше, швидше, — благав він. — Пожалійте мене...

Тіло перуанця було однією суцільною раною. Нещасний стільки разів уже колов собі морфій, що вся шкіра в нього покрилася бридкими виразками, як це буває після введення наркотику.

— Коліть, коліть, — повторював він, а лоб його покрився зморшками у чеканні блаженства. — Коліть же, чого ви чекаєте?

Міньяс дістав з кишені маленький шприц» приставив його до плеча перуанця, відтягнув легенько двома пальцями шкіру на його тілі.

— Коліть же, — благав Коралес.

Але Міньяс поклав шприц на столик.

— Даруйте, — холодно заявив фінансист, — але ви дещо забули, дорогий пане Коралес. Укол коштує п'ятдесят тисяч франків. Давайте їх сюди.

Коралеса аж підкинуло.

— Ет, наплювати! Ви призначаєте ціну. Коліть, я заплачу.

— Даруйте, — сказав Міньяс, — треба навпаки. Платіть, і я зроблю укол.

Він вимовив це таким рішучим тоном, що Педро Коралес, незважаючи на пристрасне бажання одержати наркотик, збагнув: йому не переконати свого гостя. Молодик скочив з канапи; як божевільний він кинувся у протилежний куток кабінету, де стояла простенька шафа, прикрашена невибагливою інкрустацією.

Вона не могла привернути нічиєї уваги. Насправді ж це був сейф, схожий на звичайнісінькі меблі, але сконструйований таким чином, що проникнути в нього було неможливо.

Перуанець нервовим рухом повернув коліщатко, вставив ключ, відімкнув сейф, схопив навмання першу-ліпшу пачку банкнот і шпурнув її Міньясу.

— Беріть. Цього досить?

Він тремтів, а Міньяс задоволено розглядав гроші.

— Так, добродію, — нарешті спокійно мовив фінансист. — Тепер я робитиму вам уколи скільки завгодно.

Педро Коралес знову впав на диван, він задихався, білувата піна виступила в нього на губах, однак очі горіли екстазом: нарешті він одержить так давно жаданий морфій.

— Не ворухіться! — звелів Міньяс.

І піднісши голку шприца до плеча перуанця, грек простромив шкіру й увів рідину.

За мить на обличчі Коралеса з'явився вираз безмежного блаженства. Але тривало це лише кілька секунд. Раптом очі його скаламутніли, губи побіліли, руки й ноги зсудомило в жахливих корчах. Голова відкинулася назад, тіло вигнулося, з рота висолопився побілий, набряклий язик, що, здавалося, ось-ось лусне.

Міньяс зберігав цілковитий спокій.

— Справу зроблено, — промимрив він. — Педро Коралес мертвий!.. Отож, він більше слова не скаже... Його лакей — моя людина, мені нема чого боятися. Що ж до сейфа, то цей телепень у поспіху його навіть не зачинив.

О п'ятій годині вечора Поль Дроп усе ще сидів у своєму кабінеті. Він не обідав, покликавшись на мігрень, і, усамітнившись, з самого ранку чекав з тривогою вістки від Міньяса.

А від того нічого не було! Лиш о пів на шосту професорові принесли лаконічну записку від фінансиста:

«Коли одержите від мене цю звістку, — писав Міньяс, — то зразу ж беріть таксі та їдьте до нотаря, де я чекатиму на вас. У мене є гроші, щоб заплатити за клініку, ви завершите свою велику справу,

але мені потрібен ваш підпис».

Затинаючись, Поль Дроп вголос перечитав це послання.

— Я завершу свою велику справу... В мене є кошти... Він роздобув чотириста сорок тисяч франків!

Хірург, здавалося, не вірив власним очам. Однак одягнувся швидко. Вийшовши з парку на вулицю, він побачив продавця газет, який продавав спеціальний випуск «Ла капіталь».

— Трагічне самовбивство! Перуанець Педро Коралес отруївся, прийнявши величезну дозу морфію! — горлав продавець.

Поль Дроп трохи не зомлів. Лише силою волі він утримався на ногах. Наче в трансі він підійшов до таксі й тремтячим голосом сказав водієві адресу.

А коли він зачинив за собою дверці таксі, то не сів, а впав на сидіння.

VIII

ПОЗОВ ПРО РОЗЛУЧЕННЯ

Уже два дні, як поліцейські з Нейї стежили за двома типами, досить підозрілими на вигляд, що вешталися по бульвару Майо та авеню Мадрід з постійністю, яка занепокоїла охоронців порядку. Два агенти в своїх рапортах сповіщали про те, що вони тут швендяють, але хто вони такі — агенти розходилися в думках.

Молодий поліцейський мав їх за п'яниць, бо вважав, що кожен, хто носить простацький капелюх, зім'ятий одяг, неодмінно любитель випити. Більш проникливий капрал гадав, що це учасники церковної конгрегації, які надягнули убоге вбрання, щоб викликати співчуття й просити милостиню.

Ще один поліцейський сказав:

— Це, певна річ, небезпечні злочинці.

А комісар, проглянувши ці рапорти, дав вказівку своїм підлеглим:

— Пильно стежте за ними, в разі потреби не зупиняйтесь ні перед чим... Краще запобігати злочинам, ніж розслідувати їх, коли вони вже скоєні.

Однак стежити за ними було дуже нелегко. Складалося враження, що цим 3 таємничим типам було відомо про порядки в кримінальній поліції, — вони змушували поліцейських агентів марнувати час і ненастанно тримали їх у напрузі, не даючи їм, однак, приводу для втручання.

Типи, що їх підозрювали охоронці порядку в Нейї, знали, безумовно, все, що стосувалося територіального підпорядкування, знали, що той чи інший агент має повноваження в певному районі, за межі якого вони не поширюються.

Тому цим типам, що порушували спокій комісаріату поліції в Нейї, завжди вдавалося при переслідуванні, добре поплутавши по вулицях, несподівано перелізти через огорожу, за якою вже була територія міста Парижа, чи заскочити в якісь із воріт Булонського лісу. Опинившись на іншій території, вони кепкували зі своїх переслідувачів і, насунувши зім'яті капелюхи на очі, щезали в заростях.

У комісаріаті Нейї не здавались; маючи добрі стосунки зі сторожею Булонського лісу, поліцейські поінформували її про присутність у їхньому районі двох таємничих осіб. Начальник сторожі, тількино їх побачивши, склав думку, що різнилася від припущень поліцейських з Нейї.

Він заявив:

— Це мандрівні музиканти.

Заяву свою начальник сторожі обгрунтував тим, що ці два типи, які регулярно потрапляли в поле зору охоронців порядку, носили під своїми широкими плащами якісь громіздкі предмети, форму яких було досить важко, визначити.

Однак, хоча й були наміри прогнати цих заброд, а перед тим в'яснити, що вони намислили, проте схопити й відвести їх до найближчого відділка поліції для допиту видавалося справою досить складною. Адже не було ніяких доказів, що вони хоч комусь прагнули заподіяти зле. Щоранку бачили, як вони вмошуються на одній із лав, що стояли на розі, там, де починалася авеню Мадрід. Поліцейські спостерігали за ними в надії, що вони хоч якось порушать громадський порядок, наприклад, почнуть розкидати папірці, — і це б дозволило їх звинуватити в недотриманні закону. Але ті люди годину, іноді довше, сиділи на лаві, — навіть коли йшов дощ, — ніякої шкоди не робили, порядку не порушували.

Один із сторожів Булонського лісу став свідком сцени, що дуже його здивувала. Годині о четвертій дня він чергував біля воріт, що виходили на авеню Мадрід, і побачив, як по алеї від пальмарію шодуху мчали ті двоє чоловіків. Вони бігли по протилежних тротуарах і при цьому, здається, сперечалися. Брудні, і заляпані грязюкою до колін, у високих, крислатих капелюхах, що зовсім утратили свою форму під дощем, на якому вони, очевидно, ходили весь день.

Коли чоловіки, захекавшись, добігли до кінця алеї, то на мить спинилися, обмінялися чималими пакунками і сховалися за деревами там, де починалася і вулиця Рон-Пуен.

Там вони стояли добрих півгодини, уважно вдивляючись у автомобілі, надто в ті, що їхали в Нейї чи поверталися звідти.

Сторож, який уже більш ніж годину спостерігав за їхньою загадковою поведінкою, вирішив покінчити з таємничою біганиною тих типів. Skorиставшись із того, що вони, постоявши за деревами, зібралися вийти через ворота, він перепинив їх.

— Добрий вечір, добродії.

Чоловіки зупинилися і обмінялися промовистими поглядами, які тільки зміцнили його переконання, що вони надумали якусь капость і їм є що закинути. Однак він удав, ніби нічого не помітив, і вів далі:

— Не так уже й приємно гуляти під дощем. Далєбі, треба бути великим аматором прогулянок, щоб блукати по Булонському лісі в отаку негоду.

Один з чоловіків зрештою спромігся відповісти:

— Справді, погода не дуже... Але кожен розважається, як може! А другий з посмішкою докинув:

— Що ж ви хочете? Кожному днєві вистачає своєї муки, а тягар наш нині не з нами.

Сторож збентежено пригладив свої сивіючі вуса, міркуючи: «Чи не кепкують з мене часом ці чолов'яги? Чи, може, вони якісь придурки?»

Звичайно, він віддав перевагу другому припущенню і з почуттям дедалі більшої зверхності запитав, показуючи пальцем на їхні просторі плащі, які розширювалися донизу, наче дзвони.

— Ви, мабуть, роздрібні торговці й носите свій товар під плащами? Помітивши, що типи вагаються, сторож посмілішав і вже зібрався схопити одного з них за полу, щоб відгорнути її й подивитися, що там, але той відсахнувся й запротестував:

— Не чіпайте, дідько би вас узяв! Ви пошкодите наші приладдя, з їхньою поміччю ми заробляємо свій хліб.

Сторож аж розцвів від задоволення; його здогад виявився правильним. Треба розпитати їх обережненько, і вони геть усе про себе розкажуть. Тож він сказав приязно, щоб викликати їхню довіру:

— Заробляти на хліб — це діло святе. Шаную людей, які живуть працею своїх рук.

Сторож проголошував банальні істини, аби не налякати цих чудних чолов'яг. Вони ж слухали його спокійно і не виявляли ніякого страху перед чоловіком в уніформі. Тоді він запитав навпростець:

— Ви, добродії, торговці чи займаєтесь якимсь іншим ділом? Кожен робить те, до чого вдатний. Я ось уже п'ятнадцять років служу сторожем у Булонському лісі. А ви, чим ви займаєтесь?

Серце його калатало. Як вони сприймуть таке пряме запитання? Як поведуться? Чи дадуть йому відповідь? Чи, може, його хитрощі підуть намарне? Вони не схочуть говорити, та й годі.

Він глянув крізь паркові ґрати і з полегшенням побачив, що по той бік дороги, на території вже власне Нейї, причаїлися в тіні двоє поліцейських — очікують дальшого розвитку подій, щоб втрутитися, коли виникне в цьому потреба.

Сторож передбачав, що у цих волоцюг сплохують нерви і вони кинуться навтьоки. Тоді треба буде їх наздогнати будь-що й затримати; поліція у них випитає, чого вони вештаються. Але вони його розчарували: тікати й не збиралися і спокійно відповіли на запитання.

Перший, височенний чолов'яга з кощавим обличчям, запалими очима, сказав глухим і грубим голосом:

— Ми фотографи.

А його приятель, маленький опецькуватий товстун, кумедний з виду, промовив:

— Ми аматори-детективи.

Сторож насупив брови. Певно ці двоє — спільники, але вони не домовилися заздалегідь, за кого себе видавати, тому й говорили не в одно. Сторож прибрав суворого вигляду й заявив, озираючи їх з ніг до голови:

— Щось не дуже складно у вас виходить. Прошу пояснити, чому один з вас каже, що ви фотографи, а другий — що аматори-детективи?

Цього разу, обидва чоловіки відповіли майже одночасно:

— У цьому немає нічого дивного, ми зараз вам пояснимо все, як є.

І тут вони у вельми дивній формі стали розповідати про себе ошелешеному сторожеві. Сцена була досить комічна. Один з них, височенний, з кощавим обличчям, починав фразу урочистим патетичним тоном, а його приятель, жвавіший на вдачу, поспішав завершити її, наче коміки, що розігрують репризу.

— Ми фотографи, — розпочав високий.

— І аматори-детективи, — докінчив низенький.

— Ми виконуємо свої професійні обов'язки...

— В інтересах суспільства.

Так сторож урешті-решт дізнався, що вони замалим не його колеги і що належать до префектури поліції, де працюють як агенти, а таємниче приладдя, яке вони носять під своїми широкими плащами, — не що інше, як фотоапарати.

Однак навіщо воно їм здалося і за ким, власне, вони стежили?

Сторож цього випитати не зміг, і якщо його співрозмовники охоче розповіли про свій фах, то ніяк не пояснили свої дії в Булонському лісі та авеню Мадрид.

Що ж лишалося робити сторожеві? Не приховуючи свого розчарування, він відпустив поліційних агентів-фотографів.

— Ідіть робіть своє діло, я виконував свої обов'язки, розпитуючи вас, бо вигляд у вас був підозрілий.

І тоді ці типи в зім'ятих капелюхах та довгих плащах повернули назад і щезли поміж дерев Булонського лісу.

Минуло кілька днів. Якось по обіді Ме Тірело, повірений при цивільному суді департаменту Сена, контора якого містилася в передмісті Сент-Оноре, повернувся з Палацу правосуддя набагато раніше, ніж звичайно.

Це вразило й збентежило клерків, які, знаючи, що хазяїн, як правило, не повертається раніше п'ятої години, грали в карти чи збиралися йти на іподром, де мали відбутися кінські перегони.

Ме Тірело був маленький, завжди збуджений меткий чоловічок, контора якого процвітала. Він мав численну багату клієнтуру, і молодий повірений, — а йому, може, й тридцяти не було, — умів поєднати безмірну добродушність з надзвичайною компетентністю.

Говорили, що йому немає рівних у тому, щоб підготувати судову справу й висвітлити її найтемніші й найзаплутаніші обставини.

Тільки-но Ме Тірело вернувся до свого кабінету і в конторі знову запанував порядок, як наймолодший із клерків, що водночас і прислужував, вибіг на дзвінок у передпокій, звідки відвідувачі могли потрапляти прямо до кабінету хазяїна, не заходячи до великої кімнати, де сиділи клерки.

Хлопчак відчинив двері й, повернувшись від Ме Тірело, з таємничим виглядом оголосив:

— Ой яка розкішна жінка щойно зайшла до хазяїна... Ой яка ляля!

І він уже зібрався змалювати її в деталях завжди охочим його слухати колегам, та старший клерк суворим тоном осадив балакуна:

— Коли ти й далі обговорюватимеш наших клієнтів, то я виставлю тебе за двері.

Погроза справила своє враження, і хлопчина замовк. А в кабінеті повіреного розпочалася розмова між ним і його відвідувачкою.

Це була гарна, елегантна жінка, звичайно, з вищого світу. Вбрана в темне, вона приховувала риси свого обличчя за білою з кольоровими візерунками вуалеткою.

Ме Тірело, який був вражений бентежною чарівністю цієї жінки, пометушившись за своєю звичкою й без будь-якої потреби походивши по кабінету, сів, нарешті, за величезний письмовий стіл, що стояв посередині кімнати.

Молода жінка, влаштувавшись у кріслі навпроти нього, підняла вуалетку й спитала:

— Ну як, метре Тірело, що у вас нового? Повірений уклонився.

— О мадам, у мене завжди є якась новина, бо щодня щось та відбувається, і в міру того, як час спливає, ми неухильно наближаємося до мети, яку собі поставили.

На ці туманні слова клієнтка відповіла різким нетерплячим жестом.

— Звичайно, це так, — погодилась вона, — але я була б дуже рада дізнатися про те, що саме ви називаєте «новиною».

— Ось дивіться. — І Ме Тірело розгорнув теку, з якої висипалася купа різних кольором і розміром папірців. — Передусім тут виклик у суд з викладом претензій. Може, ви хочете прочитати?

— Ні, спасибі, я вже давно знаю все це напам'ять.

І виявляючи своє знайомство з юридичними процедурами, вона спитала:

— Справу вже подано в суд?

Ме Тірело підніс руки догори.

— Ще ні, добродійко, ще ні... Не треба ставити воза перед кіньми, ми повинні спочатку пройти через усі звичайні формальності. Проте з огляду на мої зв'язки в Палаці правосуддя, я можу вас запевнити, що процес завершиться дуже швидко, особливо якщо ваш чоловік не чинитиме спротиву. Я певен, що голова суду нам сприятиме.

Жінка, здавалося, була задоволена запевненнями свого співрозмовника. Після короткої мовчанки вона сказала:

— Претензій, викладених у позові, на мій погляд, досить, щоб я напевне одержала розлучення, але мені відомо, що суддям треба розставити всі крапки над «і», тож я була б дуже рада мати якийсь формальний аргумент, щось ясне й чітке.

Ме Тірело втиснувся в крісло й поглядав на свою клієнтку з веселим самовдоволенням.

— Що саме ви маєте на увазі? — запитав він.

— Саме те, що мені був би потрібен досить вагомий доказ невірності мого чоловіка. Якесь певне свідчення.

Очевидно, нервові виснаження давалося взнаки. Їй довелося помовчати, збираючись із силами. Потім вона провадила:

— Як я пригадую, метре Тірело, ви пообіцяли мені зробити все можливе, щоб дістати таке свідчення!

Повірений слухав клієнтку, ледь посміхаючись. Очевидно, у нього були відомості, що могли приємно вразити клієнтку. І чітко вимовляючи кожне слово, він сказав:

— Хочу зробити вам приємність, моя люба добродійко. Я в змозі задовольнити ваше побажання. В мене є такі докази.

Ме Тірело не сподівався, що його слова справлять на жінку подібне враження. Вона підвелася, почервоніла, її кулачки в білих рукавичках стислися так, що здалося, наче їх зсудомило.

— Що ви кажете? Ви маєте докази невірності мого чоловіка?

Повірений не помітив її дивної розгубленості. Як людина певна себе, він похитав головою.

— Звичайно, маю. Якщо я беруся захищати інтереси свого клієнта, то докладаю до цього всі свої зусилля. Мушу вам сказати, що заходи, яких я вживав, щоб роздобути ці докази, бездоганні з точки зору судових органів, але як світська людина я б відмовився їх використовувати. Проте як юрист я змушений до них вдатися. Адже я повинен збирати всі докази, які б дозволили мені з успіхом захищати моїх клієнтів перед правосуддям.

Ме Тірело говорив пишномовно; він же був повірений, а не просто адвокат, що він завжди підкреслював. Часто він зловживав пустослів'ям, з задоволенням слухаючи сам себе; виклад справи забирав у нього вчетверо більше часу, ніж було потрібно, що вкидало в розпач його підлеглих, яким доводилося працювати до восьмої чи дев'ятої години вечора.

Однак якби всі клієнти були такі, як ця молода жінка, то бесіди з ними завершувалися б набагато швидше. Вона не дуже дослухалася до балаканини повіреного, що лилася, наче пісня. Вона нетерпляче обірвала його.

— Все це слова, пане, — сердито сказала вона. — Мені потрібні докази. Так, докази, докази. Мені потрібні докази невірності мого чоловіка, яким я можу повірити, чуєте?

Дедалі розпалюючись, вона схопила на столі повіреного ніж для розрізання паперу й ударила цією сміховинною зброєю по течках зі справами так люто, що Ме Тірело затнувся.

— Ох, мадам, я не розумію... Коли ми розпочинали справу, ви висунули доволі сумнівні звинувачення проти вашого чоловіка. Ми, як я, так і ви, — визнали, що цього мало, і, щоб домогтися вашого розлучення, годилося б роздобути цілком певні докази, які б серйозно підтверджували, що ваш чоловік вас зраджує. Ви ще сказали мені тоді: «Знайдіть ці докази». І ось я їх знайшов, а ви начебто незадоволені.

Жінка була не тільки невдоволена, а й засмучена. Замість того, щоб відповісти на слухні докори повіреного, вона опустилася в крісло, з якого мить тому підхопилася, й заридала.

— Він мене обманює!.. Він мене обманює! — лепетала вона.

Ме Тірело намагався її втішити.

— Ви ж це самі добре знали, — сказав він.

Але жінка зиркнула на нього так, наче хотіла спопелити своїм поглядом.

— Телепень! — крикнула вона. — Я підозрювала, але щоб повірити в це... Так, я боялася цього, але сподівалася, що доказів його невірності відшукати не вдасться, бо вони не існують і ось тепер ви кажете, що їх знайшли.

Ме Тірело зрозумів, що справа, за яку він узявся, набагато складніша, ніж йому здавалося, і що він, мабуть, допустився помилки.

— Знаєте, докази, які я зібрав, чи, точніше, які зібрали для мене агенти, навряд чи можуть вважатися доказами; все залежить від того, як їх тлумачити. Дехто був би переконаний свідченнями, які я маю в своєму розпорядженні, інші не надали б їм ніякого значення.

Повірений знову почав виголошувати пишномовні запевнення, але відвідувачка перебила його.

— Покажіть ці свідчення, вони мені терміново потрібні.

Ме Тірело вирішив, що, мабуть, найкраще було б задовольнити її прохання. Він шанобливо вклонився клієнтці і натиснув на кнопку дзвінка.

В дверях появився маленький клерк і його маленькі, як у ласки, очиці нахабно втупилися в клієнтку.

— Ці добродії вже прийшли? — запитав повірений.

— Так, — відповів клерк. — Вони чекають уже добрих півгодини.

— Дуже добре! Хай вони зайдуть!

За якусь хвилину до кабінету повіреного вступило двоє чоловіків чудернацької зовнішності. Дивлячись, як вони заходять до кімнати один за одним, у зім'ятих капелюхах, довжелезних плащах, що спадали додолу у формі дзвону, можна було подумати, що це появилися жебраки з Двору чудес чи блазні, які збираються виступити з номером на сцені кабаре.

Молода жінка підвела на них очі й рвучко підхопилась.

— Хто це такі?

Ме Тірело представив їх:

— Це два приватні детективи, добродії Налорнь і Перузен, яким я довірив делікатну місію стежити за вашим чоловіком.

Без сумніву, імена цих двох людей нічого не говорили жінці, бо на своє щастя вона вперше мала справу з детективами, тому й імена Налорня та Перузена нічим їй не вразили й не здивували.

Проте дехто знав їх дуже добре!

Налорнь, у минулому священник, і Перузен, колишній нотар, уже давно займалися своїм дивним

ремеслом і завдяки цьому зазнали чимало різних пригод. Вони зав'язали стосунки не тільки з такими особами, як Жюв і Фандор, а й з самим Фантомасом, відомим Генієм злочину, жадливим Королем убивств.

Проте зв'язки з впливовими людьми не принесли їм особливої користі.

Хоча вже кілька років вони вважалися знаменитостями і їх цінували, але їхнє матеріальне становище не поліпшилось, і під старість вони були такі ж бідні, як і замолоду.

Звичайно, вони працювали на поліцію, постачаючи потрібну їй інформацію, тож їм було за що жити, та й годі.

Вони бралися за всілякі справи; завжди були готові робити сумнівні послуги, виконували делікатні завдання і через це не раз попадали в халепу, і все це за сяку-таку винагороду.

Їм і доручив Ме Тірело зібрати свідчення про походеньки чоловіка клієнтки. Тепер вони стояли із задоволеним виглядом у кабінеті повіреного й чекали, коли їх почнуть розпитувати.

— Особа, за якою ми вам доручили стежити, підтримує зв'язок з коханкою, еге ж?

— Ми збрали, вельмишановний метре, найочевидніші докази... — розпочав урочистим тоном Налорнь.

— Докази, — перебив його Перузен, — так само безперечні, як і сліди від кийка, коли ним луснути нижче спини...

Ме Тірело підскочив.

— Будь ласка, — сказав він, — добирайте слова, тут дама.

Але та, зовсім не шокована, а, навпаки, настроєна войовничо, наблизилася до детективів і почала розпитувати їх сама.

— Ви твердите, що мій чоловік обманює мене? Це занадто! Де ваші докази?

Налорнь і Перузен збентежено презирнулися.

— Ну що ж! — вирішив Налорнь, поглядаючи на свого колегу. — Покажи їй, що в нас є.

Той з поважним виглядом засунув руку в кишеню, витягнув грубезний гаман і поклав його на столик перед собою. Молода жінка, якій не терпеливось узнати, що за свідчення збрали проти її чоловіка, нахилилася через плече Перузена, та Налорнь відсторонив її.

— Перепрошую, мадам, — усе тим же урочистим голосом заявив він, — але будьте ласкаві відійти... У гамані мого колеги багато секретних і конфіденційних документів, які не повинні попасти на очі комусь із цікавих. Він одбере те, що стосується вас, і дасть вам у руки.

А опасистий коротун, вишукуючи потрібне в гамані, кивав головою, погоджуючись з тим, що говорив його приятель. Зрештою він переможно вигукнув:

— Ось, ось вони!..

І додав із значущим виглядом, звертаючись до Ме Тірело:

— Повірте, добродію, ми добряче помучилися, поки їх дістали.

Молода жінка тремтячими руками взяла зібрані проти її чоловіка докази й почала їх уважно розглядати. Це були фотографії, кепські аматорські фотографії, на яких виднілися тіні та силуети.

Зразу ставало ясно, що зроблені вони дуже недосвідченими людьми. Однак і їх було досить, щоб переконати клієнтку. Вона зразу впізнала характерні обриси постаті свого чоловіка, високого, стрункого, елегантно вбраного.

Два чи три рази вона прикушувала губу, заламувала руки, коли бачила поруч із чоловіком молоду граціозну, з прекрасною фігурою жінку, то попід руку з ним, то його рука обіймала її за стан.

Насмішкуватий Перузен, якому геть-чисто бракувало почуття такту, закинув:

— Які ж вони милі, ці закохані!

Але Налорнь потягнув його за рукав і зашептав на вухо:

— Ну й дурні ж у тебе зауваження... Чи до тебе ще не дійшло, що ця дама — дружина того добродія?

Перузен очманіло вирячив очі: справді, він цього не збагнув.

Пози цієї пари, відображені на знімках, були справді грізним аргументом на користь позову про розлучення. Ці фотографії було зроблено в Булонському лісі та на безлюдних вулицях Нейї. Серед них була одна, на якій двоє закоханих, — бо як інакше можна було б їх назвати? — сідали в автомобіль, що, як це можна було побачити вже на другій картці, зробленій через якусь мить, рушав з опущеними занавісками. А на деяких знімках було видно, як вони ніжно цілуються в заростях.

Молода жінка, яка, заціпенівши з відчаю, розглядала ці докази свого безталання, за хвилину поборола той відчай, і її смуток перейшов у гнів.

— Метре Тірело, — тремтячим голосом звернулася вона. — Я відверто признаюсь вам, що коли я звернулася до вас, то у мене було лиш підозріння і я не вірила в підлість свого чоловіка. Ну що ж, тепер мені відомо, що цей мерзотник мене обманював! Годі у цьому й сумніватися. Отож, я як ніколи хочу... я вимагаю розлучення. Я готова на все, щоб його домогтися. Так далі тривати не може — життя для мене стає гірше пекла. Скажіть мені, коли я зможу одержати розлучення?

Повірений узяв записника і почав гортати.

— Процедура розлучення одна з найшвидших, проте треба дати час правосуддю розібратися в суті справи... Я сподіваюся, мадам, що за якийсь тиждень ми залагодимо попередні формальності, а після цього тижнів через три і суд прийме рішення, якщо ваш чоловік вирішить не появлятися на засіданні.

Ме Тірело ще щось пояснював, але клієнтка його більше не слухала.

Нервовим рухом вона опустила вуалетку, натягнула рукавички, які була зняла, і розглядаючи фотографії, й схопила сумочку, яку кинула перед тим, не дивлячись куди. Легеньким кивком голови вона попрощалася з повіреним і, спелеляючи поглядом Налорня і Перузена, покинула кабінет.

Вийшовши на вулицю Сент-Оноре, вона майже побігла, втупившись перед і себе невидючим поглядом і бурмочучи:

— Оце так! Зраджувати мені? Ні, які ж вони негідники, ці чоловіки!.. І він, особливо він!..

Задихаючись від швидкої ходи, жінка мимрила:

— Я так і знала! Так, знала! Звичайно, я була певна цього. Жінки завжди передчувають такі речі, але як же важко дізнаватися про це від інших!

Глянувши на себе у вітрину крамниці, вона трохи сповільнила ходу.

— У мене очі почервоніли, і виглядаю я кепсько. Яка ганьба, довести себе до такого стану!

Раптом у неї з'явилася нова думка: «Зрештою, ці фотографії, може, нічого й не доводять. Може, це була якась пацієнтка, хвора, що їй він допомагав сісти в автомобіль?»

У неї заблисла надія; вона наче й забула про ту фотографію, на якій її чоловік цілував гарну незнайомку.

Вона зупинила таксі й звеліла водієві:

— На авеню Мадрид, до клініки професора Поля Дропа.

Через кілька хвилин жінка, мов вихор, пронеслася поза консьєржку, яка поштиво, трохи не до землі, вклонилася їй.

— Мій чоловік тут? — запитала вона мадемуазель Даніель, яку зустріла біля дверей клініки.

— Пан професор щойно повернувся, він у себе в приймальні.

Молода жінка зітхнула.

— Ну що ж, поговоримо там.

Клієнтка Ме Тірело, молода жінка, яка спершу хотіла розлучитися, не вірячи в невірність свого чоловіка, а потім засмутилася і розгнівалася, дізнавшись, що її обманювали, була не хто інша, як Амелі Дроп, законна дружина відомого хірурга!

ІХ

ПОДРУЖНЯ СЦЕНА

Поль Дроп, що тільки-но відбув досить довгу бесіду з родичами однієї з своїх пацієток, яку він напередодні прооперував, уже збирався покинути приймальню, коли у дверях зненацька з'явилася постать явно розхвильованої жінки.

Хірург здригнувся, впізнавши свою дружину. Вже віддавна він не міг її бачити без збентеження чи тривоги. Взаємини чоловіка й дружини були вкрай погані і дедалі більше псувалися; їх обох опанувала відраза одне до одного; спільне життя стало для них тягарем; здавалося, воно от-от урветься. Амелі Дроп пекла свого чоловіка лютим поглядом...

— Мені треба з вами переговорити, — сказала вона глухо.

З її тону й вигляду Поль Дроп зрозумів, що настав час з'ясувати стосунки. Обережний і обачний, поклавши собі уникнути скандалу, хірург тихо відповів:

— Я охоче вас вислухаю, але приймальня, мабуть, не підхоже місце для нашої розмови. Краще буде, коли ми поговоримо вдома.

Він рушив до дверей, але дружина спинила його.

— Я хочу бути певна, що ми зустрінемося вдома. В іншому разі, я не піду звідси і ви теж.

Непевна усмішка на обличчі професора свідчила, що він серйозно занепокоєний.

— Хіба я давав вам, Амелі, привід нарікати на мою непунктуальність і нечесність? Коли я вам обіцяю, що ми зустрінемося найпізніше через чверть години вдома, то так і буде.

На цей раз жінка відступила, даючи чоловікові дорогу.

Поль Дроп говорив невластивим йому сухим енергійним тоном. Тим більше, що вони вже були не самі. Не постукавши у двері, наче так і треба, до приймальні зайшла ще одна жінка. Це була мадемуазель Даніель; вона знову привіталася з Амелі Дроп і звернулася до професора.

— У старого добродія з сьомої палати в корпусі А знову був приступ, зараз йому нічого не загрожує, але він наполягає, щоб ви зайшли до нього, пане професор, і я дозволила собі пообіцяти...

— Гаразд, — погодився хірург, — я зараз піду до нього.

— А ще, — продовжувала старша медсестра, — та панночка, яку привезли позавчора. У неї весь час висока температура, що мене турбує, мені б хотілося, щоб ви піднялися й оглянули її.

Лікар і на цей раз не відмовився.

— Я огляну її перед обідом.

Подавши медсестрі знак, щоб вона вийшла, він знову опинився сам на сам із дружиною. Силкуючись зберегти спокій, він попросив її:

— Амелі, прошу вас, ідіть додому, вам нема чого тут робити. — І додав, помовчавши. — У клініці заведено бачити хірурга, а не приватну особу.

На міській вежі годинник вибив шосту. Амелі рахувала удари.

— Сподіваюсь, що ваші численні справи дозволять вам зустрітися зі мною не пізніше ніж о пів на сьому. Чекатиму на вас у своєму будуарі.

А коли її чоловік мовчки, покірливо вклонившись, дав свою згоду, Амелі, поважно ступаючи, вийшла з приймальні.

Замість перейти через сад і ліве крило клініки, жінка попрямувала в галерею, що сполучалася з великим восьмиповерховим будинком.

Професор з дружиною займали в цьому будинку розкішну квартиру на четвертому поверсі. Проте доктор тут бував рідко; вже вдосвіта він брався до роботи, а коли приходив обідати, що було не так уже й часто, то завжди поспішав, бо його весь час кликали до телефону, відволікали відвідувачі.

Амелі ж, навпаки, майже не виходила з квартири. Ця жінка дуже любила приймати в себе

гостей, гомоніти з подругами, а сама дуже рідко ходила в гості.

Однак вечорами, як це помітив професор, що не дуже переймався дружиною, вона часто зникала, але де вона бувала, він не міг дізнатися. Злагоди в подружжі не було, отже, ні чоловік, ні жінка ні про що не могли розпитати одне одного.

Якщо поведінка Амелі була сумнівною, то професор теж поводився дивно, іноді навіть підозріло.

Спершу Поль Дроп, як того бажала мадемуазель Даніель, пішов оглянути хвору, про яку вона йому доповіла, і, всупереч своєму звичаєві, затримався в неї, захопившись розмовою.

Медсестри досі не помічали, щоб професор так довго сидів біля когось із пацієнтів. Насправді ж він, не бажаючи навіть самому собі признаватися в цьому, відтягував зустріч з дружиною.

Проте тягнути час не було ніякого сенсу. Не такий дурний був Поль Дроп, щоб сподіватися, що пані Дроп набридне його чекати і вона відкладе зустріч на потім.

За чверть до сьомої хірург вийшов з клініки тим самим шляхом, що і його дружина сорок п'ять хвилин тому, дістався додому і попросив служницю попередити дружину, що він прийшов.

Дружина чекала його в себе в будуарі на кушетці, що стояла в кутку. Вона була напіводягнута, вирішила прийняти чоловіка в розкішному голубому пеньюарі, який чудово підкреслював свіжість її молодшої шкіри. Волосся її було наче недбало, але водночас уміло розпущене, а маленькі кімнатні пантофлі, в які вона перевзулася, виставляли напоказ принади її ніжок.

Побачивши чоловіка, Амелі різко підвелася, підійшла до нього впритул і, недовго мудруючи, заявила йому прямо у вічі:

— Ви негідник!

Звичайно, Поль Дроп очікував, що з'ясування стосунків буде важке, чекав дуже неприємної розмови, але лайливі слова, що їх кинула йому в обличчя дружина, для нього були наче ляпас.

Він похитнувся, пополотнів, голову його заповонив потік тривожних думок. Чому Амелі так його обізвала? Чи це за якісь його прорахунки в медицині?

Дійсно, з тих пір, як він зв'язався з цим загадковим Міньясом, його непокоїло сумління: в нього складалося враження, що цей дивний фінансист затягує його в якусь прірву, небезпечну й страшну, звідки він навряд чи зможе вибратися.

Поль Дроп був байдужий до почуттів дружини, але понад усе боявся, що і вона перестане його поважати і він стане в її очах непорядною людиною. Він знав, що між ними нема вже ніякої любові, знав, що якби Амелі підозрювала його в чомусь негідному, то, мабуть, кепкувала б і глумилася з нього дужче, ніж будь-хто інший.

Тож він майже з полегшенням дізнався, в чому його звинувачує дружина.

А вона крізь зуби процідила:

— Ви негідник, ви мене підло зраджуєте.

Поль Дроп зрозумів, у якому напрямку буде розвиватися їхня розмова: річ ітиме про його особисте життя, а зовсім не про його діяльність хірурга, директора клініки. Що ж, так буде легше.

Він сказав:

— Я не розумію, що ви цим хочете сказати, Амелі. Поясніть, будь ласка!

Жінка намагалася виглядати спокійною, але незворушність чоловіка, якого вона вважала негідником і лицеміром, дратувала її. Тремтячим голосом вона почала:

— Не вважайте мене за дурепу, Полю. Я чудово знаю, що відбувається і що ви маєте коханку... Не заперечуйте, це марна річ. У мене є переконливі свідчення проти вас, вас було піймано на місці злочину, так, на місці злочину, багато разів вас бачили з однією жінкою. Що я кажу? З жінкою? Це могла бути лише якась дівка, повія, і ви прогулювались удвох безлюдними алеями, ваші пози розвіюють будь-який сумнів. Коли б вона так ніжно не спиралася на вашу руку, коли б ви не обіймали її за стан, коли б не було фотографій, на яких ви цілуєтесь за кущами в Булонському лісі...

Поль Дроп пополотнів, а його дружина все перераховувала звинувачення проти нього. Уривчастим, хапливим голосом вона виказала все, що знала, потім замовкла, переводячи дух, її серце несамовито калатало.

Якби Поль Дроп був проникливіший, він, звичайно, збагнув би, якої відповіді переповнена смутком і хвилюванням дружина чекала від нього.

Звичайно, Амелі переказувала те, що їй повідомили детективи, з якими вона бачилась у свого повіреного. Вислухавши їхні свідчення, вона впала у відчай, але тепер у неї знову з'явилася надія; їй хотілося почути від чоловіка якусь баечку, яка виправдала б його в її очах.

Однак Полю Дропу зовсім бракувало проникливості, й хоча він добре знався на анатомії, у психології майже нічого не тямив. Слухаючи звинувачення дружини, він вагався, як йому поведися. Та коли дружина замовкла, він зважився. Опустивши голову, із затуманеним поглядом, він поволі розпочав:

— Амелі, мені огидна брехня, і тепер, коли вам усе відомо, я не намагатимусь нічого від вас приховувати. Буде краще, коли ви знатимете все, як воно є насправді. Мене звинувачують, що я маю коханку? Це неправда. Присягаюсь вам у цьому...

Амелі схопилася.

— Ошуканець! — заволала вона. — А фотографії?

Але Поль зупинив її жестом.

— У мене немає ніякої коханки, хай там що кажуть люди. Проте якщо я вас і обманював, то визнаю, що тільки подумки, бо всім своїм серцем я кохаю одну жінку. Я кохаю цю жінку і буду їй відданий до самої смерті, вона оволоділа моїм серцем і душею, їй я віддаю свої знання й уміння, ця жінка досі не моя коханка і, мабуть, ніколи нею не буде, застаючись тільки обожнюваною і далекою подругою. В усякому разі, Амелі, іншого кохання уявити собі я не можу... Ви хотіли дізнатися правду, я говорив з вами відверто.

Амелі Дроп зблідла, її відчай перейшов у несамовитий гнів. Очі вергали блискавки, стиснуті руки інстинктивно потягнулися до чоловікового обличчя, ніби вона хотіла вчепитися в нього, подряпати.

— Як її звать? — приглушеним голосом запитала вона.

По обличчю хірурга промайнула посмішка.

— Я нічого більше вам не скажу і вам не вдасться змусити мене говорити, — кинув він. — Тим більше, що ви вплутали поліцію в наші стосунки. Якщо це вам так до вподоби, звертайтеся до своїх шпигунів.

У свої останні слова він уклав стільки зневаги, стільки їдкої іронії, що в очах Амелі появились сльози.

— Полю, — заблагала вона. — Це неможливо, я так вірила колись, що ви мене кохаєте...

Лікар сумно посміхнувся і перебив дружину.

— Не ворухіть сумних спогадів про наше спільне минуле... Ви знаєте, за яких обставин ми були сполучені подружніми узами. Я кажу «сполучені», бо тільки це слово точно визначає наші стосунки. Не знаю, чи ви були задоволені, але я повинен вам сказати з усією відвертістю, що коли б була можливість почати все знову, то я б на це не пішов.

— Господи! — гнівно вигукнула Амелі. — Шлюби в нашому світі не вічні; адже ви знаєте, Полю, що є розлучення!

— Саме про це я й хотів поговорити з вами.

— Не треба, — відрізала жінка. — Знайте, що я вже про це подбала.

І вона зойкнула, наче побачила страшне видиво. Вона шаленіла, задихалась від гніву; те, чим вона погрожувала чоловікові, виявляється, збігається з його намірами. Поль Дроп, який за всіма ознаками зовсім не збирався розлучатися з нею, тепер вельми охоче згоджувався на таке вирішення їхніх проблем. Його дружина цього не чекала і гарячково розмірковувала, як їй повернути чоловіка.

Розчулити його не вдалося, тож, мабуть, і всі її чари нічого не вдіють. Тоді вона, струснувши головою, щоб волосся в чарівному безладді розсипалося по плечах, вдала, що зомліла, і впала на кушетку, з якої підвелася, розмовляючи з чоловіком. Простягнувшись у принадливій позі, вона заплющила очі й застогнала.

Вона чекала з миті на мить, що ось-ось відчує на своїх плечах, руках, чолі дотик чоловікових рук. Вона надіялася, що чоловікові губи торкнуться її повік, її уст, але її сподівання були марними. Коли

Амелі розплющила очі й повернула голову, то мала всі підстави розпачливо скрикнути:

— О! Це вже занадто! Він пішов і навіть не помітив, що я знепритомніла!

Дійсно, Поль Дроп покинув кімнату без найменшого вагання, не відчуючи анінайменшого докору сумління!

Х

ГОЛОВА СУДУ СЕБАСТЯН ПЕРРОН

— Домініку!

— Що зволите, пане голово?

— Домініку, мені не подобається, що у мене на столі нагромадилися десятки справ. Що це таке?

Домінік, служник при кабінеті голови суду, шанобливо підійшов до столу, за яким сидів сам голова, пан Себастьян Перрон.

— Пане голово, це ж поточні справи. Гляньте: «Варн проти спадкоємців Жанті»... «Сини Перара проти водогону»... Ось ще справа страхового товариства, яка налічує аж шістдесят томів... Нехай пан голова згадає, що він сам: звелів принести їх, бо вони знадобляться йому на судових засіданнях наступного тижня.

Себастьян Перрон, роздратований, побачивши купи документів на столі, потроху заспокоювався, слухаючи пояснення служника. Зрештою він знизав і плечима.

— Звичайно, ви маєте рацію, Домініку. Але все одно, мене цікавить, що той міністр юстиції собі думає. Ми тут у суді працюємо, як воли. Тиждень за тижнем усе судимо й судимо, не маючи просвітку...

Домінік слухав його скарги. Потім, лукаво посміхаючись, вставив:

— Треба надіятись, пане голово, що воно так ще довго тягтиметься... Бо що ж тоді станеться з судовими служниками, коли припиняться процеси?

Щира простодушність служника розвеселила Перрона, який прибув до Палацу правосуддя нахмурений і роздратований.

— Так само, Домініку, ви могли б сказати: «А що ж станеться з суддями, коли не стане сутяжників?»

Домінік підхопив:

— Із адвокатами, пане голово, з канцеляристами? А що вже тоді казати про судових виконавців, нотарів, повірених, прокурорів? Отож-то...

— Так, так, — перебив його голова. — Ви маєте слухність, Домініку... З цієї точки зору, просто необхідно, щоб у судах збиралось чимбільше справ. Правосуддя працює довго, тому що доводиться входити в усі деталі. Тут важливо не поспішати, бо головне — це винести справедливий вирок.

Домінік задоволено кивнув головою.

— Добре сказано, — погодився він. — Допомогти вам одягнути мантію, пане голово?

— Та ні, не треба, — відмовився здивований такою пропозицією Себастьян Перрон. — Вам же відомо, що сьогодні у мене неприємний день, і я прийшов, аби попрацювати в себе у кабінеті.

— Ваша правда, — визнав служник. — У мене геть памороки забило. Ви і вже даруйте мені, пане голово.

І він щез, аби знову взятися до своїх численних обов'язків.

Тільки-но він пішов, як на обличчя Себастьяна Перрона, ще якусь мить тому осяяне радісною посмішкою, знову наповзла тривога, що не покидала його вже більше тижня... Він дуже змінився за останні дні. Колеги це помітили і тепер уже не перешіптувались, а питали вголос:

— Що це трапилося з головою? Чи не захворів?.. Чи, може, якісь особисті неприємності завдають йому клопоту, тривожать і непокоять, шматують душу?

Справді, Себастьян Перрон утратив усю веселість, відколи на превелику радість знову зустрівся з тим, хто видавав себе за його товариша дитинства: Маріуса, в чому він, до речі, нітрохи не сумнівався. Тепер він сидів у своєму кабінеті, душа його не лежала до роботи і він анітрохи не переймався справами, що громадилися в нього на столі.

Він підвівся й заходив по величезному холодному кабінеті і, мабуть, уже в двадцяте з самого ранку пробурмотів крізь зуби:

— Я вже не знаю, що й думати. Може, щось скоїлося? Як же це так, що Маріус, усупереч своїм обіцянкам, нічого не сповіщає?

Він насупив брови, стиснув зуби й, намагаючись себе втішити, сказав:

— Якби він довідався про щось погане, то, напевне, давно б уже сповістив мене. Може, брак вісток — уже добра вістка? Одначе, як би я хотів, щоб він озвався хоч словом!

Чого ж міг очікувати Себастьян Перрон? І що доручив він людині, яку вважав за свого друга дитинства і яка насправді була не ким іншим, як таємничим санітаром Клодом, що його взяв до своєї клініки професор Поль Дроп за наполегливою рекомендацією фінансиста Міньяса?

Але тут йому довелося урвати свої роздуми. Служник Домінік постукав у двері й зайшов до кабінету, не чекаючи дозволу.

В руках він тримав формуляр, на якому виднілась червона печатка головного судді цивільного суду, якому безпосередньо підлягав Себастьян Перрон.

— Пане голово, тут така катавасія...

У нього був пригнічений вигляд, і Перрон захвилювався.

— Ви мене лякаєте, Домініку, в чому справа?

Служник простягнув йому папір за підписом головного судді й пояснив:

— От воно як буває. Вам відомо, пане голово, що справи про розлучення веде суддя Бурніш... А ми тільки-но дізналися, що він попав у автомобільну аварію: йому чи то віддавило ступню, чи то поламало ногу, тож він не може виконувати свої обов'язки.

— Ех! Ну і в халепу ж потрапив бідолаха Бурніш, — поспівчував Перрон. — Мені дуже прикро, що з ним таке сталося.

Але Домінік вів далі з іще більшим збентеженням:

— Становище в пана Бурніша не з приемних, але в пана голови ще важче...

— Що ви цим хочете сказати? — запитав Себастьян Перрон.

— Хіба пан голова ще не ознайомився з документом, який я йому приніс?

— Ще ні, — признався той і почав читати.

Але Домінік, аби голова Перрон не завдавав собі клопоту читанням, пояснив йому у кількох словах:

— От воно що: пан головний суддя, в зв'язку з тим, що зараз дуже багато справ, доручає панові голові Перрону забезпечити сьогодні розгляд справ про розлучення.

Себастьян Перрон грюкнув кулаком по столу.

— К бісу! Це вже занадто: мене тут що, за вола мають? Вважають, що я в змозі взяти на себе відповідальність геть за все, виконувати чужі обов'язки! Я тричі на тиждень головую на судових засіданнях, щодня по чотири години працюю у себе в кабінеті, а тепер від мене вимагають, аби я ще й заступав якогось суддю...

І він замовк, вдивляючись у збентежену фізіономію служника. Домінік, людина старого гарту, сплеснув руками й вражено втупився в роздратованого Перрона.

— Як, — промовив він з тією безпосередньою фамільярністю, за яку йому багато чого прощали, — це ви, пане голово, таке говорите?.. Судочинець, який погрожує і повстає проти розпоряджень свого начальства? Ні, це неможливо!.. Я певен, що пан голова просто жартує.

Зауваження Домініка мали властивість умити заспокоювати Себастьяна Перрона. І навіть більше, він зрозумів, що служник правий. Хіба він має право скаржитися? І який приклад він, голова суду, може подати своїм непослухом?

І голова Перрон скочив на ноги.

— Я жартую, авжеж. О котрій годині починається розгляд цих справ?

— Мав початися п'ятнадцять хвилин тому, — вже спокійно й поважно відповів Домінік.

— Гаразд, — кинув Себастьян Перрон, машинально скидаючи фрак. — Домініку, подайте мені мантію

й шапочку.

Примирення чи, краще було б сказати, спроба примирення, що входило в обов'язки судді й складало перший етап процедури розлучення, стало банальною церемонією, що повторювалася безліч разів, хоча за певних обставин могла мати трагічний характер.

Цю процедуру було покладено на голову суду чи принаймні на його заступника, які мусили спробувати примирити пересварене подружжя й переконати їх відмовитися від розлучення. І тільки тоді, коли подружжя твердо заявляло про свої наміри, суддя давав дозвіл продовжувати справу далі. Теоретично, цим мав займатися голова суду, але найчастіше це входило в обов'язки простого судді. Тож і в цьому випадку, саме пан Бурніш мав би і вести цю справу, коли б не нещасливий випадок, що з ним трапився. Тепер головний суддя у відповідності з законом доручив Себастьяну Перрону виконувати обов'язки Бурніша, від яких той був тимчасово звільнений.

Підтримуючи задовгу для нього мантию, Себастьян Перрон поспішив до зали, де мав заступати суддю Бурніша і вести процедуру примирення. В цій маленькій кімнатці зі шпалерами похмурого зеленого кольору, де з меблів стояв лише стіл для судді та два крісла для подружжя, нічого не було від величної урочистості зали судових засідань.

Люди тут опинялися віч-на-віч з суддею чи головою суду і, не боячись, що їх підслуховуватимуть нескромні чи недоброзичливі свідки, могли розповідати про свою взаємну неприязнь і наполягати на бажанні розлучитися або ж, розлучившись, відмовитись від попередніх намірів і твердо вирішити довіряти віднині одне одному, забути образи й поклястися в любові до смерті.

Того дня там було з десятеро запрошених подружжів, які чекали в темному коридорі, розбившись на дві групи. З одного боку — жінки, з яких дехто поводитися гордовито, інші — стояли зарюмсані, а були й такі, що ледь стримували свій гнів.

Навпроти них збилися в гурт чоловіки, яких звичайно було набагато менше, бо за подібних обставин чоловіки завжди виявляються боягузами і найчастіше не з'являються за викликом до суду. Ті ж, що прийшли сюди, принижено опустивши очі, не знали, куди їм дітися, як поведеться, не наважувалися не те що дивитися, а й позирати на жінок, які розташувалися навпроти них, ще своїх законних дружин, яких вони намірилися кинути чи ті самі забажали розлучитися.

Себастьян Перрон нічогосінько не знав про справи, які він мав розглядати. Більше того, він зовсім цим не переймався й був певен, що за кілька хвилин почує від чергового подружжя повний виклад усіх їхніх взаємних звинувачень. У нього вже були готові слова, які він міг доречно вставити і які, за незначним винятком, годилися в більшості випадків.

Він зовсім не слухав докори настроєних одне проти одного чоловіка й дружини. А коли ті нарешті викладали всі свої скарги, він повчальним тоном заявляв:

— Подумайте про своїх дітей!

У дев'яти випадках з десяти цей аргумент безвідмовно діяв, бо в дев'яти з десятих подружжів були діти; та одного разу йому довелося почути від чоловіка, що скаржився, таку різку відповідь:

— Як це ви, пане голово, хочете, щоб я думав про своїх дітей, коли я вам утовкмачую, що моя дружина покинула подружню домівку ввечері того самого дня, коли ми одружилися.

За інших обставин Себастьян Перрон, якому не бракувало дотепності і який умів оцінювати розумові здібності людей, перекинувшись з ними кількома словами, заявив би цьому чоловікові, що домагався розлучення:

— Звичайно, ви маєте рацію, коли хочете розлучитися, але це коштуватиме вам дуже дорого... Доки вам обом не вдасться одружитися з третіми особами, погодьтеся жити окремо. Пізніше ви впевнитесь, що отак зробивши, зберегли багато грошей. Вам ніколи не буде пізно віддати свої грошенята за вироком суду.

Почувши таке, найозлобленіші одне проти одного чоловік і дружина мимоволі мирилися, щоб не витрататись.

В іншому випадку Себастьян Перрон, домагаючись свого, говорив зовсім протилежне, поздоровляючи, приміром, бажаних розлучитися з їхнім рішенням.

— Оце так, — заявляв він. — Цей привід — найпікантніший, він викличе великий розголос. Мотиви, на які ви обоє посилаєтесь, справді дуже скандальні. Безперечно, все місто говоритиме про цю справу. Я вітаю вас, що ви набралися мужності, аби винести сміття зі свого дому на загальний огляд.

Найчастіше траплялося так, що страх перед скандалом зближував подружжя і вони прощали одне

одному гріху, в яких були звинувачені.

Розглянувши півдесятка призначених на той день справ, Себастьян Перрон розраховував, що за якусь годину він упорається з рештою. Він узяв верхню зі стосика течок, що височіли перед ним на столі, і прочитав імена викликаних на процедуру примирення: «Луї Ланкре проти Ернестін Ланкре».

— Хай вони зайдуть, — звелів голова суду служнику.

За десять хвилин подружжя вийшло, помирившись.

— Усе йде гаразд, — промовив Себастьян Перрон. — Просіть наступне подружжя.

Цього разу йому не вдалося переконати чоловіка зостатися з дружиною.

— Я цілком задоволений, — погоджувався той з суддею, — але вона ось уже три роки, як утекла від мене, і я не знаю, де вона зараз. Мені розказували, що вона стала кокоткою в Америці.

Тоді Перрон дав дозвіл продовжувати цю справу і звелів служнику запросити іншу пару. Досі він читав імена позивачів, не надаючи їм ніякого значення і зовсім не звертаючи уваги, та коли дійшов до восьмої справи, то аж підскочив з несподіванки.

— Таке неможливо! — промимрив він. — Тут якийсь збіг, це ім'я... Я просто не можу повірити...

Він приклав пенсне, щоб прочитати написані під іменем дрібним і нерозбірливим почерком дані про позивачів. А коли прочитав, то ще більше збентежився.

— Нема чого сумніватися, це той хірург, а його дружина, значить...

Цієї миті служник відчинив двері до зали, в якій сидів суддя. Відійшовши вбік, щоб пропустити подружжя, він оголосив:

— Пані Амелі Дроп, пан професор Поль Дроп, хірург, практикує в Парижі.

Себастьян Перрон зблід, а Амелі Дроп, зупинившись на порозі, ойкнула від несподіванки.

Що могла означати така поведінка судочинця й позивачки, на яку, до речі, пан Поль Дроп зовсім не звернув уваги?

ХІ

ПРИМИРЕННЯ І ЗУСТРІЧ

На якусь мить запанувало мовчання. Схвильований судочинець схилився над столом і нервово гортав справу, що стосувалася подружжя Дропів, хоча і збагнути в ній нічого не міг.

Досвідчена в мистецтві приховувати свої почуття Амелі Дроп опустила на обличчя вуалетку, щоб не було видно, як змінилося її обличчя, й мовчала. На запрошення судді молода жінка сіла, а чоловік залишився стояти, так що його обличчя було добре видно при світлі, яке падало через вікно.

Обоє, чоловік і жінка, які вперше зустрілися поглядами в цьому кабінеті, поважно вклонилися одне одному, не зронивши при цьому жодного слова. Вони чекали, а в кімнаті було чути лише шелестіння сторінок, на яких суддя щось нервово черкав — мабуть, без потреби.

Потроху, в міру того, як він опановував себе, його щоки знову порожевіли, побілілі губи відходили, а про хвилювання свідчив лише блиск в очах, що зовсім не псував його вродливого розумного обличчя. Себастьян Перрон справді був гарний чоловік, який, певне, за своє життя мав чималий успіх серед жіноцтва.

Тепер суддя, здавалося, набрався рішучості, щоб виконати свої обов'язки.

Підвівши голову, він суворим тоном звернувся до хірурга:

— Ви Поль Дроп, доктор медицини, хірург?

— Так, пане голово, — спокійно й упевнено відповів той. Себастьян Перрон вів далі:

— Скільки вам років?

— Сорок сім.

— Де ви мешкаєте?

— У будинку поруч з клінікою, якою керую, по авеню Мадрид, у Нейї.

— Наскільки я знаю, це клініка відома, як і хірург, що нею керує.

Себастьян Перрон, очевидно, намагався сказати щось приємне лікарю, проте його слова викликали у Поля Дропа лише сумну посмішку.

— Дуже вдячний вам, — відповів хірург. — На щастя, моя клініка справді користується доброю славою і, як мені відомо, має авторитет серед моїх колег і пацієнтів.

Тоді суддя звернувся до пані Дроп. Вдаючи, наче читає справу, але насправді, щоб не зустрітися поглядом з молодою жінкою, запитав її:

— Я маю честь розмовляти з пані Дроп?

— Так, пане голова.

— Ви мешкаєте, принаймні мешкали досі, разом з вашим чоловіком і паном Полем Дропом?

— Ми справді займаємо одне помешкання, — вточнила не без деякої гіркоти Амелі Дроп.

— Ваше дівоче прізвище — Амелі...

Тут він затнувся, наче вагаючись.

Жінка завершила фразу:

— Я уроджена Амелі Таверньє, мої батьки жили в Лібурні.

Тут Себастьян Перрона пересмикнуло, але він одразу опанував себе і повів далі:

— Скільки вам років?

Амелі Дроп пробелькотіла щось нерозбірливе і суддя цим задовольнився.

Потім, знову схилившись над столом, він по-батьківському звернувся до подружжя:

— Шлюб доволі важлива річ, аби його так необдумано розривати. Я переконаний, що ви, пане Дроп, і ви пані, Амелі Тавернье, вирішивши одружитися, серйозно зважили всі наслідки вашого шлюбу. Ось і тепер, надумавши домагатись від правосуддя розриву ваших шлюбних зв'язків, ви повинні поставитися до цього з усією відповідальністю. Безперечно, розлучення — благо, але йти на це треба лише в крайньому випадку, і мій обов'язок судді, надто зараз, коли ви стоїте переді мною, полягає в тому, щоб докласти всіх зусиль і помирити вас. Ось так, — завершив Себастьян Перрон, повернувшись до Амелі Дроп. — Гадаю, пані, позивачка — ви. Які претензії ви маєте до свого чоловіка?

Амелі Дроп випросталася в кріслі й сухо відповіла:

— Він довго нехтував мене, а тепер ще й зраджує. Він має коханку і цього не заперечує. Це становить, як я вважаю, наругу над шлюбом, передбачену цивільним кодексом.

Себастьян Перрон уклонився.

— Ви знаєте закони, пані, — без іронії сказав він і, повернувшись до Поля Дропа, запитав: — Чи згодні ви з цими звинуваченнями? Це правда, що ви маєте коханку?

Певна річ, хірург був схвилюваний, проте він намагався приховати свої переживання під маскою незворушності.

— І так, і ні, — твердо відповів він. — Справді, через деякі інтимні причини, на яких дозвольте мені не зупинятися, ми, пані Дроп і я, за взаємною згодою відмовилися від звичайних подружніх стосунків. Правдою є й те, що я щиро, серйозно і палко захоплений і це захоплення цілком оволоділо мною; але коханки в мене немає.

Себастьян Перрон заінтриговано слухав свідчення професора. Йому закортіло почути більше.

— Добродію, я бачу, що ви щирі і справді дуже захоплені... Проте ви не уточнюєте природу цього захоплення і ще менше особу, яка є його предметом. Чи не можете ви мені, як судді, дещо роз'яснити, те, в чому ви, мабуть, відмовили пані Дроп і що буде мені корисно знати в інтересах вашого примирення?

Поль Дроп, який щойно сів, знову підвівся.

— Це непотрібно, — сухо відрізав він. — Я не буду відповідати на це питання.

Себастьян Перрон не наполягав.

— Ви усвідомлюєте ситуацію, яка склалася через ваше ставлення до дружини? Які ваші плани на майбутнє?

— Моя поведінка, — відповів професор, — залежатиме від поведінки пані Дроп.

— Що ви маєте на увазі?

— Я маю на увазі, пане голова, що коли моя дружина захоче повного розриву, розлучення, то я покірно погоджуся на це з пошани до неї. А коли вона бажає уникнути скандалу в зв'язку з нашим офіційним розлученням і збирається надалі носити моє прізвище, я охоче піду на таке рішення... Я вважаю, що коли чоловік і дружина перестають виконувати свої подружні обов'язки, то ніщо не може їм завадити бути союзниками у найширшому і в найгіднішому значенні цього слова.

Себастьян Перрон ствердно хитнув головою.

— Щодо вашої справи у мене немає ясної та чіткої думки, однак, пане професор, як мені здається, ви маєте рацію. З двох лих вибирають менше, і я б дозволив собі порадити пані Дроп...

Тут він затнувся. Молода жінка підвелася і пильно вдивлялася в нього. Вона відкинула вуалетку, яка приховувала її чисте й свіже обличчя. Себастьян Перрона засліпила її краса. Амелі Дроп, не відриваючи погляду від голови суду, який, хоч і не дуже старанно, намагався примирити її з чоловіком, з запалом промовила:

— І це ви, пане голово, радите мені піти на таку угоду... Ні, добродію, може, ваше ремесло змушує вас говорити зі мною таким чином, але ж у душі ви повинні погодитися, що я маю рацію, так, рацію, коли хочу розлучитися з чоловіком. — Її очі наповнилися слізьми і вона додала: — Є ще один аргумент, який ви б могли навести на користь примирення і про який ви навіть не подумали... Ви могли б мені сказати, що я повинна погодитися на співіснування з чоловіком заради нашої дитини. На нещастя...

Амелі Дроп замовкла, її чоловік, що зовсім зблід, у свою чергу звернувся до судді:

— Я вас благаю, пане голово, припиніть цю тяжку розмову, нам більше нічого сказати одне одному.

Себастьян Перрон вийшов з-за столу і провів подружжя до дверей.

— Я дуже жалкую, що не зміг нічого вдіяти, — сказав він на прощання і додав, не дивлячись на Амелі Дроп. — З завтрашнього дня справи про ваше розлучення буде дано хід.

Не встиг він сісти за стіл, як двері позаду нього розчинилися і до нього притьмом кинула жінка. Суддя простягнув руки і вони надовго застигли в обіймах, обмінюючись палкими поцілунками.

Тремтливим голосом жінка мурмотіла:

— Ох, Себастьяне! Себастьяне! Як я була вражена, коли побачила тебе... Як же це могло статися, що саме тобі було доручено мирити мене з чоловіком? — і сумно додала: — Як недобре ти вчинив... Треба було помінятися з іншим. Зваж на моє становище.

Себастьян Перрон обережно вивільнився з жіночих обіймів і, посадивши свою гостю в крісло, де вона кілька хвилин тому сиділа, — це ж бо була не хто інша, як Амелі Дроп, — став перед нею навколішки.

— Амелі, Амелі, — лепетав він, цілючи їй руки. — Не треба мені докоряти... Це цілком випадково, несподівано і помимо моєї волі сталося, що сьогодні мені довелося вести процедуру примирення. Ще годину тому я не знав, що займу місце судді, який завжди виконував ці формальності. Я був змушений його заступати, а з іменами позивачів і їхніми справами я знайомився, коли вони вже сиділи переді мною.

Амелі Дроп усміхнулася.

— Я рада дізнатися про це... Я завжди мала тебе за тактовну людину і не помилилася тепер. Яка я щаслива, що лише випадковий збіг обставин став причиною цієї неприємної зустрічі.

Суддя зніяковіло вглядався в жінку. Що ж то за стосунки були між ними?

Вже давно, років, мабуть, із сім, Себастьян Перрон не бачив Амелі Дроп, яка була колись для нього панною Таверньє. Тоді молодий і вродливий судочинець уже головував у суді. Проте то був суд маленького міста Лібуρν у провінції Дордонь. Елегантного, люб'язного, по-світськи вихованого й ще нежонатого Себастьяна Перрона, який займав чималу посаду, радо приймали в товаристві Лібуерна, так як, до речі, й усюди, де йому доводилося служити. Там він і захопився дівчиною, яка згодом стала його коханкою. Це й була Амелі Таверньє. Вони збиралися побратися, але на їхньому шляху виникла серйозна перешкода.

Батько Амелі Таверньє, людина непримиренних поглядів, належав до партії, що стояла в опозиції до уряду, і для нього було неможливим, щоб його зятем став судочинець, який служив Республіці. Можна було б, напевно, і врешті-решт подолати цю перешкоду, але тут сталися несподівані події.

Пан Таверньє відіслав свою дочку на південь до хворої тітки; це відбулося протягом кількох годин, а суддя Перрон дізнався, що за рекомендацією одного впливового сенатора його призначено в Париж, членом суду департаменту Сена.

Себастьян Перрон їхав до столиці з наміром перш за все закріпити своє становище і все відкладав на пізніше владнання стосунків з Амелі Таверньє. Два чи три місяці він не мав вісток від неї, а потім отримав листа без підпису, хоча зразу збагнув, упізнавши по почерку, що цей лист від Амелі Таверньє. Вона давала йому знати, що вагітна від нього і збирається заповідати собі смерть.

Молодий суддя не вагався ні секунди. Він був чесною людиною, і якщо зробив помилку, то тепер мусив її виправляти. Він попросив відпустку і того ж вечора виїхав у Лібуρν, але дівчини там не було, вона саме подорожувала разом з батьками.

З серцем, переповненим тривогою і страхом дізнатися щомиті про смерть бідолашної, виявивши справжній нюх детектива, він кинувся по слідах родини Таверньє. За тиждень він знайшов їх у Біаріці.

Тут його страх і докори сумління поступилися місцем зовсім іншому почуттю — ревнощам. Увечері в казино Себастьян Перрон зустрів Амелі Таверньє. Дівчина була чарівна, її миловидне обличчя випромінювало радість, її прекрасні очі сяяли. Вона пройшла повз Себастьяна, зробивши вигляд, що його не впізнала, спираючись на руку елегантного чоловіка з витонченими рисами розумного обличчя.

Судочинець остовпів. Що могла означати така поведінка його коханки, яка кілька днів тому написала йому, що скоро стане матір'ю, коли не накладе на себе руки?

Його замішання було недовгим. Амелі Таверньє знайшла спосіб підійти до нього з зневажливою іронією мовила:

— Ви спізналися, мій любий, але я хочу вам сказати, що й не чекала вас... Якщо ви бажаєте, то я можу вас зараз представити чарівному чоловікові, з яким я кілька тижнів тому познайомилась у моєї хворої тітки на півдні. Цей чоловік — мій наречений, а через два тижні ми одружимося, — і з іронією вона знову запропонувала: — Може, ви все-таки хочете, щоб я вас познайомила?

— Ні, — сухо відповів молодий суддя і поспішив на паризький поїзд.

Повертався він розлючений і ображений. Досі він не відчував великого кохання до своєї полюбовниці, яка загалом відвертала його від обов'язків і мало важила в його житті. Успіху в жінок йому не бракувало. Однак після того, як вона так безсоромно віддала перевагу іншому, Себастьян Перрон відчував, що глибоко вражений, але з зовсім іншого приводу.

Амелі Таверньє сповістила свого коханця, що вагітна, це, без сумніву, було причиною її спішного заміжжя, а він вважав несправедливим, що вона передає батьківство своєму чоловікові, на яке той не може мати права. «Це і ж моя, це наша дитина, — думав він, — а носитиме інше прізвище, не моє, зватиме батьком іншого чоловіка, ніж той, що має на це право». Зовсім нове почуття пробудилося в серці цієї людини, і, з одного боку, він усвідомлював, що для нього було б, мабуть, краще не одружуватися з Амелі Таверньє, а з іншого — шкодував, що віднині змушений жити самотній, назавжди відірваний від дитини, що невдовзі мала народитися і для якої він завжди буде чужим.

Він сказав собі: «Треба забути Амелі Таверньє».

Але не завжди робиться так, як гадається, і чи то через спільних знайомих, чи то з газет він дізнався про всі подробиці життя своєї колишньої коханки. Але тепер їхня зустріч його приголомшила. Звичайно, йому було відомо, що Амелі вийшла за професора Поля Дропа, та він був ошелешений, коли прочитав це ім'я на справі, за якою мав проводити процедуру примирення.

Минули роки, багато чого сталося з тих пір, але Себастьян Перрон зберіг у глибині серця ніжну й палку пам'ять про свою милу подружку.

Він знову зустрів її після довгої розлуки, але ще гарнішу й привабливішу, ніж колись; проживши кілька років у Парижі, тепер своєю вишуканістю, чарівністю, елегантністю вона різче відрізнялася від маленької провінціалки з Лібурана.

Колишні коханці знову відчули потяг одне до одного, бажання обійнятися, поцілуватися, але зненацька якась тінь промайнула на їхніх обличчях і вони відсунулись одне від одного.

Чи можливо таке? Чи могли сподіватися на відновлення давніх стосунків? Як би це виглядало, коли б вони знову стали коханцями, як колись?

Щодо Себастьяна Перрона, то він був готовий відповісти на ці запитання ствердно, бо колишня коханка непереможно вабила його, а вона довго вдивлялася в нього поглядом, сповненим безмірного смутку. Стривожений судочинець помітив цей погляд.

— Що з тобою, Амелі? — стривожився він.

— Себастьяне, — з докором відповіла йому жінка, — ти не питаєш мене про Убера, мого сина, нашу дитину?

Себастьяна зсудомило, він відвернувся і зблід. Це питання справило на нього дивне, сильне враження. Його відповідь була ще дивніша. Пробурмотівши щось нерозбірливе, він грубо запитав:

— А що, хіба він не помер? Хіба ви тільки-но в присутності свого чоловіка не сказали, що вашої дитини більше немає?

Амелі Таверньє погамувала обурення.

— Моя дитина справді зникла півтора року тому; я так і сказала, Себастьяне, зникла...

— Не розумію, — сказав Себастьян. — Я гадав, що ви хотіли мене повідомити про її смерть.

Амелі теж була схвильована. Вона замовкла, якусь мить розмірковуючи, потім сказала:

— Себастьяне, я звертаюсь до тебе не як до коханого, а як судочинця. Я маю тобі сказати одну важливу річ, дуже важливу. Тобі треба мене вислухати...

Але вислухати її Себастьян, здавалося, не хотів.

— Амелі, — заблагав він, — не кажи мені того, що мені тяжко чути і що розбиває мені серце. Те, що може бути відомо коханцю, судочинцю іноді доводиться ігнорувати...

— То байдуже, — перебила його дружина хірурга. — Ти знатимеш усе. Усе, що я думаю, усе, що я вважаю, усе, за що вболіваю, усе, на що я сподіваюсь... Рівно півтора року тому на лінії Париж — Ліон сталася залізнична катастрофа. Мій чоловік був з дитиною, з нашою дитиною, в поїзді, який зазнав катастрофи. Були вбиті, поранені, зниклі безвісти, а серед них і моя дитина, мій маленький Убер. Поль Дроп, повернувшись додому сам, сказав, що моя дитина мертва.

— Ваша дитина? — перепитав судочинець, якого, дивна річ, здавалося, в розповіді Амелі зворушило зовсім інше: чому вона не говорить «наша дитина»?

— Так, — підтвердила Амелі. — Поль Дроп знав, що я мала коханця і що була вагітна, і все ж таки одружився зі мною. — Потім додала з посмішкою: — Тоді Поль Дроп був бідний, нещасний, а я багата, от він...

Ці слова збентежили Перрона, зачепили його самолюбство, і він запитав:

— Ваш чоловік знав ім'я вашого коханця, батька вашої дитини, знав моє ім'я?

Амелі знизала плечима. Говорити йому таке було зайве. Хіба це було важливо після всього! І вона продовжила розповідь.

— Спершу я повірила чоловікові, дуже побивалася за сином, потім стала розмірковувати. Я відчувала, що тут щось не те, що ця історія неправдоподібна, і почала розшукувати, та, на жаль, вони нічого не дали. А разом з тим, поведінка мого чоловіка вже не раз мене турбувала.

Вона говорила про це таким тоном, що суддя занепокоївся.

— Що ти хочеш цим сказати?

Амелі, очевидно, хотіла сказати щось важливе, вона озирнулася, аби впевнитись, чи немає тут когось стороннього, і лише потім сказала:

— В мене таке враження, що чоловік викрав мою дитину, що він десь ховає Убера.

І жінка стала поспіхом викладати свої підозри, пояснюючи коханцю, що її чоловік, певна річ, скористався тією пригодою, сподіваючись згодом утримати її, свою дружину, і змусити коритися, як він захоче, тримаючи заложником сина.

Себастьян, очевидно, не поділяв підозри своєї колишньої коханки. Невже ж таки її чоловік справді міг викрасти й сховати дитину? Він знизав плечима, однак його обличчя залишалося мертвотно блідим. Щось не давало йому спокою; він поривався щось розповісти, сказати, а може, навіть у чомусь признатись.

Розповідь Амелі його не збентежила, не здивувала, а проте жінка розповіла досить, щоб зацікавити найбайдужішого. Адже це вперше Себастьян Перрон почув про свою рідну дитину. Він же повинен був схвилюватися, дізнавшись, і що це був син, якого звали Убер; він повинен був відчувати, як стискається його серце, як воно розривається від болю, коли мати розповіла, що дитини немає і більше на цьому світі... Його повинна була до живого проїняти звістка, що його сина вкрадено і що вкрав його чоловік Амелі.

Та він наче зовсім не здивувався, почувши це, а сама розповідь ніби не справила на нього ніякого враження.

Напрошувалося запитання, чи не був Себастьян Перрон у курсі щойно розказаних Амелі подій. Ба більше, розказавши про свою біду з болем і розпукою, вона була вражена, як спокійно він сприйняв її розповідь.

— Правду кажучи, Себастьяне, після тебе я навчилася розуміти чоловіків, — заявила вона з гіркотою. — Я переконана, що ви всі неймовірно егоїсти, і, по щирості, мені здається, що з усіх егоїстів, яких я знала, ти найбільший. — Дедалі збуджуючись і спопеляючи судочинця поглядом, вона продовжувала: — Твоя поведінка негідна, чуєш... Після шести років розлуки ти зустрічаєш неждано-негадано свою коханку, і тобі наче зовсім байдуже... А коли дізнався під час розмови, при якій присутній третій, чоловік, якого ти повинен ненавидіти, який забрав у тебе матір твоєї дитини, що ця дитина зникла і, мабуть, уже мертва, то навіть сльози не зронив... Ох! Жалюгідний егоїст, я не знаю, як висловити своє презирство! Я ладна виплюнути тобі в обличчя всю свою ненависть. Боже, як мені гидко на серці...

Амелі замовкла, а Себастьян, загадково усміхаючись, узяв її руки і палко стиснув. Очі його сяяли від величезної втіхи.

— Злючко! — мовив він. — Ти маєш підстави дратуватися, гніватися, казати мені всі ці речі. Я вважав би себе справжнім уособленням егоїзму та байдужості, якби був таким, яким я тобі здаюся. Я дійсно не сподівався тебе побачити годину тому, але це неправда, що я залишився незворушним, спокійним, коли ти говорила про нашого сина. Послухай, Амелі, я розповім тобі зараз дещо таке, про що ти і не підозрювала. Ти зрозумієш, що іноді батьківське почуття може так оволодіти людиною, що вона забуде про все на світі. Ти дізнаєшся про таке, що змусить тебе заціпеніти від жаху і, може, навіть викличе ненависть до мене... Але може статись і так, що ти мене пробачиш, схвалиш мої дії, погодишся повернутися до мене чи, було б краще сказати, знову станеш тією, ким була для мене, тобі стане ясно, що ми вже давно повинні стати чоловіком і дружиною.

— Себастьяне! — скрикнула жінка. — Про що ж ти хочеш мені розповісти?

— Про велике щастя, Амелі... Тривожні материнські передчуття не обманули тебе... Послухай, півтора роки тому, в тому ж вагоні, разом з твоїм | чоловіком і маленьким Убером їхав ще один пасажир, який, випадково зустрівши їх, став стежити за ними... Цей чоловік не міг відірвати очей від малого Убера, риси обличчя якого так нагадували йому риси матері того хлопчика. Потім, як тобі добре відомо, сталася катастрофа, страшна драма, яка посяла смерть, безладдя, жах, страшна пригода, після якої твій чоловік не знайшов дитини, яку ти йому довірила. Що ж, Амелі, сталося з Убером? Зараз я тобі розповім.

Слухаючи його, жінка в знеможі впала у крісло, задихаючись, вона промовила голосом, повним смутку й тривоги:

— Так, так, продовжуй... Кажі мені все, не оминай подробиць. Я хочу знати геть усе.

Себастьян Перрон повів далі:

— Чоловікові, який з такою ніжністю вдивлявся в Убера під час поїздки, пощастило врятувати малого, коли сталася катастрофа, він схопив його і виніс у поле, виніс його, мов звір, що, сповнившись любові до жертви, рятує її. Адже той чоловік збожеволів від ніжності й відчував до хлопчика, в якому впізнав свого сина, любов, сильнішу над усе.

— Мій син! — заголосила Амелі. — Мій син живий, а чоловік, що врятував його від загибелі, від неминучої смерті, це...

Жінка замовкла, бо у двері постукали, і Себастьян підвівся, щоб вияснити в чому справа. Прочинивши двері, він побачив свого служника Домініка; той приніс йому запечатаний конверт.

— Що це таке? — сердито спитав суддя. — Я зайнятий.

Але виявилось, що Домінік потурбував його дуже доречно. Служник пояснив:

— Це від того добродія... Що ото приходив до пана голови.

Себастьян Перрон зрозумів.

— Маріус, — пробурмотів він.

Схопивши конверт, він зачинив двері і полегшено зітхнув. Він з такою тривогою чекав звістки від того, кого вважав своїм давнім другом дитинства. Нічого не пояснюючи Амелі, він зірвав червону воскову печатку, витягнув лист і прочитав:

«Мій бідолашний друже!

Я провів розслідування, що ти мені доручив; твої побоювання справді мали підставу. Люди, до яких ти мене послав, не догледіли дитину, її в них немає. Ті ж, хто подали скаргу до жандармерії, щоб убезпечити себе від розслідувань, твердять, що тут немає їхньої вини. Ти розберешся, коли знатимеш подробиці. В усякому разі, певним є те, що дитини немає на фермі дядька Клемана, а в окрузі говорять, що малий утопився в річці. Я скоро буду в тебе, мій бідолашний друже, щоб підтримати в твоєму горі.

Люблячий тебе

Маріус».

Лист випав з тремтячих пальців Себастьяна Перрона, ридання перехопили йому горло, на очі набігли сльози, обличчя так спотворилося, що Амелі зрозуміла — сталася якась біда — і стривожено вигукнула:

— Себастьяне, що там стряслося? Мабуть, якимсь нещастям. Благаю, скажи мені.

Суддя стояв ошелешений. Він геть змінився, за мить наче постарів на кілька років. Насилу

нахилившись, він підібрав листа, якого впустив з рук, і простягнув його жінці.

— Читай.

Щойно Амелі почала читати, як Себастьян Перрон вихопив у неї листа.

— Яка ж я тварюка, — пробурмотів він, — коли так несподівано сповіщаю її про це нещастя. — І, ніжно обійнявши Амелі, пролепетав їй на вухо. — Амелі... Амелі... Це кара за наші гріхи, які ми зараз спокутуємо, саме небо не захотіло, щоб дитя нашого грішного кохання могло дарувати нам щастя... Моя бідолашна Амелі... Тепер ти зрозуміла... Це я, не в змозі опиратися бажанню, яке опанувало мною, коли я впізнав свого сина, виростити його для себе, щоб самому володіти ним, урятував його під час катастрофи, а потім уже не міг тобі його віддати. Я влаштував його на одній фермі в Нормандії, в моїх добрих знайомих, дядька і тітки Клеманів, і щоразу, коли в мене випадала вільна хвилина, я їздив, щоб побачитися з маленьким Убером, якого любив усе більше й більше. Він часто говорив мені про тебе, тож я жив твоїм життям, а ти й не могла про це підозрювати. Ох! Які ж то були водночас приємні й гіркі години, що я їх проводив з нашим малюком. Але ось уже два тижні, як я не міг вибратися з Парижа, а мені так хотілося дізнатися, як поживає Убер. Старі Клемани — люди неписьменні, до кого ж мені було звернутися? Щасливий випадок звів мене з давнім товаришем дитинства, от у мене й з'явилася нагода довідатися, як ведеться Уберові у Клеманів. Я сказав цьому товаришу, людині, якій можу довірити всі свої таємниці: «їдь туди, побачиш дитину і розповіси мені, як там справи».

От уже десять днів, як Маріус нічого не давав про себе знати, я розхвилювався. Аж ось приходить цей лист, у якому сповіщається...

Себастьян затнувся; він дивився на Амелі; непомітно для нього вона прочитала листа. Їй забило дух, очі блищали; звістка, що її син, певно, втопився, справила на неї якесь дивне враження.

Про що вона думає? Чому не побивається за сином? Він, чоловік, і то у розпачі! А вона?.. Щось тут не те!

— Амелі, невже страшний зміст цього листа не справив на вас ніякого враження?

Жінка дивилася перед себе променистим і водночас відсутнім поглядом. Коли вона заговорила, голос її був сповнений глибокої віри.

— Себастьяне, мій син живий, я впевнена в цьому. І маю передчуття, а материнське передчуття ніколи не обманює. Він зник з ферми, де ти його влаштував. Його викрав мій чоловік. Він заволодів хлопчиком. Я боялась цього, не наважувалась у це повірити ще якусь мить тому. Тепер я впевнена, докази, які я маю, точно співвідносяться з датою зникнення Убера, зазначеною в листі.

— Які це докази? — запитав Себастьян.

Амелі полегшено зітхнула і, тремтячи від радості, почала розповідати:

— Я знаю, бо вже два дні підслуховую за дверима потаємних кімнат, куди мені заборонено входити. Я чула, як він там розмовляв з кимось, чула чийсь чистий, ніжний, молодий голос, він по-дитячому щебече, як щебетав мій маленький Убер! — Тут Амелі охопила руками шию коханця й зашепотіла: — Ох! Тепер я почуваю себе сильною і рішучою, я знову разом із чоловіком, якого кохаю і з яким знайду дитину, народжену нашим коханням. Мою дитину, нашу дитину викрав цей нищий Поль Дроп з метою, про яку я ще не здогадуюсь, але яка, певно, страшна. Проте я скажу тобі: коли ми, батько й мати, об'єднаємо наші зусилля, то станемо такими могутніми, що ніхто у світі не зможе нам перешкодити дізнатися, що сталося з Убером, і повернути собі нашу дитину!

ХІІ

ПРОФЕСОРОВІ ПРИЗНАННЯ

— Ви відчуваєте себе краще?

Пацієнтка, до якої звертався доктор Поль Дроп, нічого не сказала. Її губи тільки ворухнулись, а повіки з довгими шовковистими віями опустилися на великі очі. Це означало ствердну відповідь і порадувало лікаря. Його обличчя оживилось, і він упівголоса мовив:

— Я сподівався на покращання і щасливий дізнатися про це від вас самої. Він торкнувся плеча пацієнтки, яка лежала на залізному ліжку.

— А тут ще болить?

Знову ані слова, але Поль Дроп дістав відповідь. Пацієнтка легенько ворухнула губами й тричі підвела й опустила повіки. Втішений професор заперечив:

— Ні, ні! Перелом гоїться добре, і навіть те, що ви відчуваєте біль, є найкращим доказом вашого видужання.

Він давно вже сидів біля пацієнтки, тож витягнув годинника з кишенки й глянув, котра година. Виходячи з палати, він на мить завагався, неначе зважуючи, говорити чи ні про те, що в нього на думці. Зрештою, таки зважився й повернувся до ліжка пацієнтки, з якою щойно розмовляв упівголоса, а вона йому відповідала знаками.

Глянувши на неї, професор знову був захоплений надзвичайною красою страдниці. Її обличчя, певна річ, було бліде і змарніле, як у кожної хворої, проте риси його були напрочуд чіткі й чисті, а шкіра мала б чудовий відтінок, якби хоч трішки крові прилило до щік. У неї були прегарні, глибокі й виразисті очі, а золотисте з відблиском волосся дивно контрастувало зі сніжною білістю подушок і простирадел.

Хірург мимоволі завмер, милуючись цією красою, яка в ореолі стражденності зворушувала ще більше. Йому видавалося неприпустимим, що мучиться така юна, чиста, незіпсована дівчина. Переконано, тоном, повним надії, він повторив:

— Ви видужаєте. Клянусь вам, скоро ви будете здорова, — і лише після цих слів наважився висловити думку, яка змусила його повернутися; він пильно подивився на пацієнтку й сказав: — Я сподіваюсь, через кілька днів ви будете в змозі прийняти...

Тут він затнувся. Двері палати прочинились і на порозі з'явилася мадемуазель Даніель, яка зробила професорові знак рукою. Він покинув хвору й підійшов до старшої медсестри.

Даніель зачинила двері, які виходили з палати в коридор, пройшла з професором аж на сходи і таємничим голосом, бо не хотіла, щоб її почув хтось із персоналу, що проходив коридором, сказала:

— Унизу в приймальні сидить той добродій, який привіз до нас цю пацієнтку, він наполягає, щоб ви прийняли його, пане професор. Я нічого не сказала, не порадившись з вами. Може, передати йому від вашого імені, що хвора відчувається краще?

Поль Дроп спочатку, здавалося, був дуже роздратований вторгненням Даніель до палати і, мабуть, замірявся вже дорікнути їй за це, але, подумавши, стримався. Ба більше, те, що йому сказала старша медсестра, стурбувало його, але не розгнівало. Він заявив їй — У мене мало часу, зараз за чверть одинадцята, мене чекають о пів на першу. Я спущусь униз до цього добродія, сходіть попередьте його, що я буду за хвилину.

Мадемуазель Даніель вклонилася й пішла, промимривши упівголоса:

— Цьому добродієві пощастило, професор погоджується балакати не з усіма, й найчастіше для відвідувачів велика честь почути від нього кілька слів.

Справді, професор Поль Дроп нічим не відрізнявся від своїх колег-хірургів, які з розрахунку, байдужості чи, може, не знаючи, що казати, вічно напускали на себе заклопотаний вигляд і вдавали, що не мають вільної хвилини, аби кількома словами втішити й розрадити засмучену родину чи занепокоєних друзів, які домагаються хоч якої звістки про долю дорогої для них людини. Та й у більшості випадків, зробивши операцію, професор Поль Дроп не звертав більше на пацієнта анінайменшої уваги.

— Це справа лікарів, — заявляв він, — виходжувати хворого. — І додавав фразу, яка вже стала

легендарною. — Було б шкода, якби медицина виявилася безсилою поставити його на ноги, тому що як хірург я зробив усе потрібне, й операція була напрочуд вдала.

Даніель зійшла до половини сходів, коли почула, що її кличуть. То був голос хірурга.

— Слухаю, пане професор...

Вона зупинилася, підвела голову й побачила, що Поль Дроп нахилився до неї через поручні, й почула, як він тихо їй сказав:

— Коли я зайду до приймальні, замкніть двері, поки ми скінчимо бесіду. Я не хочу, щоб мене хтось турбував, коли я розмовлятиму з цим добродієм.

Легеньким кивком голови Даніель показала, що все зрозуміло і буде виконано. Легко ступаючи в безшумних фетрових капцях типовою ходою черниць і медсестер, Даніель несла відповідь відвідувачеві, який чекав у приймальні. Повідомляючи йому, що професор Поль Дроп зараз спуститься до нього, вона кинула на щасливця швидкий погляд, якого було досить, аби запам'ятати його зовнішність.

А в нього, до речі, була неординарна постать і голова, на яку важко було не звернути уваги, — з рідким волоссям на маківці й сивиною на скронях, вона зграбно сиділа на широких плечах. Чисто виголене обличчя вирізнялось вольовим підборіддям і гострим поглядом темних очей з-під густих брів.

Одягнутий він був зі смаком, без крикливої елегантності, пристойно й вишукано.

Шанобливо вклонившись, він подякував мадемуазель Даніель, а потім, наче уникаючи настирливих запитань, поринув у читання проспекта, який навмання взяв зі столу, вдаючи, що він його дуже зацікавив.

Даніель вийшла з приймальні й по дорозі в корпус А, де вона збиралася провідати старого Келдермана, мовила сама до себе, міркуючи про таємничого відвідувача:

— В цього чоловіка гарні манери, він не базіка, — і додала подумки: «Мабуть, це батько пацієнтки... Хіба ж не він її тоді привіз?»

А тим часом до приймальні зайшов доктор Дроп, і відвідувач відірвався від проспекта. Вони привіталися, й добродій запитав майже незворушним тоном, у якому все ж таки відчувалася тривога:

— Що скажете, пане професор, про стан нашої бідолашки? Скоро я зможу її побачити?

— За два чи три дні, пане. Не раніше. Їй потрібен цілковитий спокій, як для тіла, так і для душі. Я прирік її тіло на нерухомість і хотів би, щоб те саме було з її мозком.

— Я додержуватимуся ваших приписів, пане професор, хоч як би мені хотілося потиснути руки бідолашної дитини і самому впевнитися, що вона повертається до життя.

Але професор був невблаганний.

— Пильнуйте моїх настанов, усе це для блага мадемуазель Елен. Відвідувач зробив ще одну спробу:

— Може, вона захоче спершу побачити іншу людину, тож у цьому випадку, я був би вам дуже вдячний, якби ви призначили не тільки день, а й годину, коли б наша дівчинка могла прийняти її без шкоди для свого здоров'я... Людина, яка прийде на це побачення, не в змозі перенести хоча б однієї втраченої миті чи відкласти свій прихід, як тільки ви дозволите побачити Елен.

Професор Дроп усміхнувся.

— Я зрозумів вас з півслова й здогадуюся про бажання пана Жерома Фандора побачитися...

Тут він затнувся, бо його співрозмовник, який приголомшено розглядав його, аж підскочив.

— Що ви кажете, пане професор?

Поль Дроп збентежився.

— Я перепрошую, в мене вихопилося це ім'я... А що вже так сталося, то краще буде признатися вам: мені відомо, хто ця таємнича пацієнтка, яку ви привезли до мене. Кількох фраз, які вона вимовила марячи, було досить для мене, аби все збагнути. Я не розголошую професійну таємницю, коли кажу вам, що мені відомо: Елен є не хто інша, як нещасна дочка найжахливішого й найзловіснішого з лиходіїв, яких тільки носила земля... Я знаю, що мова йде про дочку Фантомаса, і що юнак, який

тоді, ні живий ні мертвий, привіз її разом з вами, не хто інший, як Жером Фандор.

Співрозмовник професора ніяково осміхнувся.

— В усякому випадку, пане професор, я надіюся, що ви збережете інкогніто нашої любої страдниці, щоб їй не треба було остерігатись якоїсь нетактовності...

Професор запротестував:

— Лікар, добродію, як і священник, уміє мовчати, коли йому довіряють таємницю. — І повів далі: — Зауважте, що вже втретє я маю честь зустрічатися з вами і що, зі скромності, я утримався від найменших виявів пошани й захоплення, які я відчуваю до людей, котрим притаманна ваша відвага, воля й мужність. Я так і не висловив вам своєї поваги й симпатії, пане Жюв.

Справді, це був Жюв. Він примирився з тим, що його викрито, і простяг руку професорові.

— Вибачте, що я зразу не відкрив вам наші справжні імена; без сумніву, нам не треба було приховувати їх від вас, але я хотів якомога довше зберегти інкогніто в інтересах Елен, а також, аби вас не тривожило, що ви піклуєтеся про дочку Фантомаса чи принаймні, ту, кого вважають його дочкою, щоб не накликати на вас помсти Генія злочинів.

Професор Дроп гордовито струснув головою.

— Добродію, мені нічого боятися Фантомаса, особливо, коли я під захистом інспектора Жюва.

Вони ще раз потиснули один одному руки.

Жюв аж сявав від радості, довідавшись, що Елен почуває себе краще. Професор, відчуваючи себе вільніше після того, як признався Жюву, що впізнав його, розповів поліцейському комісарові, як він вправляв перелом.

— Це трохи не за моїм фахом — лікування переломів, та я можу вас запевнити, що операція, проведена, до речі, в поганих умовах, перевершила всякі сподівання. Наречена Жерома Фандора, вийшовши з клініки, збереже елегантну і проворну ходу, так само як і струнку поставу, яку вона, певно, мала перед тією жажливою пригодою, що про неї ви мені розповіли.

Жюв був до глибини душі розчулений і щиро вірив у все те, що йому казав професор Поль Дроп. А хоч той, узагалі, виявляв аж надто велику скромність, Жюв знав, що коли хірурга й критикували за його особисте життя, проте всі одностайно погоджувалися, що він справжній авторитет у лікуванні травм і зокрема переломів таза.

Заспокоений поліцейський поспішив розпрощатися з лікарем; він мав ще зустрітися з Фандором, якому, певна річ, нетерпеливись почути новини, але Поль Дроп заступив йому дорогу.

— Можна вас на хвилину? — спитав він. — Я хотів би поговорити з вами конфіденційно.

Комісар здригнувся.

— Та що ви! — вигукнув він. — Невже ви приховали від мене щось про здоров'я Елен?

Як багато хто, Жюв побоювався почути відому професорову фразу: «Операція була проведена блискуче, але я не знаю, чи медицина зможе поставити хвору на ноги».

Однак зовсім не це збирався сказати хірург славетному інспекторові карної поліції.

Він розпочав:

— Я звертаюся до вас, пане Жюв, як до поліцейського, а не як до друга мадемуазель Елен. Я хотів би просити вашої великодушної допомоги, пане Жюв, бо ви людина, що стоїть на сторожі справедливості й правосуддя. Чи не могли б ви мені приділити кілька хвилин?

Жюв, який уже вдягнувся, скинув свій плащ, поклав капелюха на стілець і, прибравши безстороннього виразу, як це він завжди робив, коли вислуховував зізнання, відповів:

— Я вас слухаю, добродію, ви можете розраховувати на мене. Поль Дроп провадив:

— Пане Жюв, йдеться про дуже інтимні речі, а саме: про моє сімейне життя. Ось уже шість років, як я одружився, тоді я лише починав свою кар'єру і не мав жодного су за душею. Я взяв дівчину із зовсім іншого кола, ніж моє, молоду, багату мадемуазель Амелі Таверньє. Не буду переказувати вам тисячі тих дрібничок, які потроху порушили мир у нашій сім'ї й віддалили нас одне від одного. Одружуючися з Амелі Таверньє, я пішов на велике приниження, на дуже велике. Я не ремствуючи скорився, розраховуючи залишатися байдужим чоловіком байдужої дружини і вважати її лише за

спільницю в справах при умові, що вона теж матиме мене за чоловіка, якому вільно думати й діяти по своїй волі... Амелі цього не захотіла і тепер вона подала на розлучення.

— Я знаю, — вставив Жюв, — чув про цю сумну подію.

Поки професор Поль Дроп розповідав свою історію, Жюв уважно розглядав його. Він відчував, що цей чоловік, що здавався сентиментальним, сором'язливим, замкнутим, незворушним і разом з тим дуже проникливим, мимоволі його вабить. Він також відчував глибоку вдячність за турботу, яку професор виявив, лікуючи Елен. Адже коли дівчину привезли до клініки, всі вважали, що вона безнадійна, а тепер життя її було поза небезпекою.

— У чому я можу бути вам корисний? — запитав Жюв. І це була не банальна фраза, йому дуже хотілося зробити професору Полю Дропу якусь послугу, якщо це тільки буде в його силах.

Виждавши хвилину, хірург продовжив:

— Я тільки-но розповів вам, що моє подружнє життя розпочалося з великого приниження... Я уточнюю. Моя дружина, майбутня дружина, перед тим, як познайомитися зі мною, мала коханця і завагітніла від нього. Вона погодилася вийти за мене заміж, а я повинен був узяти на себе батьківство. Я був у такому становищі тоді, що для мене було неможливим відмовитися... Сказати правду, я не обміркував це все, до того ж був у неї закоханий. Це тривало недовго. Амелі народила хлопчика, якого назвала Убером. Він став третім, що віднині стояв між нами, нагадуючи про непоправне минуле, присутність якого весь час не давала мені забути про мою боягузливу і навіть ганебну поведінку.

Я не відчував до цієї бідолашної дитини ніякої ворожості, навпаки, в міру і того, як вона виростала, я все дужче й дужче прихилився до неї. Ви, напевно, знаєте про нещастя, яке з нами трапилось. Півтора роки тому я став жертвою залізничної катастрофи. Хлопчик був разом зі мною; мене викинуло на колію і я дві години лежав непритомний. Коли ж прийшов до пам'яті, то першим моїм порухом було розшукати малого. Але хлопчик щез. Він загинув, його тіло перемішалось з рештками жертв серед уламків поїзда. Тільки уявіть собі моє горе, моє страждання, мій відчай!

Уявіть собі також, пане Жюв, на що мало перетворитися моє подружнє життя після цієї події! Я чекав вибуху гніву від дружини, але нічого цього не сталося. Спочатку вона перебувала в стані глибокої депресії; я поділяв і розумів її невтішне горе... Потім вона почала начебто проявляти до мене деякий потяг, згодом її ніжність зробилася для мене обтяжливою; чому, поясню вам пізніше...

Хоч мені здавалося, що Амелі дорожить мною, в мене раптом стало складатися враження, що вона затаїла ненависть проти того, кого вибрала собі за чоловіка. Багато разів вона погрожувала мені, кидала звинувачення, яких я не міг зрозуміти, а одного разу навіть звинуватила мене у викраденні дитини.

Звичайно, вона не дійшла до того, щоб сказати, що я убив хлопчика, та це було те саме. Так тривало деякий час, а потім, тиждень тому, вона раптом, сповістила, що хоче розлучитися...

Між нами відбулася бурхлива розмова, вона заявила, що я маю коханку; більше того, вона звинуватила мене в найжахливішому із злочинів, які тільки можна було б уявити. «Це ви, — сказала вона мені, — вбили мого сина».

Марна річ, пане Жюв, запевняти вас, що це звинувачення зовсім мене не діткнуло. Проте я повинен на нього зважити, бо бідолашний Убер справді зник за таємничих обставин.

На місці катастрофи лежали шматки людських тіл, але серед них не було жодної частки, що належала б хлопчиківі...

Тож я запитую зараз себе: чи справді дитина загинула, чи, може, вона щезла і ще досі жива?

Якщо перше припущення правильне, пане Жюв, то мені нічого сказати, але якщо дитина жива, тоді треба зробити все можливе, щоб знайти її й повернути матері. Пане Жюв, якщо я вам і розповів усе це, то лише в надії, що ви будете такі ласкаві взятися за цю делікатну справу. Я дам вам прикмети хлопчика, створю всі умови, аби ви тільки відправили своїх найкращих детективів на його пошуки. Чи можу я в цьому розраховувати на вас, пане Жюв?

— Можете розраховувати, — просто відповів інспектор.

Поліцейський з великою увагою вислухав дивну історію, яку йому розповів професор Дроп.

— А коли пошуки ні до чого не приведуть, — запитав він, — чи збираєтеся ви відновити подружні стосунки з вашою дружиною?

Не вагаючись, хірург відповів:

— З великим бажанням, добродію. Проте не може бути й мови про ті почуття між мною й Амелі, які звичайно створюють принадність подружнього життя... Я не можу любити Амелі всім своїм серцем, всією душею, всі мої помисли спрямовані на інше... Я віддав себе всього, все своє життя іншому, що...

Тут професор Поль Дроп раптом замовк; Жюв здивовано глянув на нього.

Обличчя хірурга, досі таке спокійне, почервоніло, очі загорілися, все його тіло наче напружилося від якогось могутнього почуття. Лікар був увесь у полоні своєї потаємної пристрасності, про яку він щойно мало не проговорився, але в останню мить вирішив приховати від інспектора поліції.

Професор узяв себе в руки і вже звичайним тоном сказав інспекторові:

— Я розраховую на вас, пане Жюв. Ради Бога, спробуйте дізнатися, чи жива ще дитина, а коли так, поверніть її нам.

Наступного дня, приблизно о тій самій годині, Жюв простував людними вулицями; хвилин за п'ятнадцять він дійшов до мосту Сен-Мішель, а там через острів Сіте дорога привела його до Палацу правосуддя. Тут він знав усі ходи й виходи. Найкоротшим шляхом, вузькими коридорами, які він називав лаштунками суду, дістався до кабінету голови четвертої палати.

У приймальні сидів Домінік і перебирав теки зі справами, Жюв подав йому свою візитну картку.

— Передайте панові судді Перрону, що я в його розпорядженні.

Служник пішов передати картку відвідувача судді, а Жюв усміхнувся.

— Безперечно, є бог поліцейських, — це бог випадку. Мені так треба було побачити цього Перрона і я не знав, як до нього потрапити. А тут він мене сам запрошує.

І справді, напередодні, коли Жюв повернувся додому з клініки, він знайшов листа, в якому суддя Перрон просив його якнайскоріше зайти до нього в дуже важливі справі. Жюв і сам хотів завітати до судді, бо як він дізнався, той проводив процедуру примирення подружжя Дропів, хоч і не зумів їх переконати, щоб вони відмовилися від свого наміру.

Жюв, погодившись узятися за вельми делікатну справу Поля Дропа, тепер намагався дізнатися більше про особисте життя цього чоловіка, а також його дружини. Він хотів погортати їхню справу про розлучення, яка була в руках голови четвертої палати і в якій він сподівався знайти цінні відомості, та не знав на що послатися, аби одержати її в своє розпорядження. Інспектор карної поліції взявся за справу, про яку його просив професор Поль Дроп приватним чином, з дружніх мотивів. Тож він дуже зрадив, коли одержав запрошення голови Перрона, і негайно з'явився до нього.

Коли Жюв зайшов у кабінет судді, той зразу ж виклав суть своєї справи.

— За правилами етикету, пане Жюв, я повинен був зустрітися з вами не в Палаці правосуддя, а в себе вдома... Я збирався говорити з вами не як суддя, а як приватна особа, і те, що я маю вам сказати, прошу вважати таємницею.

Жюв мовчки схилив голову, обличчя його прибрало того безстороннього виразу, з яким він напередодні вислуховував професора Поля Дропа.

— Я у вашому повному розпорядженні, пане голово.

Себастьян Перрон пройшовся по кабінету, потім сів навпроти Жюва і, дивлячись йому просто у вічі, розпочав:

— Вислухайте мене, я розповім вам зараз історію, яка видасться, мабуть, романтичною, проте прошу розглядати її як чистісіньку правду.

Був колись один судочинець, який познайомився у провінції з однією дівчиною і став її коханцем. Обставини змусили їх розлучитися на кілька тижнів, а коли вони знову побачилися, то судочинець дізнався, що вона від нього вагітна, але збирається вийти заміж за іншого. Через кілька тижнів дівчина стала дружиною тоді ще безвісного лікаря, який незабаром набув слави видатного хірурга. В них народилася дитина, син, якого вважали за плід їхнього законного кохання.

Судочинець мовчки страждав і вдовольнявся тим, що непомітно спостерігав, як підростає його син, не здогадуючись, хто його справжній батько. Обставини так склалися, що судочинцю вдалося оволодіти цією дитиною.

Жюв, який досі незворушно слухав цю розповідь, здригнувся.

— Оволодіти цією дитиною? — перепитав він. — Що ви маєте на увазі?

— Я маю на увазі, — пояснив Себастьян Перрон, — що судочинець, про якого я вам розповідаю, скористався з несподіваних обставин, залізничною катастрофою, щоб оволодіти дитиною, забрати її з собою і заховати у надійному місці від несправжнього батька й негідної матері.

Жюв запитав:

— Це зробили ви?

Себастьян Перрон рішуче відповів:

— Так, я.

Він зблід, збагнувши, що признався інспекторові в скоєнні злочину, який карається законом.

Жюв був ошелешений зізнанням. Він не тільки зрозумів, що волею чудесного випадку опинився вічна-віч із батьком зниклого хлопчика, а й здогадався, що дійовими особами цієї драми, окрім Себастьяна Перрона, були також хірург Поль Дроп і його законна дружина Амелі, уроджена Таверньє. Однак він нічого не сказав Себастьянові Перрону, а тільки запитав його:

— Що ви зробили з дитиною?

Перрон признався:

— Я віддав її на утримання добрим людям в околиці Лізьє. Для мене було великою радістю їздити туди, аби побачитися з ним...

Тут він замовк, насилу стримуючи ридання, на очах з'явилися сльози... Жюв був зворушений горем цієї людини.

— Що ж сталося потім? — запитав він.

— Я плачу, — сказав Перрон, — бо маю відомості, що хлопчик зник; він або утопився, або ж його вбито.

Жюв сидів ошелешений. Він почекав, поки суддя потамає свій біль і прийде до тями, а потім, заінтригований цією таємничою справою, став розпитувати, намагаючись зазирнути в глибини його душі. З Палацу правосуддя він вийшов уже поночі і спробував підсумувати:

— Випадок іноді робить чудеса. Оці дві розмови, вчорашня й сьогоднішня, на диво доповнюють одна одну. Немає сумніву, що до драматичних подій спричинилися троє: професор Поль Дроп, голова суду Себастьян Перрон і Амелі Таверньє, мати дитини, на яку претендує кожен з них.

Якщо дитина загинула, то немає чого розглядати їхні претензії, але якщо її викрадено з метою, скажімо, шантажу, то винуватцем може бути лише один із них: Поль Дроп, Себастьян Перрон чи Амелі Таверньє. Тож треба дізнатися, і хто саме.

ХІІІ

У ПОШУКАХ ДИТИНИ

Попрощавшись з Перроном, який розповів йому історію свого нещасного кохання, Жюв розмірковував, чи впорається він із цією справою, за яку його попросили взятися двоє різних людей — справжній батько дитини і той, що ним вважався за законом.

— Дивна історія! — пробурмотів добра душа Жюв. — Не знаю на чий бік стати, кому віддати бідолашну дитину, за яку вони змагаються? Дроп справив на мене враження порядної людини; він так переживав, розповідаючи мені про маленького Убера, а з іншого боку, нещасний Себастьян Перрон видався мені теж гідним співчуття. Бідолаху так вразило зникнення сина!

Заклавши руки за спину й понуривши голову, Жюв прошкував навмання, аж поки опинився на набережній. Там він зупинився біля парапету, сперся на нього й задивився на Сену, що невтомно несла свої води.

— Ох, ці закони! — пробурчав він. — Яке ж це безглуздя. І справді, ці людські настанови іноді бувають не по-людському жорстокі... Кінець кінцем, і якщо Дроп чесна людина, як я маю підстави вважати, то він міг прихилитися до цього бідолашного хлопчика. Адже одруження з матір'ю надало йому батьківські права. З іншого боку, мені здається, що Себастьян Перрон теж любив свого сина, тому що, хоча й боявся скандалу, не вагаючись, викрав його.

Жюв довго розмірковував, бурчав щось під ніс, шкодуючи обох батьків, мабуть, чесних людей, чії серця тепер розриваються від болю. Зрештою він сказав собі:

— Годі мені перейматися їхньою бідой. Допомогти їм можна не співчуттям, а ділом. Дитина зникла, тож треба її знайти. Тут якась загадка. Страшно подумати. Себастьян Перрон каже, що хлопчик втопився! Отуди к бісу! Що ж це таке, нещасний випадок чи злочин?

Поліцейський відштовхнувся від парапету і попростував далі. Подумки він перебирав події, шукаючи їхньої логіки. Здавалося, треба їх тільки розглянути, тверезим оком проаналізувати, і він збагне їхній прихований сенс.

— Як оцінити ситуацію? — запитав себе Жюв. — Гадаю, вона досить проста: Дроп признався мені, що його фінансове становище — дуже непевне, а в його дружини — навпаки: вона багата. Отож якби Дроп був бідний, що б він зробив?

Замислившись над цим припущенням, інспектор зупинився край тротуару, поміркував і знову забурмотів:

— Дроп сказав: «Я думаю, що коли б між мною і моєю дружиною не стояла ця дитина, батько якої зовсім не я, то наш шлюб був би міцніший»... Цілком природно, що він не любив дитини. І що ж сталося? Себастьян Перрон признався, що викрав Убера... Гаразд. Гадаю, що Дроп не дуже засмутився, коли зник хлопчик, який самою лише присутністю нагадував йому про те, що він зганьбив себе, погодившись узяти шлюб заради грошей.

Цілком природно, що сталося зовсім інакше, ніж на це міг сподіватися Дроп: для Уберової матері, Амелі Дроп, зникнення дитини було страшною бідой. Їхній шлюб, замість зміцнитися, ще більше розладнався... Амелі Дроп вирішила, що хлопчика убив чоловік. Ох-ох-ох! Як це, мабуть, вразило хірурга, що вважав себе невинним і бачив, що знову між ним і дружиною постає та бідолашна дитина, до народження якої він не мав ніякого відношення.

Дійшовши висновку, що Дроп, мабуть, природно ненавидів сина своєї дружини, Жюв рушив далі. На підтвердження цього висновку його логічне мислення знаходило все нові докази.

— Значить, Дроп ненавидів малого Убера, — міркував він. — І до чого це приводить? Господи, це ж так просто... Від ненависті до спроби заподіяти смерть тому, кого ненавидиш, один крок. Здається, я наблизився до істини. А що, коли Дроп, який так оплакував бідолашного Убера, випадково натрапив на нього в притулку, де його заховав справжній батько? І, побоюючись, щоб дружина ще більше не прихилилася до своєї дитини, коли якимось дивом та повернеться до неї, надумав убити невинного хлопчика?

Якщо виявиться, що Убера вбито, то чи не приведе мене це до висновку, що саме Дроп убив малого?

Озирнувшись навколо, Жюв побачив, що він на мосту Сольферіно; забрів туди, сам цього не усвідомлюючи. Повз нього впритул промчало таксі, і він, вчасно відскочивши, прийшов до тями.

— Ну-ну! — пробурчав він, посміюючись над собою. — Я поводжуся, наче останній дурень. Марную

час на абстрактні міркування. Роздуми — це добре, але розслідування — краще, — він витяг годинника і насупився. — До діла, нема чого зволікати. Треба поспішати на поїзд, негайно їхати в те село... Я присягнувся Себастьяну Перронові і Полеві Дропу знайти істину.

Не гаючи часу, Жюв гукнув таксі, яке ще мить тому мало його не збило.

— На вокзал Сен-Лазар, — звелів інспектор, — і чимскоріше, приятелю.

Підбадьорений водій демонстрував чудеса швидкості. Жюв уже жалкував, що звелів йому поспішати. Легенький автомобіль мчав переповненими вулицями, як вихор, перетнув площу Згоди, перегнав автобус, який замалим його не розчавив, завернув перед собором святої Магдаліни, при в'їзді на вулицю Авр зачепив ручний візок і загальмував уже на привокзальній площі.

— Ох-ох! Я ще живий... Пощастило. Ці бісові таксі занадто швидкі, — він вилаяв водія, що той гнався, як шалений, хоч і сам просив про це. Але тут згадав. — Чорт побери, у мене всього три хвилини до відходу поїзда.

Жюв схопив квиток і, не чекаючи решти, стрибаючи через кілька сходинок, заскочив у зал чекання, купив на дорогу дві книжки у кіоску й вибіг на перон, коли поїзд на Лізьє вже рушив. Він стрибнув на підніжку й опинився у вагоні. Віддихавшись, він, як справжній парижанин, покепкував над собою:

— У мене стільки часу, а гнався, як божевільний!

Жюв ніколи не визнавав, що він майже завжди стрибає у поїзд уже на ходу, а часом без видимої на те причини просто не встигає на нього. Він пройшовся по вагону, шукаючи купе, де було б спокійно. Скоро він знайшов таке, де вже сидів один товстий пасажир, з вигляду комерсант, який із задоволенням палив величезну люльку і який видався поліцейському підходящим попутником, відлякуючи своїми габаритами інших пасажирів і не набридаючи своєю балаканиною.

— Поїздка буде просто чудесна, — сказав собі Жюв.

Він скинув плаща, капелюха, витягнувся на лавці, розгорнув книжку, але йому не читалося. Часто бувало так, що він уважно дивився на сторінку і нічого не бачив. Траплялося це не тому, що Жюв не любив читати, навпаки, він вважав це найкращою і найцікавішою розвагою. На жаль, йому стільки треба було зробити, він завжди був такий заклопотаний, що просто не мав часу думати про непотрібні на той момент речі, та й мозок його, незважаючи на обставини, працював, вивчав, порівнював, був зайнятий справами, пов'язаними з фаховим обов'язком.

Та й чи була в нього потреба читати романи? Хіба його професія, його пригоди не робили його свідком і учасником найнезвичайніших пригод? Хіба його власне життя не було справжнім романом? Чи не проходили перед його очима найфантастичніші сторінки людського життя?

Відклавши книжку, Жюв заглибився в роздуми. Він уже був незадоволений тим, що перейнявся чужою бідою, навіть роздратований.

— Клята історія, — бурчав він. — Не знаю, чим вона закінчиться, але знаю напевно, що нічого на цьому не виграю. Якщо тільки мої гіпотези підтвердяться, якщо тільки я знайду якісь докази проти Дропа, я не буду їх приховувати. Я хочу, щоб він вилікував Елен, мені треба бути в хороших стосунках з людиною, яка так важить для мене зараз, коли мій найперший обов'язок — повернути до життя наречену Фандора.

Їдучи в поїзді, Жюв кілька годин прокручував у пам'яті свідчення Себастьяна Перрона й хірурга.

Кому вірити? Кого підозрювати? За що братися?

— Клята історія! — бурмотів він. — Чи справді дитина зникла і що могло з нею статися?

В Лізьє Жюв зійшов з поїзда, відчувши полегшення. Бездіяльність завжди пригнічувала його пристрасну й активну натуру; його покликання було розслідувати, відшукувати докази, а сидіти, чекаючи розвитку подій, і розмірковувати — це було для нього гірше смерті.

Вийшовши з вокзалу, він швидко знайшов візника, який погодився відвезти його в Тілісьюр-Лізьє, маленьке сільце, де жили дядько й тітка Клемани, яким Перрон доручив доглядати сина.

— Ви поспішаєте? — запитав візник, коли екіпаж покотився по нерівній брукувці Лізьє.

Жюв заперечно похитав головою.

— Та ні. А чому ви питаєте?

— Тому що моя кобила розтягнула сухожилля, а коли ви не поспішаєте, то я не буду її підганяти.

Жюв подумав, що коли коняка нездорова, то краще було б не запрягати її, і що це нечесно: везти пасажирів зі швидкістю пішохода, але передбачливо промовчав. Навіщо сваритися з візником, коли він ще зможе стати йому в пригоді. Як людина бувала, Жюв поводився обережно.

— Так, так, — відізвася інспектор. — Ви маєте рацію, голубе. Краще не поганяти коняку, коли в неї розтягнуто сухожилля. Немає нічого поганого, коли вона трохи пройдесться, але втомлювати її, це вже... Чи не так?

Доречно кинуте зауваження сподобалося візнику.

— Отож-то! Я бачу, що ви знаєтесь на худобі, добродію. Може, ви їдете купувати коней? Я знаю одне дворічне лоша.

Жюв похитав головою.

— Та ні, ви помиляєтесь, я не торгую кіньми.

— А що, коровами?

— Теж ні.

Візник посміхнувся.

— Розумію. Вас, мабуть, цікавлять свині?

Жюв знову заперечно похитав головою.

Його стриманість заінтригувала візника; він ніяк не міг збагнути, ким же може бути його пасажир, коли не займається жодною з трьох, таких ймовірних професій.

— Ви, мабуть, приїхали відкривати нову школу? — висловив він припущення.

— Щось на зразок цього, — таємниче відповів Жюв.

Візник стьобнув свою коняку і заявив зі щирістю, яка межувала з необачністю, властивою нормандцям:

— Коли ви приїхали збирати податки, то, певно, добре заплатите, а коли мені добре платять, то мушу поганяти конячину, дарма що вона шкутильгатиме. Завтра я її однаково продам.

Він зареготав і ще раз стьобнув коняку батогом. Жюв вирішив, що саме слушна мить почати розслідування.

— Та не поспішайте ви так, я маю час. Далеко ще до Тілі?

— Чотири кілометри, я добре знаю дорогу.

Візник пустив коняку ступою й сів боком до пасажирів, аби було зручніше розмовляти.

— Що вам сказати, не знаю, хто ви, але я весь час когось та вожу в Тілі. Бажаючих вистачає. Трапляються й такі, що мають відношення до шкіл, як оце я вам уже казав.

— Трапляються! — повторив Жюв і насупив брови. — Це, мабуть, когось із моїх колег ви підвозили... А які вони були з себе?

Візник із силою стьобнув коняку.

— А-а, це я вам можу розповісти. Нічого особливого, двічі підряд, саме так, я підвозив одного й того ж добродія і так і не побачив навіть кінчика його носа.

Інспектор став прислухатися до слів візника ще уважніше.

— Як же це вийшло? — поцікавився він.

— А от так: днями, точніше, минулої суботи, я саме вихилив чарчину в тітки Леба, коли за мною прийшли... Якийсь клієнт заліз у мій екіпаж і вже чекав на мене. Я приходжу й питаю його:

— Куди вам треба їхати?

— В Тілі, — відповідає він.

— Сім франків, — кажу йому, — ну й на чай щось кинете...

Він погодився, і ми поїхали... Він майже не ворушився, сидів у тарантасі, загорнувшись у пальто, і словом не обмовився. Для мене дорога довга, часу вдосталь, то я став до нього заговорювати. А він мені каже:

— Поганяй собі коняку і не заважай мені. То я йому більше нічого й не казав.

— Певна річ, — погодився Жюв.

А візник вів далі:

— Так то так, але він сам до мене звернувся. На перехресті, не доїжджаючи до Тілі, він встає і каже мені:

— Зупинися... Я зійду. Пройдуся пішки. Де живе мер? Я йому відповідаю, що мер живе коло церкви.

— Гаразд, — каже він мені, — а Клеманів ти знаєш?

— Авжеж, вони мають велику ферму на виїзді з села.

— Гаразд, гаразд, — каже він мені.

І не повірите, але дає мені десять франків і каже:

— Їдь собі, я обійдуся без тебе.

Тут візник зітхнув і додав:

— Отаких би мені клієнтів щодня.

Ця розповідь зацікавила Жюва. Що ж то був за чоловік з такими таємничими манерами, що приїжджав минулої суботи, за три дні перед зникненням дитини, і розпитував, де живуть Клемани?

Жюв подумав: «Вибравши цього візника, чи не натрапив я на потрібний мені слід?»

— Ви й удруге бачили цього клієнта? — запитав інспектор.

Візник зареготав.

— Атож, і так воно вийшло кумедно... Уявіть собі, що наступного понеділка я повертався з ярмарку в Озу; їду собі дорогою, як-от ми з вами зараз. Тільки, хай йому біс, їхав іншим шляхом, але теж на Лізьє, коли кличе мене хтось із темряви:

— Гей! Відвезеш мене до Лізьє?

Я зупиняюся й кажу: «Так, добродію». Ви мені не повірите, але то знову був той самий чоловік. Кумедія, еге ж?

— Кумедія, — підтвердив Жюв.

Візник вів далі:

— Залазить цей тип у мій тарантас і каже: «Поганяй до вокзалу». А я його впізнав і собі: «О, це знову ви?»

Тут візник затнувся.

— Гей! Люба моя, — гукнув він на коняку. — Біжи хутчіше, дідько б тебе взяв! Гей! Мерщій! Гаття!

Підігнавши кобилу, візник повернувся до розповіді.

— Тож, добродію, коли той чоловік побачив, що я його впізнав, то він мене теж згадав і каже мені: «Ти йолоп, коли впізнають людей, то не показують цього». І підводиться з таким виглядом, наче хоче мені затопити в піку.

Заінтригований Жюв запитав:

— І що він зробив?

Візник здивовано глянув на нього.

— Та нічого він не зробив, сто чортів його матері! Я йому кажу: «Сядьте, добродію, бо зараз гепнетесь додолу». За нами якраз ще хтось їхав кіньми, а я не хотів, аби мене обігнали, тож пустив свою кобилу риссю. Мій пасажир сів собі й не ворухнувся до самого міста, а зійшов він на вокзалі. А

я все дивувався, чого це він так розгнівався, отой чолов'яга. Вигляд у нього був дуже невдоволений.

Він уперіщив коняку батогом і зробив такий висновок:

— Усе це політичні фокуси... Мер в Тілі, скажу вам, великий хвалько, який усе собі хитрує. На вибори він зазиває людей з Парижа; здається мені, що той пасажир... Гаття, люба!

Екіпаж заторохтів по вуличках Тілі-сюр-Лізьє.

— Куди вас везти? — запитав візник.

— До мерії. Візник усміхнувся.

— Я бачу, що ви чиновник, — виснував він з хитрим виглядом. — Ви ж нічого поганого не скажете на мене, га? Мер, як би то висловитися, великий хвалько, але, по суті, він гарна людина і багато чого доброго зробив для громади! Еге ж! Так, так...

Жюв уже не слухав його. Він розмірковував. Воістину, випадок, цей великий помічник поліцейських, найбільший з помічників поліцейських, який рано чи пізно стає на бік правосуддя, здавалося, хоче йому прислужитися.

Певна річ, візникові слова не були точні, проте, в них була інформація, й інспектор її підсумовував: «З Парижа приїхав якийсь таємничий тип, начебто до мера. Він прибув у суботу, а дитина зникла в понеділок. Йому не хотілося бути впізнаним, мій візник, хоч людина проста, це помітив. Ох-ох-ох! Усе це дуже, з біса, цікаво!»

Жюв зійшов біля мерії. Гарненький, побілений будиночок був гордістю громади; його побудували зовсім недавно, аби задовольнити мера, який весь час лаяв старе приміщення мерії. Інспектор зайшов до побіленого вапном передпокою, де сиділа за консьєржку старенька бабця й обскубувала гуску, зняв капелюха і спитав:

— Можу я бачити пана мера?

— Авжеж, — відповіла старенька.

— Він у себе?

— Напевно.

Було очевидно, що бабця не дуже балакуча, але Жюв не відступав.

— Скажіть, будь ласка, а де він живе?

— Поряд.

Інспектор уже втратив був надію одержати якусь певну відповідь. Але, на щастя, згадав, що перебуває в Нормандії й що в цьому краї є один-єдиний спосіб розговорити найупертішу бабцю. Він вийняв з кишені монету в сорок су і простягнув її старенькій.

— То ведіть мене до мера, бабусю.

Бабця миттю заусміхалась.

— Авжеж, авжеж, паночку, зараз. Присядьте ось тут.

Вона шпурнула гуску в куток і пошкандибала до сходів, гукаючи:

— Гей, Жозефе! Жозефе! Ходи-но сюди, синку, тут тебе якийсь добродій питає.

Поки Жозеф, грюкаючи сабо, спускався, стара пояснювала інспекторові:

— Пан мер, Жозеф, — мій син. Вам неабияк пощастило, що ви натрапили на мене.

Жюв не встиг подивуватися простацтву бабусі, яка обскубувала гусей у прихожій мерії й шанобливо називала свого сина «паном мером», як перед ним з'явився перший урядовець Тілі.

Це був огрядний нормандець з багровим лицем, густим волоссям, могутнім карком, одягнутий, як фермер, у широку, дуже накрохмалену блузу, що спадала йому трохи не до лакованих, оббитих позолоченими цвяшками сабо, якими він, мабуть, дуже пишався. Було видно, що, незважаючи на свій простакуватий вигляд, мер був собі на умі. Жюв помітив, що він краєм ока вивчає його, і подумав, що треба бути обачним.

— Честь маю, — розпочав товстун Жозеф.

Жюв уклонився йому.

— Честь маю, пане мер, прошу вибачити, що потривожив вас. Я з паризької муніципальної поліції, а тут, на свою біду, у відрядженні.

Мер зробив великі очі.

— От воно що! — заявив він. — Хоча поліції в нас робити нічого, я все ж таки дуже радий вас бачити, чи не хочете перехилити чарчину?

— Ні, ні, — відмовився Жюв.

— Чарчину кальвадосу, це ж не завадить, еге ж...

— Ну, коли трошки, то я не проти, — погодився інспектор.

За якусь часину Жюв з Жозефом стали найліпшими приятелями, чаркуючись у великій святковій залі мерії, де того дня була розвішана для просушування випрана білизна.

— То що ж вас привело в нашу глухомань? — зрештою запитав Жозеф.

Жюв, який, побожно прицмокуючи, куштував напій (хоча не терпів сільської горілки), намагаючись переконати мера, що йому до смаку кальвадос, відповів:

— Дивна історія, що, гадаю, пов'язана з однією людиною, яка приходила до вас минулої суботи.

— Минулої суботи? — здивувався мер. — Я нікого не бачив.

— Так, так, — наполягав Жюв. — Один добродій приїжджав до вас із Парижа.

Мер почухав голову і впевнено заявив:

— Слово нормандця, в суботу ні з ким я не бачився.

Жюв подумав: значить, тип, якого привозив візник, що віз також і його, збрехав, коли казав, що їде у мерію. Поліцейський удав, що помилився.

— Справді, — погодився він. — Я помиляюся. Це було не в суботу, а в понеділок.

— А-а! — ствердно хитнув головою мер. — У понеділок, це правда. В мене був пан Маріус, який приїхав навести довідки про сироту, що жив у Клеманів.

Жюв трохи не підстрибнув з радощів. Таємничий пасажир, сліди якого він розплутував, приїжджав у суботу потайки, а в понеділок уже не криючись. І саме в понеділок Себастьян Перрон послав Маріуса до Клеманів, які виховували малого Убера. З цього випливало чи принаймні могло виплисти, що Маріус уперше приїхав у суботу, а потім іще раз у понеділок.

«Так, так, — гадав поліцейський, — чого ж це Себастьян Перрон не попередив мене, що посилав до Тілі-сюр-Лізьє свого давнього друга в суботу перед тим понеділком, коли той повідомив його про смерть малюка?»

І вголос запитав:

— Ну що ж, я приїхав у тій самій справі й турбую вас, пане мер, щодо тієї ж дитини.

— Ніяка це не турбота, — запротестував мер.

— Я хотів би знати, що ви думаєте про цю подію? — вів далі Жюв. — Як, на вашу думку, малий загинув?

Мер знову почухав голову.

— Може, й так, а може, й ні.

Жюв наполягав:

— Гадають, що хлопчик утопився.

— Справді, — підтвердив мер, — так гадають. Це Клемани говорять, що він начебто втопився.

— Клемани, — заявив Жюв, — люди хитрі.

— Отож-то, дідько би їх побрав... — зареготав мер, так що можна було зразу здогадатися, якої він

про них думки.

Жюв зрозумів, що він на вірному шляху.

— Хитрі люди, — повторив він, — а не додумалися, що в окрузі немає ставків, де малюк міг би втопитися.

Він говорив навмання, бо нічого не знав про Тілі-сюр-Лізьє, але мер підтримав його.

— Саме так, — аж заходився він від сміху так, що лице його налилося кров'ю. — До чого ці Клемани хитруни, а от про це не подумали. — І зненацька вже зовсім серйозно запитав: — Так то воно так, але що вам до всього цього? Ви мене випитуєте, випитуєте, а я й не знаю до пуття, що вам треба?

Жюв з байдужим виглядом знизав плечима.

— Ох! Мені треба скласти рапорт. Цих Клеманів я ніколи не бачив. Вони кажуть, о дитина втопилася, то і я скажу те саме.

Інспектор говорив так безтурботно, що мер заспокоївся.

— Авжеж, авжеж... Треба, щоб ні в кого не було неприємностей. Клемани мені рідня і це не їхня вина, що дитина зникла. Було б дуже прикро, коли б це почали роздмухувати... Тут я все владнав, а ви вже, добродію, постарайтеся владнати це в Парижі, гаразд? То, може, ще по чарчині?

Жюв, не моргнувши оком, підтримав:

— Ще по одній не завадить.

— Не завадить, — погодився мер.

Чоловіки знову цокнулися, і Жюв докинув:

— Звичайно, ніяких неприємностей не буде, тільки я вам скажу от що: тіло малюка так і не знайшли, еге ж?

Мер скривився.

— Ця заковика мені в печінках сидить. Як ви думаєте владнати справу? Може, сказати там, у Парижі, що його з'їли лисиці, в нас тут їх багато розвелось.

Інспектор з сумнівом похитав головою.

— У лисиць ніхто, мабуть, не повірить.

Мер знову скривився.

— А коли сказати, що він упав у колодязь?

Жюв на це тільки гмукнув.

— Тоді, у піч для випалювання вапна?

Поліцейський начебто пристав до такої думки.

— Піч для випалювання вапна — це непогана ідея. Я так і вкажу в своєму і рапорті: «Дитина, мабуть, упала в піч для випалювання вапна, ось чому її труп не знайдено». — Він ковтнув трошки зі своєї чарки й запитав: — А що мені про Клеманів сказати?

Цього разу мер не став критися.

— Клемани? Це ж кришталево чесні люди. Скажіть, що вони такі зажурені, що їсти й пити не можуть, отак-то. Зауважте також, що вони консерватори, а я прогресист. Не хотілося б мені, щоб навколо них здіймали шум, та й вибори...

Жюв жестом руки заспокоїв його.

— А ви хитрун, — заявив мер і розреготався.

Інспектор скромно розвів руками.

— Ну, що ви?

Мер знову повернувся до теми їхньої розмови.

— Але є тут ще одна заковика. Дядько Клеман сказав у понеділок тому добродієві з Парижа, що малюк зник уранці, а це вже неприємність, бо всі навкруги знають зовсім інше. Треба було б у загальних інтересах, щоб ви сказали правду в своєму рапорті.

Жюв увесь перетворився на увагу.

— Певна річ, — підтвердив він.

Мер знову почухав голову.

— Тоді так, візьміть до уваги, що насправді малюк зник ще в суботу. Клемани спершу нічого не казали, вони думали, що він грається десь на фермі з друзями, тож занепокоїлися лише в неділю. А, проте, дитина зникла в суботу, про це знають усі по сусідству...

Жюв ще раз запевнив:

— Звичайно, звичайно, я вкажу в своєму рапорті, що дитина зникла в суботу.

Через дві години, відвідавши після мерії дядька Клемана, Жюв уже виїздив з Тілі-сюр-Лізьє. Він сідав у паризький експрес, а тяжкий клопіт сушив йому голову і чоло мережили зморшки. Дядько Клеман не сказав інспектору нічого, чого б той уже не чув у мерії. Та все ж інспектор отримав ясні, точні, недвозначні відповіді, що не полишали жодних сумнівів. Подумки перебираючи їх, Жюв розгнівався. «Я приїхав сюди, гадаючи, ніби Поль Дроп міг убити сина своєї дружини, а тепер доходжу висновку, що Себастьян Перрон, схоже, викрав дитину своєї коханки».

Жюв несамовито пахкав люлькою — так він заспокоював нерви. «Та! я ніколи не повірю, — думав він, — що малий Убер неживий. Присягаюся, що він чувається незгірше, ніж я». Далі Жюв почав міркувати, що дали його пошуки. Слова візника підказали йому, що один і той самий чоловік приїздив і в суботу, і в понеділок. Визначити, що то за чоловік, якого візник назвав таємничим, допоміг мер. То був Маріус, посланець судді. У понеділок Маріус, не криючись, приїхав вимагати дитину. Хоча насправді тайкома прибув іще в суботу. А ховався він безперечно: адже, розпитавши про мера, не зважився зайти до нього. Це доводиться й тим, що Себастьян Перрон сказав, ніби послав його в Тілі-сюр-Лізьє в понеділок, і словом не обмовився про суботню подорож.

З іншого боку, дитина, яку вважали втопленою, насправді втопитися не могла. Адже сам мер сказав йому, що поблизу немає навіть глибокої калюжі.

Пан Жозеф розповів, що всі пошуки тіла були марні, і хоч відмовчувався, здається, вважав зникнення Убера підозрілим, гадаючи, чи то часом не помста з політичних мотивів, щосили прагнув прояснити справу, аби звинувачення не впали на його двоюрідного брата Клемана.

І, нарешті, дитина пропала не в понеділок, день офіційного візиту Маріуса, а в суботу, коли він приїздив потай.

«Хай йому біс! Усе ясно! — виснував Жюв. — Себастьян Перрон боявся, що коханка знайде дитину, що її шукатиме й Поль Дроп, і в суботу послав Маріуса викрасти Убера; в понеділок, дбаючи про своє алібі, тільки потвердив те зникнення... Отже, злочинець — Себастьян Перрон, а Поль Дроп не винен».

Жюву здалося, що він, нарешті, напав на правильний слід. Факти логічно пов'язувались один з одним, викрадення малого Убера вже ніби з'ясоване!

Зійшовши на вокзалі Сен-Лазар, Жюв відчув себе впевненіше.

— Зрештою, — бурмотів він, — і для мене краще, якби жертвою виявився Поль Дроп. Це б дозволило мені підтримувати з ним добрі взаємини, а лікар і далі ревно опікувався б Елен. Щодо Себастьяна Перрона, — о Господи! Я приглянуся до нього і дам йому втямки, що хоч ти навіть і суддя, глузувати з інспектора Жюва не слід.

ШАНТАЖИСТИ

На другий день по тому, як Жюв подався в Тілі-сюр-Лізьє розбирати таємниче зникнення малого Убера, Себастьян Перрон уранці, коли вже добре розвидніло, рівно о дев'ятій прийшов до Палацу правосуддя, щоб у своєму кабінеті докладніше розібрати кілька справ, які йому видавалися вкрай заплутаними.

Від учора Себастьян Перрон не знаходив собі місця, почувався нещасливим і стурбованим, усі його думки витали довкола страшної звістки, яку приніс Маріус. Звістка, що малий Убер зник, просто приголомшила Перрона. Та й судовик розповів усе Жюву, і хоча Перрон знав досвідченість і чесність цього знаменитого інспектора, йому все ж муляла думка, що він мусив утаємничити чужу людину в похмуру драму, яка збурила його життя і сповнила душу невсипущою тривою.

Себастьян Перрон квапливо перетнув вестибюль Палацу правосуддя, проминув ще порожню такої пори галерею, завернув у довгий вузький коридор і підійшов до свого кабінету. Відімкнув двері, нервово шарпнув за ручку і зайшов досередини. Все ніби було, як і завжди. Відколи Себастьян зайняв цей кабінет, умебльований із тими відносними зручностями, що виразно свідчили про службове становище його господаря, в ньому нічого не змінилося. Як завжди, тхнуло закіптюженими теками й пожовклим папером, проте, коли Себастьян Перрон прочинив двері, йому здалося, ніби в кімнаті зачалося щось величезне і незбагненне, сховалася сама неблаганна доля й чигала на нього, готуючись жбурнути його під ноги, занастити, зганьбити, затоптати.

— Господи! — простогнав Себастьян Перрон, люто кинувши носовичок на край столу. — Декорації ніби й ті самі, а вже сталася трагедія. Ще вчора я був щасливий і спокійний, а сьогодні життя пішло шкереберть, попереду невідомість і слід сподіватися всього.

Він пригнічено сів за стіл: саме звідси, з-за цього столу, він недавно з болем дивився на колишню коханку і того, хто по закону став батьком хлопчика, за яким тепер так побивався. Поглянув на фотель, що в ньому сидів Жюв, поки судовик, затинаючись, розповідав про свої нещастя. Нарешті Себастьян Перрон зітхнув:

— Ну що ж, до роботи! Тільки в роботі найкраще забутися.

Бідолаха поклав перед собою теку, схопив усю паку папірччя й спробував поринути в справу, що її він, як слідчий, повинен був розплутати. Гай-гай! Що йому до тієї драми, схованої між рядків, що йому до життя, лихого й жорстокого, яке поставало зі сторінок?

Себастьян Перрон уперше не міг зосередитись; усупереч бажанню він думав про свої скрути, про малого Убера, що зник і загинув, утопився, бідолашний, у річці; про колишню коханку, що одружилася з іншим і стала вже пані Дроп, про інспектора Жюва, який тепер опікується найдорожчим для нього і, з домішкою цікавості до його жакливі драми, шукає тіло загиблого сина.

У тих роздумах минула майже година, тож коли в двері кабінету тихо постукали, Себастьян Перрон аж здригнувся.

— Увійдіть, — мовив він, підвівши голову.

На порозі постав служник — старий чоловік, що віддавна знав Себастьяна Перрона і був відданий йому.

— Що там таке? — запитав суддя.

— З вами хоче поговорити один добродій, — шанобливо відповів служник.

— Він дав свою візитку?

— Ні, пане суддя. Каже, ніби ви не знаєте його.

— Він прийшов у якійсь справі?

— Ні, каже, що з особистого питання.

На душі в Себастьяна Перрона було так неспокійно, що всі події він пов'язував із власним горем. Отже, його хочуть бачити з особистого питання, — і в голові судді зароїлися найхимерніші думки. «Це, мабуть, Жюв, — міркував Перрон, — або хтось від Амелі...»

— Нехай заїде, — звелів він квапливо.

Служник вийшов, двері розчинились, але за хвилину відчинилися знову, пропустивши чоловіка років сорока, який, — ото дивина! — ввійшов, задкуючи, певно, щось питаючи в служника.

Себастьян Перрон підвівся. Він очікував, коли відвідувач повернеться до нього й привітається, машинально відзначивши, що той і справді розмовляв із служником, бо старий відповів:

— Атож, пане, за це не турбуйтеся.

Двері кабінету зачинились, і відвідувач рвучко обернувся. Та коли Себастьян Перрон побачив його обличчя, то, глухо зойкнувши й затремтівши всім тілом, викинув руки вперед і, немов боронячись, мимоволі відсахнувся.

Так, було чого вразитись і навіть злякатися. Відвідувач і справді виглядав украй дивно. Він навіював жах, уся його постать лякала й приголомшувала. На незнайомцеві був широкий плащ, у руках — високий капелюх, а на ногах — елегантні черевики.

Проте не взуття і не одяг вразили Себастьяна Перрона. Перше, що впало у вічі й словнило жахом, було те, що чоловік носив маску; чорний каптур закривав йому лоба, ніс і губи, тільки в двох прорізах шаленим вогнем палахкотіли очі, а знизу виступало голене владне підборіддя.

— Добродію, — почав було Себастьян Перрон. І затнувся. Його враз поійняло невимовним жахом. Що ж воно буде?

Чоловік підступив на два кроки і раптом розгорнув широкого плаща, власне, підшиту хутром мантію, постаючи в чорному суцільному трико, що вкривало його від підборіддя до черевиків. Шовкове лискуче трико тісно облягало тіло, окреслюючи фантастичну, примарну, моторошну легендарну постать.

Суддя сплотнів як мрець, белькочучи жахливе, криваве ім'я, що зринуло в голову:

— Фантомас!

Страшні звуки виповнили щільно зачинений кабінет, відбивалися від стін, лиховісно відлунюючи, потверджуючись й посилюючись:

— Фантомас!

Вимовляючи ім'я Володаря жаху, Генія злочину, Господаря зарізяк, Себастьян Перрон немов почув ціле ревище зойків, стогонів, розпачливих криків і волянь умирущих:

— Фантомас!

Невже й справді Себастьян Перрон стояв віч-на-віч зі страшним злочинцем? Невже й справді до нього прийшов Фантомас, — чого йому від Перрона треба?

Той, проте, підступив іще ближче. Дивна річ, злочинець, дарма що його життя залежало від першого зойку судді, від його крику про поміч, нітрохи не квапився й не виказував занепокоєння. Фантомас, якщо це справді був він, ніби зайвий раз пересвідчувався в своїй безкарності. Здавалося, він і розраховує на жах, який викликає сама його поява, щоб ті, хто бачив його, цілковито втрачали самовладання; у них не тільки не було можливості, навіть не виникало бажання опиратись.

Усе ж ця дивна німа сцена тривала зовсім недовго. Таємничий відвідувач ніби й не квапився, а насправді діяв досить швидко. Він скидався на автомат, його рухи були точні й впевнені, немов у актора, що всоте грає завчену роль.

— Жодного слова, пане суддя, — зненацька озвався злочинець, — і ніяких рухів. Не пробуйте дзвонити; я, звичайно, обачливо перерізав електричні дроти. І не сподівайтесь, що вам допоможе ваш служник: заходячи, я дав йому добрячого хабара, сказавши, щоб нас ні в якому разі не турбували. Тому й заходив задки; крім того, зізнаюсь, мусив натягнути каптур, аби розмовляти з вами, не боячись ніякої небезпеки.

Чоловік посміхнувся і, невимушено поклавши капелюха на камін, дістав із кишені невелику блискучу річ, — переляканий суддя за хвилину збагнув, що то револьвер великого калібру.

— Якщо вам забракне глузду, — додав незвичайний відвідувач, — то я муситиму вдатися до засобів, які, запевняю, мені огидні... Заспокойтеся, я не заподію вам лиха. Я прийшов лише поговорити. То будете мене слухати?

Суддя так зблід, знесилів і розгубився, що йому відібрало мову. Відвідувач це помітив.

— Пане Перрон, — почав він знову, — мовчання — це згода. Його я так і розцінюю. Я прийшов поговорити... Що ж, говорімо.

Відвідувач уместився у фотелі й змахнув рукою, мовби щось пригадавши.

— Ох, перепрошую! — сказав він. — Я й забув, що треба пильнуватися.

Нітрохи не збентежившись, незнайомиць підійшов до дверей і взяв їх на засув. Потім знову вместився навпроти Себастьяна Перрона, і той, сплотившись, як мара, мало не зомлів.

— Говорімо ж, — повторив прибулець. — І, як кажуть, не багато, але добре...

Після такого дивного вступу чоловік у каптурі прокашлявся, мов промовець, що хоче звірити делікатну таємницю.

— Пане суддя, — повів він далі, — оскільки ви вчинили мудро й слухаєте мене, то перейду прямо до діла, не гаючи часу, який ви повинні присвячувати суддівському фаху. Та й повідаю я вам у край просте. Я не сумніваюсь, що, коли людина тямуща, ми швидко дійдемо обопільної згоди.

Себастьян Перрон уже трохи отямився. Доти приголомшений цією фантастичною заявою, він раптом розлютився, усвідомивши, що став жертвою зухвалого замаху.

— Добродію, — заговорив Перрон, намагаючись вимовляти слова якомога твердіше, — не знаю, про яку згоду ви кажете, але я не стерплю...

Відвідувач урвав його.

— Замовкніть, — кинув він грубо, проте відразу полагіднішав: — Пане Себастьян Перрон, ваші слова нерозважливі. Отже, ви не потерпите? І що це означає? Коли коряться, про терпець забувають. А ви мені коритесь... Затямте, на моєму боці сила, ви в моїй цілковитій владі, тож не здумайте опиратись. Це зашкодить і вам, і вашому синові.

Себастьян Перрон аж скинувся.

— Моєму синові! — хрипко згукнув він. — Ви щось про нього знаєте?

І бідолаха, вражений у самісіньке серце, затремтівши чи то від страху, чи то від надії, благально склав руки, не розуміючи, звідки цей чоловік — Фантомас чи начебто Фантомас — знає про його сина, маленького Убера, що так таємниче зник.

Відвідувач спокійно потвердив:

— Атож, вашого сина... То як, говорити далі?

У Себастьяна Перрона вже не виникало й думки про опір. Він був ладен на все, на найганебніше приниження, найтяжчі муки, аби тільки дізнатися, що стоїть за цими, такими несподіваними відвідинами.

— Кажіть, кажіть! — благав він.

Незнайомиць схвально кивнув головою:

— Бачу, що ми порозуміємось... — І відкинувшись назад, зручніше вместившись у фотелі, заклавши ногу на ногу, чоловік у каптурі повів далі:

— Шановний добродію, я прийшов до вас із пропозицією... Вона, мабуть, неабияк засмутить вас, але щоб відшкодувати прикрість, я приніс звістку, що неабияк втішить вас. Добродію, ваш рідний син, малий Убер, не загинув.

— Не загинув?!

Захлинаючись від радості, нетямлячися від щастя, Себастьян Перрон без угаву повторював останні слова відвідувача:

— Не загинув? Не загинув? Убер живий?.. О Господи!

Незнайомиць підвів руку, заспокоюючи його.

— Убер живий, — з притиском приказував він, — проте у великій небезпеці. Убер, любий пане, у мене в руках, точніше, в руках особи, що попросила мене прийти сюди.

— Якої?.. Якої?.. — аж хрипів суддя.

Його співбесідник посміхнувся:

— Тільки без дурниць, любий пане. Адже знаєте, що я вам не назову жодного імені.

Та Себастьян Перрон нетерпеливився.

— Ет! Чхав я на те! — кричав він. — Я все прощу, не відкриватиму слідства, тільки поверніть мені дитину.

Чоловік знову посміхнувся.

— Тихіше, тихіше, — глумився він. — Такі складні питання, а вам кортить мерщій їх розв'язати... Добродію, ви хочете мати свого сина? Що ж, коли я перед вами, то саме для того, аби віддати вам дитину...

— Ох! Вік дякуватиму вам...

— Віддати вам дитину з однією умовою.

— Я пристаю на що завгодно.

— Умова цілком формальна... — Незнайомець раптом заговорив твердо і ясно: — Убера викрадено з певною метою... Я віддам вам Убера через двадцять чотири години після того, як ви заплатите мені сто тисяч франків. Ви і згодні?

Себастьян Перрон відсахнувся.

— Сто тисяч франків? — перепитав він. — Та ви збожеволіли... Звідки і в мене такі гроші?

— Позичте.

— Я ж нікого не знаю.

— Це вже ваш клопіт.

— Який жах!

— Мене це не обходить.

Вибалушивши очі, заціпенівши від такого удару, Себастьян Перрон утупився в свого страшного співрозмовника. Він бачив, що чоловіка в чорному трико годі вблагати, й помітив, як той підводить на нього правицю з револьвером.

Незнайомець провадив далі:

— Я вже казав, любий пане, і повторюю ще раз: вашого сина віддадуть, коли ви заплатите сто тисяч франків. Ми ж чоловіки, і треба називати речі своїми іменами. Пане Себастьяне Перрон, для вас я шантажист... Я вас просто шантажую, даючи... даючи... Дайте мені сто тисяч франків, і я поверну вам сина... А ні, то я вб'ю його... Це ж так просто, ясно, зрозуміло... Даю на роздуми п'ять хвилин.

Себастьян Перрон на такий страшний ультиматум мало не збожеволів із розпуки. Від нього вимагають сто тисяч франків за його маленького Убера. Та якби він мав ті гроші, то з радістю їх віддав би. На лихо, Себастьян Перрон не мав статків. То був чоловік, про якого й справді годилося казати, що він тягнувся з останнього. Звісно, посада його висока й почесна, але, як і всім і державним службовцям, платили йому вкрай мало. Живучи на саму платню, Себастьян Перрон, попри невибагливість, мусив витрачати майже весь заробіток. Та й потреби не було ощадити на старість, оскільки мав право на урядову і пенсію.

Сто тисяч франків... Це ж для нього нечувана сума, він ніде не знайде таких грошей. Господи! В кого їх просити? Хто позичить таку силу грошей? Як бути?

І суддя, який не раз розбирав справи про шантаж, раптом збагнув, яку і нелюдську, сатанинську владу мають ошуканці над чесними людьми. А не дати грошей — це приректи сина на очевидну смерть. Обіцяти ж їх — обіцяти нездійсненне.

Себастьян Перрон миттю перебрав подумки всіх, до кого ходив, кого хоч трохи знав і хто міг би дати потрібні гроші. Де б знайти якогось кредитора? Немов крізь сон почувся голос незнайомця:

— Минуло вже три хвилини... Лишилося дві.

Себастьянові здалося, що от-от він зомліє від напруження.

— Це жахливо, — забелькотів він. — Треба...

І раптом зважився:

— Гаразд. Коли йдеться про життя мого сина, вагатися годі. Я дам вам сто тисяч франків. Але теж з

однією умовою.

Шантажист уклонився.

— Якщо я зможу її прийняти, добродію...

— Зможете, — запевнив суддя. — Ось послухайте. Я дам вам сто тисяч франків за умови: ви самі вкажете місце, де я передам вам гроші. Але на місце, яке оберете, і де, звісно, вживете застережних заходів, аби не важити життям, ви мусите привести мого сина. «Даючи, даючи», — казали ви. Згоден із вами: я даю вам гроші, а ви приводите дитину. Тобто обмін має відбутись одразу.

Суддя ще не скінчив, як шантажист усміхнувся.

— Слушно, — відказав він. — Ваше прохання справедливе, а що ми люди ділові, то пристаю на вашу умову. Бо ж і ви прийняли мої вимоги. Коли ви зможете заплатити?

Себастьян Перрон тяжко замислився.

— Мабуть, через... чотири дні.

Шантажист знов уклонився.

— Гаразд. Нехай через чотири дні у вас буде потрібна сума, а я вже дам знати. — І підвівшись, додав: — А тепер, любий пане, нам залишилось тільки попрощатися. Говорити вже нема про що, тож будьте ласкаві, підставляйте мені кісточку й зап'ястки.

Себастьян Перрон не зрозумів і здивувався, а шантажист пояснив:

— Бачите, пане суддя, я гадаю, що ви не такі дурні, аби гадати, ніби я на прощання не вдамся до певних острого. Атож, я вам вірю, та коли не спонукати вас до сумирності, боюся, що, заледве я вийду, ви зразу напустите на мій слід усю сторожу Палацу. А цього я якраз прагну уникнути. Отже, я спершу заткну вам рот, а потім зв'яжу руки й ноги.

Себастьян Перрон ніби хотів заперечити, та чоловік одним рухом дав знати, що рішення його остаточне.

— Розміркуйте, — порадив він, — і побачите, що інакше я не можу. — І відразу ж додав: — До речі, я зроблю так, щоб ви уникли страшної ганьби і вас не знайшли зв'язаного й з ганчіркою в роті. На столику я лишу терпужок, отож, трохи помудрувавши, ви самі позбудетесь пут і розв'яжетеся. Це забере у вас зо чверть години, — я цілком встигну спокійно зникнути і втекти від будь-якої погоні.

Поки це відбувалося, поки бідолашний суддя Себастьян Перрон з охотою чи неохотою мусив коритися драконівській сваволі шантажиста, який із нечуваною зухвалістю вдерся до його кабінету, поки суддя про око обіцяв дати потрібну суму, прагнучи виграти час, аби повідомити поліцію, влаштувати засідку, зрештою спробувати боронитись, що ж поробляв інспектор Жюв?

Жюв прокинувся у своїй невеличкій квартирі на вулиці Гардьє в чудовому настрої. Після тривалих роздумів інспектор дійшов висновку, що його вчорашні пошуки остаточно розплутали незвичайну таємницю, яку, кожен собі, доручили йому розкрити Себастьян Перрон та Поль Дроп.

«Поza сумнівом, — думав інспектор, одягаючись, — дитину викрав Себастьян Перрон, і мої пошуки це остаточно довели». А вдягнувшись, вирішив сходити в Палац правосуддя і поговорити з Себастьяном Перроном. Об одинадцятій ранку він уже був у слідчому відділі і питав служника:

— Можна бачити пана суддю?

Служник похитав головою.

— Ні, пане, — відказав він, — пан суддя зайнятий. Звільниться десь за годину.

Жюв не наполягав. Чи ж міг він здогадатись, що сказати так порадив той страшний ошуканець, який зайшов до Себастьяна Перрона і добрячим хабарем зробив його мимовільним спільником.

— Себастьян Перрон зайнятий, — промимрив Жюв. — Що ж, тим гірше. Погуляю з годинку і знову зайду. — Й залишив візитку служникові, щоб той попередив суддю. — Куди б його податися? — спитав себе інспектор. — А що, як податися в Тюльєрі?

Жюв перейшов Сену і біля площі Шатле раптом згадав, що йому треба дещо купити у великій крамниці неподалік. «Мої рукавички вже геть протерлися, — подумав Жюв. — Певно, зайду й куплю, вони завжди знадобляться». І неквапом рушив уздовж готичних аркад вулиці Тіволі. Перетинаючи Луврську вулицю, він здригнувся. За кілька метрів від нього зупинився автомобіль, дверцята відчинились і звідти вискочив чоловік, якого Жюв одразу впізнав.

— Дроп, — пробурмотів він. — Ось і Дроп.

То справді був хірург. Він ступив кілька кроків по тротуару, і Жювове серце зайшлося.

— Отакої!

Поль Дроп заходив до крамниці іграшок. Хоч у цьому не було нічого незвичайного, Жюв, що мав дивовижний нюх і якийсь незбагнений інстинкт поліцейного розслідування, миттю відчув, як усе в ньому напружилось. Що треба Полеві Дропу у крамниці іграшок? Навіщо цьому чоловікові, який не має дітей, заходити туди? Жюв підійшов до авто й поглянув на лічильник: той показував лише вісімдесят п'ять сантиметрів. «Отже, Дроп їхав не здалеку», — подумав він. Але думка на цьому й урвалася, і він підійшов до вітрини, намагаючись роздивитися, що ж купуватиме хірург.

Жюв побачив, що лікар уважно розглядає шовкових полішинелів, яких йому подала послужлива продавщиця.

— Полішинелі! — бурмотів собі Жюв. — На який біс йому ті опудала? — І мимоволі подумав, що Дроп, певно, трохи схибнувся, якщо купує дитячі іграшки саме тоді, коли його душу мордують переживання про зниклого за таємничих обставин сина його дружини.

Жюв учасно сховався, аби Поль Дроп, купивши ляльки й сідаючи в авто, не помітив його. Адресу, яку хірург сказав водієві, інспектор не розчув. Та й чи істотно це? Автомобіль від'їхав, і Жюв проказав йому вслід:

— Якщо Себастьян Перрон і справді, як я гадаю, викрав дитину і я коли-небудь поверну її Дропові, то бідолашний лікар знову примчить до цієї крамниці, вже нетямлячись від щастя.

Зненацька інспектор відскочив від колони, за якою досі ховався.

— А нехай йому грець! — лайнувся він. — Тим гірше для Себастьяна Перрона, бо вже не казатиме, ніби я знехтував хоч найменше, що могло наблизити мене до істини. Поль Дроп купив іграшки, і я мушу знати — для кого.

Жюв підвів руку й зупинив таксі, тоді показав водієві на автомобіль, що віддалявся:

— Доженіть його і їдьте за ним, але щоб не привертати уваги. Поїдемо, куди він.

Жюв стежив за автомобілем, поки той зупинився біля брами Майо. Хірург висів перед огорожею, і Жюв, усміхаючись, зробив те саме: «Хто ошадить, той і має. Дроп не хоче платити за зворотну дорогу, — такі й мені до вподоби».

Жюв рушив назирці за лікарем. Той звернув до авеню Мадрид, і Жюв одразу позбувся сумнівів.

— Он воно що! Та я просто дурень, — бурмотів інспектор. — Дроп повертається до клініки. Мабуть, у нього лікується яка-небудь дитина, і то їй він купив отих ляльок.

Пояснення видавалось очевидним, і якщо воно слухне, то Жюв, певно, схибив, коли запідозрив лікаря й вистежував його, сподіваючись дізнатися про химерну таємницю.

Та все ж, як дізнатися, чи ляльки ті куплено для хворого? А якщо для когось іншого? Цей сумнів дедалі більше непокоїв Жюва, проте випадковій судилося розв'язати його сумніви найпростішим чином.

Дроп тим часом підійшов до паркової огорожі своєї клініки.

«Він собі зайде, — міркував Жюв, — а я залишуся під дверима ні в сих ні в тих».

Та інспектор помилився. Дроп не зайшов, — навпаки, квапливо проминув огорожу клініки, кинувши оком на парк, немов упевнюючись, що його ніхто не помітив.

— Дива, — проказав інспектор, проте відразу похопився: — Бачу, мені геть памороки забило. Таж Дроп простує додому.

Лікар і справді завернув на авеню Мадрид і зайшов до суміжного з клінікою будинку, в якому мав помешкання.

— Ну от, — буркнув Жюв. — Я програв.

Інспектор, проте, знав, що лікарева квартира на другому поверсі. Знав і те, що лікар, як і всі освічені люди, має свої дивацтва й страшенно боїться ліфта, тож ніколи не послуговувався ним. Але зупинившись під самими дверима, Жюв виразно почув, як забрязкали механізми.

«Ти диви! — подумав він. — Дроп таки сів у ліфт».

Підхльоснутий невиразною тривогою, Жюв увійшов до вестибюля й придивився до шахти підйомника. Інспектор більше ніж будь-хто зважав на найменші дрібниці. Тож умить завважив, що линви ліфта біжать надто довго; отже, Дроп не зупинився на другому поверсі, хоч його квартира саме там.

Жюв уже не вагався. Не боячись, що його помітять, — адже лікар був у ліфтовій кабінці, — він, перестрибуючи через сходинки, помчав угору, аби дізнатися, на якому поверсі вийде лікар. Угорі клацнули дверцята. Жюв помітив, що ліфт зупинився на п'ятому поверсі.

— Ну й ну! — бурмотів інспектор. — Живе на другому, а їде в гості на п'ятий. Якого йому біса це робити?

Жюв піднявся на сходовий майданчик п'ятого поверху, певно, відразу після Дропа. І добре чув, як лікар із брязкотом дістав з кишені ключі й відімкнув двері.

— То он де Дроп, — буркнув Жюв і нашорошив вуха.

І раптом кров шугнула йому в голову, а серце несамовито закалатало. За дверима квартири, до якої увійшов Дроп, Жюв почув тоненький голос, певно, п'ятирічної дитини; вона щиро дякувала лікарю. Дроп, схоже, купив ляльок саме для неї. Але що то за дитина? Хоч і без особливої певності, вражений Жюв подумав, що дитина, яка так любить Дропа і якій він приніс ляльки, — той самий оплаканий Себастьяном Перроном хлопчик. Перрон, мабуть, нікого і не викрадав: адже Дроп тримає дитину в себе, купує їй іграшки. І до Жюва виразно долинув ясний і чистий — дитячий! — голос, що виспівував пісеньку.

ЗУСТРІЧ

Стоячи на сходах, Жюв так розхвилювався, що, попри своє звичне самовладання, запитував себе, чи йому часом не примарилося, чи справді він чув, як Поль Дроп розмовляє з дитиною і як дитина дякує лікарю за ляльки. Жюв був такий приголомшений, що заплутався навіть у власних думках. Незаперечний, очевидний факт утрутися в хід подій, усе збурило і скаламутило. А тим часом Поль Дроп бавився з дитиною, — дитиною, якій, судячи з голосу, років чотири або п'ять і яка лікареві була вочевидь близькою.

— Хай йому біс, — бурмотів Жюв, — я помилюся. Себастьян Перрон анітрохи не причетний до викрадення малого Убера... Злочин скоїв Поль Дроп... Він викрав дитину... Себастьян Перрон — людина чесна, а Поль Дроп — негідник.

Дізнавшись, що дитина жива, Жюв відкинув — і не міг не відкинути — всі свої давні здогади. Але він не звик приставати на якусь версію, спершу не перевіривши її.

— Для чистого сумління, — бурчав Жюв, — я будь-що мушу побачити дитину.

Досі він стояв на сходовому майданчику, а тепер підійшов до дверей, з-за яких долинав голос Дропа, збираючись зазирнути в замкову шпарину.

Намір був добрий, та, як на те, нездійснений з простої причини. Замок був із секретом, отож шпарини, в яку так хотів зазирнути Жюв, не було.

— Не щастить, та й годі, — виснував інспектор.

І вже підніс руку до дзвінка, щоб дізнатися про все зразу, заскочити Дропа зненацька, розгадати дивну таємницю, коли раптом почув, як Дроп каже дитині.

— Ну що ж, слухайся, не плач, грайся з ляльками, а мені треба йти.

Жюв відскочив від дверей.

— Прокляття! — буркнув він. — Уже виходить.

І кинувся сходами вниз, тож, коли відчинилися двері, Жюв був двома поверхами нижче. «Ще б трохи, і мене заскочили на гарячому, під дверима. Треба, щоб Дроп мені вірив і, тим паче, не запідозрив». Жюв спускався сходами вже неквапом, тоді як Дроп майже біг і невдовзі наздогнав Жюва. Побачивши інспектора, він, звісно, неабияк здивувався.

— Жюве, це ви? — спитав лікар. — Що ви тут робите? Може, прийшли до мене?

— До вас, — potwierдив Жюв. — Та через свою звичайну неувважність проминув ваш поверх і оце спускаюсь.

Пояснення було природним, і Дропа, здавалося, воно цілком задовольнило.

— Може, принесли мені щось важливе? Ви вже хоч щось довідалися? Щось знайшли?

Жюв тим часом нишком приглядався до хірурга. «Дивний чоловік, — міркував він, — і роль грає майстерно... Ніхто б і не повірив, що саме він знає про все найкраще... Поводиться так, немов голоси мені причулися, а дитини й не бачив».

А в Дропа, поки він розмовляв із Жювом, чоло насупилося, в очах зблиснула тривога. А коли лікар запитував: «Нема якихось новин? Чи є хоч маленький слід?» — голос його тремтів, ніби й справді сподівався, що Жюв принесе йому щось незвичайне.

Жюв заперечливо похитав головою, ще й сказав:

— Ні, любий друже, я ще нічого не знаю. Однак гадаю, що вже вийшов на слід.

Чоло Поля Дропа враз проясніло, очі спалахнули радістю.

— Тільки б ви не помилилися, — зітхнув він. — Я так хочу побачити знову свого маленького Убера.

Чоловіки підходили до дверей приватного помешкання Поля Дропа, й інспектор гарячково думав, як би його чемно запитати в хірурга, чому той спускався згори. Та часу на роздуми Дроп не дав. Перемінившись на обличчі, він мовив:

— Кажете, вийшли на слід? Що ж, тим ліпше... час підганяє, хвилини, навіть секунди можуть бути вирішальними.

Голос Дропа бринів якось дивно, і Жюв чомусь подумав, що лікар зараз, мабуть, зізнається. Проте помилився, бо Поль Дроп додав:

— Зайдімо, пане Жюв, до мене, я повідаю вам щось у край важливе. Заходьте! Я мушу розповісти вам, що зі мною сталося.

Жюв мовчки вклонився й подумав: «Ну от... Дроп тепер заговорить».

Хірург невимушено витяг із кишені в'язку ключів і відімкнув свої покої. Розкішно оздобленим коридором провів інспектора до свого кабінету й щільно причинив подвійні, оббиті шкірою двері, що оберігали від шуму й чужого вуха; ввімкнув електричну лампу, темний абажур якої пропускав тільки тьмяне світіння. Дроп указав інспекторові на стілець, а сам, заклавши руки за спину, дедалі похмурніючи, мовчки заходив з кутка в куток.

Жюв тим часом скинув плаща й капелюха. Сів, удаючи, ніби зацікавився великою картиною, на якій до стрімкої річечки пастух пригнав череду гладких чорних корів. Хоч насправді уважно стежив за господарем.

Походивши якийсь час, Дроп нараз зупинився перед інспектором.

— У тому, як зник Убер, є щось дивне... Певно, тут якась страшна й незбагненна таємниця. Пане Жюв, я такий нещасний...

Жюв завважив, що на віях чоловіка Амелі Дроп зблиснули сльози. «Що він у біса хоче мені розказати», — дивувався інспектор. Але не озвався і словом, — навпаки, незворушно сидів собі на стільці.

— Я такий нещасний, — знову почав Поль Дроп, — що й не знаю, чи виборсаюся колись із цієї халепи... Пане Жюв, сьогодні я став жертвою найпідступнішого, найжахливішого нападу... Ви нізащо не вгадаєте, що сталося.

— Ні, не вгадаю, — лагідно потвердив Жюв. — Кажіть, повідайте геть усе, а я наперед обіцяю вам свою підтримку й допомогу.

Жюв, хоч і досі певний, що Поль Дроп безсоромно бреше, побиваючися за малим Убером, усе ж відчув, що лікар таки збуджений і справді страждає, що його горе не вдаване, що в лікаревій душі точиться страшна й руйнівна боротьба, відбувається жахлива внутрішня драма.

Поль Дроп знову заходив по кімнаті, стомленим, кволим голосом провадячи далі:

— Я спершу вагався, чи варто вам про це казати. Гадав, що ви мені не повірите. Бо й чим ви мені, зрештою, зарадите? Я не бачу ніякого виходу. — І заламуючи руки, зітхнув: — Якби ж то я принаймні був багатий!..

Поль Дроп умовк, і Жюв лагідно запитав:

— То що з вами сталося?.. Кажіть, перед вами друг.

Дроп затремтів.

— Я знаю, — відповів він. І раптом простягнув руку й міцно потиснув Жювову долоню. — Пане Жюв, — белькотів він, — ось що зі мною трапилось. Розповідатиму я недовго, але моя пригода від цього не менш страшна. Сьогодні пополудні, коли я працював у цьому кабінеті, слуга доповів, що прийшов один добродій, який не назвався, і хоче поговорити зі мною. Я спершу гадав, що то ви, а тоді подумав, що то хворий, який прагне зберегти інкогніто. І звелів пустити його.

— І хто ж то був? — стривожився Жюв.

Поль Дроп, хоч і сидів нерухомо, ніби й далі тремтів, тож глухо відповів:

— Пане Жюв, я побачив, як у мій кабінет задкуючи ввійшов чоловік зрілого віку. Я гадав, він розмовляє зі слугою, що, можливо, так і було. Та коли мій гість обернувся, мене вразило, що на його обличчі маска.

На ці слова Жюв аж підхопився.

— Та невже? — згукнув він.

— Атож, — трохи голосніше продовжив Дроп. — Я побачив перед собою чоловіка в чорному,

обличчя його ховалося під каптуром... Не видно ні рота, ні носа, а коли я одразу по тому розпитав служника, він присягнув, що теж не роздивився гостя. Бо той, хоч і прийшов без маски, так спритно жонгливав капелюхом, що затуляв ним обличчя.

Такі дивовижні подробиці просто приголомшили Жюва. «Що це все означає?» — міркував він. І майже мимоволі думки його звернулися до легендарної постаті, до чоловіка в чорному, що ховав обличчя під каптуром, до чоловіка, ладного на все, що досягав усього, — до Генія злочину, Володаря жаху, Господаря мотороші, чие ім'я — Фантомас.

Неймовірним зусиллям Жюв погамував хвилювання.

— І що ж той незнайомець хотів?

— Він хотів завдати мені жахливих мук, — відповів Дроп тим самим безживним голосом, що й на початку. — Він вихопив з кишені револьвер і спрямував на мене, погрожуючи. А потім набрався нахабства і спокійнісінько зробив мені, як він висловився, ділову пропозицію. Пане Жюв, незнайомець обіцяв віддати малого Убера за сто тисяч франків. Отже, до мене приходив шантажист.

Розповідь Дропа була така дивовижна й несподівана, що Жюв, піддавшись хвилюванню, рвучко підвівся. «Що означає розповідь Поля Дропа? Бреше він чи ні? Невже в нього такий сатанинський розум, що вигадав цей шантаж з усіма подробицями? Але йому не могли запропонувати дитину, бо малюк (кілька хвилин тому Жюв довідався про це) під опікою лікаря й навіть живе в цьому ж будинку, тільки трохи вище».

Проте Поль Дроп видавався цілком щирим. Ніби й гадки не маючи, що Жюв може усумнитися, не помічаючи вражених поглядів інспектора, він розповідав далі:

— Той чоловік шантажував мене з нечуваним зухвальством. Я присягав, що не маю жодного су, що ніколи не зберу такої суми, падав йому в ноги, благав повернути сина. Потім я погрожував, лаявся... Та марно... Спрямований на мене револьвер не давав мені кинутися на злочинця. А моїх благань про милосердя він ніби й не чув.

У безбарвному, кволому й сумному голосі Поля Дропа чувся біль.

Жюв урвав лікаря спокійним запитанням:

— І чим усе скінчилося?

— Жюве, я боягуз; щоб виграти час, урятувати сина й повернути його, я пристав на умови того зарізяки. Я пообіцяв знайти гроші... — Поль Дроп і заридав, а за хвилину докинув: — Бо коли я не дістану грошей й піду на ту зустріч, то що я дам шантажисту і як поверну сина?

Жюв мовчав, обмірковуючи почуте. Чому вірити? Що тут думати? Поль Дроп, звісно, не міг перейматися пошуками сина, оскільки насправді той син — Жюв був певен — у його руках. З іншого боку, щирість і розпач у словах Дропа змусили Жюва, попри зрозумілу підозріливість, повірити лікареві. Отож Жюв дійшов висновку: «У Поля Дропа справді побував шантажист, але хто?» І раптом інспекторові мов сяйнуло, сяйнула начебто неймовірна, проте цілком логічна думка.

«Хай йому біс, — лайнувся Жюв. — Тільки одна людина могла знати про нелюдські переживання Поля Дропа. І та людина, до всього, — його затятий ворог, ненавидить Дропа і не без підстав. Зовуть його... — Справді, таке вгадати неважко, — не інакше, як Себастьян Перрон. — Жюв уже снував найхимерніші припущення. — Хіба не міг малого Убера викрасти Поль Дроп? Хіба не міг стати шантажистом Себастьян Перрон? Отже, дитину викрав хірург, а суддя — ошуканець, що прагне будь-що — навіть стражданнями ближніх — запопасти гроші».

«Себастьян Перрон помиляється, — думав Жюв, — гадаючи, що Поль Дроп не міг украсти дитини. Тому спробував шантажувати Дропа, вимагаючи повернути хлопця, якого в хірурга нема. З іншого боку, лікар не здогадується, хто до нього приходив. Чи вважає це за помсту когось із спільників? Чи гадає, що хтось розкрив його таємницю? А може...»

Жюву не довелося б ламати голову, якби вранці в Палаці правосуддя побачив Себастьяна Перрона, що й собі став жертвою шантажу. Адже Жюв ще не знав, що й до судді приходив чоловік у масці, як змалював його Дроп. Хіба Жюв міг про це здогадатись?.. Отож він дотримувався логіки й докладав усіх своїх здібностей, намагаючись найкраще скористатися з того, що розповів хірург, і розплутати цю пекучу таємницю, обдумуючи яку він вважав винним то Себастьяна Перрона, то Поля Дропа. Зрештою Жюв спитав:

— Він вам призначив зустріч? Чудово. Коли й де?

— Я маю зустрітися з шантажистом сьогодні о восьмій вечора на Каштановім перехресті у Венсенському лісі.

Жюв занотував почуте: до нього повернулася звична впевненість. Сховавши блокнот, інспектор заявив:

— Пане Дроп, гадаю, ви повинні привітати себе з цією знаменною подією, що так налякала вас.

Хірург не зрозумів, і Жюв квапливо додав:

— Увечері ви підете на домовлену зустріч. Прихопіть пачку папірців — таку завтовшки, як сто банкнот... І дасте їх шантажистові. А решта — мій клопіт.

Жюв іще не доказав, як Поль Дроп кинувся до нього з простягненими руками.

— Ох! — зойкнув він. — Я так зрозумів, що ви заарештуєте того негідника...

Жюв стенив плечима.

— Це моя таємниця, — ухилився він від прямої відповіді. — Ще не знаю, як учиню, але будьте певні, коли той шантажист з'явиться на randevу, то одразу й пожалкує про свій замах. Щодо вашого сина, — нахвалявся Жюв, — то я, признаюсь, переживаю за нього значно менше, відколи почув, що він живий... Гадаю, невдовзі ми знайдемо і його викрадача, і місце, де ховають хлопця.

Жюв узяв плаща й капелюха, вклонився Полеві Дропу й на мить завагався.

— Розкривається все, — запевнив він. — А хто вміє шукати, завжди докопується істини.

Розпрощавшись з Полем Дропом, Жюв заквапився до найближчої станції метро й відразу поїхав до Венсенського лісу. «Одне з двох, — міркував інспектор. — Або лікар глузує з мене, хоч і повірити в це важко, або всі мої припущення будуть перевірені вже ввечері. Ладен присягтися, що дитина таки в Поля Дропа, а ввечері я приловлю Перрона у Фантомасовій личині».

Жюв цілком щиро підозрював Себастьяна Перрона, бо суддя йому не подобався; на інспектора, певно, мимоволі впливало те, що замолоду правник був гульвісою. «Зрештою, — міркував Жюв, — суддя спокусив юну дівчину й кинув її, коли та завагітніла... Я знаю, що на своє виправдання він висунув вагомні докази, але порядні чоловіки так не чинять».

А за хвилину провадив далі: «Щоправда, і Полю Дропу є чим дорікнути; він, зрештою, й шеляга не мав, коли побрався з Амелі. І розкошів, якими так нині тішиться, зажито на жінчин кошт; одружуючись, він добре знав гріх своєї нареченої. Чинити так негаразд».

А загалом Жюв, як йому здавалося, цілком ясно визначив ролі обох чоловіків, що сперечалися за малого Убера. Дроп викрав дитину, Себастьян Перрон шантажує законного батька — все це добре узгоджувалося, скидалося на правду; інспектора тішило, що він таки дошукався істини.

Знов і знов перебирав він різні думки, поки їхав метро. Та коли вийшов у Венсенському лісі, враз відкинув усі розумування.

«Зараз не час для розмірковувань, — вирішив Жюв. — Треба діяти».

Аби досягти справжнього успіху, тобто викрити й знешкодити шантажиста Перрона, для інспектора важив найменший шанс. Звісно, Жюв добре усвідомлював, що такі ошуканці, професійні шантажисти, часто напрочуд спритно намагаються зберегти своє інкогніто.

Місце очікуваної зустрічі інспектор знав: вузенька алея, що перетиналася з якоюсь стежиною в найглухішому закутку Венсенського лісу. О восьмій вечора вона звичайно безлюдніла, отже, шантажист розраховував цілком спокійно зустрітись з жертвою. Окрім того, Жюв розумів, що в такого негідника, безперечно, мають бути спільники. «Шантажист ніколи не діє сам, — розмірковував Жюв. — Оскільки мусить боятись, аби Дроп не попередив поліцію; слід припустити, що задовго до призначеного часу за місцем зустрічі потай спостерігатимуть ніби випадкові перехожі, аби не наразитися на засідку».

Незмінно дотримуючись логічного мислення, намагаючись діяти залежно від обставин, Жюв вирішив:

«Отже, якщо хочу сховатися в тому місці, побачити зустріч і при нагоді вчасно втрутитись, я мушу чимраніше замаскуватися на Каштановім перехресті».

Упевнившись у слушності цієї думки, Жюв заквапився. Сягнистим кроком підійшов до перехрестя і за хвилину збагнув, що біля цього на диво вдало вибраного місця ніде сховатися.

«Якщо стати за дерево, — зважував інспектор, — мене неодмінно помітять. Якщо вилізти на дерево, то й там побачать незгірше. А якщо лягти на землю, то мене напевне примітять його поплічники! Куди б його в біса сховатися?»

Жюв раптом помітив купу прілого листя впереміш із грязюкою. «Не дуже втішно, — подумав інспектор, — але, зрештою, такий мій обов'язок. Просто треба уявити, що я ревматик і лікуюся грязями».

Жюв дістав із кишень поворозки і ретельно перев'язав холоші біля самих черевиків та манжети. Потім підняв комір і рішуче, хоч і кривлячись, підійшов до купи листя.

Жюв знайшов найпевнішу, проте найогиднішу криївку!

І справді, з неабиякою мужністю і безмежною відданістю справі інспектор ліг у багнюку. Занурились увесь, виглядали тільки очі й ніс; кілька викладених як слід гілочок, трохи мокрого листя — і жодного знаку, що в багнюці — людина.

«Звідси я бачитиму все, а мене й не помітять, — міркував Жюв. — Єдиний ризик у цій ситуації — застудитись і врізати дуба. — А за хвилину додав: — Хай йому біс! Хоч би лісник не надумав забирати це кляте листя. Уявляю його переляк та лайку, коли він виявить мене, раз-другий копнувши лопатою».

Була тільки четверта пополудні, і Жюв розважив, що в нього ще прірва) часу, перш ніж зможе хоч щось побачити. Як справжній філософ, змирившись з долею, він заплющив очі, щоб трохи подрімати.

Коли Жюв прокинувся, було чверть на восьму. Інспектор заціпенів, усе тіло скував холод. Грязелікування обернулося на жахливі тортури. Інший не витримав би, припинив тортури й чимхутчій вибрався б із багнюки. А Жюву таке й на гадку не спадало.

— Невдовзі, — буркнув він, — я знатиму правду.

Коли Жюв брався за якесь морочливе розслідування, то завжди робив це ревно; навіть зараз думка, що він от-от доскочить успіху, заарештує нарешті шантажиста, присилує Себастьяна Перрона в усьому зізнатись, а Поля Дропа — сказати, де дитина, не давала йому хоч трохи змилюватися над собою. Інспектор ніби прагнув одного-однісінького: викрити злочинця і схопити його. Все його єство, кожна жилочка аж тремтіли від нетерплячки й збудження. «Чи побачу його? Чи дізнаюся?»

Стояла тиша, повівав вітерець, доносячи, схоже, далеке бемкання дзвонів. Жюв почув, як пробамкало половину восьмої. Наступні хвилини тяглися безконечно. Нарешті годинник показав восьму, і Жюв здригнувся.

— Що ж, лишилося вже недовго, — пробурмотів інспектор. — Якщо Дроп не збрехав і якщо не трапилося якоїсь несподіванки, я зараз побачу обох своїх клієнтів.

Стежинами вже давно ніхто не проходив, ліс геть збезлюднів, западали сутінки, дерева вкривав густий туман, війнуло пусткою — серед таких-от химерних декорацій мали зустрітись двоє чоловіків, двоє смертельних ворогів, двоє людей, яких Жюв у глибині душі вважав однаково винними.

Жюв, лежачи серед багнюки, спробував зігнути коліна, повернути руками. «Я задубів від холоду, — відзначив він, — треба хоч трохи повправлятися, щоб не одібрало рук і ніг, коли доведеться вискакувати. Мені ж усі м'язи дозволило».

Раптом думки його урвалися. Одалік почулася кваплива хода, певно, хтось поспішав стежиною. «Мабуть, Дроп, — думав інспектор. — Себастьян Перрон уже неподалік, гадаю. Щойно лікар дійде до перехрестя, ошуканець вискочить із криївки й вимагатиме свої заповітні сто тисяч франків». З хвилину Жюв дослухався до кроків, що виразно чулися серед ночі.

— А може, то не він? — пробурчав інспектор.

Якраз навпроти багнюки, де вмовстився Жюв, в кінці стежини з'явився чоловік у широкому пальті; піднятий комір затуляв йому обличчя. Жюв не мав жодних сумнівів.

— Таки Дроп, — буркнув він.

Так, то був Дроп. Інспектор побачив, що хірург блідий, як полотно, й аж труситься від страху і збудження. Що неабияк потішило Жюва. «Значить, Дроп не збрехав, — думав інспектор. — Він прийшов на зустріч, хвилюється, — отже, не забариться й шантажист».

Проте Дропа, з якого інспектор не спускав ока, ніби вкрай вразило те, що на перехресті не було жодної живої душі. Лікар походжав туди-сюди, час від часу вдивляючись у темну лісову гущавину. Ці його погляди були цілком зрозумілі.

«Хай йому грець! — подумки лайнувся Жюв. — Дроп шукає мене і, не бачачи, гадає, що мене й близько нема».

Хвилини минали, хірург походжав стежиною, дедалі нетерплячіше й нервовіше. Уривався терпець і в Жюва.

«Отакої, — думав він. — Куди ж запропав отой шантажист? Чого той клятий Перрон не з'являється?»

А час збігав. Довжелезні стомливі хвилини тяглися безконечною чередою. Прошло чверть години, півгодини, година. Жюв у багнюці вже цокотів зубами. «Казна-що, — думав інспектор. — Або ж навпаки, все дуже ясно й зрозуміло... Дроп мені набрехав, у Венсенському лісі так само нема шантажиста, як і в моїй спальні». І Жюв вигадав отаку химерну історію. Оскільки на зустріч ніхто не прийшов, то, очевидно, ніхто й не повинен був приходити. Дроп, аби одурити Жюва й розвіяти підозри, вдався до хитрощів і вигадав, ніби до нього з'являвся шантажист і навіть призначив побачення.

«Ну що ж, я впевнився, — розважав інспектор. — Щойно я звинувачував Себастьяна Перрона, а тепер гадаю, що маю всі підстави вважати його порядною людиною... Перрон узагалі нічого не чинив, зате цей Поль Дроп — неабиякий дивак. Він не тільки, як я сам почув, тримає дитину в себе, а й глумиться з мене. Гаразд за кілька днів я з ними всіма поквитаюся; і то чимшвидше!»

А Дроп, походивши на перехресті години з півтори, подався додому. Жюв задоволено дивився, як розтає лікарєва постать. Адже ревному поліцейському, який уперто не хотів виявляти своєї присутності, нарешті можна було покинути свій вельми незатишний притулок. Жюв виповз із багнюки і, певно ж, виглядав жахливо. Поки інспектор обтрушувався, обчищався, намагаючись хоч трохи відшкрябати налиплий слиз, він без утаву бурмотів:

— Дропе!.. Дропе!.. Друзяко, за це ви мені заплатите. Хай йому біс, я не настільки багатий, аби розкидатися костюмом за сто десять франків.

Жюв навіть уже жартував, бо забув, як його ошукали, і вітав себе, що зумів до кінця викрити сумнівну вдачу Дропа.

Інспектор, мабуть, не так би тішився й почувався б украй приголомшеним, якби знав про два ще невідомі йому факти. По-перше, Себастьян Перрон цілий день дзвонив йому і розсилав телеграми, прагнучи повідомити про незвичайного відвідувача. По-друге, Поль Дроп, вертаючися додому, лаявся на всі заставки:

— Прокляття, я даремно розповів інспектору про шантаж. Про таке ніколи не слід сповіщати поліцію. Жюв, певне, ловив гав, і його засікли, коли він ховався у лісі або ще тільки наближався до місця... Ой, Жюве! Хай там як, а шантажист не прийшов, бо його злякали!.. Жюве, якщо це ваша провина і вона обернеться лихом для мого сина, я вам цього не прощу... — І глухо докинув: — Якби ж то я був багатий! Я б не завагався викласти сто тисяч франків.

XVI

НЕСПОДІВАНІ ВІДВІДИНИ

Жюв сидів у їдальні, химерно вмовстившись у фотелі: голову закинув на спину, плечима ліг на сидіння, а ноги задер на камін; руки звисали обабіч фотеля до підлоги. В зубах інспектор тримав величезну люльку і час від часу пихкав густим ядучим димом, що огортав його справжнісінькою хмарою.

Двері їдальні відчинились, і хтось радісно загукав:

— Жюве, це таки правда? Точно? Елен уже краще? Я прийшов почути від вас слово розради й, клянуся, мене аж пориває до танцю.

Жюв квапливо відповів:

— Ще б пак! Щира правда! І не сумнівайся! Вона заспокоїлась, відпочила, ще трохи — й зовсім одужає.

Певно ж, отак завітав до Жюва Фандор, і інспектор розповів молодому другові про Елен, що лежала в клініці.

— Нехай начувається! — додав інспектор. — От одужає, я її добряче висварю за те, що ми натерпілися через неї! Зайчик наш любий, — знала б вона, як ми переживаємо за її здоров'я цілих два тижні.

Тим часом Фандор, вислуховуючи Жюва, підступав усе ближче, вдаючи, ніби закликає до щонайбільшої уваги.

— Може, варто гукнути пожежників? — поспитав він. — Тут, мабуть, десь горить. Скажіть мені, Жюве, тут усе гаразд? Праворуч і ліворуч?.. Ви певні, що в мене під ногами не розверзеться безодня?

— Клятий глузливцю! — докинув Жюв. — Коли я приходжу до тебе, то завжди бачу, як усе повиває тютюновий дим. А ти мені дорікаєш, що вряди-годи дозволяю собі запалити нещасну маленьку люлечку.

Та Фандор не здавався.

— Нещасну маленьку люлечку! — передражнив він Жюва. — Та ті ваші люльки такі міцні й добротні, що кращих годі шукати... Бий мене сила Божа, яке ж одоробло треба встромити в пащу, аби ви пригналися, що то справжнє люльчище?.. Жюве, ви осуджуєте, що я палю, а я ж при вас ніколи й цигарки не торкався... Цього годі витерпіти, тут немає вже чим дихати!

Не перестаючи докоряти, Фандор незворушно дістав із кишені цигарку, запалив вогонь і пожадливо затягнувся через білий тонкий циліндрик.

— Вважатимемо, що ми вдалися до гомеопатії, — мовив він. — На отруту треба діяти отрутою, і ми її здолаємо. — Фандор кинув плаща на фотель і вмовстився поряд із Жювом, прибравши такої ж пози. — Послухайте, Жюве, — знову почав той шибеник, — у нас зараз ніби й роботи нема і через те в голові зринають різні химерні ідеї. Життя видається мені безхмарним, Елен одужує, про Фантомаса мовчать, і я, слово честі, вже подумую, чи не настала наша щаслива година!

Фандор і справді розмовляв незвично весело. Атож, хлопець був неплаксивої вдачі, але іноді, як і кожен поважний розум, він ставав більше скептиком, ніж оптимістом, і проймався не надіями, а страхом.

Жюв, щоб відповісти йому, на хвильку витягнув люльку, яку звичайно докурював. Хитнувши головою, повагом проказав:

— Фандоре, хоча це й не потішить Господа, але мушу тебе трохи засмутити. Знай, що наймудріше — ніколи не покладати особливих надій і не вибудовувати химери — так легше уникнеш розчарувань.

На таке напучення Фандор скривився.

— Та бачу, — згукнув він, — що ви все більше скочуєтесь до старого буркотуна... Чого це ви нарікаєте на життя, любий Жюве? Адже я кажу про цілком певне; насамперед Елен покращало, її вже не лихоманить, температура нормальна. Дроп запевнив, ніби ніяких ускладнень не буде... Хай йому біс! Невже я не маю права хоча б на дрібку надії!

Жюв знову похитав головою.

— Елен таки краще, але ж є Фантомас.

— То й що? До чого тут Фантомас?

— Власне, ні до чого, але, Фандоре, схоже, ти недооцінюєш нашого страшного ворога. Фантомас несподівано зник, тебе це тішить, а мене дуже непокоїть... Справа, яку люди називають справою жокея в масці, завершилася нищівною поразкою Фантомаса. Любий хлопчику, я не можу повірити, що Володар страху, Господар переляку, Геній злочину зник, присоромлений поразкою; його мовчанка, зізнаюсь, мене лякає. Ти кажеш, про нього нічого не чути... Воно так, але я не з тих, котрі вважають: нема новин, то й добре. Якщо Фантомас зачався, якщо він не прагне реваншу, значить, він замишля зло в п'яті, готується до нової витівки. А тоді, страшний, як і завжди, зненацька постане перед нами, сіючи жах.

Жюв проказав це, навіть не перевівши духу, немов ті слова були добре виважені. Фандор споважнів, віддаючи належне Жювовій логіці. Атож, у справі жокея в масці Фантомас і справді зазнав нищівної поразки. Його не обрали президентом клубу, він мусив оплатити мільйонний програш із Максоном, і той одразу виїхав до Америки. Фантомас, якщо він і досі живий, — а гадати, ніби він загинув, не було жодних підстав, — зараз у тяжкому розпачі й ладен на все. «Мабуть, я рано радію», — подумав Фандор.

— Маєте радію, Жюве, — погодився він. — Поки Фантомас живий, заспокоюватися годі. І я помилився, вважаючи перемогою нетривке затишшя. — Фандор помовчав, а тоді додав: — Жюве, крім усього, є ще й те, про що ми не подумали. Адже навряд, щоб Фантомас не знав про вибух Максонового фальшивого сейфа. Фантомас достеменно знає, що ви прагнули його смерті; знає і те, поза всяким сумнівом, що Елен поранено і її завезли до Дропа. Ладен присягтися, що коли все це зібрати до купи, то від Генія злочину нам слід сподіватися найстрашнішої помсти. — Фандор, доти серйозний, раптом перемінив тон: — Та годі! Зрештою, чхав я на те. Фантомаса я не боюся. Більше він нас не злякає, ми боротимемося з ним до кінця. А оскільки Елен нічого вже не загрожує і я спокійний за неї, то ладен на все.

Фандорова рішучість не здивувала Жюва. Інспектор надто добре знав свого товариша і не сумнівався в щирості його почувань. Він був певен, що у Фандорових словах нема й крихти вихвалання. Та і як не відчувати певності, коли й Жюв відчував те саме.

Боротися проти Фантомаса означає змагатися з ворогом чесних людей, з порушником закону, жорстоким злочинцем, катом, який прагнув, щоб на світі запанував страх; це означає виконувати свій обов'язок, а Жюв був із тих, хто завжди відчуває гостру потребу саме у виконанні обов'язку — хай жорстокого і страшного.

Жюв не всміхнувся на Фандорову заяву. Його обличчя й далі було поважне й заклопотане, отож щирий, як звикле, журналіст зауважив:

— Не хочу вас образити, Жюве, але, зажурені, ви схожі на президента республіки, що відкриває бенкет. Ви такі сумні, ніби міркуєте, як дати лад бюджетові, — одне слово, невеселі... Що сталося? Про що ви думали, перш ніж я ввійшов?

Жюв втомлено махнув рукою.

— Про що я думав? Та ні про що... Або, радше, про все...

Відповідь була непевна, і Жером Фандор спитав знову:

— Як гласить філософія, все й нічого — те саме, проте я не філософ. Отож, любий Жюве, для ясності запаліть хоч свічку. Що вас так коїть?

Цього разу, перш ніж відповісти, Жюв швидко перемінив позу. Він підвівся й заговорив, дивлячись Фандору у вічі:

— Друже, я тобі розповім, що робив учора. Але спершу про сьогоднішній ранок... У Палаці правосуддя я продивився судові справи, які розглядатиме наступна сесія суду. І там я побачив... Чи ви хоч знаєте, Фандоре, що через кілька днів розглядатимуть справу Фантомаса? Знаєте, що наприкінці тижня судитимуть Владіміра?

Жюв говорив поважно, тож і Фандор споважнів.

— Так, Жюве, — відповів він, — я це знаю і навіть хотів дечим поділитися, і Адже ми з вами знаємо одного з суддів, що судитимуть того розбишаку.

— Одного з суддів? — перепитав Жюв. — Хто ж це? Фандоре, це, певно, хтось із наших приятелів?

Фандор ніби завагався. Видимо, своєї думки він Жюву не висловив, бо заявив:

— Хтось із наших приятелів? Ні... Словом «приятель» я не звик розкидатися. Я не такий щедрий, а ви, Жюве, тим більше. Це лише наш знайомий. Не гадайте хто, бо не вгадаєте... Краще я вам зразу скажу. Це — Міньяс.

Жюв зацікавлено стрепенувся, а Фандор повів далі:

— Атож, Міньяс, приятель Поля Дропа. Сьогодні вранці він отримав з міністерства юстиції наказ узяти участь у роботі наступної судової сесії. Тож, якщо його затвердять, Міньяс судитиме Владіміра.

Кажучи це, Фандор пильно дивився на Жюва. А що той мовчав, то журналіст спитав:

— Міньяс — і член суду? Чи не сміхота? Жюве, що ви на це скажете?

Жюв і собі уважно глянув на журналіста:

— Отакої! Що на тебе найшло, Фандоре? Чого тобі кортить знати мою думку? Я про це й думати не хочу. Міньяс чи хтось інший, однаково...

— Ні, не однаково, — всміхнувся Фандор. І з притиском докинув: — Зазирніть собі в душу, Жюве, й побачите, що Міньяс чи хтось інший...

Фандор не докінчив, бо Жюв урвав його.

— Дива, Фандоре, — визнав інспектор, — у тебе такі ж передчуття, як і в мене. Нам, зрештою, нічого закинути Міньясу. Та після твоїх слів я бачу, що ти його недолюблюєш, як і я. Я не помиляюсь?

— Авжеж. — Фандор відклав цигарку, як перед тим Жюв люльку. Витягши руки, випроставши ноги, він щиро признався: — Воно так, Жюве, мені і нічим дорікнути цьому Міньясу. Здавалося б, навпаки, я мусив би його поважати, адже він такий люб'язний, щедрий, ним не нахвалиться Поль Дроп. Проте, як ви кажете, прихильності до нього я не відчуваю.

— І я так само, — потвердив Жюв. Але таке визнання викликало в бідолахи інспектора докори сумління. — Зрештою, — зауважив він. — Ми, Фандоре, несправедливі. Коли нічого закинути людині, то не слід керуватися безпідставними симпатіями чи антипатіями... Міньяс нам не подобається — тим: гірше, от і все. — І досадливо додав: — Крім того, Фандоре, коли щиро, то люди, які нам подобаються, схоже, не дуже варті уваги. — Інспектор усміхнувся. — Справді, якщо Міньяс несимпатичний, то про Поля Дропа ти скажеш, що в ньому нічого такого немає, швидше, здавалося б, навпаки. Ти такої думки, еге?

Фандор став уважніше слухати Жюва. Інспектор, звісно, вже розповів своєму другові про темні інтриги, в які вплуталися Себастьян Перрон і хірург Поль Дроп. Тож Фандор знав про зникнення малого Убера і признання судді, що першого разу дитину вкрав він сам. Зате Фандор не знав про хід Жювових пошуків, не знав про його розмови в Лізьє в квартирі Дропа на авеню Мадрид, навіть не здогадувався про Венсенський ліс. Тому Жюв докладно розповів усе другові. А скінчивши, знову натоптав люльку.

— Ось чому я палю, — підсумував Жюв. — У тій багнуці я страшенно перемерз. Цікаво, застудився я вчора чи ні...

— Перепрошую, — урвав його Фандор, — але я не бачу...

— Скоро побачиш, — флегматично запевнив Жюв. — Оскільки я не знаю, застудився чи ні, то намагаюся чимбільше палити. Бо ж куриво проганяє застуду! Отож, якщо я застудився, то від курива швидше минає нежить. Та якщо на тютюн не буде реакції — значить, я щасливо виборсався.

Пояснення видавалося логічним, і Фандор потвердив це гучним сміхом.

— Жюве! — згукнув він. — Який же ви дивак! Ніколи не вгадаєш, жартуете ви чи ні.

Посміявшись, обидва приятелі знову повернулися до своїх справ. Ясним, точним розумом Фандор напрочуд швидко збагнув гнітючі Жювові вагання щодо ймовірної, але не доведеної вини Себастьяна Перрона чи Поля Дропа.

— На цьому етапі розслідування, — виснував журналіст, — очевидно, що, з одного боку, Поль Дроп тримає в себе дитину, голос якої ви чули. А з іншого, Себастьян Перрон не шантажист, отже, Поль Дроп — добрячий негідник! — і Фандор скривився. — Так чи інакше, а все на гірше. Якщо ваше розслідування закінчиться швидко, якщо ви невдовзі отримаєте докази ошуканства Поля Дропа, то ваш обов'язок, любий Жюве, заарештувати його й одібрати дитину.: А це не дасть йому опікуватись Елен, якщо Елен, звісно, доти не одужає.

Журналіст, зрештою, висловив те, що гризло й інспектора. Двоє чоловіків, що здавна боролися проти спільного й страшного ворога — Фантомаса, знали тільки одну небезпеку, яка сповнювала їх жахом, — небезпеку, що загрожувала Елен, нареченій Фандора, тій Елен, яку Жюв іноді лелівав, ніби власну дитину.

Над усе їх гнітила думка, що коли Поль Дроп і справді скоїв злочин, то вони постануть перед вибором: або виконати обов'язок і заарештувати хірурга, або, навпаки, захищати його, дбаючи, аби Елен мала рятівний і доконечний для неї лікарський догляд.

Фандор і Жюв ламали голову над цією тяжкою моральною проблемою, яку мали розв'язати, коли їхню дружню бесіду урвав несподіваний візит. Біля Жюва зненацька постав Жан, його давній служник, що підходив нечутно, як тінь, і був наділений даром так вести господарство, що ніхто й не помічав його присутності.

— Вас хоче бачити одна пані, і я пустив її до салону, — повідомив він.

— Мої вітання! — шепнув Фандор на вухо Жюву.

Жюв стенив плечима.

— А як її звати? — спитав він у служника.

— Даруйте, — шанобливо вклонився Жан, — але пані не схотіла назватися... Я не наполягав...

— Мабуть, ота загадкова незнайомка, — пожартував Фандор, — через яку ви утнули стільки дурниць. Жюве, не крийтеся: якщо я зайвий, то так і скажіть. Може, вам замовити квіти? Чи нехай принесуть зо дві пляшки портвейну?

Жюв підхопився, схопив Фандора за плечі й заторсав:

— Клятий глузливцю, вмовкни! Адже знаєш, що я понад усі підозри. Ти зовсім не зайвий, тож лишайся, я навіть дозволю тобі палити. Піду гляну, хто там нагодився до мене.

— Ідіть, ідіть, любий друже... Розумний зранку в сімох місцях рибалить... Ви маєте повне право хоч раз на добу забути про здоров'я.

Та Жюв уже не слухав Фандора: мало не шокроку здвигаючи плечима, він підійшов до салону й узявся за дверну ручку.

Ввійшовши, Жюв повернув вмикач, і кімнату затопило яскраве електричне світло, сильну й несподівану дію якого на відвідувачів інспектор вже давно розрахував. Жюв гадав, що цим спантеличить відвідувача, і воно може прислужитися, коли до нього прийде хтось заgrimований або вдатний розігрувати всілякі почуття. Проте цього разу витрати на електрику не окупились. Яскраве світло вихопило з глибини кімнати жіночку, що сиділа у великому фотелі, — ніби й гарненьку, хоча її обличчя ховала густа вуаль, а шию й тіло — хутряне манто.

— З ким маю честь розмовляти? — чемно вклонився Жюв.

Жіночка підвелася й невимушено простягла інспекторові руку. Він примітив, що вузька рука в білій рукавичці ледь тремтить.

— Ви справді пан Жюв? — дзвінким голосочком спитала жінка.

— Так, пані, — потвердив Жюв. — Але з ким, — повторив він, — маю честь розмовляти?

Жінка, порухом руки заспокоївши інспектора, назвала себе:

— Я, добродію, пані Амелі Дроп, дружина хірурга Поля Дропа, якого ви добре знаєте.

Атож, почувши ім'я незнайомки, Жюв на мить сторопів. Готовий до несподіваних відвідин, які часом траплялись, він аж ніяк не сподівався появи пані Дроп. Чого хоче ця жінка? У чому хоче признатися? Інспектор придивлявся до відвідувачки, усвідомивши, що познайомився з коханкою Себастьяна Перрона й дружиною Поля Дропа. Та попри недовірливу сторожкість, уклонився їй на диво люб'язно.

— Пані, я до ваших послуг, — мовив інспектор. — Ваш чоловік Поль Дроп зробив мені стільки доброго і так віддано опікується дорогою для мене хворою, що я щасливий хоч чимось прислужитися його дружині.

Жюв говорив обачливо, бо не знав, з чим прийшла Амелі. І трохи зніяковів, побачивши, що вона всміхається.

Амелі, кумедно скривившись і махнувши рукою, застерегла його:

— Ой, шановний добродію, не поспішайте, щоб не жалкувати... Дякую за ваші добрі слова, проте не зважатиму на них. Я ж бо знаю, що вам відомо про мої стосунки з чоловіком. Знаю, що Поль розповів вам про наше таємне розлучення. Зрештою, знаю, що вам сказали й про те, що я була коханкою Себастьяна Перрона.

«Ти ба, — думав Жюв, — ця жіночка розставляє всі крапки над «і»... Якого біса їй треба?» Проте мовчав, бо й не мав чого казати, тільки чемно вклонився:

— Я вас слухаю, пані.

Амелі відразу перемінилася. Вона зблідла і, як примітив Жюв, майже втратила свою впевненість. Помовчавши хвилю, жінка озвалася:

— Пане Жюв, я прийшла до вас за порадою. Я, звісно, знаю, що ви приятель мого чоловіка, знаю, що мій коханець доручив вам захищати його інтереси. І нарешті, — за що я вам щиро вдячна, знаю: ви шукаєте мого сина... Тому й звернулася до вас.

Молода жінка говорила з невідомим хвилюванням. Її відвертість та щирість викликали симпатію і співчуття. Жюву стало шкода її.

— Пані, кажіть про все відверто, і я відповім тим же. Ви спонукаєте до щирості, і я перепрошую за свою нечемність. Ви хочете мені звіритись, і я теж вам признаюсь... Я певен, що можу покластись на вашу скромність... Атож, ваш чоловік і ваш коханець, кожен окремо, справді доручили мені розшукати малого Убера... Я, признаюся, дещо вагався між почуттям приязні, яке відчуваю до вашого чоловіка Поля Дропа, і дружнім почуттям до Себастьяна Перрона, якого ви любите. Я зворушений, що попри це ви таки звернулися до мене. Перш ніж запевнити вас у цілковитій відданості, хочу розвіяти ваші сумніви. Насамперед я прагну бути безстороннім і справедливим. Я ще не знаю, хто — ваш чоловік чи коханець — порушив закон, але якщо ви вважаєте мене чесним, благаю не просити про милосердя до котрогось із них...

Жюв плутався у словах, проте наміри його були щирі; слухаючи те белькотіння, Амелі сумно всміхнулася.

— Ви боїтеся, що я проситиму за свого коханця чи чоловіка?

— Пані, це одне й те саме.

Жінка рвучко підвелася. Немов сердячись, вона швидко стягнула рукавички, певно, сама того не помічаючи.

— Пане Жюв, — виголосила вона, — ви страшенно помиляєтесь, гадаючи, чого я сюди прийшла. — І хрипко, страдницьки, ледве тамуючи ридання, пояснила: — Перед вами, добродію, не жінка, а мати. І я не проситиму зласкавитися над чоловіком, змилюватися над коханцем. Я їх обох, здається, однаково ненавиджу. Обидва вони мені осоружні. Ет!.. Запевняю, я прийшла не заради них, а задля своєї дитини: знайдіть мені її!

«Вона каже правду, — здригнувшись, подумав Жюв. — Вона хоче тільки знайти дитину». І Жюв розтулив рота, ладний сказати матері, що побивається за дитиною: «Пані, не переживайте, я виконаю ваше прохання і поверну вам сина. Його тримає під замком ваш чоловік, і я відберу...» — Та, за хвилю, зваживши все, промовчав. Де знаття, чи не підіслав її Себастьян Перрон або Поль Дроп, аби розвідати його наміри? Отож інспектор, дбаючи, щоб не дати якоїсь зброї своїм піднаглядним, обмежився запевненням:

— Пані, я поклявся з'ясувати цю справу. І ще ніколи не порушував своїх обіцянок. Я зроблю все можливе, щоб повернути вам сина.

Якусь часину Амелі й Жюв мовчали. Молода жінка потупила очі, і на її мінливому обличчі інспектор помітив сліди запеклої душевної боротьби. Амелі Дроп ніби вагалася, перш ніж зробити страшне зізнання. Жюв підсвідомо відчував, що це саме так, і вирішив допомогти.

— Скажіть мені, пані, — мовив інспектор, — чи не вкажете мені якоїсь прикмети або подробиці? Чи не вважаєте ви винним когось із них? Може, те скоїв ваш чоловік або коханець? Може, щось підозрюєте?

І тоді, немов ті слова переповнили чашу гіркоти в серці нещасної Амелі, вона здалася. Досі їй, мабуть, щастило опанувати себе, вона тільки здавалася незворушною, та стримувати себе далі вже не могла.

— Кого я звинувачую? — майже нестямно вигукнула жінка. — Кого я звинувачую? Пане Жюв,

хочете знати правду? Я звинувачую їх обох, вони обоє ниці негідники і вдвох напосілися на мене.

Від ридань в Амелі на хвилину перехопило дух. Трохи заспокоївшись, вона вже говорила розважливо й упевнено.

— Пане Жюв, — заявила молода жінка, — я прийшла розповісти вам те, що може допомогти розслідуванню. Словом, і мій чоловік, і мій коханець однаково ниці й жалюгідні; це два злочинці, що заповзялися пограбувати мене.

Вражений Жюв не міг спромогтися на слово; поки він гадав, чим викликані такі несподівані звинувачення, Амелі пояснила:

— Учора, пане Жюв, до мене приходив мій коханець. Прийшов пополудні і — от нікчема! — посмів упасти мені до ніг і благати, щоб дала йому сто тисяч франків... Клявся, що коли матиме сто тисяч, то знайде мого сина.

Переводячи дух, Амелі батистовою хусточкою втерла холодний піт на скронях. І, не даючи хоч щось сказати Жювові, квапливо повела далі:

— Я не дала йому тих грошей і, знеямлена його дурістю, гадала, що вже випила до дна чашу сорому... Та помилилася. Чоловік мій пішов з дому ввечері, а повернувся пізно, майже опівночі. Я ще не спала, знесилена розпачем, лежала на дивані; якби мій чоловік тієї хвилини хоч словом пожалів мене, я багато простила б йому, може, й стала б відтоді чесною жінкою. Та лишенько, він забіг до мене і, навіть не помітивши, в якому я стані, аж трусячись від збудження, теж кинувся мені до ніг. І почувала, що й він, як мій коханець, просить сто тисяч франків, щоб повернути сина.

Молода жінка заламала руки й зайшлася нервовим, злим плачем, у якому перемішалися досада й уражене самолюбство. Мати, що оплакувала втраченого сина, іноді ставала жінкою, котра соромилася, що колись віддавалась і коханцеві, і чоловікові, яких тепер мала за мерзотників.

— Нікчеми! — згукувала вона. — Я вже й не знаю, що думати, кому вірити. Обидва вимагали однакову суму, обидва, коли на те, шантажували мене! «Дай мені сто тисяч франків, і я знайду твого сина», — казав мені Поль Дроп. «Дай мені сто тисяч франків, і ми віднайдемо нашого Убера», — казав Себастьян... Пане Жюв, як бути? Що діяти?.. Я вже й запитую себе, чи не стали мій чоловік і Перрон страхітливими спільниками, чи не уклали ганебної угоди, засліплені моїм багатством, чи не затіяли оте жахіття — відняти в мене Убера, щоб я купила, викупила в них мою дитину.

Амелі Дроп знесилено опустила у фотель, затуливши гарненьке личко долонями. Тремтячи й здригаючись, вона повторювала:

— Що діяти?.. Що діяти?.. Якби знаття, що за ці сто тисяч франків я врятую сина, то і хвилини б не вагалася. Що багатство, коли я в такому розпачі?.. Що діяти? Пане Жюв, може, мені поступитися? Може, віддати ті гроші — тільки кому? Чоловікові чи коханцю — кому з них, що ніби й право на мене мають і яких я тепер люто ненавиджу.

Цікаво було тієї миті бачити Жювове обличчя. Інспектор просто розгубився, не знаючи чому вірити й що думати. Знов усі його припущення розсипались. Запідозривши Себастьяна Перрона, він упевнився в його непричетності, бо лікар ховав дитину на своїй таємній квартирі. Вислухавши хірурга, Жюв і справді гадав, що той став жертвою шантажу, і мовив собі: «Шантажист — Себастьян Перрон». Та просидівши ніч у засідці у Венсенському лісі, інспектор впевнився у своїй помилці й вирішив: «Поль Дроп набрехав мені, не було в нього ніякого шантажиста. Себастьян Перрон — чесна людина». А тепер Амелі внесла новий нюанс в і так нелегке розслідування. Вона й собі заявляє, ніби стала жертвою шантажу, звинувачує і Себастьяна Перрона, і Поля Дропа.

Розгублений Жюв, не знаючи, чому вірити й що думати, неквапом відповів:

— Пані, насамперед нікому нічого не давайте. Цим ви напевне не повернете сина. Сто тисяч франків — то пусте... Вдавшись до шантажу раз, шантажуватимуть і далі, цьому не буде кінця... Отримавши гроші, ошуканці не, заспокояться. Трішки зачекайте, потерпите... — І співчутливо, майже лагідно додав: — Пані, які ви нещасливі, життя жорстоко змусило вас спокотувати просту дівочу нерозважність... Мені жаль вас, але не втрачайте надії, дарма що вже не вірите ні чоловікові, ні коханцеві; благаю, покладіться на одного з ваших приятелів... щирого й відданого друга... І уклінно прошу права стати таким другом для вас.

XVII

МІНЬЯСІВ ЗАДУМ

Цього вечора в ресторані «Фазан» було людно, зібралася добірна публіка. Всю зиму й навіть весну в цей уславлений заклад на бульварі Мадлен вчашчала обрана публіка з найчарівніших парижанок, що належали до різних верств суспільства, і чоловіків з титулами, славою чи принаймні репутацією. Тому, коли вони з'являлися в товаристві, пошепки вимовляли їхні імена й одне одному розповідали на вухо їхні пригоди та витівки.

Було майже о пів на дев'яту, коли за столик, який досі героїчно боронив метрдотель, кажучи, ніби його замовлено, всілося двоє добродіїв, зрілих чоловіків. Одному, мабуть, добігало сорока, другий, схоже, вже перейшов цей поріг.

Обидва прийшли в костюмах, а що їх не супроводила жодна гарненька жінка, то в яскраво освітленій ресторанній залі на них майже не звертали уваги. Все ж коли ці відвідувачі, наче й не помічаючи довколишнього ресторанного світу, схилилися над меню, завсідники, що помалу приглядалися до них, пожвавішали, і кожному закортіло дізнатися, хто вони. З гомону, що пронісся рестораном, з реплік, якими обмінялися різні гурти, можна було зрозуміти, що принаймні одного з двох нових гостей знають або ж чули про нього.

Один із завсідників, молодий високий блондин, що їв лише італійські тістечка, а пив тільки шампанське двадцять п'ять франків за пляшку, кивнув швейцарові неподалік і коли той підійшов, ніби з безмежною байдужістю, знудьговано запитав:

— А добродій за резервованим столиком часом не лікар, не той знаменитий хірург?

Швейцар шанобливо вклонився:

— Пан маркіз має слухність: сьогодні до нас і справді завітав хірург Поль Дроп.

Молодий блондин вдовольнив цікавість і більше не розпитував. Проте служник, наче щоб показати, що обізнаний із світським товариством, схилився й довірчо зашепотів на вухо маркізові:

— Особа, що супроводить шановного професора Поля Дропа, теж дуже відома. Це Міньяс, фінансист, на біржі його знають усі. Пан маркіз, певно, пригадує, як кілька тижнів тому газети сповістили, що Міньяс придбав клініку і професора Поля Дропа. — І додав, мовби для реклами: — Тепер це єдина: паризька клініка, де оперується публіка, яка хоч трохи поважає себе. Це; обходиться тисяч у десять-п'ятнадцять, якщо не більше. Зате ж яка честь!

Високий блідий молодик випростався на стільці й усміхнувся:

— Саме туди, — заявив він, — я й подамся розтинати собі череву, коли апендицит надто вже дошкулить.

Владним і недвозначним порухом урвавши розмову, вже ніби й не помічаючи служника, маркіз підкликав офіціанта. Той одразу прибіг, і молодик замовив іще одну пляшку шампанського.

Швейцар «Фазана» не помилився: гості, що так зацікавили товариство, й справді були професор Поль Дроп і фінансист Міньяс, два компаньйони. Чекаючи замовлення, Міньяс поклав лікті на стіл і нахилився до хірурга; схоже, вони й далі провадили розмову, почату давніше й перервану тоді, коли заходили до «Фазана».

— Любий Дропе, — говорив Міньяс, — усе це вкрай прикро, бо попри наші зусилля і намагання, ситуація не змінилася. Гадаю, вам будь-що треба знайти хлопчика вашої дружини. Втім, його можна назвати й вашим сином, адже за законом і ви вважаєтеся йому батьком. Чи ви не так гадаєте?

Замислений, споважнілий професор хитнув головою і спроквола проказав:

— Авжеж, і я так гадаю; попри щире прагнення вирвати бідолашну і дитину з безперечно негідних рук, які ув'язнили її і обернули на знаряддя шантажу, я ще й хочу, аби вона повернулася до мене і про неї добре дбали. Бо ж, по суті, це єдиний спосіб підтримати свою репутацію. Крім того...

Професор урвав, бо надійшов офіціант із закусками, а Поль Дроп, певно, не хотів, аби хтось знав про його клопіт. Підійшов винар, а тоді й метрдотель, цікавлячись у сановних клієнтів, чи вдовольняють їх подані страви та питво, Міньяс дратливо спровадив тих причеп і, щоб повернути Дропа до перерваної розмови, заговорив з брутальною щирістю, яка не раз спантеличувала Міньясових співрозмовників і породжувала в них певні підозри:

— Все, що ви кажете, цілком слушне, вам потрібна дитина, аби тримати матір; бо ж і справді, дружинине багатство повинно перейти до сина. А поки він досягне повноліття, саме ви, як батько, маєте опікуватися його статками.

Сторопілий і приголомшений професор аж здригнувся, вражений, що його потаємну, досі приховану думку висловлено так недвозначно. Він не відповів і, щоб подолати хвилювання, взявся до закуски, що стояла найближче. Проте Міньяс не вгавав.

— Бачите, любий Дропе, — заявив фінансист, — одне я вважаю доконечним. Слід, як ви самі щойно казали, будь-що повернути дитину. Ми знаємо, що вона в руках шахраїв, отже, й повернути її не важко, якщо пристати на їхню вимогу. Ці люди, — може, їх кілька, а може, лише один негідник, — вимагають за дитину сто тисяч франків... Та, повірте, найпростіша розв'язка завжди й найкраща. Самі бачили, що поліція нічим не зараджує, отож слід виявити поступливість, тобто заплатити.

— Авжеж, — погодився Поль Дроп, скрививши рот у нервовій іронічній і усмішці. — Але ж потрібні гроші... От хоча б у вас — є сто тисяч франків?

Міньяс загадково всміхнувся.

— Якби навіть я їх мав, то на таке діло не пустив би. Бо, вважаю, не мені задобрювати шантажиста, аби він віддав вам дитину. Та й немає в мене таких грошей. Зате я знаю, як роздобути їх.

— Справді? — недовірливо глянув професор. — І як? Ви ж розумієте, що я не можу взяти лікарняних грошей.

— Знаю, — відповів Міньяс. — Але зовсім не йдеться, щоб розтринькати гроші, конче потрібні вашій лікарні... Повірте, що існує тільки один вихід. Зверніться до вашої дружини й попросіть у неї потрібну суму.

Професор Поль Дроп здригнувся. У голову йому шугнула кров, руки затремтіли.

— Міньясе! — докірливо скрикнув доктор. — Вам, певно, тяму відібрало. Саме це найперше спало мені на думку. І попри наші складні взаємини, — адже вона віддалилася від мене й чекає розлучення, ставши мені мовби ворогом, — я відразу подався до неї і зробив так, як ви зараз радите... Ви знаєте, чим це скінчилося... Амелі була непохитна... Відмовила мені й відмовлятиме, бо останні її слова були: «Полю, поки я жива, ви не одержите жодного су».

Міньяса це зацікавило.

— Вона так і сказала? — іронічно позирнув він на професора. А за хвилю спитав: — І що ж ви вирішили?

— А нічого, — відказав хірург.

— Даремно, — кинув Міньяс.

Фінансист з дещо загадковим виглядом наповнив келих свого співбесідника і припросив випити. Коли обоє скуштували розкішного вина, що вигравало в їхніх келихах, Міньяс перехилився через стіл до Поля Дропа й стиха заговорив:

— Ваша дружина заявила, що, поки жива, не дасть вам жодного су? Отже, є тільки один вихід: узяти гроші одразу по її смерті.

Поль Дроп протестуюче підніс руку, але Міньяс на це не зважав.

— Помовчіть і слухайте, що я скажу! — владно кинув він. — Смерть вашої дружини була б найкращим варіантом. Тоді Убер, який є і вашим сином, успадкує величезні статки, яких ви зараз і торкнутись не смієте; хлопець не досяг повноліття, тож поки не встановлять його смерті, ви розпоряджатиметесь його майном — адже ви йому і батько, і опікун. І тоді легше легкого здобути сто тисяч франків для викупу дитини. — Помовчавши, Міньяс невимушено додав: — Сто тисяч франків, а за ними ще тисячі й тисячі...

Приголомшений Поль Дроп не міг опам'ятатися. Відколи він зав'язав ділові стосунки з Міньясом, його іноді аж лякало, який страшний і жорстокий його компаньйон. Міньяс, певно, належав до тих безсоромних людей, що не мають нічого святого і не зупиняються ні перед чим. Хоч Міньяс потроху втягнув хірурга в сумнівні й не зовсім чорні обладунки, він, однак, ще ніколи не доходив до такого жахиття, щоб пропонувати ось так позбутися дружини.

Бо насправді, пояснюючи Полю Дропу блага, які принесе йому смерть дружини, Міньяс прагнув натякнути, що слід би якось підлаштувати ту смерть, зробити так, аби полишила цей світ безталанна хірургова дружина. Отож Міньяс намовляв професора на злочин, на вбивство, — і який

же страшний той злочин і те вбивство!.. Адже жертвою мала стати законна дружина вбивці.

Поль Дроп, відколи запізнався з Міньясом, відчував, ніби в нього потроху атрофується совість. А тепер навіч побачивши, що нечесністю та непорядністю він мостить собі дорогу до прірви, в ньому немов прокинулася гідність.

Якусь хвилю Поль Дроп дивився на Міньяса з непідробним жахом. Йому здалося, ніби він зіткнувся з хижою, кровожерною твариною, навіть зринула думка збити на землю й розтоптати цю відразливу почвару, що заступила йому шлях. Та після недовгого вагання хірург обм'як, лютий погляд, який спопеляв Міньяса, полагіднішав, а повіки немов пригасили несамовите палахкотіння в очах. Бо після цього мовчазного бунту професор справді відчув, як у його серці зажеврила надія.

Звісно, він зовсім не збирався зводити дружину зі світу, та в глибині душі таки мусив зізнатися, що смерть Амелі відчутно спростила б і поліпшила його становище. Дійшовши такого висновку, професор поринув у марення й сподівання. Подумки перенісся в таємничі покої на п'ятому поверсі свого будинку на авеню Мадрид. Саме там було те, що він називав своїм земним раєм.

Саме там професор Поль Дроп позбувався повсякденних клопотів, наодинці зі своїм ідеалом, не помічав плину часу й просиджував години. Саме там, живучи, мов у казці, хірург, учений почувався романтичним, сентиментальним поетом, котрий, завдяки щасливому випадку, сприятливому збігові обставин міг у всеохопному натхненні поєднати найдорожчі й наймогутніші почуття, що полонили його і серце, і мозок.

Що ж то за почуття так проймали і наповнювали життя професора Поля Дропа? Що мав на увазі фінансист Міньяс, який щоразу, ледве Поль Дроп згадував про свою незвичайну наукову роботу, зичив йому щастя в любові?

Проте для чоловіків, що обідали тет-а-тет у ресторані «Фазан», ще не настала пора пояснень. Міньяс досить спокійно дивився, як подіяли на співрозмовника його моторошні натяки. Бо хоч і цинік, хоч які злочинні думки роїлися в його голові, виливаючися в нелюдські задуми, Міньяс завжди непокоївся, як його сприйнято. Спершу, коли дивився на заціпеніле обличчя хірурга, він побоювався, як би той не повстав проти нього. Але не виказав жодної тривоги, слушно, по-філософському міркуючи, що час усе владнує і згладжує. А за хвилину Міньяс привітав себе з точним розрахунком. Бо читаючи думки хірурга, мов розгорнуту книжку, збагнув, що Поль Дроп і справді, ще не вирішивши остаточно стати вбивцею дружини, вже погодився, що не слід заважати їй умерти. Або принаймні змирився з такою думкою.

Мабуть, Міньясу цього вистачило, бо він заговорив про інше, і до кінця обіду співтрапезники розводились про неістотні дрібниці, не пов'язані з особистими справами. Лише через дві години, коли ці нібито друзі розлучалися на порозі ресторану, Міньяс нагадав хірургові, з чого почалася їхня бесіда.

— Уявіть, — мовив він, — що з вашою дружиною сталося лихо. І ви збагнете, яку свободу і які статки це принесе вам.

Хірург сахнувся від Міньяса й заквапився до свого автомобіля біля тротуару. Але не обурився й не заперечив. А Міньяс, дивлячись йому вслід, потер руки і по-садистському всміхнувся. А тоді цей зловісний таємничий фінансист процідив крізь зуби:

— Отепер я певен у його співучасті й мовчанці. Найважче зроблено, зосталося наймарудніше.

XVIII

ДО КОХАННЯ

За кілька годин по тому, як Поль Дроп залишив свого страхітливого компаньйона, почувачися геть розбитим, просто знищеним тією злочинною і все ж нездоланною спокусою великого багатства, в протилежному кінці міста на бульварі Шапель біля входу в брудне підозріле кабаре лементувала зграя волоцюг — в ній було чимало злих і жорстоких облич.

Поліцейські агенти, що наглядали за кварталом, уникали навіть проходити тротуаром повз тих людців. Щоб не спровокувати їх до бійки, охоронці порядку обачливо й не без підстав вважали, що ліпше заплющити очі й не помічати, що таке скупчення люду суперечить законові.

Щоправда, волоцюги ті нічого лихого й не робили, тож і не годилося їх чіпати. Зате самі волоцюги, здавалось, обмірковують щось важливе, і якщо вони, порушуючи закон, збилися в гурт побіля підсліпуватого кабаре, з якого через пізню годину їх випровадили, то не щоб подратувати поліцію, а для поважної розмови. Були тут люди, відомі в злочинських кишлях, люди, яких добре знали й на бульварах, і в сутніні паризьких мостів, і за в'язничними ґратами.

Поліцейський, агент безпеки, проходячи поряд, упізнавав майже кожного з гурту. Спершу йому впала у вічі нерозлучна трійця — Газкран, Вічкун і їхня подруга Аделя; далі він примітив обшарпану й бруднішу, ніж будь-коли, кумасю Тулуш, перехопив несамовитий погляд зловісного Бедо, а тоді побачив і кумедного чоловічка, що рухався немов лялька на ниточках, з головою як у полішинелю. Звали його Качан, а сам він себе пихато прозивав «секретарем Бедо», мовби й справді був вікарієм якогось священика.

Качан, на якого в банді мало зважали, маючи його за ніщо, цього вечора розприндився, випинав груди, поводив плечима і загадково позирив на співрозмовників. Бо саме він приніс якусь звістку, мав розповісти щось цікаве, чим привернув увагу таких сановитих осіб, як Бедо, Тулуш і Газкран. Качан знав про якусь обладку, єдиний з усієї бражки розмовляв з поважним паном, що сипнув йому купу грошей, обіцяючи підкинути ще, якщо діло вигорить.

Після такого вступу Качан, упевнившись, що його слухають, якнайдокладніше виклав усе. Десь із годину тому на темній вуличці його перестрів вичепурений пан і почав із того, що тицьнув йому двадцять п'ять луїдорів. А тоді сказав: «Діло таке. Треба, щоб ти з друзками завтра ввечері прислужився мені й зробив те, що я звелю». Качан, сховавши луїдори в кишеню, сказав, що згоден і попередить своїх друзяк. Потім поцікавився у того щедрого добродія, що ж то за обладка. Пишний пан — поважна персона — одразу запевнив Качана: «Не треба здійсмати ні бучі, ні вбивати когось.... Ви повинні підлаштувати аварію, роздобути якісь колеса і врзатись у таксі, де сидітиме дівка, яка заслуговує прочухана. Після цього всі нехай розбігаються аж до другого дня, а ввечері в дядька Корна чоловік, якому ви те зробите, роздасть гроші. На них ти з друзками гулятимеш не тиждень і не два».

Качан переповів й інші подробиці. Вислухавши його уважно, волоцюги замислились. Першим озвався Бедо, але не тому, що був меткіший на розум, а тому, що його шанували за вік, сміливість і досвід. Немов він був отаманом, ватажком злочинної зграї. Бедо зверхньо поклав руку на плече Качанові.

— Синку, — прорік він, — ти добре попрацював... Бачу, з тебе вже виходять дурощі, чого доброго, ще й люди будуть... Може, й ти коли-небудь станеш пронозою, як Вічкун або навіть Газкран, твоя обладка не така вже й кепська. Ти довів, що не дурень, коли береш гроші наперед.

Бедо простягнув Качанові велику волохату руку, яку той, розчулившись, ладен був стиснути в долонях. Проте Бедо навіть гадки не мав вдячно тиснути йому руку, він лише глузливо всміхнувся:

— Качане, зліпитися пальцями — надто мало. Це просто забавка, що не має нічого спільного з правдивим почуттям. Я потребую вагомішого. Ану, діставай свої жовтенькі.

Качан, що не сподівався такого брутального наскоку, сприкрено дививсь, як півкопи луїдорів з його кишені перемандрувала в одіжні глибини Бедо. А той не відчував анінайменшого сорому.

— Отож, Качане, люди з тебе будуть. Тож іди й скажи тому типові, що завтра все буде гаразд. А зараз розходьмося спати. Зустрінемося завтра в шинку, як пробамкає дванадцять.

Поліцейські, що чатували на бульварі під аркадами метро, не без утіхи побачили, як волоцюги помалу розходяться. І тоді найстарший з агентів мовив наймолодшому:

— Як я тобі й казав, найкраща запорука порядку й спокою — не потикатися на очі в мундирі і дати

людям робити те, що їм до вподоби.

Назавтра на темній, спотвореній незавершеними будівлями площі Трініте близько дев'ятої вечора з усіх усюд зібрався непевний підозрілий люд. Прийшов худий і довгий Газкран, убраний у синю робу, мов робітник, у кашкеті, короткій, стягнутій ременем жилетці, з-під якої бахматилася сорочка з коміром; з'явився Вічкун і, нарешті, виряджена й причепурена, з боку Шосе д'Ан-тен надійшла Аделя. Усі троє спустилися трамваєм з Менільмонтана, та на площі Трініте розійшлися, мовби й не знаючи одне одного. Стараючись не привертати уваги поліцейських, які стежили за порядком, вони придивлялися до перехожих, надто чоловіків, аби впевнитись, що серед них немає інспекторів служби безпеки в цивільному, які могли б їх застукати. Що вони думали? Що наміряються вчинити? Що роблять Качан і Бедо від учора або принаймні відколи пропустили вранці по чарці?

Майже тієї пори у невеликій скромній квартирі на безлюдній вулиці неподалік площі Етуаль приязно розмовляли дві жінки. Стара й сива, з великими окулярами на носі, миготіла спицями, а молода, з хвилястим волоссям, елегантно вбрана, без угаву базікала. На що старша тільки кивала головою.

Молодою жінкою була дружина професора Поля Дропа, що вже розлучилася з ним, — Амелі; вона вже перейшла на дівоче прізвище — Амелі Таверньє. Суд дозволив їй залишити дотеперішнє житло й перебраться до родички, старої тітоньки Дезіре; саме в неї вона зараз сиділа. Адже цього вечора, перед тим повагавшись, що сказати підозріливій тітці, Амелі повідала, нібито на Ліонському вокзалі мусить зустріти подругу, яка буде в Парижі проїздом.

Тітонька глянула на небогу поверх окулярів і спитала:

— А як ту твою подругу звати?

Під пильним, немов інквізиторським поглядом старої, Амелі дещо збентежилася. Проте опанувала себе і назвала перше ім'я, яке спало на думку.

— Ніколи не чула про таку, — заявила тітка. — Втім, серденько, ти вільна. Та й не повинна я знати всіх твоїх знайомих. Коли ж ти повернешся?

То було найтяжче запитання.

— Тітусю, — затуркотіла Амелі, уникаючи прямої відповіді. — Коли саме, не знаю, проте не хочу, щоб ви не лягали спати й чекали мене. Лягайте, як завжди, о десятій, а мені залиште ключа під килимком.

Тітка похитала головою.

— Не кластиму я ключа під килимок, — мовила вона. — Щоб не переживати — краще дочекаюсь тебе і сама відчиню.

Амелі, вже і в капелюшку, і в плащі, і з шарфом на шиї, щось збентежено пробурмотіла. А тоді, наважившись, випалила:

— Тітусю, я хочу сказати, що... Я так і знала, що ти не залишиш ключа під килимком. Та, з іншого боку, я страшенно не хочу, аби ти чекала мене. Тому я ось що зробила: коли подруга, з якою хочу зустрітись, писала мені...

— А я гадала, що вона тобі дзвонила, — перебила тітонька Дезіре.

Амелі зашарілась.

— Саме це я і хотіла сказати, просто язик у мене заплівся. Отож, тітусю, коли Маргарита дзвонила мені, чи прийду її зустрічати, я відповіла, що не тільки прийду, а й проведу до готелю. І навіть, аби наговоритися досхочу, заночую в сусідній кімнаті. Так що, тітусю, я повернуся тільки вранці.

Запала мовчанка. Амелі занепокоєно позирала на стару. А та, не припиняючи плести, звела погляд, пильний, ба навіть глузливий, на свою небогу. Обмежившись тим поглядом і, очевидно, все зваживши, тітка змирилася.

— Люба Амелі, ти вже не мала дівчинка і вільна робити, що заманеться. Іди й зустрічай свою Маргариту. До завтра!

Не чекаючи, коли це повторять удруге, молода жінка ніжно поцілувала тітоньку, з дещо надмірним співчуттям поцікавилася, чи не треба чогось, й одразу ж вибігла. Тітонька Дезіре підвелася, щоб замкнути двері, і Амелі, вже збігаючи сходами, почула собі навздогін тітчине побажання:

— Гарного тобі вечора! З Маргаритою!

До чого тут Маргарита? Адже бігла вона до Себастьяна Перрона!

І справді, попри прикroщі, яких зазнала, порушивши справу про розлучення, Амелі не раз зустрічалася з батьком свого сина, своїм першим коханцем Себастьяном Перроном. А правник наодинці з нею поводився так запопадливо, так пристрасно не раз і не два благаючи зласкавитись, що Амелі, яка відмовляла йому, все ж зворушило й схвилювало палке завзяття чоловіка, якого, зрештою, шість років тому щиро кохала.

Та й Амелі, поки збігали дні й відбувалися дивні події, воліла не тільки і повернути колишнього коханця, а й вдовольнити цікавість, розкрити таємницю зникнення її сина. Звісно, молода жінка спершу вкрай здивувалась і образилася, почувши, чого вимагає Себастьян Перрон: «Потрібно сто тисяч франків, і тоді віддадуть нашу дитину... Я таких грошей не маю, то, може, мені їх даси ти?» Вражена в саме серце, Амелі відчула тоді справжню відразу до Перрона. Та згодом виснувала, що ті Себастьянові слова — не намагання зганьбити колишню коханку, не безсоромний шантаж, а щире прагнення повернути сина, і Амелі потім здалося, ніби Себастьян знає більше, ніж каже, ніби він носить якісь потаємні думки, і дізнається вона про них тоді, коли між ними буде лише кохання. Звертаючись до свого серця, Амелі Таверньє бачила, що воно сходить любов'ю до Себастьяна Перрона. Амелі тремтіла на саму думку, що може повернутися на шість років назад, може знову відчувати обійми й знову пригорнутися до чоловіка, якому колись віддала свою цноту. Тому Таверньє й вигадала, ніби до Парижа приїздить її подруга, щоб мати цілу ніч для коханця!

Себастьян Перрон мешкав у невеличкій квартирі на вулиці Мобеж, у скромній, елегантній, зручній мансарді, знайомій Амелі, що не раз, хоч і недовго, бувала там. Ходила вона туди навіть сьогодні. О шостій вечора разом із Себастьяном залишила те затишне помешкання, і він провів її до вулиці Шатоден.

Там вони й розлучилися, пообіцявши одне одному зустрітись ввечері. Наостанок Амелі мовила Перронові:

— Тітонька Дезіре, звичайно, мене відпустить. Я вийду з дому о дев'ятій, скочу в таксі й відразу прибуду до тебе. Я кохаю тебе...

Себастьян Перрон відповів їй тим же, їхні руки сплелись, а за хвилину кожен уже простував у свій бік. Вони розходились і гадки не маючи, що їхні слова почули і зрозуміли, що за ними стежили.

Але навіщо? Невже Амелі загрожує небезпека?

Амелі Таверньє, як і обіцяла дві години тому, рівно о дев'ятій вийшла від тітки, збігла на вулицю і відразу побачила таксі. Вона підійшла ближче, і водій, що виглядав клієнтів, озвався до неї:

— Панночко, підвезти вас? Колеса в мене добрі, кабіна зручна, а доставлю вас швидко й недорого.

Накрапав дощик, і Амелі аж в долоні заплескала, що на цій, звичайно безлюдній вулиці трапилося таксі з таким чемним водієм. Таксі стояло біля тротуару, і водій, тримаючи однією рукою кермо, другою відчинив дверцята. Амелі Таверньє сіла в машину й сповістила адресу:

— Вулиця Мобеж, сто дев'яносто чотири.

Таксі рушило.

ХІХ

АВАРІЯ

— Господи, не так швидко! Не їдьте так швидко, прошу вас...

Але Амелі Таверньє, — таке ім'я молода жінка прагнула повернути собі, щоб не мати нічого спільного з колишнім чоловіком, — марно надривалася, благаючи крізь перегородку їхати повільніше.

Від площі Етуаль до околиць вокзалу Сен-Лазар водій їхав швидко, проте та швидкість не була надмірною, і якщо на поворотах Амелі тривожилася, а на кожному перехресті, де машина не пригальмовувала, їй стискалося серце, вона все ж мовчала.

Та автомобіль набирав швидкості, наростав неспокій, і жінка стала боятися. Вибравшись зі скупчення машин перед вокзалом на вулиці Сен-Лазар, водій дедалі розганяв машину і вона з шаленою, божевільною швидкістю мчала до площі Трініте. Після марних спроб достукатись крізь перегородку до водія, Амелі Таверньє опустила бічну шибку, вистромила голову з машини і крикнула водієві:

— Дуже прошу їхати повільніше! Я не можу так їхати, не можу!..

І відразу розлігся пронизливий зойк, саме тоді, коли жінка зверталася до водія таксі, яке проскочило повз охоронця порядку, а той робив знаки зупинитись. Тієї ж миті почувся страхітливий удар, таксі, в якому сиділа Амелі, зупинилося, гучно луснули дві шини. Таксі хитнулося і впало на бік. Сталася жахлива аварія, бо від вулиці Бланш по вулиці Пігаль теж шалено мчав автомобіль. Водій, здається, нічого не міг вдіяти, і він наїхав на таксі, в якому сиділа Амелі.

За кілька метрів до зіткнення, обидва водії, безперечно, вкрай розгублені, притислися до сидінь, щоб, бува, не постраждати при ударі. За мить машини справді зіткнулися, при цьому не тільки полопали шини й перекинулося таксі, а й, як бачили нечисленні свідки цієї миттєвої трагедії, з дзенькотом повилітали шибки.

Заціпенілі від жаху, люди, отямившись, кинулися рятувати пасажирів під купою брукху, на який перетворилися машини. На щастя, машина, яка їхала з вулиці Бланш і яка спричинилася до аварії, була без пасажирів. Найбільше постраждало, звісно, таксі, у якому їхала Амелі. Не знати звідки збіглося ціле юрмище, яке галасувало й хвилювалося, нічого до пуття не роблячи. Підбіг і поліцейський, що бачив усе на власні очі. Проте він, схоже, дбав тільки про те, аби люди не підступали близько до понівечених автомобілів, і відчайдушно сюрчав, привертаючи увагу патрульної служби на велосипедах. Проте перехожі пхалися наперед, прагнучи побачити, що діється, а допомагати ніхто не хапався. З перекинутого таксі чулися моторошні стогони, плач, хрипіння; всі збагнули, що всередині — покалічений пасажир. Але як же його звідти видобути? Кожен радив своє, але ніхто й пальцем не ворушив. І раптом юрба слухняно розступилася, пропускаючи елегантно вбраного чоловіка зрілих літ у циліндрі. І миті не вагаючись, він схилився і крізь потрощені двері зазирнув у таксі. Потім не без зусиль витяг з нього жінку, що жалібно стогнала. То була бідолашна Амелі Таверньє. Вона спливала кров'ю, обличчя її було посічене скалками, пошматований одяг свідчив про страшну силу удару.

— Оце так! — бурчав добродій, якому ніхто не допомагав і який насилу тримав жінку, безвладно обвислу на руках. — Оце так! Невже тут усі без серця і ніхто мені не допоможе? — І роздратовано кинув натовпу: — Адже бачите, що пані непритомна, що її покалічило...

Поліцейський почав виглядати якогось автомобіля, щоб відвезти потерпілу.

— Мабуть, — мовив він, — її слід одвезти до аптеки.

На що чепурний добродій зауважив:

— Я і хочу зробити їй цю послугу, адже прибув на площу Трініте відразу по аварії, онде моя машина. — Він повів поглядом на розкішний лімузин, трохи віддалік біля тротуару.

Юрба кинулася йому допомагати. Потяглися десятки рук, і за хвилину нещасна була в розкішному авто; поліцейський ступав за його елегантним: власником.

— Скажіть, будь ласка, — занепокоївся він, — куди ви хочете одвезти цю пані?

Поліцейський намагався роздивитися номер машини, щоб знати, кому вона належить. Елегантний добродій зрозумів його намір.

— Моє ім'я — Міньяс, а ось моя адреса. — Він простягнув візитку поліцейському. А тоді відповів на сержантове запитання. — Бачу, цю даму тяжко покалічено і її слід хутчій доставить до лікарні. Раджу в клініку Поля Дропа, що на авеню Мадрид.

Сержант завагався, адже з ним був лише свисток, а ніхто з колег на підмогу не прийшов.

— Та я, — озвався він збентежено, — і не знаю, чи так годиться... Інструкція велить у таких випадках відвезти потерпілого до найближчої аптеки. А тоді в поліційну дільницю.

Елегантний добродій — Міньяс, бо це й справді був загадковий фінансист, роздратовано стенив плечима:

— Чав я на ту інструкцію. Я знаю тільки те, що обов'язок кожного порядного громадянина — спершу допомогти ближньому, а вже тоді зважати на інструкції. Адже бачите, що в пані тяжкі травми, вона спливає кров'ю й непритомна. Хірург напевне зарадить там, де простий аптекар опустить руки.

Приголомшений сержант дивився на нього, а Міньяс владно додав:

— Ви знаєте, хто я і де живу. Та й мене шанують на біржі, я вам не перший-ліпший. Гаразд, хлопче, беру на себе всю відповідальність.

Міньяс подав знак своєму водієві, що, мабуть, уже чекав на це, і вмотивувався біля нещасної жертви. Перехожі, прихилені рішучістю елегантного добродія, дивилися, як лімузин повільно рушив, а тоді, набираючи швидкості, зник на Лондонській вулиці.

Юрба схвальним гомоном проводжала машину.

— Який він добрий, — переказала схожа на перекупку стара жінка. — Не часто побачиш такого жалісливого багатія.

Сержант невдоволено докинув:

— Не слід було йому втручатися.

— Ти диви на нього! — обурився натовп. — Що ж це таке? Де таке видано!.. Ці нероби кинуть тебе здихати на вулиці, аби тільки дотриматися якоїсь інструкції. Іди ти зі своїми інструкціями... Той ошатний добродій вчинив порядно, що повіз потерпілу до лікарні для багатих.

Сержант відчув, що в душі його навіть тішить те схвалення, яким люди вітають власника лімузина. Тож не зовсім упевнено проказав:

— Треба нести службу як годиться, адже так? У мене є інструкції, і я мушу їх дотримуватись... Панове, якщо хтось не проти бути свідком, то я не матиму претензій до того добродія.

Сержантові простягнули кілька візиток, і він поклав їх до сумки. А вгадавши, що неподалік і досі валяються дві розбиті машини, вернувся до них скласти протокол. Там юрмилися люди, і сержант ледь пропхався досередини.

Вийшовши наперед, він грізно гукнув:

— Водії... Де водії обох автомобілів?

Сержант зачекав, але ніхто не озвався. Тоді він звернувся вдруге, ще суворіше:

— Ану-но, водії, дайте я на вас подивлюся!

Ніхто не озивався, а юрбою прокотився гомін.

— Як це їм пощастило втекти? — здивувався хтось.

— Певно, — підхопив інший, — вони з тією ж швидкістю понеслися далі, і досі обоє вже на протилежних кінцях Парижа.

Юрба зареготала, а сержант сердито насупився і голосно висловив те, що його непокоїло:

— Хоч би їх там на споді не було.

З юрби гаволовів виступив високий, худий та знекровлений чоловік і ввічливо торкнувся рукою капелюха:

— Перепрошую, пане сержант, але гадаю, ви даремно гукаєте тих хлопців. Я бачив цю аварію і мені здалося, що обидва водії чкурнули відразу...

Для сержанта те вже не важило: його більше обходило, щоб ніхто не звинуватив його самого. Та й що сержант міг удіяти? Не бігти ж йому за водіями, навіть якщо ті й утекли. Він повернувся до співрозмовника й запитав:

— Ви будете мені за свідка?

Проте бідолашному сержантові сьогодні не щастило. Чоловіка, що казав про втечу водіїв, вже не було. Він зник у густій юрбі, до якої з Шосе д'Антен та вулиці Кліші вже мчало з півдесятка поліцейських на велосипедах; ті якось дізналися про дорожню пригоду.

Поки на площі Трініте більшала юрба, вузькою і темною вулицею Сен-Лазар до церкви Богородиці Лоретської прямували кілька підозрілих голодранців. Серед них і високий худий чоловік, що підходив до сержанта, — не хто інший, як Газкран. Довгань реготав, звертаючися до Вічкуна: той, звісно, дріботів поруч.

— Розраховано точно! — не вгавав він. — Оце робота! Спрацювало, як годинник. Ніби для кіно знімали! Як же смачно Бедо, котячись у своїй колясі від майдану Пігаль, втелюючися в Качанову машину!

Аделя, що йшла з тими волоцюгами, докинула:

— А тій курці в Качановій бляшанці таки дісталось! — І відразу зацікавлено спитала: — А хто той ошатний пан, що нагодився?.. Певно, й він до цього причетний. Скільки то грошви треба мати, аби їздити в машині, де з кожного боку вікна, а зверху — справжнісінький дах! Ото вже багатій!

Газкран і Вічкун презирнулись і значуще похитали головами, нічого не відповівши Аделі. Певне, добре знали того чоловіка, якого молода потіпаха назвала ошатним паном. Але воліли не признаватись.

Наступного дня, коли блідавий день пробився крізь білі завіси вікна без віконниць, молода бліда жінка повільно розплющила повіки й насилу ворухнула губами:

— Що зі мною? Де я?

Вона спробувала ворухнутись, підвести голову, і з грудей вихопився болісний стогін. Знесилівши, впала назад, на підкладені подушки.

— Господи! — жалісно простогнала вона й заплющила очі.

Друга жінка, певно, медсестра, що сиділа в палаті й стежила за хворою, підійшла до ліжка й стиха мовила:

— Не ворухіться, пані, не ворухіться. Ви ще надто кволі, проте все обійдеться.

У недужої виднілися тільки очі і лоб; решту обличчя було перев'язано бинтами і обкладено тампонами вати. Груди, плечі і шию теж було перев'язано, на білому де-не-де проступали криваві плями. Певно, жінка була неабияк зранена, — і справді, на ліжку лежала Амелі Таверньє. Вчора ввечері завдяки турботі пана Мін'яса бідолашну, зомлілу, майже неживу жінку доставили в клініку професора Поля Дропа — її чоловіка.

Амелі нічого про те не знала; Мін'яс розбудив професора, і її, нерухому, непритомну, поклали в одну з палат, де й надали першу допомогу. Термінового хірургічного втручання вона не потребувала, потерпілій лише слід було відпочити. Та й Поль Дроп, аби погамувати свою тривогу, посадив біля дружини мадемуазель Даніель: саме їй довірив він у цілковитій самотині цілу ніч доглядати свою дружину.

Невдовзі після цієї пригоди Мін'яс і Дроп зустрілися переговорити.

Сидячи віч-на-віч, вони придивлялись один до одного. Поль Дроп немов рентгеном намагався висвітити душу таємничого власника своєї клініки, а Мін'яс лиш ущипливо всміхався.

— Зрештою, — затинаючись, почав хірург, — чи не поясните ви мені, що сталося, що призвело до такого нещастя?

Мін'яс захихотів.

— Випадковість, любий друже, але вкрай доречно... Що сталося? Та найпростіше: ваша дружина їхала в таксі через площу Трініте, таксі зіткнулося з іншим таксі. Вашу дружину покалічило, вона в непритомному стані. Я саме проїздив мимо, узяв її і привіз сюди — що може бути простішого!

Та професора долали сумніви.

— Міньясе, — скрикнув він, — я вимагаю сказати правду! Що сталося? Що ви накоїли?

Перемінивши тон і поведінку, Міньяс владно й жорстоко втупився в Поля Дропа:

— Смерть вашої дружини тільки на користь. Вона потрібна для здійснення наших планів, для наших інтересів. Треба, щоб Амелі померла і щоб смерть її ні в кого не викликала підозри. Ніби ви чи я не причетні до неї... Аварія, жертвою якою стала Амелі, всім здається цілком випадковою. Інакше думати немає жодних підстав. Водіїв розбитих таксі не знайдуть, я маю причини бути щодо цього певним. Тож якщо Амелі не загинула в аварії, її слід звідси викрасти і прикінчити. Слухайте мене уважно, Полю. Я здійснив першу частину задуму, я з місця аварії привіз сюди Амелі. Тепер вона у ваших руках. Я почав, а ви завершіть...

Міньяс вийшов, а Поль Дроп безсило обм'як у фотелі, обхопивши голову руками. Він був приголомшений, розчавлений, розбитий цинізмом свого співрозмовника. Що за диявол опосів того Міньяса? Він ні перед чим не зупиняється і, схоже, без найменших докорів сумління іде на найзухваліші злочини, на найжорстокіші вбивства? У мозку професора Дропа наче важко гукали останні Міньясові слова: «Слід її прикінчити». Хірургова душа протестувала проти цього наказу, проти таких нищих порад. Поль Дроп стиснув кулаки і закусив губу, так йому хотілося кинутись і власноруч задушити фінансиста.

«МИ В ЛІСОЧОК НЕ ПІДЕМО...»

Вийшовши з невеличкої клінічної вітальні, Поль Дроп неквапом підійшов до дверей палати, де під наглядом мадемуазель Даніель лежала покалічена дружина; повагався хвилину і вирішив не заходити. Подався прямо додому, в гарненький будинок поряд із клінікою. Проте замість податися до кабінету, що прилягав до спальні, рушив довгим коридором, який вів до таємничих покоїв. Туди, хоч як вона хотіла, він не дозволяв заходити Амелі, коли ще вона, жила зі своїм чоловіком. Професор, і досі сполотнілий, відчув, як у нього пащить обличчя, як обм'якає тіло. Невеличким ключем відімкнув непомітні на тлі дерев'яних панелей потаємні двері, прочинив їх і ступив на гвинтові сходи, що вели на горішній поверх.

У квартирі стояла тиша, а все ж, щойно відчинилися ті таємничі двері, почулося немов радісне жибоніння, що долиняло до самого низу. Тонкий, чистий, ясний дитячий голосок співав популярну пісеньку, колискову, якою няні присипляють малих дітей. На ту пісеньку доктор прояснів, очі його зблиснули, а долоні склалася до купи, мовби для врочистої благальної молитви. Професор Поль Дроп, завжди ніби холодний, суворий і неприступний, раптом перемінився. На обличчі відбилася зворушлива ніжність і супокійна лагідність. На очах виступили сльози, а губи мимоволі забурали:

— Я люблю її, люблю, моє творіння... Все своє життя...

І вмовк, зненацька пригадавши слова, якими Міньяс кілька хвилин тому завершив розмову. «Її слід прикінчити», — казав той незбагнений чоловік, Тоді Поль Дроп обурився, але зараз, коли чув жибоніння ангельського голосочка, Міньясова порада не видавалася йому ні ницою, ні жорстокою: адже то була тільки порада, до якої годилося прислухатись.

Професор причинив за собою потаємні двері і обережно, стишуючи кроки, став підніматися сходами. Атож, попри всю свою радість, Поль Дроп був стривожений, збентежений і пригнічений. Інакше помітив би, що цього тихого сумного вечора за ним стежать, що за ним іще хтось зайшов до його усамітненого помешкання. І, заховавшись за порт'єрами в передпокої, бачив, як Поль Дроп відімкнув потайні, непомітні на тлі дерев'яних панелей двері.

Амелі прокинулася, коли вже добре розвиднілось. Страшні різані рани на обличчі і грудях нестерпно боліли, проте більше за біль її обходило одне, що їй кортіло дізнатися і чим дедалі дужче переймалася. З невимовним жахом вона побачила біля себе ревну Даніель. І, не витримавши, Амелі відчайдушно закричала:

— Я не хочу вас бачити... Дайте мені піти, я не хочу зоставатися в клініці Поля Дропа! Я забороняю йому торкатися мене! Випустіть мене! Краще здохнути на вулиці, ніж зоставатися тут!

Амелі так розхвилювалася, що вражена мадемуазель Даніель подумала: нещасна почала марити і їй треба дати снодійного. Після ліків Амелі заспокоїлась, тіло її обважніло. Вона спробувала сісти, але тільки знесилена впала на подушки і, майже непритомніючи, пробелькотіла:

— Я не хочу... Не хочу... тут зоставатися...

Що ж до Поля Дропа, то ці події, мабуть, неабияк на нього вплинули або, ж відвідини потайного покою цієї ночі перемінили його, бо хірург о сьомій ранку не став обходити хворих як то звик, а тільки переказав Даніель, що вкрай стомлений і побуде вдома.

Професор і справді, навіть не роздягаючись, приліг у м'якому фотелі, сподіваючись трохи відпочити. Але той намір перебив служник.

— Чого ще треба? — роздратовано кинув Поль Дроп. — Я ж казав не турбувати мене.

— Пане, — винувато мовив служник, — перепрошую. Але прийшов суддя і хоче вас бачити.

Сполотнівши, Поль Дроп підхопився. Його затрусило, мов у лихоманці.

— Чого він хоче? — запитав невпевнено.

Слуга тільки стенив плечима.

— Гарзд, нехай заходить.

За хвилину перед хірургом стояв Себастьян Перрон.

— Моє прізвище вам нічого не промовляє? — сухо й погрозово спитав судовик.

І тоді Поль Дроп упізнав суддю, що хотів замирити його з дружиною — то був перший необхідний крок, коли Амелі подала до суду на розлучення.

— Авжеж, добродію, добре пам'ятаю, що бачив...

Себастьян Перрон урвав його:

— Добродію, з вами зараз розмовляє не суддя, а просто людина, Себастьян Перрон... Ви знаєте, хто я?

Себастьян Перрон гостро й пильно глянув на професора, і той відчув, що полотніє.

— Я вас не розумію, — насилу спромігся він.

Проте Себастьян Перрон, враз захвилювавшись, питав уже про інше:

— Я знаю, що у вашій клініці опікуються Амелі Таверньє, знаю, що її покалічено. Тож скажіть мені, як вона почувається. Мені доконче треба її бачити.

Професор Поль Дроп дивувався дедалі дужче.

— Добродію, я нічого не розумію. Скажіть...

— Яке це має значення? Мені треба бачити Амелі.

— Отакої! — не втримався професор. — Що мають значити ці слова про мою дружину? І яким правом, добродію, ви питаєте про неї?

Себастьян Перрон уже грізно вигукував:

— Добродію, моє право найсвятіше у світі! Це право батька, який хоче бачити матір своєї дитини. Я коханець вашої дружини, Амелі Таверньє була моєю коханкою, перш ніж...

Себастьян Перрон не докінчив: піднісши кулаки, нетямлячися од люті, до нього метнувся Поль Дроп.

— Паскуда! — загорлав він.

Перрон сподівався такого, тому й собі кинувся до професора. Обое чоловіків зі стиснутими кулаками, палаючи люттю, ладні були розтерзати один одного. Але враз зупинилися.

Бо прочинилися двері, і коли Себастьян Перрон та Поль Дроп обернулися, то в обох вихопився зойк:

— Ви?!

Прибулець зі спокійною іронічною усмішкою вклонився.

— Атож, добродію, це таки я.

Тим прибульцем був Жюв. Інспектор удав, ніби не помітив, що чоловіки ладні кинутися один на одного. І спершу звернувся до професора.

— Добродію, — мовив Жюв, — якщо я дозволив собі зайти до вас, хоч ви й звеліли нікого не пускати, маючи законні і цілком зрозумілі підстави відпочити, то лише тому, що я повернувся з клініки. Ваша старша медсестра просила передати, що вам негайно слід бути біля хворої. Стан пані Дроп у край тяжкий, потрібна ваша консультація: зараз ви не її чоловік, а тільки лікар.

Професор вагався, тож Жюв поклав тому ваганню край:

— Крім того, мені треба поговорити з цим добродієм віч-на-віч.

І кивнув на Себастьяна Перрона. Проте той, трохи оговтавшись, не на жарт роздратувався.

— Пане Жюв, — обурився судовик, — при добродієві Полю Дропі, якому я прийшов заявити, що був коханцем його дружини, я хочу вам заявити, що звинувачую Поля Дропа в тому, що він негідник. Я звинувачую його, що він намагався безсоромно шантажувати мене, звинувачуючи у викраденні дитини моєї та Амелі Таверньє. Він вимагав від мене грошей, мовляв, тоді поверне мені сина... Я звинувачую...

— Добродію, — урвав його Жюв, — я раджу вам помовчати.

Мовилося це з таким притиском, що судовик справді вмовк. А Поль Дроп одразу, мов сновида,

вийшов з кімнати, проминув коридор і опинився надворі, збираючись іти до клініки. З учорашнього вечора на нього обрушився шквал нещастя, він уже не знав, на якому світі; часом йому здавалося, що всі ті жахіття сняться. Жюв і судовик zostалися самі.

— То що? — почав Себастьян Перрон.

Жюв заспокоїв його.

— Гаразд, добродію, — мовив він. — Гадаю, що я вийшов на слід, і невдовзі, схоже, зможу вас потішити... Стан пані Амелі не такий тяжкий, як я сказав професору... З іншого боку, знайти вашого сина не так і важко, як гадалося. Послухайте моєї ради: йдіть додому й чекайте. Гадаю, що години за дві я принесу вам гарну новину.

Себастьян Перрон стулив долоні й розчулено проказав:

— Ех, Жюве, Жюве... Якби ж ваші слова були правдою... Два почуття крають мені душу — кохання до Амелі й любов до нашого сина. З'єднайте їх у моєму серці, що сходить болем, і я довіку дякуватиму...

Суддя аж захлинався словами. Порухом руки Жюв зупинив його, тоді і підвів до дверей і легенько штовхнув у плечі: іди, мовляв.

Сходами, що вели на горішній поверх, скрадався чоловік. Зо чверть години в нього пішло на те, щоб відкрити потайні двері, — чоловіком тим, звісно, був Жюв. Цієї ночі саме він стежив за професором Полем Дропом, проник за ним у квартиру і бачив, як хірург піднімався на загадковий поверх, з якого іноді долинали промовисті звуки й радісний дитячий сміх.

Жюв нечутно ступав східцями, вкритими м'яким килимком, а серце мало не вискакувало з грудей. Вночі він добре чув дитячий голосок, а тепер, прочинивши двері, знову почув його; голосок той співав колисанку, і в Жювових вухах бриніли ясні й чисті слова та рядки:

Ми в лісочок не підемо. Всі кленочки вже посохли.

Жюв вибрався на самий верх і опинився ніби в передпокоїку, у який виходило чимало дверей. Інспектор зупинився, щоб, перш ніж рушити далі, роздивитися, як слід. Серце його калатало, душу повнила радість. І він мало не промовив уголос: «Атож, це воно, я цілковито певен. Тепер я маю докази, що Поль Дроп — негідник. Себастьян Перрон слушно звинувачував його в шантажі. То хірург викрав малого Убера з ферми дядька Клемана і потай ув'язнив».

Тицьнувши пальцем на двері перед собою, Жюв розчулено додав:

— Він за цими дверима... Хлопець тут, я чую його спів.

Ми в лісочок не підемо...

Інспектор нечутно підкрався до самих дверей, бо ж тих, хто стеріг дитину, треба заскочити зненацька, не дати їм оговтатись. Узявшись за ручку, Жюв прислухався. Обстеживши замкову шпарину, він упевнився, що двері не замкнені. Досить повернути ручку, і він побачить дитину, а, може, й того, хто спробує не віддати її. Але раптом Жюв спохмурнів. Звісно, він позбувся страшного тягаря, бо таємницю розгадано. Проте такої розв'язки він не сподівався. Досі він вірив у безневинність і чесність професора Поля Дропа, кілька тижнів спостерігав, як він працює, і впевнився в його високому фахові, коли той опікувався Елен. А тепер виходить, що цей визначний, майже геніальний учений, світило науки — жалюгідний чоловік, здатний викрасти дитину і вимагати за неї гроші. «Ехе-хе! — сумно зітхнув Жюв. — І звідки такі виродки беруться?»

Інспектор розчахнув двері і вскочив до кімнати. В ній одна навпроти одної сиділи дві жінки. Побачивши його, обидві вражено зойкнули. Інспектор мовчки їх роздивлявся. Старшу він одразу впізнав: то була Фелісіте, найстарша віком медсестра з клініки Поля Дропа. Кілька днів тому вона раптово зникла, і Жюв здогадувався, чому: Поль Дроп, звісно, звелів їй стерігти дитину. А навпроти, розчісуючись перед дзеркалом, сиділа молода смаглява жінка з ангельським личком і мрійливою посмішкою. Якщо Фелісіте нібито приголомшив несподіваний візит інспектора, то молода жінка не звернула на те ніякої уваги; нітрохи не бентежачись, вона розчісувала волосся, втішено роздивлялася себе в дзеркалі.

Жюв став зазирати під меблі, потім схопив Фелісіте за плече.

— Дитина? Де дитина? — різко спитав він.

Фелісіте розгубилася.

— Яка дитина?

— Годі, годі! — гримнув на неї Жюв. — Не ламай комедію, я знаю, що вона тут. Що ви з нею зробили?

Не отримавши відповіді, Жюв відступив на два кроки і раптом на його обличчі застиг подив. Бо молода жінка, що досі мовчки розчісувалась, ніжним і чистим, як срібний дзвіночок, голосом заспівала:

Ми в лісочок не підемо,Всі кленочки вже посохли.

Цей дивовижний голос Жюв упізнав одразу. А дивовижним він був тому, що належав не дитині. З жіночих грудей линув дитячий голос! Не було найменшого сумніву, що то співала ця жінка. Отже, Жюв помилявся, гадаючи, що пісню, яку не раз чув, співав маленький Убер. А співала насправді оця молода жінка перед ним.

— Даруйте, пані, — мовив інспектор тій дещо дивній жінці.

Проте Фелісіте підвелася й зашепотіла йому на вухо:

— Добродію, не зважайте на неї — Дельфіна божевільна.

Але й це не пригасило подиву Жюва. Він і досі не міг отямитись. Поки він був у кімнаті, в голові помалу проясніло. Інспектор, придивляючися до ніжного, вродливого личка жінки, яка співала дитячим голосом, впевнювався, що риси її йому знайомі. Де він міг бачити жінку? Але Фелісіте все йому прояснила. Дельфіна! Хто така Дельфіна? Ага!.. Жюв уже пригадав. Напруживши пам'ять, він раптом згукнув:

— Дельфіна Фаржо!..

Щойно він вимовив ці слова, як молода жінка, вражена тим ім'ям, обернулася до нього. Невпевнено всміхнувшись, вона заплескала в долоні й весело, мов дитина, заспівала:

Ми в лісочок не підемо,Всі кленочки вже посохли.

ХТО Ж ВИКРАВ ДИТИНУ?

Бідолашна божевільна й далі відчужено співала колискову, лагідними, затуманеними очима роздивляючись Жюва перед собою.

Інспектор, коли минуло перше сторопіння, не зважаючи на те, яке враження справляє на доглядачку недужої стару Фелісіте, став повторювати:

— Дельфіна Фаржо!

О, тепер він уже пригадав цю жінку й трагічні події, учасницею і жертвою яких стала Дельфіна Фаржо! Це ім'я і ця жінка нагадали Жювові страшне й криваве минуле, вбивства і розбої, скоєні невловимим Генієм злочину, жахітним Фантомасом!.. Жюв перенісся подумки на кілька років назад, коли, розшукуючи загадково зниклого Фандора, він познайомився з Дельфіною Фаржо, провінційною міщанкою, що закохалася в іспанського інфанта і задля нього кинула чоловіка. Проте втеча не вдалася, Дельфіна Фаржо стала свідком, як один за одним під безжалісними ударами Фантомаса загинули її брат і чоловік; потім бідолашна, зневірена жінка прибилася до Парижа. Жила досить дивно, мала непевні, підозрілі знайомства, а на прожиток заробляла в поховальній конторі, опоряджаючи домовини. Раз уникнувши Фантомасових рук, Дельфіна Фаржо знов опинилась у зловісних тенетах страховиська, що не зупинявся ні перед яким злочином; одного дня Фантомас викрав її, бо вона заважала йому і він хотів її позбутися. Фантомас, помщаючись молодій жінці, вирішив живцем поховати її на Монмартрському цвинтарі. Геній злочину майже здійснив цей страхітливий задум, але завдяки Жюву Дельфіна все ж уникла смерті. Проте ставши полонянкою Фантомаса і довідавшись про жахливу смерть, на яку той засудив її, бідолаха зомліла на дні могили, а опритомніла божевільною. Тіло її врятували, але розум вона втратила назавжди; вирвавши в смерті Дельфіну Фаржо, Жюв повернув до життя лише божевільну.

Отакі трагічні події пережила Дельфіна Фаржо. І зараз вони, немов кадри кінострічки, пробігли в інспекторській пам'яті. Коли Дельфіну Фаржо врятували від смерті, її, оскільки не мала ніяких статків, віддали до притулку. Що з нею було відтоді? Як вона опинилась у приватних покоях професора Поля Дропа і чому він потай ходив до неї? То була загадка, яку Жювові годі було розв'язати.

Поки Жюв міркував, Дельфіна Фаржо, вже не звертаючи на нього уваги, знову вместилася перед дзеркалом і, сама собі всміхаючись, заходилася розчісуватись. Жюв дивився на неї з жалісливою цікавістю, не можучи не відзначити, яка вона гарна, зграбна й свіжа. Здавалося, ніби з нею відбулася чарівна переміна: ця жінка, яку Жюв пам'ятав просто гарненькою, тепер квітла вродою, променилася здоров'ям.

Давши раду зачісці, Дельфіна поволі підвелася з фотеля, в якому сиділа, і підійшла до канапи в кутку кімнати. Інспектор стежив за нею поглядом, а вона знову наспівувала ті рядки:

Ми в лісочок не підемо, Всі кленочки вже посохли.

Урвавши спів, жінка схопила щось на канапі і притисла до себе з невимовною ніжністю. Жюв помітив, що то лялька, розкішна, розмальована лялька. Дельфіна колисала її, не зводячи з неї розчуленого погляду. І раптом підійшла до Жюва, всміхнено подивилася на нього і забелькотіла, мов мала дитина:

— Скажіть, добродію, а правда в мене гарна лялька? Зараз вона в блакитній сукні, та коли визирне сонечко і ми підемо гуляти, я їй одягну рожеву. — Вона повернула голову до наглядачки: — Фелісіте, адже візьемо на прогулянку й мою донечку? — І знову з тихою радістю задивилася на ляльку. — Яка ж вона гарна!

Попри звичну стриманість, Жюв розхвилювався. Він звик до людських нещасть, але побачене було, певно, найстрашнішим з усіх нещасть. Яка ж ти слабка, людино! Досить удару долі, фізичного чи душевного потрясіння — і нема вже ні пам'яті, ні розуму, людина відразу стає нікчемною істотою, химерним, жалюгідним створінням. Жвава, розумна жінка обернулася на бідолашну двадцяти восьми- чи тридцятирічну істоту, яка зійшла на дитячий розум і яка зараз переймається лише тим, у яку сукню вбрати ляльку.

Сумовитим поглядом ще раз глянувши на божевільну, Жюв підійшов до Фелісіте. Та зрозуміла німе запитання інспектора.

— Вона зовсім не зла, бідолашна, навіть добра, лагідна. А от розуму геть не має.

— Професор Поль Дроп, мабуть, неабияк опікується нею? — спитав Жюв.

На обличчі Фелісіте відбилосся збентеження.

— Пане, не варто про це говорити. — І злякано додала, ніби оце щойно спало на думку: — Але скажіть, як ви тут опинилися? Професор вимагає, щоб Дельфіна нікого не бачила, ні з ким не розмовляла. Так, мабуть, потрібно для лікування. Я не повинна була впускати вас.

— Саме професор, — збрехав Жюв, — і послав мене сюди. Вивів на потаємні сходи, що сполучають приміщення з його квартирою. Невже ви гадаєте, що я втрапив би сюди, якби мені не показали дорогу?

— Певно, що так, — погодилася стара медсестра. — Пан Поль Дроп таки справді пильнував, аби ніхто не дізнався про цей хід. Гадаю, цього не знала навіть його дружина. — Фелісіте пригадала перші слова Жюва, коли той щойно ввійшов у квартиру. — Тепер я розумію, чому ви запитували, де дитина... Адже ви мали на увазі цю бідолашку... І пан професор так її часто називає... І завжди наказує їй: «Дельфіно, дитинко моя, будь розумною, роби все, що тобі казатимуть». Бо, хоч вона й доросла жінка, з нею треба розмовляти як з дитиною.

Жюв уже відверто розпитував.

— Отже, професор дуже переймається нею?

— Надзвичайно.

— І сподівається їївилікувати?

— Певно, на щось сподівається. Та й, може, це якась його родичка, хтось із близьких. Коли я почала працювати в цій клініці, Дельфіна була вже тут. Побачивши, що я жінка серйозна й неговірка, професор доручив мені нагляд за нею, — якщо не постійно, то принаймні якомога частіше. Зізнаюся, вже краще сидіти тут, аніж доглядати прооперованих. Це часом така морока...

Жюв нарешті спитав про те, що давно йому муляло:

— А чому професор Дроп опікується нею з такими засторogaми?

Та відповіді інспектор не дочекався, бо Дельфіна Фаржо, що досі міняла сукню ляльці, раптом упустила її, і голова порцелянної іграшки, вдарившись об край меблів, розбилася на друзки. Дельфіну охопив невимовний розпач. Здрігаючись усім тілом, вона жалібно заскімлила:

— Ляля... моя ляля... Бідолашна ляля...

Фелісіте, забувши про Жюва, підбігла до Дельфіни й почала втішати, намагаючись хоч якось відволікти її від ляльки.

— Заспокойся, заспокойся Дельфіно, — казала вона. — Ми зараз підемо й купимо другу, ось побачиш, ще кращу. Купимо таку, яка лягає, заплющує очі й каже: «Тато, мама».

Дельфіна втішено стрепенулась:

— Справді? Вона справді каже: «Тато, мама»?

— Атож, — палко запевнила доглядачка. — Ти тільки не плач.

Дельфіна витерла сльози, а тоді, заплескавши в долоні, знову заспівала срібним голосочком, який увів Жюва в оману:

Ми в лісочок не підемо, Всі кленочки вже посохли.

Жюв раптом здригнувся, бо чиясь рука лягла на його плече. Він рвучко обернувся і побачив перед собою Поля Дропа. Той нечутно ввійшов до кімнати і був блідий як смерть.

— Добродію, — глухо звернувся він до Жюва, — що це все означає?

Інспектор не барився з відповіддю.

— Пане професор, я готовий пояснити вам усе. Та все ж гадаю, що нам слід поговорити наодинці.

Дроп мовчки показав рукою на двері й рушив попереду. Обоє ввійшли до сусідньої кімнати, схожої на невеличкий салон. Стіни було оббито тканиною, скрізь висіли важкі портъери й килими. Професор, важко опустившись на фотель, одразу заговорив:

— Добродію, ви поводитеся непорядної нечемно. Ви силоміць проникли в мої таємниці, в те, що обходить тільки мене. Ви вдерлися в мою домівку й розкрили таємницю, яку я оберігав від цілого світу... Скажіть, навіщо ви робите таке?

Докори були справедливі Але Жювові найбільше дошкуляло те, що він не хотів і не міг звірити хірургу причини, які в ході розслідування привели його до цієї таємниці. Бо якщо Жюв і справді стежив за професором Полем Дропом, то лише тому, що не раз чув дитяче белькотіння тієї, яку він тепер знав як Дельфіну Фаржо; адже раніше він гадав, що то голос зниклого хлопчика, малого Убера, якого міг викрасти професор. А тепер інспектор бачив цілковиту безневинність Поля Дропа. Хірург вільний від будь-яких звинувачень, стався прикрий збіг, досадна промашка. Поза сумнівом, Поль Дроп не викрадав сина своєї дружини і дитячий голос, чутий інспектором, належав тільки Дельфіні Фаржо!

Жюв не став нічого пояснювати професору, а навпаки, сам почав його розпитувати.

— Перепрошую, пане Дроп, — сказав він, — за мою нескромність, вона, на жаль, майже професійна. Я колись знав Дельфіну Фаржо і мене неабияк цікавила її доля. Ви, мабуть, чули про ті нещастя, які вона пережила?

— Надто мало, — кинув професор.

Жюва це здивувало.

— А як ви познайомилися з нею?

Поль Дроп підхопився.

— Хай це вас не обходить! — обурився він, але одразу знічено додав: — Пане Жюв, я вам таки вірю, тож, мабуть, краще розповісти правду.

Дві години без передиху Поль Дроп розповідав Жювові про свої незвичайні взаємини з Дельфіною Фаржо. Познайомився він із нею чотири роки тому в Сальпетрієрі, де бідолашну жінку лікували чи, радше, доглядали, бо вважали її невиліковною. Поля Дропа вразила пишна краса Дельфіни; прихилившись до неї, він вивчав її з куди більшим зацікавленням і співчуттям, ніж будь-кого із своїх пацієнтів. Він розпитав, чому її помістили в клініку, і на превелику втіху дізнався, що до божевілля спричинився сильний емоційний струс; отже, була надія на одужання. «Божевілля, спричинене душевним переживанням, — казав він, — лікувати можна. Потрібні чуйність, турбота, особливі процедури — і можливе одужання». Хірург удався до наукових тлумачень, виклав Жюву цілу програму — настільки незвичну, що інспектор аж злякався: чи професор, бува, сам не зсунувся з глузду. Поль Дроп аж розпалився.

— Зрозумійте, — переконував він, — що я захоплений нею, що я щиро люблю її, що я плекаю її образ і не уявляю без неї щастя. Окрім Дельфіни, я нікого в світі й не любив. А тепер уявіть мої муки, коли я бачу, що в цій, невимовно вродливій жінці, до якої я прагну всім серцем, дитячий розум! Чому воно так? Довго і безуспішно я намагався пояснити недугу Дельфіни Фаржо з суто наукового, медичного погляду. І дійшов висновку, що в її жилах тече нечиста, погана кров, зіпсута душевним збуренням, що від тієї крові мозок атрофувався. Якби замінити її кров, оновити елементи кровообігу, очистити судини від отруйних часток, то вона знову стала б колишньою — розумною, чуйною і душевною жінкою, яка зрозуміє, що я кохаю її. І сама мене покохає... Знаєте, пане Жюв, Дельфіна в моєму житті — все.

Щойно випадає вільна часина, а ви знаєте, як я тяжко працюю, я приходжу до Дельфіни. Вночі піднімаюся до неї і, поки вона невинно спить, милуюся нею, мовчки молюся на неї. Отак жити поруч із нею, як я, без надії, віри й певності, що колись порятую її, найстрашніша мука.

Жюв навіть перейнявся співчуттям до хірурга.

— Смію сказати, добродію, — мовив він, — що щиро зичу вам успіху! — І, повагавшись хвилину, додав: — Тепер я розумію, як мало вас обходили вагання пані Дроп щодо розлучення.

Інспектор сказав це, але відразу й пошкодував. Бо професор Дроп здригнувся, обличчя йому перекивилось, а руки дрібно затремтіли.

— Амелі, — бурмотів він, — Амелі... Не згадуйте мені за цю жінку... Вона для мене ніщо; я не хочу й чути про неї, не хочу, щоб знову поставала в пам'яті. Всьому вже кінець. Господи, які жахливі видива! Добродію, мовчіть! Мовчіть!

Професор вибіг з кімнати, бо за стіною раптом почувся срібний голосок Дельфіни Фаржо.

— Іди сюди, друже мій, — казала вона. — Я йду гуляти з моєю лялькою й хочу, щоб і ти був з нами.

Поль Дроп, зрозумівши, що кличуть його, відразу побіг до неї.

Через годину, покинувши таємничі покої, де професор Поль Дроп тримав Дельфіну Фаржо, Жюв спускався бульваром Майо до міської брами. Інспектор замислився, чоло насупилось, обличчя спохмурніло. «Он він який, — міркував він, — той грандіозний задум, над яким працював Поль Дроп. Отакої! Та Дельфіна геть затуманила йому голову. Зрештою, воно й не дивно, бо жінка таки вродлива... Тепер зрозуміло все, що сталося... Поль Дроп забрав Дельфіну з притулку, привіз до себе, поселив поряд з дружиною, а та, бачачи, що іноді він ходить з чарівною жінкою, гадала, що то його коханка, як же інакше! Отже, Поль Дроп не винен, дитини він не викрадав. Хто ж тоді заховав малого Убера?»

Якийсь час Жюв ішов, не думаючи ні про що. Раптом обличчя його проясніло, і він, як завжди в складних випадках, пробурчав сам собі:

— Оскільки Поль Дроп дитини не викрадав, то злодій і тюремник дитини не хто інший, як рідний батько. Тобто суддя Себастьян Перрон!

ФАТАЛЬНА ВТЕЧА

Минув мирний супокійний день. Ніхто в клініці й не здогадувався про незвичайну зустріч, що відбулася в покоях професора Поля Дропа.

Западав вечір, густішали сутінки, в клініці панувала тиша. Повечерявши, хворі гасили світло, й палати одна по одній мовби тонули в темряві. Медсестри ладналися хто додому на спочинок, а хто чергувати біля хворих довгу безсонну ніч.

Біля паркової брами, що виходила на глухий завулок навпроти авеню Мадрид, радилися двоє чоловіків. Вони пильнувалися, щоб їх не помітили, й перемовлялися пошепки.

— За півгодини, — казав один, — можна ввійти в будинок і побачити її.

— Мені мало побачити, — відповів другий. — Я хочу її забрати, вивезти звідси. А я боюсь, мені лячно, її чоловік — справжнє страховисько, у його руках нелюдська сила. Хто вмирає на операційному столі, вважається, вмирає своєю смертю. Він це знає і здатний на все... Не промине нагоди вбити її. Мене не одурять тією аварією, мовляв, її привезли сюди випадково. Я вирву її звідси будь-що, а коли вона буде в безпеці, тоді розберемося.

Чоловік, що так палко промовляв це, був Себастьян Перрон, голова цивільного трибуналу, коханець Амелі й батько малого Убера! Співбесідником судді був Маріус, на нього він покладався як на себе.

Звісно, якби судовик здогадувався, що санітар Клод і його так званий товариш дитинства — одна й та сама особа, він би захвилювався, занепокоївся, став би не таким довірливим. Але в нього й гадки не було про таке.

Пополудні до Перрона в Палац правосуддя прийшов санітар Клод, ніби за дорученням Амелі. Вона, мовляв, прагне вирватися з чоловікової клініки, бо боїться гніву Поля Дропа, який уже знає, що Себастьян Перрон був її коханцем. Амелі благала будь-що забрати її і запевняла, що їй краще й що зможе перенести дорогу.

Себастьян Перрона здивувала розповідь санітара Клода, тож, не знаючи, що сказати, призначив зустріч через дві години. Тим часом Клод з'явився знову, та суддя не впізнав його, бо Клод, добре затримувавшись, постав перед ним як Маріус, приятель дитячих літ, і, отже, був утаємничений у його приватне життя. Себастьян Перрон неабияк зрадив цій зустрічі.

— Сам Господь послав тебе до мене! — згукнув він.

І розповів Маріусу про прохання, з яким через Клода звернулася до нього Амелі Таверньє.

— Друже, як забрати кохану з того закладу? Як уберегти від небезпеки, що чигає на неї?

Маріус усміхнувся.

— Коли має прийти Клод? — діловито спитав він, хоча знав про те краще, ніж будь-хто.

— Через дві години, — відповів суддя.

— Він не прийде, бо й навіщо! — заявив Маріус. — Я ніби знаю цього Клода, колись робив йому невеличкі послуги. А з вашої розповіді бачу, що він людина щира й хоче допомогти. Про решту я подбаю сам.

Надвечір Себастьян Перрон, якого кілька годин били дрижаки страху, отримав записку: «О дев'ятій вечора за клінікою».

Судовик прийшов вчасно і зустрів там Маріуса; цей так званий друг дитинства мовив йому:

— Все гаразд, рушай за мною. Через десять хвилин Амелі буде з нами..

— З нами!.. Врятуємо! — вигукнув суддя.

Маріус не відповів, тільки похмуро зиркнув на Себастьяна Перрона. А той не міг заспокоїтись, він хотів знати, що треба робити.

— А нас часом не заскочать? Може, там хтось вартує? — нетерпляче запитував він.

А той, ведучи спільника алеями парку, що розкинувся довкола клініки, загадково всміхався.

— Окрім санітара Клода, нас ніхто не заскочить, — заспокоював його Маріус і додав: — А вже він, присягаюсь, не викаже нас.

— Дай-но Господи! — мовив суддя.

Маріус, усміхаючись, мовчки йшов далі.

Амелі Таверньє лежала в корпусі Б, в кінці коридора на першому поверсі; вікна виходили в сад. Розміщення палати сприяло намірові судді викрасти бідолашну, покалічену жінку. А здійснити його допомагали, здавалося, віддані спільники — Маріус і санітар Клод. Звісно, якби Себастьян Перрон знав, що чоловік, якого він вважає Маріусом, — не друг його дитинства, а санітар Клод, певність його пригасла б.

— Тихше, — звелів невдовзі лже-Маріус. Узнявши суддю за руки, він повів його потемки по траві, щоб не рипіла жорства під ногами, якою було послано доріжки.

У палаті, де лежала Амелі Таверньє, стояли тиша й сутінки. Чи то жінка, чи просто людська подоба лежала на білих простирадлах? Ліжко з мідними бильцями стало для бідолашної, відколи вона опинилась в клініці свого чоловіка, ложем страждань і тортур. Після нещасливого випадку, коли її витягли з понівеченого таксі, Амелі все стогнала й хрипіла. З її вуст злітала нескінченна жалісна й моторозна скарга, сумна й монотонна. Кілька разів, присилуваний становищем, до неї заглядав Поль Дроп. І тоді Амелі уривала скарги, щоб кинути йому в обличчя свою ненависть, лють і зневагу.

— Паскуда! — тамуючи стогони, кричала бідолашна жінка. — Ти викрав дитину! Я тебе ненавиджу! Ненавиджу! — І зневажливо додавала: — Придурок! Я ніколи тебе не любила... Мій коханець — Себастьян Перрон, моя дитина від нього. І, мовби набравшись нової люті, скрикувала: — Паскуда! Боягуз!.. Негідник, який одружився зі мною через багатство!.. Ти не матимеш жодного су, моє золото в безпеці... Ти не станеш спадкоємцем, у мене є син, а його ти не посмієш торкнутись, інакше тобі смерть! — Амелі знову почала стогнати.

— Та замовкни! — роздратовано озивався професор, полотніючи від образи.

Та Амелі не слухала його, навпаки, ще дужче напускалася на чоловіка.

А потім сталося щось жахливе. Опівдні в палату знову навідався професор. Він щойно був на прогулянці з Дельфіною Фаржо, і його серце повнилося тим погідним щастям, яке завжди відчував поруч із коханкою. А тепер стояв перед сварливою жінкою, що ображала і ганьбила його. До неї немов повернулися сили, вона скрикувала дедалі дужче й несамовитіше:

— Я тебе зневажаю, ти, паскудо... Бандюго... Злодію... Ти вкрав дитину...

Полеві Дропу немов показали червоне: він кинувся на дружину й мало не задушив її. Прагнучи, щоб вона вмовкла, щоб заткнути їй рота, не можучи стерпіти образ, він, втративши самовладання, вколов Амелі наркотик. І вона одразу заснула.

А що ж далі? Навіщо Поль Дроп похапцем дістав із кишені свою хірургічну скриньку? Навіщо взяв на заціпку палатні двері й, розтуливши рота заснулій дружині, встромив у горло один із хірургічних інструментів?

Порснула кров, Поль Дроп швидко затамував її.

— Тепер я вже не чутиму прокльонів, — бурмотів він. — Тепер ти вже нічого не скажеш.

Поль Дроп зважився на жахливе: він перетяв голосові зв'язки в горлі дружини. Амелі Таверньє стала німою.

— Не шарудіть, — застеріг лже-Маріус Себастьяна Перрона.

Обидва зайшли до палати Амелі. Ввімкнули кишеньковий ліхтарик, і недужа, бо дія наркотику минула, побачивши їх, підвелася. Вираз її обличчя вжахнув чоловіків. Блідіша за полотно, Амелі дивилася на них нестямними очима. Її уста щось вимовляли, але з горла не чулося жодного звуку; здавалося, докладаючи нелюдських зусиль, хоче щось сказати і не може.

Себастьян Перрон і гадки не мав про жахливе каліцтво, заподіяне Амелі ї нелюдом-чоловіком. Він подумав, що то від кволості; він кинувся до Амелі й схопив її в обійми. Тим часом Маріус силкувався загорнути її в простирадла.

— Покваптеся! — поквапив він Себастьяна Перрона. — А то ще нагодиться хтось.

Суддя збагнув, що й справді треба швидше діяти. Йому кортіло розпитати кохану, принаймні пояснити, що її перевезуть у безпечне місце. Та Маріус дав зрозуміти, що зараз не час для пояснень.

— Покваптеся! Покваптеся! — підганяв Маріус, що вже загорнув Амелі в ковдри.

Молода жінка з жахом дивилася на чоловіків. Спершу вона пручалася, не розуміючи, що з нею хочуть робити. А тоді знесиліла і вже не опиралася. Себастьян Перрон шепнув Амелі на вухо:

— До мене приходив санітар Клод з твоїм проханням. Я боявся, що твій чоловік заподіє тобі лихе, тому й викрадаю тебе... Тепер ти врятована!

Амелі Таверньє ніяк не могла второпати, до чого тут санітар Клод. Але те її вже мало обходило: адже поряд із нею Себастьян Перрон, він рятує її. Щастя Амелі було б повним, якби не жахливі й незбагненні тілесні муки: бідолашна не могла вимовити бодай слова, бодай найтихіший звук. Що з нею?

Через п'ять хвилин Себастьян Перрон і Маріус з Амелією на руках проминули невеличку браму, яка сполучала парк клініки з глухим завулком, що виходив на вулицю Ферм. Там уже чекав закритий автомобіль; на сидінні, до самих очей піднявши високий комір плаща, сидів шофер, обличчя його ховалося в мороці. Суддя і його товариш посадили Амелі в кабінку, посідали самі, й машина одразу рушила. Через якусь хвилину суддя озвався до Маріуса:

— Урятована! — І зітхнув вдоволено. — За такої швидкості ми через десять хвилин будемо в мене вдома. — Перрон глянув за шибку, де пробігали вулиці, дерева й будинки. І раптом вражено зойкнув:

— Таж він не знає дороги... Водій помилився... Нам треба до Булонського лісу, а ми мчимо на Лоншан, у зовсім протилежний бік. — Суддя опустив шибку і вистромив голову, щоб дати вказівки водієві. Але зненацька відчув, як за комір його тягнуть назад.

— Маріусе, пустіть мене, — попрохав суддя.

Але той, ніби підкинутий пружиною, підхопився і, презирливо дивлячись на Себастьяна Перрона, погрозливо заговорив:

— Маріус! Ні, пане суддя, ви дуже помиляєтесь... Ви гадали, що я Маріус!.. Таки мало у вас спостережливості, що, ніколи мене не бачивши, сплутали мене з другом дитинства. Перед вами не друг, а ворог, не спільник, а суперник. Звісно, я зробив вам послугу, вирвав Амелі Таверньє з цієї клініки. Але треба, щоб і ви стали, як вона, тобто зацікавлені: ви надто багато знаєте і надто впливовий суддя, отож залишати вас живим нерозважливо.

Приголомшений цими зізнаннями, Себастьян Перрон застиг у кабінці, навпроти свого співрозмовника. І боявся ворухнутися, бо так званий Маріус наставив на нього револьвер, поклавши палець на спусковий гачок. Себастьяну Перрону здавалося: варто йому ворухнутись — і він упаде як підкошений.

— Це неможливо, — пробелькотів він. — Ви брешете!

— Я ніколи не брешу, — прорік лже-Маріус. — І коли звільняюся від людей, які заважають мені, то спершу чесно кажу їм, за віщо засуджую їх до смерті. Тож набирайтеся духу, на мені лежить тяжкий обов'язок урвати ваше життя, хоч і не маю особливих підстав ненавидіти вас; ви просто зайві, — ви і ваша коханка Амелі Таверньє.

Його коханка! Невже катуватимуть і цю бідолашну жінку, напівзомлілу, налякану і зрозпачену? Вона все те чула й не могла сказати бодай слова. А неблаганний злочинець провадив далі:

— Вона також, Себастьяне. Спершу вона... А потім ви.

А наступної миті Себастьян Перрон побачив жахливе видовище. Його оглушив постріл, він побачив, як із цівки револьвера вилетіло полум'я. Йому здалося, ніби щось страшне і безжальне внизлося в голову Амелі, з якої бризнула густа кров. Бідолашна жінка вмерла одразу, і вбивцею стала страшна людина, яку Себастьян Перрон вважав Маріусом, другом дитинства. Та суддя не спромігся ні на зойк, ні на порух, бо настала його черга. Гримнув ще один постріл, і суддя осів, спливаючи кров'ю, в кутку машини, навпроти жінки, яку щиро кохав.

Автомобіль зупинився, і вбивця спокійно вийшов. Вибрався з кабінки й водій.

— Ну? — запитав водій.

— А тепер, Бедо, — відповів загадковий убивця, — нам лишається тільки вкласти револьвер у руку судді. Нехай думають, що обоє коханців наклали на себе руки.

Отже, водієм був Бедо! Той самий лихий заброда, Фантомасів поплічник, ватажок банди з бульвару Шапель і Менільмонтана! Але хто ж його спільник, отой лже-Маріус, що ховався під личиною

санітара Клода?

XXIII

ОБВИНУВАЧЕНИЙ

Наступного дня після цих трагічних подій, — щоправда, про них не скоро почують, — Жером Фандор, вдягнувши чорний костюм, нервово посмикуючи руками, з рішучим виглядом прийшов до свого приятеля Жюва. З поведінки Фандора, що перестрибував через кілька сходинок, кваплячися до помешкання Жюва на вулиці Тардьє, можна було здогадатися, що сталися якісь важливі події і журналіст на порозі сенсації. Фандор нетерпляче сіпнув дзвоника біля Жювових дверей, а заходячи, штовхнув старого інспектора. Той не здивувався такій покvapності, бо знав рвйну Фандорову вдачу. Журналіст добіг аж до великої кімнати, яку Жюв, полюбляючи зручності, перетворив на ванну.

— Ви вже встали? — спитав Фандор.

— А нехай тобі! — лайнувся Жюв.

— Ви готові? — знову кинув Жером, сідаючи у фотель. — Мерщій збирайтеся, в мене там шашіль за дверима.

Жюв добре знав, що означають ці слова. Він давно розумів вигадливу Фандорову мову і, почувши про шашіль за дверима, відразу здогадався, що Фандора чекає на вулиці таксі. Проте Фандор ніколи не був заможним, отже, не мав звички гасати в таксі своїм коштом; їздив тільки в робочий час, коли всі видатки міг віднести на рахунок газети, в якій працював.

— Хай йому грець! — озвався Жюв, зав'язуючи краватку й затягуючи шнуровання жилета. — У тебе шашіль? Бачу, Фандоре, тобі непогано ведеться. Звідкіля така розкіш?

— Жюве, це не розкіш, а завбачливість, — сумирно відповів журналіст.

— Хіба ми спізнюємось?

Жером Фандор заперечливо хитнув головою:

— Не спізнюємось, але на нас чигає небезпека.

— Яка небезпека?

— Смертельна!

А що Жюв вражено дивився на нього, то Фандор, справді сміливий, і тому ніколи не корчив із себе сміливця й не боявся признатися, що йому страшно, одразу все розповів.

— Любий Жюве, вчора ввечері я довго міркував про те, що ви колись розповіли мені. На початку тижня я був затявся, та ви переконали мене. Зараз у мене напад песимізму, і цього ранку я чекаю всього.

— Всього? — спитав Жюв. — Ти перебільшуєш.

Фандор похитав головою:

— Хотілося б, Жюве, але щось не віриться.

— Чого це?

— Любий Жюве, я маю на гріш розуму й на півшеляга тверезого глузду. Тож вони переконують мене, що ви маєте рацію. Але на нас, коли робитимемо те, що маємо, чигає небезпека... Хай йому біс! Та чи знаєте ви, що ми — двоє важливих свідків обвинувачення. Отже, декому не тільки вигідна наша смерть, а є всі підстави помститися.

Фандор говорив уже неквапом, мовби зважуючи кожне слово. Жюв мовчки вдягався, а Фандор переконував його:

— Ще про одне подумайте, Жюве. Якщо в нашому житті є трагічна мить, і то, гадаю, оце вона й настала. Ви хоч замислювалися над тим, у якому стані зараз Фантомас? Який страх опосів його сьогодні вранці? Яка лють його повнить? — Дивлячись на Жюва, Фандор перепитав: — Ні, ви над цим замислювались?

Жюв лише всміхнувся.

— Ти ще питаєш. Ось поглянь. — Інспектор дістав із кишені два браунінги. — Невже гадаєш, що і я

не вжив застережних заходів? — Жюв споважнів, і, застібаючи пальто, додав: — Зрештою, Фандоре, сьогодні вранці відбудеться битва. Ми вирушаємо на бій із самим Фантомасом... З двох одне: ми або переможемо, або програємо. Якщо програємо, то ймовірно, або принаймні можливо, що обідати ми вже не будемо. А якщо переможемо, то ця сумна подія станеться аж завтра чи післязавтра. — Жюв усміхнувся і повів далі: — Адже, зрештою, Фантомас не порішив нас досі тільки тому, що боявся обтяжити долю свого сина. А тепер увесь його інтерес — знищити нас. Чи то перед тим як ми дамо свідчення і щоб налякати суддю, чи то після вироку, щоб помститися нам.

Жюв рушив зі своєї новітньої ванни, за ним Фандор. Тепер уже інспектор підганяв журналіста:

— Поквапся, ти забув про свій шашіль.

— Не забув, — заперечив Фандор. — Навпаки, гадаю, що за нього годилося б платити вам... Зрештою, неістотно.

Фандор неквапно спускався сходами, а в вестибюлі мовив:

— Отже, любий Жюве, ми з вами згодні, що сьогодні, поки їхатимемо в цій таратайці від вас до Палацу правосуддя, нам слід сподіватися замаху або якоїсь іншої пригоди. Якщо дістанемося до суду без приключки, то слід пильнуватися на самому засіданні... А якщо нічого не станеться до вироку, то, значить, усе відбудеться потім.

Жюв здвигнув плечима.

— Мене лякає, що ти сьогодні такий веселий. Але я не маю ніякого бажання вмирати.

— А я тим паче, — кинув Фандор.

— Я ще хочу погуляти на твоєму весіллі.

— Любий Жюве, моє весілля, — невесело всміхнувся Фандор, — видається мені зараз таким далеким і таким нереальним... Як було б добре! Але це щастя видається мені недосяжним. — Фандор повернувся до інспектора: — Жюве, хочу вам дещо звірити. Вчора Елен просила мене не дуже звинувачувати Владіміра. І я вирішив тільки відповідати на запитання голови суду, адже це мій обов'язок. Але не більше. Ви мене прощаєте?

Жюв поглянув на товариша з лагідною усмішкою.

— Так, я прощаю тебе, — відказав він. — Я розумію, твоя наречена не: хоче, аби ти відверто втручався в ці справи. У тебе дуже лоскотливе становище... Ось чому я залишаю тобі картбланш. Зате мені нема чого виявляти таку стриманість. Я ні перед ким не зобов'язаний і можу давати які завгодно свідчення; отже, я говоритиму більше, ніж ти, і скажу те, про що ти змовчиш.

Друзі підійшли до таксі. Посідавши, Жюв і Фандор змовкли, поклавши руки на револьвери, насторожені й пильні, очікуючи кожної миті якоїсь несподіванки.

Куди ж зібралися Жюв і Фандор? Інспектор і журналіст їхали на засідання суду, який мав розглядати справу князя Владіміра, Фантомасового сина, що був заарештований під прізвищем Брідж. Жюв і Фандор виступали на процесі як свідки. Здебільшого саме вони наставляли поліційні тенета, в які так по-дурному втрапив син Генія злочину. Саме через це вони їхали до Палацу правосуддя. Хоч їх і проймав страх, обоє тішилися думкою, що знову з відкритим забралом змагатимуться зі своїм смертельним ворогом.

Та якщо суд і справді мав засудити чи виправдати Владіміра, то Жюв і Фандор переймалися зовсім не ним. Владімір, зрештою, був лише нецікавим статистом, за ним стояв Фантомас, справжнє страховисько, і саме його вони побоювались. Адже справді: навряд чи Фантомас віддасть свого сина Сенському трибуналові, дозволить винести йому, очевидно, смертний вирок, не спробує врятувати його від гільйотини. Жюв і Фандор у цьому не сумнівалися. Приятелі, що під час трагічної справи жокея в масці заарештували князя Владіміра, тепер тривожилися, гадаючи, що той арешт спричиниться до нових драм; саме сьогодні Владімір сяде на лаву підсудних, щоб відповісти за скоєні злочини.

Попри неспокій, Жюв і Фандор були щасливі, що дочекалися довгожданого дня. Схопити Владіміра означає перемогти Фантомаса! Завдати йому страшного удару, особливо дошкульного зараз, бо ж батьківські почуття — єдине, що, можливо, ще збереглися в того страховиська. Жюв і Фандор чекали всього, боячись Фантомасової помсти. Сторожко позирали на знайомі паризькі вулиці крізь брудні автомобільні шибки.

— Стережися! — своїм звичаєм весело гукнув Жером Фандор. — Фантомас уже близько.

— Стережися, Фандоре, — поважно повторив Жюв, — нині не до жартів. Владімір може втратити

голову, а ми — позбутися життя.

Цього ж дня князь Владімір, якого потай тримали у в'язниці Санте і який, | відколи його ув'язнили, розмовляв лише із слідчим, побачив, як о шостій ранку в його камеру ввійшли двоє знайомих охоронців.

— Що там іще? — запитав він.

Один з охоронців пояснив:

— Ти диви на нього. Не знає, що сьогодні його судитимуть!

— Сьогодні? — перепитав Владімір. Ця новина вразила й приголомшила його. У в'язниці Фантомасів син помітно змінився. Він належав до непосидючих, шалених, свавільних і ласих до втіх натур, яким важко звикнути до похмурого в'язничного життя. Перебування в Санте страшенно гнітило його. Часом йому дошкуляло безсоння, а часом, коли вдавалося заснути на твердому і в'язничному ліжку, він прокидався серед ночі від жахітливих видив, насилу переводячи дух, сходячи потом, мало не віддаючи Богу душу. Щоправда, попервах князь Владімір не дуже переживав за свою долю, вважаючи, як і всі, ніби Фантомас усемогутній. Знаючи про нахваляння батька, який називав себе володарем усього і всіх, Владімір вірити не хотів, що він — у руках правосуддя і ніхто за нього не вступиться... «Фантомас урятує мене, — думав Владімір, — вирве мене з в'язниці». Але минали дні, тижні, а його розпачливе становище не мінялося. На Владімірі, як, зрештою, на всіх в'язнях за таких умов, тяжко відбилосся одиночне ув'язнення. Він втратив лік дням, а іноді просто знетямлювався. Не знаючи, що діється в світі, не маючи звісток від Фантомаса, князь Владімір дійшов висновку, що батько забув про нього. Отже, на жаль, не мине тяжкої долі, буде засуджений на смерть, а тоді — і страчений!

Слідчий, що вів його справу, був чоловік послідовний, точний і відважний. Він запекло змагався з Владіміром за кожне слово. Князь уперто замовчував свої злочини, деякі пояснював, виправдовував. Це вкрай виснажило його. Пам'ятаючи батькові поради, Владімір рішуче відмовився від адвоката. Та все ж йому призначили молодого стажера, з добропорядної родини, що хизувався власною особою і куцими бакенбардами. Він недбало походжав кабінетом, нітрохи не переймаючись захистом свого страшного клієнта, якого теж боявся. Отож князь Владімір не мав від свого захисника ніякої підтримки.

У такій ситуації Фантомасів син, жертва глибокої неврастенії, вважав себе пропавшим і приреченим; він забув про свій суд, а тут охоронець заявив:

— Сьогодні вам іти на суд.

Князь здригнувся, вражений, ніби й не здогадувався про трагічний день, що мав піднести йому або життя — якщо виправдають, або смерть — якщо буде смертний вирок. Проте князь Владімір нічого не сказав: він давно вже не опирався, корився наказам, терпів наругу, байдужий до всього. На лаві мав опинитися покірний, безвладний підсудний.

Не помітивши нічого підозрілого, тож не маючи причин непокоїтись, Жюв і Фандор прибули до Палацу правосуддя якраз тоді, коли дзиг'арі на фасаді ближче до рогу бульвару пробили десяту.

— Дісталися вчасно, — відзначив Жюв.

— Тим краще, — додав Фандор, — не треба буде чекати.

Вони зайшли в Палац правосуддя, пройшли в крило, відведене для суду присяжних. Служник, глянувши на їхні повістки, провів їх до невеличкого, так званого залу для свідків, де вони мали чекати, поки їх покличуть давати свідчення. Жюв і Фандор привіталися з кількома свідками, що вже сиділи в залі, — майже всіх вони знали. Сюди прийшли ті, хто заправляв світом іподромів, хлопці, що працювали разом із Фандором під орудою Бріджа. Сиділо кілька мешканців Шевреза, котрі того незвичайного дня стали свідками кривавого дощу, що випав у цьому невеличкому селі за кілька хвилин до того, як у замковій парку знайшли тіло дядечка Фабра. Але привітавшись, Жюв і Фандор несамохіть сіли осторонь від решти свідків. Обоє почували себе моторошно.

— Досі ніби нічого, — проказав Жюв.

— Справді нічого, — потвердив Фандор і ще дужче стиснув у кишені руків'я браунінга.

— Жюве, я певен, що Фантомас десь близько. Але Жюв не чув: він міркував.

— А знаєш, про що я думаю? — спитав він. — Про те, як проходить зараз судове засідання. Я уявляю, що на лавах чорно від люду, зала повнісінька, попереду збилися стажери, прагнучи бачити,

як судитимуть Фантомасового сина! Хай йому біс, стільки люду не часто збирається.

Фандор здивувався:

— Може, воно й так, — погодився він, — але яке це має значення для вас... Тобто для нас.

Тепер уже здивувався Жюв:

— І ти ще питаєш про це?

— Авжеж, питаю.

— Від цього мені стає лячно. Якщо Фантомас і справді зважиться на зухвалий учинок, то краще, щоб у залі були тільки ми: навіщо наражати на небезпеку безневинних людей? Навіщо жадати смерті цікавим, що стануть жертвами трагедії, головні герої якої — ми?

Отак розмовляючи, приятелі раптом умовкли: ввійшов служник і вигукнув:

— Інспектор Жюв і свідок Жером Фандор, журналіст. Ідіть за мною, панове, суд хоче вислухати ваші свідчення одночасно.

Жюв і Фандор у супроводі служника рушили вузькими коридорами суду і присяжних.

У Консьєржері Фантомасів син Владімір, пригнічений поїздкою в тюремній кареті, все неспокійніший, втрапив до шести республіканських гвардійців. Ті, якомога пильнуючи, провели його до суду присяжних. Перед Владіміром відчинилися вузькі чорні двері.

— Зайдіть, — звелів охоронець.

Фантомасів син зігнувся й ступив у пройму. За хвилину він сидітиме на лаві підсудних, і присутні схвальним гомоном зустрінуть його появу. Охорона довела Владіміра до самої лави й звеліла сісти. Він почав роззиратися. Оглянув чималеньку залу, в якій вирішуватиметься його доля. Перед собою побачив суддівську трибуну; вона здалася йому надто великою, просто величезною.

Князеві спало на думку, що безглуздо отак сидіти якраз навпроти тих, хто має визначати його провину. Та хіба ж приховаєш щось, захистишся, вдасися до хитрощів, коли тебе садовлять біля суддів, а ті бачать кожен порух на твоєму обличчі? Зневірений, князь Владімір відвернувся. Праворуч від суддівської трибуни височіла своєрідна кафедра, за якою вже сидів суддя в червоній мантиї. То був не хто інший, як прокурор республіки.

«Це він виголошуватиме обвинувачувальний висновок, це він вимагатиме моєї голови, — подумав князь. Обличчя служника закону було холодне й неприступне, і Владімір спохмурнів: — Я пропав». І тут з'ясувалося, що князь не сприймає трагічної розв'язки драми, в якій був головним виконавцем. Очі йому немов заслало туманом. Він насилу добачив велику круглу шафу, заставлену кодексами, за якою трохи оддалік розсідалися радники й присяжні, що згодом мали виносити вирок. Перед затуманеним зором невиразно постали стіл секретаря й місця для преси, де рисувальники ілюстрованих журналів уже робили перші ескізи; це неабияк збентежило його. І нарешті просто перед носом на трохі нижчій лаві Фантомасів син помітив молодого стажера, що мав захищати його. І чи не вперше глянув на нього з повагою, самим поглядом благаючи про поміч. Чи знайде потрібні жалісливі слова цей самозакоханий страхопуд, якого насамперед обходить те, як прозвучить його промова?

Князь Владімір не слухав напучень молодого адвоката, не чув, що йому радилось. Відвернувшись від суддів, він роздивлявся публіку. І був приголомшений. Князь вважав, що на суді буде повно люду. Як усі злочинці, він гадав, що йому пощастить розчулити публіку, сподобатися їй і зажити користь для себе. Проте князь Владімір вражено постеріг, що публіки не було чи: майже не було. За бар'єром сиділо лише кілька чоловік. На лаві, призначеній для адвокатів, кілька чоловік, не зважаючи на підсудного, статечно розмовляли між собою.

— Чому так мало людей? — нахилився до свого адвоката Фантомасів син.

Стажер підвів голову.

— А тому, — мовив він, — що пронеслася чутка, ніби ваш батько, Фантомас, спробує вас урятувати. Тож усі полякалися, кожен боїться... Тому й не прийшли. — А за мить докинув: — Втім, для вас це навіть добре. Бо страх перед Фантомасом принаймні заткне рота свідкам...

Владімір уже не слухав його. Він збагнув одне: всі бояться його батька. Мабуть, і справді Фантомас спробує врятувати сина. Геній злочину прославився такою відчайдушною сміливістю, його криваве ім'я наганяло такого страху, що навіть ті, хто мав судити Владіміра, трусилися перед його батьком.

Князь Владімір, досі ледь живий від страху й непевності, раптом опанував себе. Він випростався,

його бліде обличчя розпашіло. «Батько врятує мене», — подумав він. І якщо досі йому здавалося, що боронитися неможливо, то тепер вирішив битися до останку, будь-що довести свою невинність. Проте на роздуми майже не лишилося часу.

— Тихо! — зненацька гукнув секретар. І додав: — Суд! — А далі виголосив традиційну формулу: — Панове, прошу встати, суд іде!

За присяжними, що вийшли з кімнати нарад, з'явилися судді в червоних мантиях і радники суду. Князь Владімір за знаком охоронця підвівся. І одразу сів. Наче в тумані йому чулося: «Обвинувачений, підведіться». Потім долинуло якесь бурмотіння, і Владімір збагнув, що читають обвинувальний висновок. Проте не слухав. Він напівобернувся, шукаючи поглядом не суддів, не помічників прокурора, який час від часу кидав на нього лютий погляд, не присяжних, — ні, не його суддів. Князь Владімір шукав іншого, того, хто мав сидіти в найдальшому кутку залу, хто напевне тут і порятує його, — в цьому він навіть не сумнівався. Він шукав свого батька, шукав Фантомаса!.. Та ба! Князь Владімір не знаходив його.

Коли Жюв й Фандор постали перед суддями й давали моторошні свідчення, минуло досить багато часу. Після зачитання обвинувального висновку почався допит обвинуваченого. Запитував старий суддя, голова суду присяжних. Він прагнув, щоб підсудний в усьому зізнався. Ці намагання виявилися марними, Владімір боронився відчайдушно. Він заперечив, що Фантомас — його батько. Доводив, що саме він — справді Брідж, тренер Брідж і не більш. Владімір пішов навіть далі. Попри очевидне, всупереч будь-якій логіці він нахабно заперечував причетність до численних злочинів, які йому представили. «Я цього не робив», — заявляв він. Коли ж докази заганяли його в глухий кут, коли прокурор безжально констатував скоєння злочину, князь Владімір розпачливо вибачався: «Може, це я і скоїв, але я під захистом закону». За таких обставин допит, звісно, довго тривати не міг. Голова присяжних, наслуховавшись жалюгідних виправдань обвинуваченого, що геть усе заперечував і знаходив лише сміхотворні виправдання, закінчив допит такими словами:

— Гаразд Панове судді, увага! Послухаймо тепер свідків.

Ціла череда свідків не внесла, власне, нічого нового. Більшість із них нічого не знала. Чимало свідків, піддавшись страху, просто боялися говорити. Ще б трохи — і Владімірові прислужилися непереконаливі й плутані свідчення. Та голова присяжних звелів викликати Жюва й Фандора. Все одразу змінилося. Обвинувачення стали чіткі і недвозначні. Жюв говорив першим. У його словах відчувалася цілковита переконаність, він висловлювався чітко й свої слова підтверджував неспростовними доказами. Інспектор давав свідчення безстрашно, анітрохи не вагаючись. Мова Жюва була така зрозуміла, рішуча й точна, а твердження видавалися такими незаперечними, що голова присяжних жодного разу не урвав його.

— Вельмишановні присяжні складуть свою думку, — сказав він просто, коли Жюв скінчив говорити. — Але я тішуся хоча б тим, що можу подякувати вам за ці докладні і вагомні свідчення. Засвідчую судові ту виняткову ревність, яку ви виявили при затриманні обвинуваченого.

На цю похвалу Жюв вклонився, трохи навіть збентежений. А голова повернувся до Жерома Фандора.

— Добродію, чи не хочете й ви сповістити нам, що знаєте про факти, які ми сьогодні з'ясовуємо?

Жером Фандор здригнувся, бо згадав, що напередодні Елен благала його не свідчити проти Владіміра. «Змилуйтеся, — просила дівчина, — згляньтеся. Подумайте про те, що Фантомас жорстоко помститься. А якщо він уб'є вас, мені не жити». Тож і не дивно, що на згадку про це Фандор стривожився. Князь Владімір — негідник, щоправда, менш небезпечний, ніж Фантомас. Проте теж страшний. Один із тих нелюдів, яких, вважав він, треба ізолювати від суспільства, щоб вони не коїли ніякого лиха. Суспільство має право на кару, чесні люди просто зобов'язані утверджувати справедливість. Фандор заплющив очі. «Того, що я знаю, — думав він, — досить, аби Владіміра засудили до страти. Якщо я мовчатиму, якщо пом'якшу Жювові свідчення, то не тільки збрешу, а й виявлю злочинну слабкодухість. Слід казати лише правду, прикрашати нічого не можна». І твердим, впевненим, як у Жюва, голосом почав давати свідчення, лаконічні, стислі. Жодне його слово не було розраховане на емоції, Фандор утримувався від будь-яких оцінок, уникав аргументів, що могли розбурхати уяву. Просто й благородно, бо ж це його обов'язок, він розповів, що знав. Та навіть тоді слухати його було страшно.

Свідчення Жюва й Фандора, надзвичайної ваги, відчутно схилили в певний бік терези правосуддя.

— Пане прокурор республіки, — звернувся голова присяжних, — є потреба слухати решту свідків?

— Досить і цих, — відповів той.

— Адвокату потрібні для захисту виступи інших свідків? — знову спитав голова присяжних.

Молодий стажер щось буркнув; хоч ніхто не розібрав його слів, було зрозуміло, що він дає заперечну відповідь.

Голова присяжних порадився зі своїми помічниками.

— Тоді, панове, припиняємо слухання справи. Повернемось до неї за кілька хвилин.

Жюв і Фандор сіли поряд у залі.

— Як ти гадаєш, — спитав Жюв, — Фантомас не наважиться прийти?

Жюв запитував це, а його поведінка потверджувала якраз протилежне.

Він нишпорив очима по залу, придивлявся до кожного незнайомого обличчя. Жюв не вірив, що Фантомас не спробує допомогти синові, і гостріше, ніж будь-коли, відчував, що готовий до всього. Щоправда, і Жером Фандор не мав ніякої і певності. Він не приховував свого неспокою.

— Жюве, — спитав він, — ви роздивилися присяжних?

— Так, бодай воно сказиться.

— Ви завважили, що головує фінансист Мін'яс?

І Жюв кивнув головою.

— Атож, завважив.

— Це мені не до вподоби, — виснував Фандор.

Жюв порухом руки звелів приятелю мовчати.

— Замокни. Зараз повернеться суд і розгляд поновиться. — Інспектор витяг годинника й нервово додав: — Ще одну годину нам труситися. Хай йому біс, цілу годину! Та якщо Фантомас не з'явиться, присягаю, що...

Жюв умовк, і Фандор запитав його:

— В чому ви присягаєтесь?

Проте Жюв не відповів. Він покусував губи, погляд його посуворішав, і Фандор подумав: «Жюв щось затіває. Він щось знає, але не хоче мені казати».

ГОЛОВА СУДУ ПРИСЯЖНИХ

Жюв не помилився. Нарада тривала недовго, і присяжні знову розсідалися на лавах з непроникними обличчями. Вони немов ще більше споважніли, ладні й далі слухати свідчення, приглядатися до останніх атак обвинувачення і останніх млявих зусиль оборони. Проте друга половина засідання скінчилася несподівано швидко.

Здавалося, справа вже цілком ясна, щодо вироку майже не виникало сумнівів. Владіміра вже вважали засудженим, отож помічник прокурора не вбачав потреби читати довгу обвинувачувальну промову. А молодий стажер і собі, зрозпачений вироком, який, він не сумнівався, буде смертним, вирішив навіть не діставати полум'яної захисної промови; її, до речі, він склав при запомозі вправнішого адвоката, батькового приятеля.

Генеральний прокурор виступав хвилин десять, спершу коротко згадавши злочини, приписувані Фантомасовому синові, докладніше зупинився на тих, які напевне скоїв він. Після цього маститому правникові лишилося зовсім мало.

Кількома сміливими фразами нагадав суддям про їхній обов'язок, тобто бути суворими, але справедливими, не знати ні жалю, ні милосердя до затятих злочинців.

— Фантомасові, — виголошував він, — цьому страшному злочинцеві, що тероризує суспільство, досі вдавалося уникати вищої кари. Але ви вразите його, засудивши сина. Це найперша причина, чому ви повинні виявити безжальність. Крім того, панове, нагадую вам, що попри пом'якшувальні обставини в деяких злочинах, самі ті злочини годі виправдати. Адже вони засвідчують таку нищість, що, як не подивись, не применшують їхньої огидності й мерзенності. Гадаю, ваш суд, панове, буде суворим, але справедливим, якщо ви оголосите смертний вирок. За такі злочини суспільство може карати тільки смертю. Суспільство мусить покарати Фантомасового сина так само рішуче, як покарало б свого найлютішого ворога — самого Фантомаса!

Завдання стажера, що мав якось реагувати на цю промову, було вкрай важким. І молодий адвокат виступив не менш лаконічно, ніж генеральний прокурор. Що він, зрештою, міг сказати? Яке співчуття міг пробудити в присяжних, які, попри свою непроникність, усім виглядом показували, що не знатимуть жалю?

Спритний адвокат, звиклий до суду присяжних, певно, ризикнув би і, не торкаючись суті справи, спробував би залякати присяжних, розводячись про Фантомаса, доводячи їм, що таким вироком ті наражають себе на помсту. Страху б вистачило, аби виправдати злочини. І, мабуть, годилося б апелювати саме до страху. Проте молодий адвокат не наважився на це. Лише в кількох словах намагався ствердити, що князь Владімір — жертва страшної спадковості.

— Це Фантомасів син, — заявив він, — і якщо ви вважаєте його винним, то усвідомте, чи мала дитина такого батька якийсь вибір? Чи мала належне виховання? На злочинний шлях його вивів рідний батько!

Молодик говорив іще кілька хвилин і завершив промову розрахованою на ефект фразою, яка, щоправда, пролунала в залі досить лиховісно.

Обвинувачення не полишало жодних сумнівів щодо того, який буде вирок. І коли присяжні пішли до кімнати нарад, Жюв упевнено шепнув Фандору:

— Ну, чекати вже недовго. Думка присяжних ясна. Ладен забожитися, що через десять хвилин ми почуємо вирок.

Жюв потроху заспокоювався. Хід засідання не уривала ніяка несподіванка, нічого підозрілого він не помітив, хоч як придивлявся, ніщо не привертало його уваги.

Фандор, дивуючись його спокою, подумав: «Мабуть, він щось намислив... У нього з'явився якийсь задум, і він не хоче мені сказати». Фандор уже хотів запитати, та Жюв сам нахилився до нього.

— Послухай, Фандоре, — поцікавився він. — Ти звів запобіжник у своєму браунінгу?

Тієї саме миті, коли Жюв звертався до Фандора з цим дивним запитанням, за кілька кроків від них відбувалася моторошна драма, в яку важко навіть повірити.

Якби ж то Жюв і Фандор були на нараді присяжних, якби чули, про що там говорилося, то вони б не почувалися так спокійно, не перемовлялися б про неістотне.

До кімнати нарад присяжні входили неквапно й статечно. Чесні, розважливі люди, як воно й повинно бути. Вони уважно стежили за дебатами, вражені жорстокістю злочинів, і кожен, зрештою, вже мав свій вирок, попри будь-які пом'якшувальні обставини. Та й Фантомасове ім'я, часто згадуване на судовому засіданні, переконало їх, що треба бути суворими. Присяжні, може, й побоювалися помсти десь у майбутньому, та зараз були настроєні рішуче сповнити свій обов'язок. А він — це вони добре відчували — полягав у тому, щоб не мати жалю!

Ввійшовши до кімнати, присяжні посідали довкруг великого столу під зеленим сукном. А їхній голова Мін'яс — Жюв і Фандор мали слухність — стояв, збираючися виголосити промову. Та його випередив один із присяжних, чесний мосяжник з апоплексичним обличчям. У нестримному пориві він заявив:

— Ми ж тут усі однієї думки, еге ж? Чоловік, якого ми судимо, — таки Фантомасів син і заслугоує не однієї, а цілої сотні смертей!

Присяжні схвально похилили голови. І тоді до них звернувся Мін'яс. Він, піднісши руку, закликав до тиші. Потім холодно й виважено заговорив:

— Панове, дозвольте вашому голові сказати кілька слів. Один із нас уже висловив свою думку, і мені жаль його... Серед присяжних не повинно бути ні прихильників гільйотини, ні прихильників злочинців. Ми повинні бути суддями, тільки суддями! Сподіваюся, слова нашого колеги не вплинули на вас, тож дозволю коротко підсумувати засідання, на якому були присутні. Панове! Незаперечним і доведеним фактом, я гадаю, є те, що обвинувачений, тренер Брідж, насправді Фантомасів син, князь Владімір! Панове, почуті свідчення неспростовно доводять, — сподіваюсь, ви звернули на це увагу, — що Фантомасів син справді скоїв ті злочини і шахрайства, які закидають йому. Панове, не викликають сумніву факти, що доводять причетність злочинця, якого ми судимо. Та якщо це не викликає заперечень, то існує і таке, що викликає тяжкі сумніви: яким повинен бути вирок? Панове, іменем закону й суспільства ви судите зараз Фантомасового сина! А Фантомас — Геній злочину, Володар усього й усіх, а надто й насамперед — людина, яку відтрутили від суспільства і яка нітрохи на нього не зважає, яка багато років тому оголосила йому війну і яка завжди виходила переможцем. Щоразу світ здавався на його ласку. — Голова суду говорив дедалі палкіше, голос його грубшав і хрипкішав. — Панове, ви судите сина саме тієї людини, сина генія, сина злочинця... Та нехай йому біс! Ото сміхота!.. Чи хтось із вас захоче міряться силою з Фантомасом, якщо він викличе на герць?.. Адже ні! Ну от! Проте ви, люди чесні, хочете оголосити Фантомасу війну, скаравши на горло його сина. Панове, адже у вас є дружини, діти, коханки, ви тяжко працюєте, певно, призбирали грошей. Всі ви недалеко розумом й прикипіли до земного. І раптом ви обертаєтесь на донкіхотів, — адже ваші прізвища значаться в списку присяжних. Ви почуваетесь героями, ладні на крайнощі — засудити людину на смерть. Тож, панове, добре поміркуйте, це вам радить ваш голова. Вам поставлено два запитання: перше, чи обвинувачений — син Фантомаса? І друге: якщо обвинувачений — син Фантомаса, то чи винен він? Панове, якщо ви ствердно відповісте на ці два запитання, суд незабаром засудить його на смерть. Тоді між вами і Фантомасом почнеться, — не казати страшна війна, — просто гра. Я певен, що Фантомас, а я надто добре знаю його, — тримаючи весь світ у своїх руках, вершачи вищий невідворотний суд, неабияк потішиться, коли каратиме вас за вашу пиху, нерозважливість і тупість. Що ж, панове, мій обов'язок — застерегти. Ви вже зважили? Винесете виправдальний вирок чи оголосите Фантомасу війну?

Слова його були більш ніж дивні. Голова присяжних почав із заяви, що ніхто з його колег не мусить бути захисником чи суддею того, долю якого вони мали вирішувати. Але після такої вимоги безсторонності той самий голова суду присяжних виголошує найбільш палку й несподівану промову. Немов визнав, що Брідж — таки князь Владімір, Фантомасів син, що він — мерзенний і злочинець, а потім зухвало порадив виправдати його, погрожуючи наляканим присяжним нечуваною Фантомасовою помстою.

Мін'яс умовк, у кімнаті не чулося навіть шереху. Приголомшені судді вражено перезирались. Що відповісти? Який виносити вирок? Відважний мосяжник, що вихопився зі своїм словом, набрався духу й заперечив Мін'ясові:

— Пане, їй-Богу, я вас не розумію — кажу про це цілком відверто; може, воно й небезпечно судити Фантомасового сина, але, зрештою, ми тут не для того, щоб дбати про власні інтереси. Якщо Фантомас помститься, тим гірше для нас. Ми люди порядні і повинні судити, керуючись нашою честю і совістю. Щодо мене, то з ваших розумувань я збагнув тільки одне: Фантомасів син — мерзотник, що заслугоує смерті. За ним плаче гільйотина. Там побачимо, я гадаю...

Та ніхто вже не дізнається, що мав на гадці той чесний суддя. Бо Мін'яс несподівано відступив назад, поки судді збентежено перезирались, він зібрався виголосити найдивнішу, найхімернішу й найстрахітливішу промову. Відступивши на три кроки назад і повернувшись обличчям до присутніх, Мін'яс, що був у чорному жилеті, раптом почав зривати з себе одяг. Зриваючи й кидаючи його на землю, він мовби виборсувався з непотрібного ганчір'я і невдовзі постав у чорному трико, яке щільно облягало його. Присяжні не могли навіть ворухнутися чи здобутися на слово. А Мін'яс тим часом натягнув на обличчя химерну чорну маску і заговорив до присутніх.

— То що! Ви й справді сподівалися спершу засудити, а потім узятися за Фантомаса! Хай йому грець. Ото комедія!.. Ви помилилися, друзі, — передусім Фантомас, а тоді все інше. — У Міньясовій руці зблиснув невеличкий пістолет. — То як, — запитав Міньяс, — тепер ви мене впізнали? Хочете й далі судити мого сина?

— Фантомас! — ужахнулися поблідлі присяжні.

Перед ними й справді стояв Фантомас. Це він, наставивши револьвер, погрожував їм; це він, Володар страху, жакликий кат, дивився на них і глузливо всміхався, нічим не зворушуючись, наперед певний, що здолає їхні вагання.

— Фантомас! — повторювали судді.

Бандит потвердив:

— Так, Фантомас! Ваш голова, панове, це я, Фантомас, адже вас треба вчити... А тепер вирішуйте, голосуйте... Слово бандита, а свого слова я дотримуюсь, що найсумлінніше сповню ваш присуд. Якщо вам кортить убити мого сина — судіть. Якщо ж хочете виправдати — виправдайте, в голосування я не втручатимусь. Але вам я його ніколи не забуду.

Слова «вам я його ніколи не забуду» Фантомас проказав із таким притиском, що присяжних сипнуло морозом по спині. Та чи можливе таке? Невже незвичайна судова справа мала скінчитися страхітливою трагедією? Як Фантомас дібрав способу стати головою суду, що вирішував долю його сина? Таки справді, Фантомас — володар уся і всіх! Він утручається, куди заманеться, і витіває, що хоче. Атож, слід було сподіватися, що він викине якогось коника, і вигадуватиме безконечні перестороги, щоб ніхто не вплинув на хід судового засідання. Можна було виставити тисячу агентів служби безпеки для охорони Палацу правосуддя, оточити його військами, посадити в залі засідань навіть Жюва й Фандора, — і все те не завадило б Фантомасові побувати на процесі свого сина — і то не звичайним гостем, цікавим до чужого життя, а як суддя, втілення вищого суду.

Тим часом Фантомас у зневажливому тоні знову заговорив тим пронизливим голосом, який проймав жахом:

— Що ж, панове, вирішуйте, готуйте свій вирок, а вже Фантомас цього не забуде.

Перед суддями лежали білі й чорні кульки зі слонової кістки. Білі означали виправдання, чорні — вирок і смерть.

— Голосуйте, панове, — повторив Фантомас, порухом припрошаючи суддів до урни.

Голосування відбулося на диво швидко. В поспіху, з яким присяжні кидали кульки в урну, немов прагнучи спекатися свого суддівського обов'язку, відчувалося щось моторошне й гарячкове. Зате Фантомас і не ворухнувся, чекаючи з непроникно-байдужим виглядом. Коли голосування скінчилося, він вибухнув реготом.

— Що ж, — проказав злочинець, — ви тямовитіші, ніж я сподівався. І вірно зрозуміли мене. Гарзд, дякую вам. — Зареготав ще голосніше й докинув: — Мало хто може пишатися тим, що йому подякував сам Фантомас.

В урні не було жодної чорної кульки!

— Зачекай, Фандоре.

— Жюве, мені боляче!

Фандору й справді було чого нарікати, бо Жюв так нервово стиснув йому руку, що нігті вп'ялися в шкіру. Приятелі стояли в залі засідань перед лавами і для свідків. Засідання знову мало початися, до залу вже заходили присяжні.

— Зараз оголосять вирок, — шепнув Жюв.

— Якщо скажуть «так», це смерть, — кивнув головою Фандор.

— А «ні» — виправдання.

У залі запанувала тиша. Блідий і ніби безживний князь Владімір, якого щойно привели, застиг у покірному чеканні.

— Обвинувачений, встаньте! — звелів голова суду.

По цьому обернувся до Міньяса:

— Пане голово присяжних, оголосіть нам вирок.

Міньяс підвівся, всі аж затамували подих, серце кожного стислося. Жюв і Фандор раптом не впізнали голосу компаньйона хірурга Поля Дропа, бо і Міньяс навіть не завдав собі труда змінити його. Владним, глузливым, зневажливим голосом він повільно вимовив освячену формулу:

— Перед Богом і перед людьми присягаюся своєю честю і совістю, що на всі поставлені запитання присяжні одноставно відповіли «ні».

Присутні заціпеніли. Генеральний прокурор підхопився на ноги. Судові радники розгублено перезирнулися, а ніби громом уражений князь Владімір підвівся з лави підсудних і втупивсь у Міньяса; зуби йому цокотіли, по щоках котилися великі сльози. Члени суду, проте, швидко оговтались. Голова суду швидко прочитав коротку формулу, завершуючи оголошеним присудом: адже голова зобов'язаний поважати думку присяжних і не міг звертатися до радників. Отож, як підказував присуд, голова прочитав ухвалу суду тихим, безбарвним від хвилювання голосом:

— Зважаючи на те, що присяжні на всі поставлені запитання відповіли заперечно... суд виправдовує обвинуваченого.

— Одведіть тренера Бріджа до секретаря й оформте звільнення і з-під варти.

Залою засідань розлігся крик. Брідж, князь Владімір, Фантомасів син, ніби пробудився від кошмарного сну. Збагнувши, що його виправдали і йому вже нічого не загрожує, він щосили загорлав:

— Батьку, дякую тобі!

Не стих ще цей крик у залі, як розлігся другий. Інспектор, вимахуючи ордером на арешт — позовклим папірцем, що стільки років лежав у його кишені, вигукнув:

— Фантомасе, іменем закону я арештовую вас!

Жюв і справді вже розпізнав, що Міньяс — не хто інший, як Фантомас, і збагнув, як злочинець зумів стати головою присяжних. Він чекав виправдального вироку, і тепер, коли його було оголошено, несподівано й дещо по-театральному спробував арештувати Фантомаса. Він сподівався, що заскочений зненацька, впізнаний злочинець не матиме часу на втечу.

На жаль, тієї миті, як Жюв метнувся вперед, зачулися розгублені зойки. Оглушливо заляскотіли постріли. Фантомас, збагнувши, що його впізнали, вихопив револьвера, навів його на Жюва і натиснув на курок. Жюв напевне б загинув, якби поряд з ним не було Фандора. Побачивши небезпеку, він перечебив ногою інспектора; той упав і врятував собі життя.

Зчинився лемент. Охоронці, нічого не зрозумівши в тій метушні, накинулися на Жюва й Фандора...

Веремія тривала хвилин зо три. Коли Жюв і Фандор нарешті підскочили до суддівської трибуни, Фантомаса там не було. Скориставшись бучею, він перетнув залу засідань, вискочив у коридори Палацу правосуддя і щез у нутроцях величної будівлі.

Через годину Жюв і Фандор вийшли з Палацу правосуддя. Інспектор був украй пригнічений.

— Я знову дав хука з арештом Фантомаса, — бідкався Жюв, — знову йому пощастило вирватись. Він зухвалий, як чорт, і мені цікаво, чи здужаю я його коли-небудь? — Жюв гарячково витер чоло і, зіпершись на Фандорову руку, забурчав: — Ти просто телепень... Знаю, що ти повалив мене на землю, рятуючи мені життя, але саме цього не слід було робити... Нехай навіть уб'ють мене, аби тільки взяти Фантомаса. Фандоре, якщо ти повалив мене, то сам мусив кинутись на того мерзотника.

Фандор промовчав. Він надто добре знав Жюва і не сумнівався, що інспектор каже те цілком щиро. Бо хіба для Жюва щось важило життя? Завзятий інспектор уже давно вирішив: якщо він здолає Фантомаса, то до смерті йому байдуже. Натомість Фандор тішився, що врятував друга. Те, що Фантомас на волі, жахливо. Та на думку, що він міг не повалити інспектора на землю і той би загинув, Фандор холов...

Приятелі мовчки проминули вестибюль Палацу правосуддя. І саме тієї хвилини нагодилися продавці газет. «Спеціальний випуск!» — кричали вони. Фандор мимоволі узяв газету і глянув на ще мокру від друкарської фарби сторінку. І відразу зблід. Величезний, на всю сторінку заголовок сповіщав:

«Ще одна трагедія! Вбито голову суду Себастьяна Перрона і його коханку Амелі Дроп».

Жюв заглянув через Фандорове плече і скрушно зітхнув:

— Ось іще один Фантомасів злочин!

ОПЕРАЦІЯ

Судовий процес Владіміра скінчився драматично, що й дозволило Фантомасові знову втекти від своїх завязятих переслідувачів — журналіста й інспектора! Проте коли Жюв вирішив податися на пошуки Генія злочину, то виявив, що Фандор полишив його. Бо якщо Жюв мав певні міркування щодо місця, де міг ховатися Фантомас, то Фандор схвильовано думав про те, що страховище, чудом уникнувши майже неминучого арешту, прагнучиме жорстокої помсти.

А кому міг помститися Фантомас, аби найдошкульніше вразити своїх переслідувачів? Фандор надовго замислився і дійшов висновку, що, найімовірніше, то буде хтось беззахисний, не здатний боронитись. Фандор розумів психологію злочинця і слушно гадав, що той ніколи — навіть при нагоді — не заподіє негайної смерті йому або Жювові. Адже Фантомас із тих, що полюбляють мучити свої жертви, надто коли люто ненавидять їх. І занепокоєно подумав:

«Фантомас нам помститься чи принаймні спробує помститись. Насамперед спробує завдати лиха людині, яка мені найдорожча, яка для мене важить більше, ніж життя — Елен!» Вийшовши з Палацу правосуддя, він, ледве розпрощавшись із Жювом, вирішив: «Треба будь-що бути в клініці».

— Чи можу я бачити хвору в чотирнадцятій палаті? — звернувся Фандор до медсестри, що йшла через двір. Та збентежено подивилася на нього:

— Запитайте у старшої медсестри, мадемуазель Даніель. Пройдіть у кінець саду, підніміться сходами головного корпусу, що перед нами, і праворуч буде її кімната.

Медсестра зайшла до одного з менших корпусів; тим часом Фандор і повільно рушив уздовж будівлі. На саму думку, що він зараз опиниться біля коханої, в нього мало не вискакувало серце. Поки він їхав сюди, ліхі передчуття тільки посилювались, йому ввижалося, що в клініці він застане розгублення і безлад, насмерть переляканих людей, почує про нечуване лихо — загибель хворої. Він боявся, що Фантомас його випередить. Та ввійшовши до саду, Фандор трохи збадьорився. «Те мені тільки ввижалося, — подумав він. — Тут усюди спокій і тиша». Найбільше його заспокоїло те, як мирно, зіпершись на підвіконня, пихкав люлькою сивобородий дід. Бо Фандор і справді побачив старого Келдермана, найдавнішого з пацієнтів клініки, якого після операції паралізувало; тепер він, коли йому казали про майбутнє одужання, ніколи не проминав нагоди застерегти: «Ні, звідси я вже вийду ногами вперед».

Як і радила медсестра, Фандор піднявся сходами головного корпусу і через прочинені двері ввійшов до великого вестибюля. Праворуч видніли невеличкі двері, і він відчинив їх. У кімнаті було безлюдно; Фандор зрозумів, що це, мабуть, і є кабінет мадемуазель Даніель. Якось хвилю почекав, потім кашлянув, кілька разів тернувши підощвами по лиснючому паркету, сподіваючись, що його хтось почує і вийде. Та ніхто не виходив. «Дивина!» — подумав журналіст. Прагнення бачити Елен, побути з нею віч-на-віч тим дужчало, чим ближче від підходив до коханої. Раптом Фандор стелує плечима.

— Ото дурень, — буркнув він, — чого це я маю чекати? Чотирнадцяту палату, в яку перевели Елен два дні тому, мабуть, не важко знайти.

Вийшовши з кабінету, журналіст рушив сходами нагору. Пройшов коридорами другого поверху й побачив, що остання палата дванадцята. «Отже, вище», — подумав Фандор. Вийшовши на майданчик третього поверху, Фандор відчув, як шалено закалатало серце: просто перед ним були двері з номером чотирнадцять. «Елен тут, — зрадів журналіст, — з того боку дверей. Нас відділяє лише тоненька дошка, за мить я побачу її, стану навколішки в узніжжі біля ліжка, прикладу її руки до вуст... Елен! Елен!» Журналіст, уже взявшись за ручку, завагався. Нечемно заходить до палати без стуку, не звістивши про себе. Притлумивши гарячкове нетерпіння, Фандор тихо постукав. Почекав кілька секунд, але не почув ніякої відповіді. Фандор постукав знову, та за дверима не чулося жодного звуку. Журналіст смикнув за ручку й увійшов до палати.

На Фандора чекало розчарування. Він вражено спинився на порозі, оглядаючи палату, в якій панував досить дивний як для клініки безлад. Ліжко було розстелене, подушки валялися на підлозі. Крім того, журналіст відчув, як у ніс і горло вдарив гидкий ядучий запах; його він одразу впізнав.

— Хлороформ. — Він несамохіть відсахнувся на сходовий майданчик. «Що ж воно таке? — питав себе Фандор. — Може, я помилився палатою, може, Елен на процедурі? Чи й оперують? Журналіста вжахнула якась нова трагедія. Звісно, він боявся, що Фантомас може завдати нових мук бідолашній Елен. Проте не вірив і Полю Дропу, чоловікові, якого Жюв уже вирішив заарештувати, чоловікові, якого десь через годину в наручниках поведуть до в'язниці. Бо його вже знають як вірного Фантомасового спільника. Саме він, можливо, значною мірою причетний до подвійної смерті, що

поклала в домовину Себастьяна Перрона та Амелі Таверньє.

Поки розгублений журналіст стояв на сходовому майданчику, з'явився служник. Він здивовано поглянув на Фандора, а той якомога спокійніше запитав у нього:

— Ви не підкажете мені, де хвора з чотирнадцятої палати?

— Добродію, повірте, — відповів служник, — я зовсім не знаю, що робиться в клініці. Та все ж гадаю, що зараз вона в операційній. Зо чверть години тому пан професор приспав їй і тепер, мабуть, оперує.

І служник мимоволі показав пальцем на горішній поверх. Фандор одразу хотів туди бігти, та служник заступив йому дорогу.

— Добродію, і не думайте про це. Адже добре знаєте, що коли професор оперує, заходити не можна. Почекайте краще вниз або ж у кабінеті доктора.

— Та ж я її родич! — збрехав Фандор.

— Не має значення, — наполягав слуга. — Пан професор звелів нікого не пускати. Це ж зрозуміло.

Проте Фандор не здавався:

— Знайдіть мені мадемуазель Даніель, я запитаю в неї.

— Мадемуазель Даніель зараз асистує професору. З ними й стара Фелісіте, от і все. Я чув, ніби пан професор чекав на когось із своїх колег, але той не прийшов. У бічній кімнаті я навіть приготував для нього халат і маску.

— Гарзд, друже, — раптом заспокоївся Фандор, — спущуся вниз.

Та замість іти на перший поверх, Фандор зупинився на другому і прислухався до дедалі тихіших кроків служника. Коли вони зовсім стихли, Фандор став нечутно скрадатися на третій поверх.

— Тепер усе ясно, — приказував він. — Добре, що той йолоп прохопився, ніби там чекають на лікаря. Я мушу знати, що з Елен, що то за операція, яку робить Поль Дроп. Тим більше, що та операція раптова, адже про неї ніхто й слова не казав Жюву.

Фандор, щойно почувши про лікаря, який мав асистувати Полю Дропу, не на жарт стривожився. «Якщо Поль Дроп, — міркував він, — і справді, як я, на жаль, підозрюю, Фантомасів спільник, то чи не зібрався він перевдягнути злочинця на лікаря й звелів нікого не пускати. І все для того, аби виконати його наказ убити Елен хлороформом чи скальпелем: адже так заманулося Фантомасові. — Журналіст повів свою думку далі: — Якщо в них такі наміри, я їм перешкоджую».

Фандор нишком ввійшов до бічної кімнати, яку показав служник, і відразу побачив наготовлений одяг.

— Мадемуазель Даніель!

— Що, пане професоре?

— Хворі вже сплять?

— Так, пане професоре, не сумнівайтеся.

Даніель відповідала стиснено, так само запитував її і професор. Медсестра сиділа на високому стільчику біля операційного столу, підтримуючи однією рукою знекровлену голову заснулої жінки, а другою з допомогою спеціального пристрою забезпечувала їй дихання сумішшю кисню і хлороформу. Все відбувалося в своєрідній робітні, де замість стелі були вікна, звідки лилося яскраве денне світло. Підлога і стіни були кахляні. Кутки приміщення заокруглені, усюди в цій операційній залі, обладнаній найновішою апаратурою, панувала сувора чистота; в око впадали автоматичні пристрої для миття рук, ванночки, крізь які текла дистильована вода, знезаражуючі інструменти. Посеред зали стояв операційний стіл, проте — ото дивина! — стіл був не один, та й пацієнтка лежала не одна. Поряд стояв ще один стіл, а на ньому ще одна, теж заснула жінка: їй давала хлороформ друга медсестра, стара Фелісіте.

Професор Поль Дроп, весь у білому, стояв між чотирьох жінок. Руки йому обтягували тоненькі гумові рукавички, обличчя закривала ніби густа вуаль, крізь яку не проступали риси обличчя. Проте відкриті очі цього чоловіка в масці, закутаного з голови до п'ят, світилися похмуро й несамовито. Професор підійшов до двох жінок, яких мав оперувати. Час від часу він глибоко зітхав, несміливо підносив спальпель до передпліччя однієї з хворих. Потім непевно відступав.

— Ця операція, — звернувся він до Даніель, — найсміливіша з тих, за які я коли-небудь брався.

Данієль! Якщо вона вдасться, я зможу казати, що здійснив найвидатніший хірургічний експеримент століття — переливання людської крові.

Медсестра заворожено дивилася на хірурга, а той знову підійшов до жінки, що лежала праворуч, і з безмежною лагідністю мовив:

— Люба моя бідолашна дівчино... Це тебе я хочу врятувати, це задля тебе йду на страшний, нечуваний ризик. Так, — провадив він далі, нахилиючись, немов хвора могла його почути, — щоб до тебе, безневинного створіння, знову повернувся розум. Твоєму серцю і твоїм жилам потрібна нова кров. Треба, щоб вона відродила твій атрофований мозок, уражений тяжкими струсами. Тільки такою ціною ти можеш повернути свідомість, знову стати жінкою, колишньою Дельфіною.

Професор дав знак медсестрам зсунути операційні столи, і оголені руки пацієнок, готові до операції, зблизилися, торкнулися, лягли поряд. Якусь мить Поль Дроп дивився на них. З вуст злетіло ледь чутне бурмотіння:

— Жаль, жаль, що рятувати одну життям другої. Це жахливо, але... — Хірург усе ще вагався. — Чи маю я на це право? — запитав сам себе. А тоді стрепенувся: — Та яке це має значення!

Людини вже не існувало, лишився тільки лікар. Поль Дроп уже не відчував ні співчуття до жінки, якою мав пожертвувати, ні кохання до тієї, яку прагнув урятувати. Під його скальпелем лежали тільки два піддослідні об'єкти, безвісні, безіменні й незначущі. Професор коротким рухом перетяв одну з плечових вен жінки, що лежала поряд з Дельфіною. Великим пальцем лівої руки затулював її, щоб не витікала кров, і так само надрізав руку Дельфіни. Тоді приклав до обох ран невеликі пристрої, з'єднані між собою, і наклав джгути на передпліччя.

— А зараз, — гарячково бурмотів він, — згідно з законами кровообігу, я маю зробити ще два надрізи на ногах. І тоді кров однієї тектиме в тіло другої, і Дельфіну буде врятовано, що ж до іншої...

Професор умовк. Він не помітив, що говорить надто голосно. Не бачив і занепокоєних облич медсестер, що давали хворим хлороформ, не чув, як відчинилися двері і на порозі постав якийсь чоловік, як підійшов до нього і взяв і за руку. Середнього зросту, але обличчя його, як і самого хірурга, приховувала щільна марлева пов'язка аж до очей; волосся покривала полотняна шапочка, а сам відвідувач був у білому медичному халаті Чи той це, кого чекав професор Поль Дроп?

Проте запитувати не було коли. Чоловік обпік його поглядом, і хірург почув тремтячий схвильований голос:

— Убивця! Ви — убивця!.. Я збагнув, що ви зібралися робити... Я чув ваші слова... Щоб урятувати ту, яку кохаєте, задля божевільної Дельфіни Фаржо ви відбираєте життя в цієї бідолашної... Не дивуйтеся, що я називаю її по імені, я її знаю. Ви без вагання віддаєте смерті іншу жінку, що була під вашою опікою. Бідолашну безневинну жінку, яку кохаю я і яку ви вб'єте, тільки вбивши спершу мене.

— Що ви таке кажете? — мимрив хірург, відчуваючи, як кров відпливає йому від голови. А таємничий співрозмовник підступив ще ближче і мовив, ледь не задихаючись:

— Каже, що жінка, яку ви вбиваєте, — моя кохана. І зовуть її — Елен. А я — Фандор.

— Фандор.

Журналістове ім'я пролунало в залі як дзвін, бо найменший звук тут лиховісно відлунював. Сполотнілі медсестри дослухалися до розмови, їхні обличчя потворив жах, очі палали нестямним вогнем; приголомшені, вони не знали, що робити. А Поль Дроп розгублено бурмотів:

— Фандор! То ви Фандор!

Руки його тремтіли. Скальпель вислизнув з рук і з брязком упав на підлогу.

— Паскуда! — не вгавав Фандор. — Убивця! Убивця! — Вихопив револьвер, наставив його на професора і проказав: — Я вб'ю вас, уб'ю як собаку.

На цю погрозу хірург ніби оговтався.

— Яке це має значення, — мовив він. — Не чіпляйтеся... Може, ви й справді кохаєте одну з цих жінок. А я кохаю другу, кохаю безтямно. Чому я маю жертвувати нею задля тієї, якої зовсім не знаю?

— А тому, — кинув Фандор, — що тут я і не дам скоїти такої мерзоти.

Професор на хвилю вмовк. Потім схрестив руки на грудях і глузливо проказав:

— Гаразд, нехай так, я — паскуда. Та завадивши мені врятувати Дельфіну, ви вб'єте і Фантомасову доньку!

Фандор зблід: він усвідомив, що хірург каже слушно. Він почав операцію і лише він міг завершити або припинити її. Отже, подумав Фандор, коли він пристрелить його, мов собаку, то жертв буде не одна, а три. Хірургова смерть не врятує ні Елен, ні Дельфіни Фаржо! Журналіст ще ніколи в житті не відчував такої безвиході. Він впав у розпач від своєї безпорадності, здавалося, ніби йому зв'язали руки, а на плечі навалився страшний тягар, що його чавить безжалісна сила. Супроти Фандора постали не один чи два вороги, а непрохідним муром постала сама Наука, невблаганна й таємнича!

Журналістові на мить здалося, що він от-от знепритомніє. Глянув на бідолашних жінок, що, вкрай бліді, нерушно лежали на операційних столах. Вуста їм звело судомою, зуби моторошно ошкірились, і голови через те скидалися на черепи. Щось їх наче непокоїло, вони часом хрипіли, і взагалі, вкутані з голови до ніг у широкі простирадла, скидалися на трупи, прикриті саваном.

Фандор упав навколішки:

— Благаю, порятуйте її! Порятуйте! Невже ви можете вчинити це нище, жакке вбивство... Професоре Дроп, заклинаю вас вашим чесним минулим, вашим іменем вченого. Я знаю, вас звинувачують у мерзенних учинках, у дружбі з Фантомасом. Знаю, що вас підозрюють у вбивстві Себастьяна Перрона, що ви покалічили свою дружину, Амелі Таверньє... Кажуть, ви здатні на все, але я не можу повірити. Ви не страховисько, ви не довершите того, що почали в хвилину затьмарення. Професоре Дроп, я не погрожую вам, я благаю, на колінах молю вас, — порятуйте, врятуйте Елен! А якщо вам потрібна жертва, потрібен хтось, аби зцілити свою кохану, то я ось, перед вами. Я віддаю своє життя за життя тієї, кого кохаю. Поле Дроп, змилюйтеся наді мною.

Журналіст задихнувся, зброя випала з рук, грюкнувши об підлогу. Тоді важко осів і він сам. Фандорові здалося, немов його одягають у свинцевий плащ, очі заслали чорні запони. Надто сильне переживання, та ще запах хлороформу, до якого журналіст не звик, мало не задушили його. І він, напівзомлівши, впав і заснув. Тим часом похололі від жаху медсестри вже не подавали як слід хлороформу, і пацієнтки заворушилися. Здавалося, вони от-от пробудяться, їхні рухи ставали неспокійніші. Проте мадемуазель Даніель і стара Фелісите не були здатні ні щось робити, ні наважитися на щось. Вони тільки стояли, заціпенілі від жаху.

Першим отямився професор Поль Дроп, що досі мовчки слухав Фандорові благання. Слухав, схрестивши на грудях руки й понуривши голову. Але людина зараз переважила хірурга. Поль Дроп підійшов до операційних столів.

— Що ви хочете робити? — злякано спитала Даніель.

Професор не відповів. Швидким порухом зняв із зап'ястя Елен нещодавно встановлений пристрій. З відкритої вени закапала кров, але професор спритно і наклав лігатуру й звелів:

— Заберіть її!

Жінки скорилися, професор лишився наодинці з Дельфіною. Та ворушилась і здригалася, ніби вже й прокидаючись. Професор схопив балон із сумішшю кисню й хлороформу і дав хворій вдихнути. Тоді підбіг до дверей, подивився, куди медсестри повезли Елен, нервово й квапливо замкнув ключем двері. Тепер при пам'яті був тільки він один. Праворуч лежала Дельфіна Фаржо, щойно приспана дозою хлороформу, а ліворуч лежав на підлозі зомлілий Фандор. Професор квапливо стягнув з себе піджак і закотив рукави сорочки. Зняв і маску, відкривши бліде й напружене обличчя.

— Його правда, — бурмотів хірург, глянувши на Фандора. — Я мерзотник, нелюд і хотів вчинити ще одну мерзоту на додачу до сподіяних... Зараз є тільки надія врятувати Дельфіну. Повернувши їй розум, я хоч трохи спокутую свої мерзенні гріхи. Бо відколи я запізнався з тим страховиськом Фантомасом, я невпинно сповзав у прірву злочинів і безмежної ницості... Але, — додав він, дивлячись на Фандора, — це не він має гинути, ні!.. Тут винна тільки одна людина, і вона мусить відповісти.

Професор Поль Дроп наклав собі джгут на праве передпліччя, потім зробив те саме під коліном. Вільною рукою надрізав перев'язане передпліччя, і звідти порснула кров. Тоді ліг на операційний стіл, де лежала Елен, підсунувся до Дельфіни й наклав на руку пристрій; через нього його здорова кров могла перетікати у вени й артерії божевільної.

Відчуваючи, що дедалі слабне, професор трохи підвівся і знекровленими губами торкнувся вуст Дельфіни; по цьому він знесилено відкинувся на операційний стіл.

— Я помираю, — шепотів він, — спокутуючи свої гріхи й злочини, щоб урятувати тебе, Дельфіно. Щоб життя і кров, які полишають мене, повернули тобі колишнє здоров'я, відродили тебе до життя. Прощай, Дельфіно... Я кохаю тебе! Кохаю! — Кволим, ледь чутним голосом він ще спромігся

вимовити: — Всі, кому я заподіяв зло... і ти, Амеліє... простіть... простіть...

Довелося висадити двері. Мадемуазель Даніель з розпачливим криком вбігла в операційну. Заледве через п'ять хвилин минуло по тому, як Поль Дроп засудив себе на смерть, а вирок було виконано. Даніель, досвідчена операційна сестра, зняла пристрій, який дозволяв його крові перетікати в тіло Дельфіни Фаржо. Прибіг лікар, — не той, кого чекали, а що консультував одну зі своїх пацієнок, — і швидко оглянув два тіла, розпростерті на операційних столах.

Діагноз його був точний. Дельфіна, на яку вже перестав діяти хлороформ, почала ворушитись. Її бліді щоки поволі рожевіли, повіки затремтіли. Ще за мить вони розплющились.

— Цю врятовано, — мовив лікар. Потім повернувся до хірурга, що нерухомо лежав на столі. — А Поль Дроп помер, став жертвою власного фанатизму. Помер як мученик.

Даніель мовчала. Вона знала, що сталося насправді, тільки вона й Фелісіте були втаємничені в досвід професора Поля Дропа. А втім, і Фандор, якщо опритомніє!

БІДОЛАШНА ДИТИНА!

Куди ж подівся Фантомас? Як йому вдалося втекти з судової зали? Що він збирався робити?

Жюв прикро помилився, гадаючи, ніби заарештує того, хто видавав себе за Міньяса, іменем закону, хоч суд присяжних повністю виправдав Бріджа.

Фантомас був Міньясом уже тоді, коли норотив видурити грубі гроші в Максона й перемогти на перегонах при підтримці сина, що обернувся на тренера Бріджа. Фантомас почав створювати на біржі образ Міньяса, людини, яку він вмисне робив симпатичною, під личиною якої уникав будь-яких сумнівних дій; це, звісно, відвертало від нього найменші підозри.

Фантомас нетямився з люті, що провалилися всі його затії, і спричинився до того Жюв! Проте він був не таким дурним, щоб, як гадав інспектор, того ж дня грабувати Максонів сейф. Схибила сама Елен: отримавши тяжку рану, коли вибухнув фальшивий сейф, дівчина стала жертвою власної сміливості, надмірної покvapності!

Фантомас, як слушно вважав інспектор, і справді одним із перших дізнався про лихо, що спіткало його доньку. Після нищівного краху його планів на перегонах, поранення Елен стало для її батька вкрай дошкульним ударом. Слід було розвідати, де вона. Фантомасові спільники, що тинялися Парижем і становили своєрідну поліцію безпеки для злочинця, з'ясували, що Елен повезли в клініку доктора Дропа.

Фантомас і помислити не міг, щоб постати перед тією, яку вперто вважав своєю донькою, у власній подобі. Був лише один спосіб побути біля доньки — скористатися іншою своєю роллю, образом Міньяса, який створював без певних намірів.

Отже, як Міньяс, Фантомас купив клініку Поля Дропа. Розорившись через спекуляції на біржі, він не міг негайно оплатити свій набуток, і тому його злочинний розум почав плести підступні тенета, в які потрапили зниклий малий Убер, замордована Амелі Дроп та суддя Себастьян Перрон, не кажучи за бідолашного Педро Коралеса, якого вбив з винятковою спритністю.

Фантомас, проте, не плекав ілюзій щодо того, скільки часу зберігатиме Міньясову подобу. Якщо Жюв знав ціну Фантомасові, то й Фантомас не забував, як майстерно інспектор розгадував найхімерніші злочинні задуми, розслідував найскладніші випадки.

— У Міньяровій подобі, — казав собі Фантомас, — мене викриють за два тижні. Отже, через два тижні я вже, мабуть, не матиму змоги бути біля Елен.

І тоді він задумав інше! Адже справді, хіба йому стане гірше, навіть коли його змусять позбутися подобу Міньяса, якщо він зможе ще трохи побути біля рідної дитини в якійсь іншій подобі? Винятково сміливий, украй спритний, він удався до ще однієї вигадки, до ніби невивагдливих хитрощів, які, проте, ні в кого не викликали підозри. Але чимшвидше розпрощатися з образом Міньяса, який ще міг знадобитися, Фантомас не прагнув. У нього скрізь були спільники, будь-хто, як він сам обмовився, міг стати його жертвою, скрізь виявлявся його безмежний вплив.

Вправним шахраюванням, легко здійсненим у канцелярії міністерства юстиції, йому вдалося, дарма що сам нібито був грек, втрапити до списків присяжних, які, втім, вважалися найзанедбанішими серед усіх офіційних паперів. Ставши членом суду присяжних, Фантомас не менш спритно став його головою, а тоді й скористався своїм незвичайним становищем, щоб порятувати сина.

Фантомас, щойно повернувшись з присяжними до залу засідань, відшукав очима інспектора. Напрочуд спостережливий і прозірливий, він одразу помітив Жювове збудження й нетерпіння, навіть завважив, що права рука інспектора в кишені, стискаючи, певно, револьвер. Фантомас уже не сумнівався, що Жюв викрив його, що він здогадався, хто насправді той Міньяс. Отже, Жюв збирається напасти!

Але як він гадає це зробити? Що інспектор чинитиме? Бандит на хвилину аж злякався. «Якщо Жюв заговорить, перш ніж я оголошу присуд присяжних, — думав він, — то зчиниться веремія. А що присуду не буде оголошено, Владімір опиниться в смертельній небезпеці: адже розгляд його справи можуть перенести на інший день, і де певність, що тоді я зможу врятувати його».

«Жюв хоче мене схопити, — міркував Фантомас, — отже, слід пильнуватися». Він підвівся й зачитав виправдальний вирок, до якого так зухвало змусив суддів, своїх колег.

Усе відбулося точнісінько так, як і передбачив Фантомас. Уведений в оману спокоем злочинця, Жюв,

що збирався заарештувати Фантомаса, почекав, поки оголосять вирок. Він гадав, ніби те нічого не важить, бо Фантомаса заарештують і присуд скасують. Саме тоді, коли Фантомас і сподівався, і Жюв кинувся на нього, гадаючи заскочити зненацька. Геній злочину незворушно витяг револьвер, добре зваживши, що інспектора вбити не важко. Стріляючи, Фантомас побачив, як Жюв упав. «Поцілів я чи ні?» — змайнула думка. Але присяжні, що стояли позаду, гуртом кинулися до нього, ще мить — і в нього вчепляться десятки рук. Фантомас, не втрачаючи самовладання, відразу збагнув це. Він перескочив через бар'єр суддівської трибуни, стрибнув у зал, затерся в юрбу і сягнестим кроком, проте не бігцем, аби не привертати уваги, залишив зал засідань.

Збігши сходами до великого вестибюля, Фантомас зупинився, щоб упевнитися, чи помітили його вихід, наслухаючи, т не біжать за ним навздогін.

Проте всюди було тихо, і він посміхнувся: «От і добре. Я, мабуть, убив Жюва. Через годину про все дізнаюся з газети».

Фантомас вийшов з Палацу правосуддя, навіть не зазирнувши до канцелярії, де, безперечно, молодий адвокат, що захищав його сина, завершував формальності звільнення з-під варті. Владімір у безпеці! Фантомас заопікується ним трохи згодом.

Злочинець зупинив таксі.

— Підкиньте мене, — сказав він, — на площу Згоди.

Таксі мчало швидко й саме проминало Лувр, коли бандит загрюкав у перегородку:

— Зупиніться!

Таксі під'їхало до тротуару, Фантомас заплатив і вийшов. Тоді вернувся назад, зайшов під Луврські арки й подався на Карусельний майдан. Ішов він швидко і незабаром опинився біля пам'ятника Гамбетті, поряд з яким сидів чоловік і мирно читав газету.

— А ти пунктуальний, — сказав Фантомас, кладучи йому руку на плече. — Це дуже добре.

Чоловік підскачив.

— Ох, а я вже переживав, хазяїне.

— З якої речі? — спитав Фантомас.

На таке нехитре запитання спільник обурився.

— Хазяїне, та ви що? — згукнув він. — Це вже занадто! Як мені не хвилюватися, коли коїться жахливе... Я ж знаю, що ви на суді. І боявся, що засудять вашого сина, що, може, й вас...

— Мене? — здивувався Фантомас.

— Ет, хай йому біс! Таж вас будь-який лягавий міг схопити!

Чоловік говорив розважливо, про речі, здається, ясні та зрозумілі. І його вразив тон, яким йому відповів Фантомас.

— Бедо, — холодно мовив злочинець, міряючи поглядом свого частого спільника. — Бедо, ти верзеш дурниці, і якби я не був сьогодні в добромуморі, я б тобі показав, як сумніватись у мені й моїх задумах. — Фантомас посміхнувся, ніби згадавши щось утішне. — Я виправдав сина, — спокійно повів він далі, — а щодо Жюва... Не зовсім певен, що вбив його, але сподіваюсь.

То була сенсаційна новина, і похмурий волоцюга, що стояв біля Фантомаса, аж підстрибнув на радощах.

— Кажете, що прикінчили Жюва? І виправдали сина? Отакої! Я вже вас зовсім не розумію... Дозвольте вас запитати, хазяїне?

Фантомас не терпів, коли хтось із спільників розпитував його. Проте цього дня він був у чудовому настрої.

— Я тобі зараз кількома словами поясню... — І швидко переповів про вранішні події. Урвавши вітання, якими став обсіпати його волоцюга, він і додав: — Берімося тепер до іншого. Мої накази, сподіваюсь, ти виконав? Одяг приніс?

— Атож, хазяїне, — відповів Бедо, — я приніс усе потрібне для гримування. Проте не знаю, де це можна зробити... В машині — то всяке може трапитись. Та й людей скрізь повно...

Фантомаса, проте це не тривожило. Вислухавши Бедо, він здвигнув плечима.

— Яка ж ти дитина! — мовив він. Тоді тицьнув рукою на музей: — А коли он там? Невже гадаєш, що такої пори хоч хто-небудь є в залі старожитностей? Мій любий, музеї, які з усіх установ насамперед призначені для публіки, — найбезлюдніші місця, це ж відомо.

І справді, невдовзі з Лувру вийшли двоє чоловіків, в яких найдосвідченіший поліцейський, окрім хіба Жюва, нізащо не впізнав би ні Бедо, ні Фантомаса! Двоє підстаркуватих людей, двоє добропорядних лимарів у синіх блузах, що несли добре знайомі скриньки з інструментами. На їхніх головах, як веліла паризька мода, стриміли набакир невеликі засмальцьовані кашкети; вони напрочуд пасували до їхнього вбрання.

— Хазяїне, — запитав Бедо, — а куди ми йдемо?

— До тебе, — поважно відповів Фантомас.

— За дитиною? — спитав Бедо.

— За дитиною, — потвердив Фантомас. І пішов уперед, ведучи свого товариша, який сліпо корився йому, вочевидь не розуміючи, що хазяїн надумав, проте ладний віддано і беззастережно виконати все, що той скаже. На мить Фантомас замислився, а потім звернувся до поплічника: — Бедо, ми працюватимемо вдвох. Нещодавно ти зробив мені послугу, і я сказав тобі, що віддячу. А я свого слова дотримуюсь. Те, що ми зробимо, дасть нам гроші, і ми поділимо їх порівну.

Бедо аж витріщився від подиву.

— Господи! — зойкнув він. — Та це ж з біса добре! Бо в мене й справді з грошима сутужно, а коли так... А що за робота?

Фантомас удоволено посміхнувся.

— Спершу нам треба помститися, — мовив він, — помститися Жювові, напавши на того, кого він захищає!.. Ми нарешті забагатіємо. — Фантомас пильно глянув на Бедо: — Ми вб'ємо малого Убера, — коротко кинув він.

— Вб'ємо малого Убера? — скривився Бедо. — Хай йому біс! Невже це таке прибуткове діло?

Фантомас лише всміхнувся на це безглузде запитання.

— Дурнику! — майже лагідно мовив він.

Та Бедо не йняв віри.

— Це ж надто з багатьма треба буде ділитися: вам, мені, Маріусу, який викрав дитину, Клодові, що про все довідався.

Фантомас зареготав. Атож, радість цього нелюда, що збирався занапастити дитину, була просто сатанинською. Жахав той спокій, з яким цей негідник завжди був готовий до все нових і ще тяжчих злочинів.

О так, прізвисько «кат», яким нагородили Фантомаса, цілком пасувало йому! Жодне звірство не зворушувало його. Його не зупиняла будь-яка нищість.

Фантомас став на диво балакучим.

— Невже ти й справді, — захлинався він сміхом, — гадаєш, що нас так багато? Дурнику!.. Але знай, що ті прибутки нам треба ділити лише на двох — тобі й мені. Клод — це той самий Маріус, а Маріус, коли хочеш знати, це я!

Бедо не відповів. Заброда був у такому захваті від вигадливості хазяїна, якого просто обожнював, що не знав, що й казати. Кілька хвилин тому він дізнався, що Міньяс — не хто інший, як Фантомас. А тепер йому кажуть, що санітар Клод і підступний Маріус — теж Фантомас. Бедо був спантеличений, дивуючись, чи не може Фантомас, мов Протей, прибирати стільки подоб, скільки йому заманеться. Чи не здатен він прибрати зразу сотню личин, коли цього потребуватиме.

— Ви людина з десятками облич, — нарешті озвався він. І знову вмовк, бо Фантомас, зневажливо всміхнувшись на захват свого поплічника, знаком звелів йому мовчати.

— Слухай, — мовив він. — Втаємничу тебе в свій задум. Тоді ти краще орієнтуватимешся. Отож слухай, Бедо.

Неквапом ідучи між перехожими, мов звичайні собі робітники, Фантомас і його поплічник виробили

нелюдський задум.

— Коли я познайомився з Дропом, — пояснював Фантомас, — я думав тільки, як пристосувати його клініку для дещо незвичної роботи: обернути лікарню на трупарню... Мені здавалося, що розрахунок слушний і що пацієнтів не бракуватиме в чудовій клініці, де люб'язний хірург позбавляє життя остогидлих жінок, осоружних чоловіків. Родичів із чималим спадком. Отже, в поміч собі я вибрав Дропа й побачив, що він не все схвалює. Я хотів купити цього чоловіка, але він затявся...

— Чому? — вражено запитав Бедо.

— Бо він чесна людина, — презирливо скривився Фантомас. — Я з ним ніколи не міг поговорити про справи до пуття. Рано чи пізно він би мене зрадив. Тож я вирішив не дуже покладатися на нього... Чи, радше, не в усьому.

— А в чому? — спитав Бедо.

Обличчя Володаря жаху ворухнула усмішка.

— Все дуже просто, — пояснив він. — Слухай уважно. Дроп одружений з багатою жінкою, він мій компаньйон. Учора я порішив жінку, Амелі Дроп. Тобто її статки перейшли...

— Її чоловікові, — здогадався Бедо.

— Ні, — заперечив Фантомас. — Її синові, малому Уберові, до якого я приставив тебе сторожем і до якого оце йдемо. — Бедо не зрозумів, і Фантомас пояснив: — Якщо мати померла, її спадкоємцем стає дитина. А коли й дитина помирає, спадок переходить до батька. — Фантомас знову посміхнувся: — Батько ж — мій компаньйон, і пограбувати мені його легше легкого.

Фантомас із цинічним завзяттям розповідав про свої моторошні задуми. Варто було його почути, аби збагнути, які страхітливі плани він виношував. Тим часом обоє підійшли до вулиці Бертен.

— Ти живеш тут? — запитав Фантомас.

— Ні, трохи далі.

— Де саме?

— На вулиці Лавандьєр.

— Якого біса ти заправився аж сюди? — спитав злочинець.

— Бо на бульвар Шапель зараз майже ніхто не ходить, тепер там збираються самі лягаші та поліцаї. Охо-хо, були та загули славні колишні часи. Хлопці помалу майже всі перебралися, нині вузлом усього став Центральний ринок.

Фантомас мовчав, поринувши в щось своє. Передусім він прагнув знати про наслідки своєї надзвичайної пригоди в Палаці правосуддя. Чи поцілів він Жюва? Чи, може, Жюв таки уник його кулі?

А Бедо обходило вже тільки одне: винагорода, яку пообіцяв хазяїн. Та все ж устиг шанобливо показати йому:

— Сюди.

У зовні міцному й гарному будинку майже на розі вулиці Ріволі, біля фруктові ятки, запашні принади якої загородили навіть тротуар, відчинили ся двері.

— Заходьте, — припросив Бедо.

Фантомас увійшов і почав шукати сходи, та волоцюга за рукав стримав його.

— На тих поверхах я не живу, бо в цьому кварталі горішні поверхи надто дорогі. А власники — справжні глитаї, тому я вибрав собі простіше житло.

Бедо підступив до дерев'яної стіни й відчинив майже непомітні двері. Війнуло вогкістю. Сходи вели в якесь підземелля.

— Отут моє кипіло, — пояснив Бедо. — Такий льох, що навіть отой фруктовик не пішов би сюди. Хай йому біс! Тут, звісно, не розкіш, та коли я запрошував Ротшльда, то приймав його в ресторані. — Бедо, ведучи хазяїна вузьким коридором, підійшов до щільно причинених дверей з величезним замком. — А ось і мої хороми! — оголосив він.

Двері відчинилися. Фантомас дістав із кишені електричний ліхтарик і ввімкнув його. Очам відкрилося вкрай жалюгідне видовище, бо в підвалі Бедо панував страшний безлад. У кутку стояло незастелене дерев'яне ліжко, поряд із ним — іржава грубка; вона правила господареві за туалетний столик. Тягнувши за собою ганчір'я й закріпивши грубезним ланцюгом, з підлоги підвівся й загарчав величезний пес.

Проте Фантомас побачив не тільки це. На стільці, прив'язана до нього так, що руки й ноги понабрякали, сиділа бідолашна років чотирьох-п'яти дитина, гарненький хлопчик. Вочевидь добряче настраханий, очі його були повні сліз — видно, він постійно плакав. Бедо підійшов до малого і штурхонував його.

— Ось, — обернувся він до Фантомаса, — ось цей клятий... Хай йому біс! Хазяїне, він вам не каже добридень, бо вже так накричався, що йому й заціпило. Та чи нам не однаково.

Фантомас мовчав. Ступив до хлопчика й поклав йому на голову свою: нервову, немов виточену руку.

— Це малий Убер? — запитав він повільно. А тоді зловісно кинув: — Клята дитина! Скільки я наморочився з нею, поки викрав. І скільки він крику наробив.

Бедо перебив його.

— Він уже недовго заважатиме вам. А як йому краще дати рознос?

Фантомас зареготав:

— Любий друже, я випробую на ньому нову процедуру... З дитиною проробити таке ніби неважко. Ось дивись. Я кладу руку на голову, на саме тім'ячко і, повертаючи то в один, то в другий бік, скручую йому в'язи. Китайці часто страчують саме так, а вони тямлять на тортурках. Це ламає хребці, розчавлює мозок, завдає, як то кажуть, нестерпних мук. Та й не полишає жертві жодної можливості скаржитись.

Фантомасова рука вже лежала на голові бідолашного хлопчика, що від нового страху на мить стрепенувся. Він розтулив уста і благально — з тим найжаліснішим благанням, на яке здатні діти, а часом і дорослі, і яке здатне розчулити навіть найжорстокіше серце, закричав:

— Мамо! Мамо!

Фантомас ніби завагався. Бедо трохи поблід, проте цей волоцюга нізащо в світі не хотів здаватися розчуленим, надто перед Фантомасом. Він захихотів.

— Ти гукаєш свою матусю — от і гаразд! Твою матусю вже давно вколошкали. — Бедо підвівся і, щоб приховати хвилювання, люто проказував далі: — Зараз, любий, тобі зроблять каюк, це тебе навчить, що означає любити татка; ти спадкоємець, а він навіть узяти нічого не може! — Нелюд обернувся до Фантомаса: — То чого ти чекаєш, хазяїне?

Та Фантомас мовчав. Його рука лежала на голові дитини, ладна щомиті до тих убивчих рухів, про які щойно казав.

— Чого ти чекаєш? — повторив Бедо.

Фантомас мовчав, і волоцюга спалахнув.

— Настобіса, треба робити що слід. Чого ото зволікати? Фантомасе, чи ти перепудився?

Фантомас зареготав.

— Ти, — озвався він, — гадаєш, ніби в мене здригнеться рука? Е ні, ти мене просто не знаєш. — Із моторошною посмішкою докинув: — Любчику мій, я ніколи ні перед чим не відступаюся. Будь певен, коли йдеться про мої, інтереси, я порішу без жалю кого завгодно. Бедо, якби мені від цього була користь, я б миттю проробив із тобою те, що я зроблю з Убером. І навіть не почув твого останнього хрипу... Ні, це не те.

— А що? — запитав Бедо, якому Фантомасові слова були не до шмиги.

— Думаю.

Фантомас міркував. Він і справді, як сказав тому поганцеві Бедо, не знав вагань, коли щось стосувалося його. Проте аж ніяк не був легковажним, він і завжди все обраховував наперед і зважував наслідки кожного свого вчинку.

— Чи справді буде мені вигода, — розважав Фантомас, — якщо я порішу цього байстрюка? — А потім уже точніше сформулював свою думку: — Та чи найвигідніше мені вбити цього байстрюка? — Отак

розваживши, Фантомас знову дійшов того самого фатального рішення.

— Ладен присягтися, — озвався він, — що це неминуче. Адже згадай, Бедо, що я тобі казав кілька хвилин тому.

Важка рука лягла на голову малого Убера. Що могла вдіяти дитина? Бедо обачливо зав'язав їй рота, щоб не чулося навіть зойку. Фантомас зігнув хлопчикову голову наперед.

— Це справа кількох секунд, — запевнив він Бедо.

І смерть справді спостигла б дитину, якби зненацька Фантомас не відступив.

— Ти ба! — вигукнув він. — Постривай!

Бедо не помічав, що до помешкання виразно долинає шум з вулиці. Саме галас рознощиків газет, що цілим гуртом розпродували спеціальний випуск, зупинив Фантомасову руку, приголомшив Генія злочину, перешкодив йому звершити нелюдський намір.

Фантомас звелів Бедо:

— Іди й купи мені газету!

— Навіщо? — невдоволено скривився Бедо. — Хіба нас обходить, що там пишуть?

Фантомас нетерпляче повторив:

— Іди і купи мені газету! — І додав: — Я хочу знати, чи вбитий Жюв.

З Фантомасом не сперечаються. А тим паче Бедо, який ніколи й гадки не мав хоч у чомусь суперечити своєму хазяїну. З буркотінням, але слухняно він вийшов з підземелля. Через кілька хвилин повернувся блідий, як стіна, з газетою в руці.

— Що там? — поцікавився Фантомас.

— Повна несподіванка, — пробелькотів Бедо.

— Що саме?

— Прочитайте самі.

І Фантомас вихопив з його рук спеціальний випуск. Щойно поглянувши на шпальти, він і собі сполотнів.

— А нехай тобі! — буркнув він.

І уважно прочитав повідомлення, набране жирними літерами:

«У клініці в Нейї знайдено труп відомого лікаря й уславленого хірурга Поля Дропа. Наші читачі пам'ятають, що дружину бідолашного професора вбив, як гадають, Фантомас учора ввечері. Проте цього разу винен не Фантомас. Хірург Дроп помер під час операції, яку робив на самому собі. Переливаючи власну кров молодій жінці, яку хотів порятувати від божевілля, видатний клініцист загинув жахливою смертю».

Фантомас підвів очі. Обличчя його вкрила смертельна блідість, руки трусилися.

— То що, Фантомасе, — озвався Бедо, — це вас приголомшило? Ви цього не сподівалися? І що скажете на це? Та невже ви відступите? Чи хочете, аби цього байстрюка доконав увечері я сам?

Фантомас одразу стрепенувся. В руці його зблиснув ніж, погрозливо спрямований на волоцюгу; проте сам навіть кроку не зробив.

— Замовкни! — гарикнув Фантомас, від чого переляканий Бедо сахнувся в куток. — Замовкни, ти навіть збагнути не можеш, що верзеш... Порішити дитину!.. Справді, досі йшлося про вбивство дитини. Але те було доцільно, коли б спадкоємцем став його батько... Але Дроп уже мертвий, і якщо загине і дитина, статки успадкують якісь далекі родичі. Тоді треба буде вигадувати нові ходи. — І вже тихіше додав: — Ні, вбивати дитину тепер не слід. Та він просто щасливий, що ми згаяли кілька хвилин. Хай йому біс, тепер ця дитина багата, тобто стане багатою, коли виросте. — Помовчавши хвилю, Фантомас завершив: — А хто згодом принесе вам купу грошей, того не вбивають. — Злочинець зареготав і, сховавши ножа, зміряв поглядом Бедо. — Якби ти був не такий дурноверхий і нищий, — прорік раптом Фантомас, — я б тобі навіть < зробив щедрий дарунок.

— Який? — вихопилося в спантеличеного Бедо, що не розумів такого простого Фантомасового

здуму. — Що ви маєте на увазі?

— Я хочу випробувати тебе, — повільно проказав Король злочинів, — і обдарувати, як я оце прохопився. Але шануйся. Якщо послухаєш мене, то через кілька днів можеш казково розбагатіти. — І глузливо, навіть іще цинічніше, ніж коли замірявся на вбивство, Фантомас тицьнув пальцем на дитину, що від жаху зомліла на стільці. — Бедо, ось твій син!

— Мій син?.. — здригнувся Бедо. — Ні, тільки не це!

Фантомас відбив йому будь-яку охоту заперечувати, мовивши з притиском:

— Ось твій син, Бедо! І невдовзі ми з тобою успадкуємо величезні статки.

Тепер Бедо все второпав. Він збагнув, що Фантомас поклав на нього страхітливе доручення. Зрозумів, що Фантомас не знічев'я доручив йому дитину, а щоб він видавав її за свого сина. І ошелешений Бедо, прагнучи відразу увійти в роль, незграбно взяв Убера на руки.

— Люлі, хлопчику, люлі, — заспівав він нещиро, а тоді, мовби який клунок, кинув дитину на злиденне дерев'яне ліжко. — Поза тим, гадаю, мені можна буде давати йому часом прочухана? — спитав він.

Фантомас стенив плечима, і Бедо виснував:

— Чого доброго, з цим малим я ще скидатимусь на порядного буржуа!

Отож малого Убера, сина безталанної Амелі Дроп, що втрапив до рук мерзенних злочинців, чекало страшне майбутнє.

XXVII

ЖІНОЧІ РЕВНОЩІ

Ми в лісочок не підемо, Всі кленочки вже посохли.

— Це хто так співає? — спитала Дельфіна Фаржо, вражено дивлячись на стару Фелісіте. Та за звичкою, щоб розворушити Дельфіну й навіяти веселіші думки, наспівувала її улюблену пісеньку.

Обидві жінки знову перебували в кімнатці Дельфіни в квартирі професора Поля Дропа, яку він виділив для хворої. Займався сірий, похмурий світанок, мрячило, і Дельфіна, лежачи в ліжку, підсунутим до самого вікна, сумовито дивилася на округлі крони дерев, що, мов овеча отара, збігали авеню Мадрид до Булонського лісу.

Дельфіна Фаржо була ніби здивована. А що Фелісіте й далі мугикала ту пісеньку, то божевільна урвала її нетерплячим порухом руки.

— Господи, терпцю вже немає, — мовила вона. — Весь час співаєш одне й те саме. Навіщо мені ця дитяча пісенька?

Фелісіте обернулася до хворої:

— А для того, бідолашко, що ти не любиш інших пісень. І розважити тебе можна тільки цією колисанкою...

Дельфіна сердито попросила її:

— Будь ласка, помовч. Сьогодні вона мене дратує.

Дельфіна поринула в глибоку задуму, і Фелісіте не важилася порушити її. Минув майже тиждень від тієї страшної трагедії, коли загинув професор Поль Дроп. Мало не позбулася життя й бідолашна Елен, яку останньої миті врятував Фандор. Медсестри тоді швидко відвезли Дельфіну до покоїв, які професор для неї наймав, так її люблячи, що до останньої краплі віддав їй свою кров. Після тієї операції Дельфіна була в тяжкому, майже непритомному стані. Лікар, що оглядав її, сказав, що тілесно вона одужає швидко. А от розумово, — не певен. Коли щиро, то боїться, що тут уже нічим не зарадиш.

Уже два дні, як Дельфіна пополудні вставала з ліжка. Решту часу вона і лежала — більше з обережності, ніж тому, що цього справді потребувала. Вона потроху оживала, і на її бліді, знекровлені щоки повертався рум'янець.

Якось Фелісіте, помітивши, що Дельфіна надто задумана, озвалася:

— Дельфіно, може, тобі дати твою ляльку?

Молода жінка здивовано втупилася в неї.

— Мою ляльку? — лагідно спитала вона. — Яку ще ляльку?

Фелісіте ледь стелула плечима й, зайшовши до сусідньої кімнати, винесла звідти іграшку й поклала біля хворої.

Дельфіна придивлялася до порцелянної ляльки.

— Що це означає? — поцікавилася вона. — Навіщо ти принесла її?

Терпляча стара Фелісіте пояснила:

— Щоб ти могла трохи розважитись... Он бачиш, зараз на ляльці рожева сукня. А коли схочеш, можеш одягнути блакитну, так буде навіть краще..

Фелісіте вмовкла під непорозумілим Дельфініним поглядом. Молода жінка, здавалося, була сердита й спантеличена водночас.

— Отакої! — згукнула вона. — Що це все означає? Мені дають ляльку, щоб я бавилася з нею, мов мала дитина. — Дельфіна зайшлася нервовим смішком. — Адже мені не десять років. Я доросла жінка, була одружена, мені тридцять років. Що за дурниці — давати мені бавитися лялькою! — Дельфіна і раптом пожвавішала. — Глузують тут із мене чи що? — Дельфіна показала на книжку на етажерці й звеліла Фелісіте:

— Принеси мені, я подивлюся її.

То був альбом з нековирними, надміру яскравими малюнками. Під кожним великими літерами йшов напис. Альбом призначався, безперечно, для малюків, які вчать читати. Дельфіна перегорнула кілька сторінок.

— Пригадую, — спроквола мовила вона, — не так давно я з великим зацікавленням розглядала ці малюнки. А тепер вони мені якісь аж надто дитячі. Нема на що дивитися. — Дельфіна змуджено відклала альбом і мовби сама до себе провадила далі: — А все ж, пригадую, вони мене дуже вабили, чи то давно, чи не так давно, вже й не пам'ятаю до пуття.

Фелісите збентежено слухала Дельфіну. «Такою вона ще ніколи не була, — дивувалася доглядачка. — Що з нею сталося?» Але незграбно наполягала:

— Дельфіно, та ти погралася б краще з лялькою.

Хворій урвався терпець. Вона схопила іграшку й жбурнула на середину кімнати. Порцелянова лялька розлетілася на друзки.

— Досить із мене знущатись! — несамовітла вона. — Чуєш, я тобі не: дитина, не дурепа й не безклепка! Дайте мені щось пристойне, щось цікаве для мене, я вам не мала дівчинка... До речі, чому і відколи до мене так ставляться? — І тоді, ніби їй сяйнуло, запитала: — Чому я більше не бачу професора? Доброго професора Поля Дропа, якого так люблю? Це нечемно — так мене занедбати. Фелісите, я справді була щасливою, коли він сидів тут, лагідно дивився на мене й гладив мені руки. Піді скажи, нехай прийде.

Стара доглядачка зблідла. Поза сумнівом, з хворою сталася раптова, разюча й несподівана переміна. Вона розмовляє як при здоровому глузді, висловлює тверезі думки. Нема й сліду жалібної лагідності, якої надавав їй дитячий голосок. Вона вже не хоче, як раніше, ні гратися з лялькою, ні розглядати книжку з малюнками. Фелісите погамувала хвилювання і, намагаючися, щоб не тремтів голос, ухильно відповіла:

— Про професора, люба, не турбуйся. Принаймні сьогодні його не буде...

— А завтра? — наполягала Дельфіна.

— Можливо, — відповіла Фелісите.

Де вже було бачити старій жінці, що Дельфіна довгим, підозріливим поглядом дивиться на неї.

Дельфіна помовчала, потім потяглася на ліжку й проказала:

— Облиш мене, Фелісите, й опусти завіси. Я трохи стомилась і, мабуть, посплю.

Доглядачка послухалась. Трохи посиділа біля узголів'я хворої, а коли побачила, що та дихає спокійно і рівно, перейшла до сусідньої кімнати. Зняла телефонну трубку й стала розмовляти з мадемуазель Даніель.

— Ви можете піднятися на хвилинку? — запитала вона в старшої медсестри.

Та відповіла, що вже йде. Невдовзі обидві жінки сиділи в кімнаті.

Після жахливої пригоди в операційному залі, що завершилася смертю Поля Дропа, мадемуазель Даніель не знаходила місця від горя й переживань.

Нечуваний скандал здавався неминучим, проте його вдалося пригасити. Фандор, що міг стати грізним обвинувачем покійного, втримався від неприхильних слів про небіжчика. Та й журналіст не звинувачував медсестер у співучасті в злочині Поля Дропа. Бо побачив, що жінки вражені не менше, ніж він, отже, аж ніяк не були хірурговими спільницями. З іншого боку, в клініці поводитися так, ніби нічого особливого не сталося. Одразу з'явилися ділові люди, які створили нове товариство й вирішили далі підтримувати клініку. Відомі хірурги згодилися перейти до неї і перевести сюди свою клієнтуру. Тож усі фінансові справи було залагоджено якнайкраще.

— Навіщо ви кликали мене? — спитала мадемуазель Даніель.

— Мені здається, ніби стається щось незвичайне. До Дельфіни Фаржо, схоже, потроху повертається розум. — І стара медсестра переповіла свою розмову з хворою, яка так хотіла бачити професора Дропа.

— Бідолашний професор! — аж звела руки до неба Даніель. — Бідолашний професор! — бідкалася вона. — Отже, його задум таки вдався. Яка це була голова, який розум, який чоловік! Це справді нечувана, надзвичайна, унікальна операція!.. Він був переконаний, що, давши свіжу кров цій жінці, яка збожеволіла з горя, знетямилася від переживань, можливо вилікувати її мозок, повернути розумові здібності, відновити душевну рівновагу. Та все ж було вкрай важко знайти здорову, сильну

особу, яка віддала б свою кров і, по суті, пожертвувала б своїм життям. І професор зупинив свій вибір на хворій мадемуазель Елен, яку вважав приреченою. Питання тут надто делікатне, і професор Поль Дроп, певно, не зважився б відбирати в когось життя, якби безтямно не кохав Дельфіни Фаржо — кому, Фелісите, це знати краще, ніж вам. Цей чоловік, який скоїв чимало гідного осуду, надто відколи зазізнався з жахливим Фантомасом у Міньясовій подобі, зробив навіть замах на інше людське життя задля врятування коханої... Коли почалась операція, я про це й гадки не мала, хоч ішлося про переливання Дельфіні Фаржо крові Елен. Та коли втрутився Фандор і на наших очах сталася та жахлива сварка, я збагнула, що за одужання Дельфіни мала заплатити життям Елен. Журналістові докори змусили професора збагнути усю нелюдськість свого задуму. Він усвідомив, що не має права жертвувати чийось життям задля одужання Дельфіни. Але його кохання було несамовитою, майже безумною пристрасстю, і він вирішив пожертвувати собою. Гай-гай! Хоча професор Поль Дроп і чинив іноді лихе, але, Фелісите, треба визнати, що він загинув, виконуючи обов'язок, помер від кохання. І цим спокутував попередні гріхи. Хоч цей чоловік і тяжко завинив, проте помер як мученик!

— Ваші слова — свята правда, — потвердила Фелісите, що схвильовано слухала мадемуазель Даніель. — Бідолашний професор!

Жінки заговорили про справи в клініці. Там і досі опікувались Елен, яка, вкрай ослабла після пам'ятної операції, що насправді була замахом на її життя, поволі оживала. Став пацієнтом клініки й Жером Фандор; внаслідок тяжкого удару, він кілька годин не приходив до тями й мало не помер, а тепер і собі одужував. Жіночу розмову перебив телефонний дзвінок, і мадемуазель Даніель одразу ж пішла до клініки.

Фелісите сиділа в кімнаті, коли зненацька здригнулася: в сусідній кімнаті, де спала Дельфіна, щось глухо впало на підлогу. Фелісите кинулась до дверей і відчинила їх.

— Господи! Що сталося? — зойкнула вона.

На паркеті лежала зомліла Дельфіна Фаржо.

Минуло два дні, Дельфіна сиділа в кімнаті, де її після розмови з Даніель побачила зомлілу стара Фелісите. Тоді Дельфіна невдовзі опритомніла й відтоді затято мовчала про те, чого вона раптом знепритомніла. Молода жінка помітно перемінилась, і лікар, що доглядав Дельфіну, вже упевнено стверджував, що її врятовано. Фелісите, що чи не найкраще знала свою хвору, казала те саме:

— Вона вже не співає «Ми в лісочок не підемо», не бавиться з ляльками. Вона знову стала жінкою, такою, як раніше. Вона вже почала мислити, плаче.

До Дельфіни Фаржо, схоже, й справді повернувся розум. Хоч вона й сумувала, але була спокійна, лагідна й щира. Їй дозволили робити все, що заманеться, навіть самій виходити з дому.

Цього ранку Дельфіна вдяглася на прогулянку в сад. Перед тим до неї заходив лікар, оглянув її і довго розмовляв з мадемуазель Даніель.

— Вона абсолютно здорова, — казав лікар, — і слід подумати, як бути. Адже квартиру мають опечатати, оскільки і професор, і його дружина загинули. Сумніваюсь, що нові власники клініки погодяться утримувати цю жінку, яку вже ніяк не назовеш хворою.

Мадемуазель Даніель непевно махнула рукою, мовляв, це не мій клопіт. А Дельфіна Фаржо взагалі нічим не сушила собі голову, бо збиралася на прогулянку. Коли хтось був у кімнаті, молода жінка здавалася цілком спокійною, зате на самоті її опосідали невідчепні думки, серце сходило болем, сльози застеляли очі.

— Поль Дроп, Поль Дроп! — бурмотіла Дельфіна Фаржо. — Бідолашний, як він любив мене, і як я люблю його тепер! — Її погляд суворішав, кулаки стискались, очі метали блискавки. — Таки це їхня провина, — бурчала вона. — В загибелі Поля Дропа винні Елен і Фандор!

То невже Дельфіна взнала, що відбувалося насправді? Так, вона все вже знала. Два дні тому, щоб лишитися наодинці, вона вдала, ніби заснула. А Фелісите тим часом базікала в сусідній кімнаті з мадемуазель Даніель.

Дельфіна почула те і, цікава, стала дослухатися під дверима до їхньої розмови. З неї вона дізналася геть про все. Вкрай розхвильована, вона аж знепритомніла. А коли опритомніла, то так володіла собою, що й словом не прохопилася, ніби щось знає. Нові переживання перемінили її: вчорашнє божевілля стало мудрістю. Та з поверненням розуму до неї повернулися страждання й життєві скрухи.

Дельфіна Фаржо вже збігла сходами і, йдучи коридором, що вів до парку клініки, зустріла Даніель.

Вона приязно кивнула їй головою.

— Піду, — мовила лагідно, — трохи погуляю в парку.

«Бідолашна, — співчутливо глянула на неї старша медсестра. — Зараз вона така щаслива, така погідна. Як їй сказати, що незабаром її попросять з клініки?»

І Даніель спробувала заговорити про це.

— Ви вже здорові, цілком здорові... Я рада і водночас мені сумно.

— Чому? — не зрозуміла Дельфіна.

— Тому, що ви покинете нас і заживете колишнім життям... Адже це дім недужих, здорових тут не тримають.

Дельфіна затремтіла, бо про таке вона не подумала. Але приховала неспокій і неквапом сказала:

— У мене ні родичів, ні родини, ні тим паче грошей — що ж мені діяти? — А тоді спитала: — Мадемуазель Даніель, чи не можна знайти мені якоїсь роботи в клініці? Це було б найкраще.

Даніель непевно махнула рукою:

— Здається, це буде нелегко: адже ви зовсім не знаєте нашої роботи... Та все ж замовлю за вас слівце.

Даніель пішла. Дельфіна дивилася їй услід і, стиснувши кулаки, сердито забурмотіла:

— Покинута... Всіма покинута. Та якби нічого не сталося, я була б щасливою і коханою, сама любила б... Мала б такого красеня, як професор Дроп, що нестямно любив мене, мов чоловік, мов коханець. — До горла їй підкотився колючий клубок. — А тепер його нема... Він помер задля мене... Помер через мене...

Молода жінка підійшла до одного з корпусів, де лежали хворі. Западали сутінки, в палатах запалювали світло, тож знадвору добре було видно все, що робиться всередині. Дельфіна зупинилася перед прочиненим вікном, чуючи й бачачи все, тоді як її саму ніхто не бачив.

У палаті на вузькій канапі, ніжно пригорнувшись одне до одного, сиділи й розмовляли молодий іще чоловік і дівчина. Дельфіна мимоволі відсахнулася.

— Вони!.. Вони!.. Це вони, — бурмотіла вона.

То були Елен і Фандор. Дівчина потроху одужувала, та й Фандор майже оклигав. Закохані звіряли одне одному майбутні плани, клялись і присягались у вічній любові.

— Елен, — казав Фандор, — я гадаю, що наші муки вже скінчилися... Трагічні хвилини промайнули, немов страшний сон. Ті жахливі нещастя, через які ми пройшли, поєднали нас навіки і наше кохання не згасне.

— Ох, Фандоре! — зітхнула Елен. — Я страждала, як і ви, але тепер забуду все, бо переді мною безмежне щастя. Жити з вами, Фандоре, бути біля вас, відчувати ваше кохання, — моє найпалкіше бажання, відколи я вас побачила. Раніше мені здавалося, що це нездійсненно, але тепер це все не за горами.

Вони палко поцілувались.

— Боюся, — проказала Елен, — боюся за наше щастя й часом думаю, що нас чекає попереду.

— А ти не думай, — заспокоїв її журналіст. — Я ж біля тебе, щоб кохати й захищати. І якщо коли-небудь знову постане на нашій дорозі Фантомас, то це йому так не минеться. Будь певна, Елен, тепер, коли ми разом, я буду куди сміливіший.

У двері тихо постукали — ввійшла мадемуазель Даніель.

— Перепрошую, — всміхнулася вона закоханим, — що заважаю, проте не надуживайте побаченням. Не забувайте, що мадемуазель Елен тільки одужує. Пане Фандор, я мушу вивести вас, Ідіть до себе, нехай дівчина відпочине. — І додала, щоб утішити: — Завтра ще буде день і ви знову побачитесь.

Фандор поцілував простягнуту Елен руку і подався до сусіднього корпусу, де лежав у палаті зі старим паралітиком, який з ранку до вечора незворушно пихкав люлькою.

Дельфіна Фаржо заціпеніло дивилася знадвору на все те, хвилювання забивало їй дух.

— Елен і Фандор! — пробурмотіла вона. — Отже, вони кохають одне одного... І не приховують цього... Вони щасливі!

Безталанна жінка знала Елен і Фандора й раніше. Вона зустрічалася з ними під час своїх трагічних пригод. Дарма що пов'язана з Фантомасом, вона не раз бачила Фандора й чула від нього про Елен. Тепер закохані викликали в пам'яті Дельфіни зовсім не втішні згадки про колишнє безладне життя. Та й Дельфіна, відколи почалися її злигодні, вбачала в Елен суперницю. Коли ще Дельфіна була закохана в іспанського інфанта, то дізналася, що Елен, хоч і не прагнула цього, здобула його прихильність, і той відтоді уникав Дельфіну. Та страшенно лютилась і не могла простити цього Елен. Проте згодом те забулося: адже коли Фантомас живцем поховав її, вона збожеволіла від жаху.

Та відколи до неї повернулася тьма, Дельфіна Фаржо невідступно думала, що саме Елен, Фантомасове поріддя, — вона щиро вірила, що Елен — донька того нелюда, — повсякчас стає їй на заваді, заважає іти обраним нею шляхом.

— Господи! — бідкалася вона, роздивляючись палату Елен, — як я страждаю. Яка я нещасна! І як я її ненавиджу!

Люто ошкірившись, із стиснутими кулаками, Дельфіна Фаржо дивилась, як Елен, вочевидь стомлена, вместила у великому кріслі й заплющила очі. Дельфіна несамохіть підступила ближче й зазирнула всередину.

— Я ненавиджу, ненавиджу, — бурмотіла молода жінка. — Он вона яка гарна й щаслива, що кохає і її кохають... А я теж маю право на щастя, проте страждаю... Моє майбутнє сумне й похмуре, але що я вдію? Звідси мене виганяють, я всього позбулася... Навіть не можу кохати, кого хочу, бо його відбрала смерть.

Її несамовиті, сповнені ревності очі прикипіли до Елен, яка щасливо всміхалася уві сні; їй, певно, снилося щось приємне.

Дельфіна раптом розчахнула вікно й нечутно перелізла через підвіконня. Ледь переводячи дух, нахилилася до Елен, злостиво роздивлялась її.

— Яка ж вона гарна! — враз зітхнула Дельфіна. А тоді її всю аж пересмикнуло: — Але як же я ненавиджу її!

Дельфіна пожвавішала. Її погляд став напруженим, як і кілька днів тому, ще до операції і смерті професора Дропа, що пожертвував собою, аби повернути їй розум. Дельфіна Фаржо, якої не бачила заснула Елен, почала щось шукати. Нишпорила в палаті, заглядала на полицю, етажерку. І раптом перед очима щось зблиснуло. Ніж! Дельфіна схопила його. Закусивши губу, з почервонілими очима підступила до Елен. Замахнулася і опустила руку з ножом на груди нареченої Фандора. При цьому несамовито зойкнула, а потім з дикунською зловтіхою кинула:

— Здихай, паскудо, всі мої нещастя через тебе!.. Я пропаща, приречена на довічну муку й безмежний відчай. Але я буду нещасна не одна. Я помстилася тобі за Поля Дропа.

Елен навіть не ворухнулася. Її обличчя побіліло, мов смерть. Дельфіна Фаржо, відпустивши ножа, загнаного по руків'я в плече Елен, вистригнула у вікно. І кинулася в ніч.

XXVIII

ШЛЮБ IN EXTREMIS

Через три дні в клініці відбулися жахливі події, настільки жахливі, що кожен їх свідок довіку запам'ятав те гнітюче видовисько, той невимовний розпач і страх.

Від удару ножом Елен втратила так багато крові, що хірурги боялися щось робити. Бо чи можна було сподіватися, що життєво важливі органи не зачеплені і молоді сили здолають те, що впало на неї так підступно?

— Ми порятуємо її! — казав наляканому Жювові і невтішному Фандору клініцист, яким замінили Поля Дропа і який опікувався тепер хворими в цьому скорботному домі.

Гай-гай! Наступного дня і лікарі, і медсестри вже не мали вчорашньої певності.

— Рана серйозна, вкрай серйозна, — приказував хірург на перев'язці.

Навіть стара Фелісіте, яка ніколи не впадала в розпач і вміла заспокоїти й утішити родичів хворих, утратила надію, бачачи, що температура вищає і вищає, а рана гноїться.

Хвора дедалі важче дихала, а це свідчило, що наближається агонія.

Пригнічені Жюв і Фандор вже й не виходили з клініки. Двоє друзів тільки мовчки презиралися час від часу знетямленими поглядами, припишкі біля узголів'я хворої, яка то марила, то жалібно стогнала.

— Вона пропала! — ридав Фандор уранці третього дня.

Елен і справді видавалася пропащою! Останню ніч вона тяжко марила і тільки вдосвіта, знесилена й виснажена, лежала в такій прострації, така непорушна й застигла, що Фандора охоплював смертельний жах. Він, схилившись над ліжком, тамував подих і вслухався в її майже нечутний віддих. І тільки коли чув його, мав певність, що кохана ще жива.

Жюв, переживаючи не менш, ніж Фандор, якого він любив наче рідного сина, схрестивши руки на грудях, стояв біля ліжка і в його підпухлих очах був безмежний біль. Ох же й важка ця безнастанна дванадцятирічна боротьба із всемогутнім Фантомасом! Страшна тінь злочинця знов покрила жалобним мороком палату, де вмирала Елен. Бо через те, що він напав на Максона, а Жюв заклав у сейф вибухівку і сейф вибухнув, Елен уперше потрапила до клініки, де Дроп, знетямлений коханням, наклав на себе руки, рятуючи Дельфіну Фаржо. А та помстилася за його смерть, вдаривши ножом безневинну Елен.

— Фантомасе! Фантомасе! — іноді стогнав Жюв. — Яка це жахлива покара за твої злочини! Помирає дитина, що ти її, ніколи нікого не любивши, любив наче власну доньку!

Серед медсестер і санітарок, що мовчки забігали до палати, вбиті горем Жюв і Фандор здавалися двома живими й непорушними статуями розпачу.

— Бідолашний Фандоре!

— Бідолашний Жюве!

Вони жаліли один одного, бо знали, який безмір горя в кожного на серці.

Годині о десятій ранку Елен розплющила очі. Дівчина, яка після страшних марень досі не впізнавала навіть лікарів, що метушилися біля неї, здивовано глянула на Жюва, потім на Фандора. Вона була така квола, така знесилена й виснажена, така близька до смерті, що видавалася втихомиреною і спочилою; неспроможна ворухнутися, вона, здавалося, мирно спить. Її вуста ледь помітно сіпнулися. Невже щось проказала? Жюв радше вгадав, аніж зрозумів: вона покликала Фандора.

Це й справді було так; на мить опритомнівши, Елен вимовила тільки одне ім'я — Фандорове! Журналіст схилився над нареченою. Аби збадьорити кохану, спробував усміхнутися. Та над Елен уже витала смерть. І як то буває перед смертю, віщим чуттям знала, що невдовзі помре, піде в могилу й небуття.

— Елен, Елен, — ніжно нашіптував Фандор. — Дівчинко моя, любя, ти кликала мене?

Елен пильно подивилася в його обличчя і зробила неймовірне зусилля, щоб спромогтися на кілька

слів. Фандора невимовно втішили ті її слова, що засвідчували найвідданіше кохання.

— Фандоре, — чи то прошепотіла, чи то зітхнула Елен. — Ви мене любите? І Фандор обхопив долонями вологі й схудлі руки вмирущої і підніс до своїх вуст. У тому чистому, благоговійному цілунку було стільки любові, що Елен — всього-на-всього його наречена — вдячно й щасливо всміхнулася.

А Жюв у ногах ліжка ридав. Фандор схилився над дорогим обличчям, не випускаючи тендітних рук, і глухим, мов із глибин душі, із самого серця, голосом примовляв:

— Я кохаю тебе, Елен, на світі ще так ніхто не кохав... Кохаю так, що на всій землі для мене існує тільки моє кохання. Кохаю так, як кохають тільки раз у житті. Кохаю і кохатиму довіку.

— Ти кажеш «довіку», — прошелестіла, ледь усміхнувшись, безталанна Елен. — Це скінчиться дуже скоро.

Фандор палко заперечив на ці слова безнадії:

— Ні! Таки довіку, це не скінчиться ніколи. Елен, Елен!.. Присягаю тобі, що схилитимусь перед тобою до останнього подиху. З усіх дівчат світу я обрав тільки тебе і, хоч би що мене чекало, ніколи не забуду, що був твоїм нареченим, що вважав тебе не тільки нареченою, а й дружиною, єдиною незрадливою подругою, вірним своїм товаришем.

Фандор вимовив ці слова, а на білім, мов віск, обличчі Елен заясніла незвичайна усмішка.

— Дружиною, — прошепотіла вона. А тоді зважилася: — Перед смертю, Фандоре, я б хотіла стати твоєю дружиною. Чи не можна побратися зараз?

Фандор аж відсахнувся, вражений:

— Побратися?.. Перед смертю?.. Зараз?..

І раптом йому сяйнуло. Адже існує шлюб in extremis. Адже не раз укладалися славетні шлюби в хвилини грізної і невідвортної смерті. Що ж, нехай буде так! Якщо вже в нього така жорстока доля, то він згоден на цей шлюб.

Зрештою, чого варта люта, невблаганна смерть? Він здолає її коханням, і цей шлюб, обручка на пальці вмирущої поріднить його з тією, яку вже чекає холодна могила, а не подружнє ложе.

— Елен, Елен! — приголомшено повторював Фандор. І знову долав свій розпач: — Я не хочу, щоб ти казала про смерть, ти не помреш. Я вдячний тобі, що ти погодилася стати мені дружиною... Я заприсягаюся тобі, що ми поберемося...

А час, на жаль, підганяв. — Лікар не приховував цього. Елен могла померти будь-якої хвилини. Якщо Фандор і справді хоче одружитися in extremis, то йому не слід гаяти час, а починати двобій із немилосердною смертю.

Чи випередять вони смерть?

А чи смерть випередить їх?

Фандор усміхнувся Елен, що ніби занурилася в джерело радості й світилася тихим щастям. Потім одійшов від ліжка.

— Жюве, — заблагав Фандор жалісним, наче й не людським голосом. — Жюве, мерщій знайдіть священника. Не знаю, які формальності потрібні для шлюбу in extremis, але гадаю, вони нескладні... А я збігаю до мері. Я хочу одружитися з Елен.

Жювові очі застелило слізьми. Як? Хіба таке можливо? Невже Фандор обмінюється з умирущою найсвятішими шлюбними клятвами? Жюв одразу запитав себе: «А чи погоджуватися мені? Чи годиться Фандорові шлюбитися зі смертю?»

Та Жювові вагання тривали лише мить. Інспектор навіть дорікнув собі за ці недостойні обрахунки. Адже Фандор не такий, щоб забути, був він чоловіком Елен чи ні; він і справді довіку поєднаний з Фантомасовою донькою.

Бідолашне дівча, безперечно, втішить цей обряд. Було б жорстоко відмовити у цьому її останньому, передсмертному проханні.

— Іди, Фандоре, — тихо мовив Жюв. — А я пошлю за священником.

Фандор знову підійшов до ліжка, де лежала Елен.

— Елен, наречено моя, — нахилився він до неї, — вже, мабуть, за годину ти станеш моєю дружиною.

Кинувши довгий прощальний погляд на кохану, — чи ще застане її живою. — Фандор вибіг із клініки.

У мерії Нейї бідолашний хлопець застав заспаного й байдужого службовця.

— Ви хочете шлюбу in extremis? — здивовано белькотів він. — Добродію, це ж безумство! Таке нікуди не годиться. Це бознаколишні звичаї, і я б вам не радив...

Фандору було нестерпно чути його бурмотіння.

— Я не питаю вашої поради, — сердито кинув він. — Мені потрібна лише довідка, оце й усе. Я хочу одружитися не пізніше, ніж за годину. Тож скажіть, що для цього потрібно, а решта нехай вас не обходить.

Службовець повів журналіста до заступника мера. По суті, в тих формальностях, в усіх діях, які мав виконати Фандор, було щось моторошне, а проте він брався до них із винятковим завзяттям, переймаючись швидкоплинними хвилинами, що їх відміряв велетенський годинник життя і смерті. Та чи встигне він?

Заступник, що прийняв Фандора, на щастя, був трохи жвавіший, ніж службовець. Він упізнав журналіста, побачив його збуджений стан і ні про що не розпитував, вдавшись лише до пояснень.

— Шлюб неможливий, — заявив він, — без певних формальностей, передбачених законом. Я маю на увазі заповіді. Шлюб in extremis, власне, можливий тільки з релігійного погляду. Отже, особи, які давно перебувають у громадянському шлюбі, можуть in extremis одружитися й за церковним обрядом. З погляду закону шлюб in extremis здійснити не можна, оскільки потрібно, щоб йому, як громадянській процедурі, передувала певна кількість заповідей, тобто публічних оголошень про майбутній шлюб. Бачите, добродію, що я, на превеликий жаль, не можу вас негайно одружити.

На ці слова Фандорові здалося, ніби світ захитався перед очима. З цього страшного виру неминучості виборсатися було годі.

— Я не можу з нею побратися, — бурмотів він. І подумав, що прийти до Елен з такою сумною новою не може. Адже це її вб'є.

— Гаразд, добродію, — розпачливо запитував журналіст, — а чи не можна обійтися без тих заповідей? Чи не можна... обійти закон?

Помічник тільки похитав головою.

— Можна, — усміхнувся він. — Але для цього потрібне щось виняткове. Коли хочете, я вам зачитаю. — Він погортав кодекс і голосно прочитав: — Стаття 169, вона гласить: «Король, отже, й президент республіки, коли для цього є вагомі підстави, може дозволити комусь із цивільних урядовців увільнити від інших заповідей...» — І додав: — Істотні тільки інші, бо перші я можу зробити хоч зараз. — Він сумно всміхнувся: — На жаль, я не певен, добродію, що вам пощастить одержати потрібний дозвіл від президента республіки.

Ці байдужі слова долинали до Фандора мов із страхітливого нічного кошмару. Чи є хоч дрібка надії побачити президента республіки, щоб вимолити той дозвіл?

Фандор, що вже три дні не виходив з клініки, раптом згадав, що на цей час мали обрати нового президента. Адже пробувши на цій посаді сім років, президент Файерс не клопотався тим, щоб поновити свій мандат. Отже, мали обрати нового президента. Та Фандор навіть не знав, хто він.

— А хто тепер президент? — поцікавився він.

Службовець навіть не приховав подиву й ошелешено подивився на Фандора.

«Невже можливо, — подумав він, — щоб у Франції знайшлася людина, яка б не знала, що вчора обрано нового президента?» А вголос сказав:

— Пан Пане, колишній міністр сільського господарства... Але кажуть, до нього важко підступитися.

Фандор уже не вагався.

— Гаразд, — мовив він, — я побачу пана Панса й отримаю від нього все, що треба. — Журналіст благально склав на грудях руки: — Добродію, закликаю вас, будьте в мерії, зробіть перші заповіді, — ось вам потрібні документи.

А десь через годину ви дасте нам шлюб.

Що за нечуваний задум снував бідолашний Фандор? Таки справді, лише молодість не визнає неможливого і на відчай душі кидається в авантюру, про яку б інший не подумав...

Вибігши з мерії, Фандор зупинив таксі. Він знав, що з політичних міркувань новий президент мусить негайно посісти своє місце. Отже, пан Пане, певно, вже освоює Єлісейський палац. Фандор вирішив податися прямісінько туди.

Таксі мчало, а Фандор лічив хвилини. «Як довго їдемо», — думав він.

І в ньому спалахнула лють проти безглузлого закону, який іноді мовби знущається з людей, завдаючи їм жорстоких мордувань.

Вони під'їжджали до передмістя Сент-Оноре, а Фандор уже усвідомлював, скільки труднощів треба йому здолати, аби досягти успіху. Адже президент, певно, по шию завалений новими обов'язками. Як він прийме Фандора? І чи прийме взагалі? Фандор чомусь пригадав кілька анекдотів, чутих у редакції.

Новий президент не користувався популярністю, його вважали надто свавільною і неприємною людиною, що шанує насамперед усілякі формальності.

«Я не втраплю до нього, — думав Фандор. — А якщо він і прийме мене, то відразу й виставить».

Та коли таксі звернуло на Єлісейський бульвар, Фандор аж здригнувся.

— Господи! — вихопилося в нього.

Перед ними мчав розкішний, запряжений цугом екіпаж. Попереду неслися кінні кірасири, біля дверцят карети їхали верхи офіцери, а позаду знову видніли кірасири.

— Господи! — повторив Фандор.

Доля наче хотіла завдати йому ще більших мук і накинула ще одне жахливе випробування: він побачив, що доля таки невблаганна. Бо ж попереду їхав президент республіки; він їхав з Єлісейського палацу зробити візит голові Сенату й голові Палати депутатів!

— Все пропало! — аж застогнав журналіст. Та раптом стрепенувся і гарячково опустив шибку до водія. — Розвертайтеся, і я дам вам тисячу франків, якщо у вас вийде. Ви мусите наздогнати екіпаж і порівнятися з ним, щоб я міг бачити президента.

Водій вагався, і Фандор наполіг:

— Швидше, швидше! Я даю дві тисячі франків!

Той скорився, хоч і страшенно боявся, що може вскочити в жахливу халепу. Але обіцяна винагорода переважила його сумніви.

— Гарзд, зараз доженемо.

Таксі розвернулося. Натиснувши на акселератор, водій погнав машину вперед. За хвилину таксі догнало президентський кортеж. Оскільки воно було на пристойній відстані від карети, Фандор зважився на відчайдушний учинок. Він раптом відчинив дверцята, став на підніжку, а тоді зіскочив на землю. І відразу несамовито залентував люд, що з тротуарів стежив за президентським кортежем. І хоч Фандор вистрибнув з таксі на швидкості, та за хвилю, зберігши рівновагу й ухилившись від кірасирів, був уже на підніжці президентського екіпажу.

— Благаю вас, пане президент, вислухайте мене! Я Жером Фандор, чесна людина...

Тієї ж миті пролунав вигук, і коні, хльоснуті батогами, помчали учвал.

Водночас кірасири щільно оточили президентський екіпаж.

Але Фандор, учепившись у дверцята й ризикуючи опинитися під колесами, благав:

— Пане президент, вислухайте мене, благаю! Мені дорога кожна хвилина...

На Фандорове плече лягла чиясь рука, силкуючись одірвати його від карети. То молодий офіцер, начальник ескорту, подумавши, що то зловмисник, а тому украй стривожений, прагнув убезпечити президента від можливого замаху.

Та Фандор цупко тримався.

— Я чесна людина! — кричав він. — Пане президент, вислухайте мене!

І тут сталося диво. В екіпажі президента сидів полковник, начальник військової охорони. Він, придивившись до нападника, раптом озвався:

— Пане президент, я знаю цю людину. Це журналіст Фандор, тож ніякої загрози вам немає. Вислухайте його, певно, щось украй серйозне.

Президент гучним голосом звелів:

— Тихіше... Їдьте повільніше. За мною не женуться.

Фандор чи й уторопав, що, власне, сталося. Його божевільна витівка вдалася саме тоді, коли здавалося, ніби всьому край. Президент запросив його в екіпаж, а тим часом публіка, зачудована мужністю і спокоєм президента, захоплено вигукувала здравиці. Фандор, насилу переводячи дух, уже міг пояснити, що штовхнуло його на такий відчайдушний крок.

— Пане президент, — казав Фандор, — помирає моя наречена Елен, Фантомасова донька... Десять років я присвятив себе служінню державі, і тепер прошу в держави, яку ви представляєте, найвищої ласки. Любий президенте, тільки ви звільните мене від деяких шлюбних формальностей. Я з милосердя хочу одружитися in extremis і благаю: зважте на моє прохання.

А втім, Фандор говорив довго. Іноді плутано, але не усвідомлював цього. Ненастанно благав і чи й помітив, що президентський кортеж раптом змінив маршрут, об'їхав навколо площі Етуаль і вже спускався вулицею Великої Армії до Нейї:

— Швидше! Женіть швидше!

У невеликій палаті, де до вмирущої Елен впритул підступалася смерть, зібралось сумне товариство. Там був Фандор — такий блідий, ніби й у нього була смертельна рана. Біля нього стояв Жюв. Стояв і санітар, якого гукнули, щоб був за свідка при цьому незвичному шлюбі. Біля них був і високий дід, теж свідок, якого навіть ніхто не представив: він навално ввійшов до кімнати й поведився досить дивно. Осторонь зігнувся в шанобливому поклоні заступник мера, що прибіг з мерії, священник, що ладнав тимчасовий вітвар, і сам президент республіки; він підійшов до вмирущої на прохання її нареченого.

Перед дверима палати, розчехнутими навстіж, щоб було видно всю церемонію, товпилися медсестри й санітари. Саме в таких незвичних умовах, серед смутку й журби, в палаті вмирущої ладналося Фандорове весілля.

Заступник мера, що його підганяв лікар при Елен, який відзначав погіршення її стану, теж діяв швидко. Він квапливо промимрив необхідну формулу, аби шлюб мав юридичну силу. Тоді спитав:

— Хто свідки нареченого Жерома Фандора?

— Я, — озвався президент і вийшов наперед.

Оскільки така відповідь вразила заступника ще дужче, президент повернувся до Фандора:

— Добродію, цей шлюбний протокол я підписую від імені всіх французів і засвідчую вам захоплення всієї нації.

— Дякую! — збентежився Фандор.

— А другий свідок? — знову спитав заступник.

— Я, — відповів Жюв.

— Гарзд... А свідки нареченої?

Санітар, саме той, кого в клініці називали Клодом, ступив ближче, а за ним — невідомий літній добродій.

— Гарзд, — схвально кивнув заступник.

Коли папери були готові, заступник оголосив:

— Мадемуазель Елен, що народилася від невідомого батька й невідомої матері, нібито Фантомасова донька, ви згодні взяти добродія Жерома Фандора за чоловіка?

Елен, яка, здається, збрала усі свої сили, відповіла твердо й виразно:

— Так, згодна.

По щоках Фандора покотилися сльози, а заступник тим часом запитав:

— Добродію Жероме Фандор, ви згодні взяти мадемуазель Елен за дружину?

— Так, — чітко мовив Фандор. І вже тихіше, тремтячим голосом додав: — Це моє найзаповітніше бажання.

І торкнувся худенької руки хворої, закоханими очима подивився на Елен. Та віддячила йому довгим відданим поглядом.

Заступник, збентежений тим, що церемонія відбувається при самому президенті, випростався і проказав останні слова:

— Добродію Жероме Фандор і мадемуазель Елен! Іменем закону я проголошую вас чоловіком і жінкою!

Настала черга й священика, розчуленого не менше, ніж присутні. То був старий абат із блідим і висхлим обличчям, довгим сивим волоссям і лагідним голосом. Квапливо, як і заступник, адже смерть от-от мала викрасти молоду дружину в бідолашного чоловіка, він проказав священну формулу:

— Візьміться за руки, діти мої. Скажіть мені, чи згодні ви поєднатися перед Господом святим шлюбом?

Обоє одночасно сказали:

— Так.

— Тож будьте поєднані перед Господом, як і перед людьми!

Священик звів старечу руку і врочисто осінив одружених широким хрестом — символом надії і пам'яті про людські муки. Промовив молитву, а тоді повторив:

— Будьте поєднані.

І коли почуття присутніх напружилися до краю, почувся голос секретаря:

— Панове, будь ласка, поставте свої підписи під актом цивільного шлюбу.

Президент підійшов першим. Коли всі чотири свідки своїми підписами підтвердили юридичний акт про шлюб Жерома Фандора і Елен, секретар сухо застеріг:

— Якщо упродовж трьох місяців після цього акту, який завдяки люб'язному дозволу присутнього тут президента відбувся без попередніх заповідей, і молоді не подбають про здійснення тих заповідей, то шлюб буде скасовано.

Проте ніхто вже не слухав службовця. Фандор став на колінах біля Елен і поцілував її в чоло довгим, ніжним і палким поцілунком.

— Моя дружина, моя люба дружина, — тихо казав Фандор на вухо Елен з безмежним щастям і безмежною скорботою.

Та раптом Фандор відчув, як хтось торкнувся його плеча.

— Підводьтєся, вона помирає.

То лікар урвав перші пестоці молодят. Фандор застогнав:

— Господи, вона помирає... Ні! Ні! — скрикнув бідолашний Фандор. І таки справді, завдяки піклуванню лікаря, Елен розплющила очі.

— Кохана моя! — зрадів Фандор. — Хвала Богові! Тільки не розмовляй. Треба, щоб ти одужала.

Елен мовчала. А Фандор раптом помітив Жюва: він стояв перед книгою записів актів громадянського стану. Зблідлий інспектор вражено дивився на записи, і Фандор здогадався, що сталося щось незвичайне.

— Жюве, що з вами?

Жюв мовчав.

Фандор підбіг до інспектора, і той тицьнув пальцем у підписи чотирьох шлюбних свідків:

— Поглянь, Фандоре.

Фандор придивився. Першим стояв підпис президента, далі — Жювів. Але два інші підписи приголомшили журналіста. Нижче Жюва лишив автограф свідок Елен, добродій, який загадково потрапив у палату й підписався: «Граф д'Оберкампф, обер-камергер королеви Голландії, хрещений батько Елен Майєнбург, що стала дружиною Жерома Фандора». А нижче цього химерного підпису стояв четвертий, ще несподіваніший — санітара Клода; він підписався справжнім ім'ям — «Фантомас».

Жером Фандор підвів голову, шукаючи поглядом дивного стариганя, що назвав себе хрещеним батьком Елен, а її саму — Елен Майєнбург. Водночас шукав і санітара Клода, який зважився підписатися «Фантомас» і який, мабуть, і справді ним був. Ні одного ні другого в кімнаті не було. Високий добродій і Геніальний злочинець зникли!

XXIX

ВАРТОВІ ТРУНИ

Коли Фандор приглядався до книги запису актів громадянського стану, то зробив дивовижне відкриття, що свідками Елен стали люди випадкові: з одного боку, страшний Фантомас, а з другого — граф д'Оберкампф, обер-камергер Голландії. Він просто отетерів. Що означають підписи цих двох чужаків? Як Фантомас, коли вже санітар Клод і справді Фантомас, наважився підписати справжнім іменем шлюбну угоду? Чого це граф д'Оберкампф назвався хрещеним батьком Елен і вважає, що її звати Елен Майєнбург?

Знервований і розгублений Фандор, убитий розпачем, до якого довели ці незвичайні події, які віднедавна навалювалися на нього, не знав, що й гадати. Проте міркував над цим він недовго. Надто великий смуток не давав зосередитися на іншому; його тривожили лише думки про Елен.

— Облишмо це, Жюве, — благав він. — Яке це має значення? — І знову опустився на коліна біля Елен, прикипівши поглядом до вмирущої.

Жюв хвилину вагався. Він читав і перечитував фатальний рядок, де санітар Клод підписався як «Фантомас»!

— От паскуда! — бурчав Жюв. — Помирає його донька, а він глузує і кпинить. Фантомасові й справді немає нічого святого.

Жюва тим часом мордували дві думки. Йому страшенно кортіло знову повести непримиренну боротьбу проти Генія зла, проти нелюда, що вимкнувся з зали суду в Міньясовій подоби і ще раз утік, тепер перекинувся на санітара Клода. Отже, й уник арешту, про який віддавна мріялось інспекторові.

— От паскуда! — лютився Жюв.

Він уже ступив крок, щоб вийти з кімнати й віддати наказ, щоб поліція шукала Фантомаса. Але помітив Фандора, що вкляк біля Елен, тоді як лікар за ним промовисто хитав головою. Так, цієї миті він багато віддав би, аби переслідувати злочинця. А проте лишився... Ноги його наче прикипили до землі у палаті, де помирала нещасна Елен.

«Я не можу його залишити», — думав Жюв. Дивлячися на Фандора, він уявляв, який розпач долає його молодого друга. Адже добре видно, що смерть Елен не забариться, що настане вона через лічені хвилини. Уже абат, що освячував шлюб, тихо бурмотів поминальну молитву. За ним зі скорботними обличчями, знявши капелюхи, застигли заступник мера й президент. Тільки секретар був незворушний. Він тим часом нумерував сторінки, не усвідомлюючи, що ця його дія зараз недоречна й огидна.

Жюв лишився і на кілька хвилин навіть забув про Фантомаса. Драма невпинної боротьби з бандитом поблякла перед драмою Елен, цієї бідолашної дівчини й нареченої, яку нещаслива доля помістила в цю клініку і яка мусила одружитися за трагічних і сумних обставин.

Збігло кілька хвилин, Жюв навіть не тямив, що з ним. Він стояв навколішки й плакав, не помічаючи сліз. Горе його було незмірним, він тяжко побивався за Елен. Та ще більшого жалю завдавало йому нещастя Фандора, що був йому наче рідний син.

— Бідолашний, — проказав Жюв. І повторив, дивлячись на Елен: — Бідолашні діти!

У палаті було тихо, тільки шурхотіли сторінки, що їх гортав байдужий секретар. Збігло ще кілька хвилин, і раптом лікар порушив тишу.

— Пане Фандор, — мовив він повільно, — поцілуйте мадам.

Фандор злякано дивився на нього, і лікар поквавив його:

— Швидше...

Фандор схилився над восковим обличчям, приклався губами до вуст Елен.

Відчув її останній віддих, і йому здалося, ніби серце його розбилося на друзки, коли уста Елен нараз похололи, знерухоміли, обм'якли.

Лікар узяв руку бідолашної і сумно відзначав, як слабшає пульс. Потім мляво махнув рукою, безсилий перед невблаганною таїною смерті. Лагідно, з безмежним смутком повідомив:

— Це вже кінець!

Фандор підвівся і одійшов у куток, здригаючися від ридань. Жюв підійшов до лікаря.

— Вона й справді нежива? — запитав він, мовби не можучи збагнути жахливої правди, мовби гадаючи, що почув моторошне блюзнірство, неможливе й неприпустиме. Але лікар лише похитав головою.

— Вона померла, — проказав він, — і зовсім не страждала. Бачите, який у неї спокій на обличчі?

Президент республіки і заступник мера мовчки попросилися. І вийшли, щоб не порушити безмежної трагедії, яка розігралася перед ними, розуміючи, що слова розради видаватимуться зараз глумом, коли все огорнув розпач. Лікар одвів Жюва вбік:

— Мене непокоїть ваш приятель. Цей бідолашний молодик у крайньому відчаї. Подбайте про нього, пане Жюв. Спробуйте розрадити, збурюйте в ньому вже й не знаю які почуття, але не давайте думати про цей невеселий шлюб, про цю страшну смерть. Людський мозок здатний боротися до певних меж... Подбайте про свого друга.

Жюв здригнувся. Йому здалося, що насувається нове невблаганне лихо, що замало цього горя і сліз. Атож, може статися непоправне.

І Жюв уявив найстрашніше, як Фандор божеволіє і поринає в морок безумства! Та чи можливе таке жахіття? Чи не помиляється лікар, що з поважним виглядом говорить про таке? Затиноючись, Жюв пробурмотів:

— Ви слушно кажете, докторе, цілком слушно.

Жюв повернувся, щоб іти до Фандора. І нараз занімів, застиг, ужахнувся, Фандора в палаті не було, він зник. Жюв навіть очам не повірив. Схаменувшись, кинувся з палати в коридор. Фандор мусить бути десь тут. Він, знетямлений розпачем, утік, аби не бачити знерухомілого й знекровленого обличчя коханої, білішого за подушку. Жюв гадав, що журналіст десь плаче, забившись у куток. Та не побачив його! Коридор був порожній! Ошелешений Жюв метнувся назад у палату.

— Фандоре! Фандоре!

У невеликій кімнатці були тільки лікар і стара Фелісіте, що клопоталася біля небіжчиці, востаннє її обмиваючи й опоряджуючи, обсипаючи квітами.

— Фандоре! Фандоре! — розпачливо покликав Жюв.

З'явився санітар. Він прийшов з першого поверху і простягнув Жюву візитку.

— Для вас, пане!

Жюв вихопив її й отетерів: то була Фандорова візитка. На ній олівцем тремтячою рукою було написано кілька слів. Жюв одразу впізнав той нерівний почерк. Ось про що сповіщали майже нерозбірливі рядки:

«Жюве, не лякайтеся. Я страждаю, тяжко страждаю, але духом не занепаю. Мені треба побути самому. Я піду, куди очі бачать. Подбайте про мою бідолашну Елен, не залишайте її... На Бога, не залишайте її. Я скоро повернуся».

Жюв аж затремтів.

— Господи, — бурмотів він, — що має значити це послання? Невже Фандор і справді збожеволів?

Інспектор опустився на коліна біля ліжка, затулив обличчя руками і заридав. Його плечі немов притиснув униз страшний тягар. Проте помалу Жюв заспокоївся, сльози висохли. Поряд стояла навколішки черниця з монастиря Сен-Венсен-де-Поль; вона перебирала чотки, і в палаті чулось, як одна по одній цокають кісточки. На підвіконні знадвору цвірінькало кілька пташок. Запалені свічки сповнювали палату теплим духом воску.

Жюв пробув біля небіжчиці до ранку.

Наступного дня о четвертій годині пополудні французький міністр закордонних справ звелів пустити до нього його світлість графа д'Оберкампа, обер-камергера її Величності королеви Голландії. Служник пропустив відвідувача і щільно причинив двері міністерського кабінету.

Француз і голландець привіталися.

— Ваша світлість просили аудієнції? — спитав міністр закордонних справ. — Буду радий

прислужитися вам.

— Пане міністр, — відповів граф, — я дякую вам за виняткову гречність. Мій візит не протокольний, я приїхав до Парижа інкогніто. Мені вкрай необхідно вас бачити, і я безмежно вдячний, що ви покинули кабінет міністрів задля цієї термінової аудієнції.

— Радий прислужитися вашій світлості, — знову вклонився міністр. — Але чим викликані ваші відвідини?

— Пане міністр, зараз ви все почуєте.

Граф д'Оберкампф, обер-камергер королеви Голландії сів у фотель. Та одразу ж підвівся і підійшов до великого столу, за яким сидів французький міністр. Стишивши голос, ніби мав сповістити вкрай важливе, ніби хотів, щоб його чув тільки міністр, він заговорив:

— Пане міністр, ви, безперечно, знаєте про останні події, що збурили Париж?

Міністр закордонних справ не приховував подиву:

— Що ви маєте на увазі, ваша світлість?

Граф д'Оберкампф повів далі:

— Я маю на увазі трагічні події, яким сьогодні всі газети присвячують спеціальні випуски.

Міністр закордонних справ здивувався ще більше:

— Отже, йдеться про шлюб *in extremis* журналіста Жерома Фандора й смерть бідолашної Елен, нібито Фантомасової доньки?

— Так, пане міністр.

— Я чекаю, що ваша світлість скаже з цього приводу, — вклонився міністр.

— Те, що я скажу, пане міністр, — вкрай серйозне, і воно напевно здивує вас. Ви знаєте, хто був свідками нареченої?

— Я щойно довідався про це на засіданні кабінету міністрів, — спохмурнів міністр. — Знаю, що президент республіки та інспектор Жюв були свідками і що ваша світлість була свідком нареченої разом із тим нелюдом Фантомасом... Мабуть, ваша світлість хоче просити мене, щоб не поширювалися небажані чутки...

— Аж ніяк, — урвав його граф д'Оберкампф. І поки міністр снував здогади, граф д'Оберкампф урочисто проголосив: — Пане міністр, дозволю собі сповістити те, чого ви не знаєте. Та, що *in extremis* стала дружиною журналіста Фандора, та, яку знають під іменем Елен, — не Фантомасова донька.

— Я це знаю, — зауважив міністр. — Але ж вона одружилася як жінка, в якої батьки невідомі.

— Гай-гай, — сумно всміхнувся граф. — Пане міністр, я сьогодні ще не можу сказати, хто саме був батьками бідолашної жінки, трагічній долі якої заманулося, щоб її вважали Фантомасовою донькою. Вам досить тільки знати, пане міністр, що вона голландка і то дуже високого роду.

Ці слова так вразили міністра закордонних справ, що він навіть забув про дипломатичну стриманість.

— Господи! — вихопилося в нього. — Невже ерцгерцогиня? — Бо пригадав, що голландський протокол вимагає, аби хрещеними батьками ерцгерцогів були камергери двору.

Граф д'Оберкампф заперечливо похитав головою:

— Вище!

— Невже принцеса?

— Ще вище, пане міністр.

Заява була настільки серйозною, що міністр закордонних справ стривожився. Але недовірливо мовив:

— Певно, ваша світлість помиляється. Адже хто може бути вище принцеси?

— Королева, пане міністр, — чемно вклонився граф д'Оберкампф. І відразу, ніби прагнув відволікти

увагу співбесідника від нерозважливих слів, додав: — На жаль, мушу повторити, що не могу звірити вам чужої таємниці. Я прибув до Парижа узгодити з французьким урядом деякі питання щодо неї. Але випадкові заманулося, щоб я приїхав надто пізно, тієї миті, коли її смерть вкинула б у жалобу всю Голландію, якби тільки про неї дізналися в країні. Пане міністр, тепер ви розумієте, в якій таємниці слід усе зберігати. В книзі записів актів громадянського стану бідолашну жінку записано як Елен Майєнбург. Це — вигадане ім'я. Проте саме з цим іменем безталанниця мусить спочивати вічним сном. Пане міністр, я прийшов не тільки сповістити про ці дивовижні речі. Я прийшов благати ще й допомоги. Вона залежить не так від вас, як від французького уряду. Але знайте, що зі мною разом вас благає уся = Голландія.

Граф д'Оберкампф випросився й говорив уже як повноважний посол великої країни. Французький міністр уклонився й мовив:

— Кажіть, ваша світлість. Адже ви знаєте, що Франція завжди рада прислужитися Голландії. Якщо та допомога, про яку ви зволите просити, можлива, то ми, безперечно, надамо її. Якщо ж неможлива, то уряд зробить усе, аби згладити ту неможливість.

Граф д'Оберкампф приклав руку до серця:

— Від імені моєї ласкавої повелительки, королеви Голландії, від імені голландського народу маю честь просити тіло нещасливої і шляхетної Елен Майєнбург. Мій уряд уже вислав до Шербура лінкор, аби забрати труну з останками однієї з найшляхетніших і однієї з найнещасливіших дочок нашої королівської родини. Французький уряд виявить велику ласку, якщо дозволить забрати останки тієї, що повинна спочивати у склепах наших королів.

Приголомшений міністр закордонних справ навіть подумав, чи не сниться йому. Хто ж та Елен? Ким є насправді Фантомасова донька? Адже граф д'Оберкампф не тільки мовить про дивовижні речі, а й вимагає тіло небіжчиці, каже, ніби голландський уряд вирядив до Шербура лінкор, щоб забрати останки бідолашної жінки. Все ще збентежений, міністр закордонних справ уклонився.

— Можете не сумніватися, що французький уряд радо задовольнить ваше прохання і прохання народу Голландії. Та, хто вважається Фантомасовою донькою, не має батьків, тож наші закони дозволяють віддавати її останки будь-кому, хто попросить. Ви зможете поховати її так, як велять ваші звичаї.

Тим часом у Парижі множилися спеціальні випуски газет, а серед людей ширилися найхимерніші чутки. Звісно, трагічна смерть бідолашної Елен не лишилася непоміченою. Її незвичайний шлюб коментували без угаву. Через нескромних медсестер преса дізналася, які дивні були в небіжчиці свідки. Всі вже знали, що Фантомас був одним із тих свідків, що він поставив свій підпис поряд із підписом президента, що ввечері до Шербура припливе голландський лінкор у жалобі, щоб забрати на батьківщину останки молоді жінки, що належала до однієї з найзначніших королівських родин Європи.

Але найдужче тривожились у префектурі поліції. Адже там переймалися не лише сенсаційними новинами в газетах, що давали стільки поживи публіці, а й схвильовано обговорювали дві страшні події, які, схоже, провіщали ще тяжче лихо.

У клініці, після довгого нічного сидіння біля покійної, готувалися класти в домовину Фантомасову доньку. Про те, як це зробити, надходили якнайсуворіші інструкції з голландського посольства. Дівчину поклали в пишну дубову труну, оббиту всередині білим сатином. Коли труну вже накрили віком і назавжди сховали небіжчицю від світу, присутніх на цій сумній церемонії огорнув новий смуток. Всіх, проте, вразили, що славетний журналіст Жером Фандор, чоловік небіжчиці, не прийшов. Він зник одразу по смерті Елен, і ніхто не знав, де він. Але й це ще не все! Коли привезли труну, інспектор Жюв ще сумовито стояв біля ліжка. А коли померлу Елен поклали до труни, виявилось, що й Жюва нема, як і Фандора. Ніхто не міг сказати, де він, ніхто не бачив, коли він пішов. У палаті охороняти труну лишилося четверо національних гвардійців на чолі з лейтенантом; їх прислав французький уряд, який, зважаючи на прохання голландського уряду, дотримувався рекомендованого церемоніалу.

Дві черниці, без упину перебираючи чотки, шепотіли молитви й ладні були, як тільки дозволять, супроводити небіжчицю до Голландії.

А префектуру дедалі дужче непокоїла відсутність Фандора й Жюва. У Шербурі, коли відгрімилі гармати й кораблі віддали військові почесті, домовину перенесли на катер під голландським прапором. Кораблі стояли в жалобі, матроси взяли на караул. Труну підняли на борт голландського лінкора, і той, дещо квапливо, підняв якір.

Жюв і Фандор не з'явилися.

Елен, загадкову Елен, яку довго вважали Фантомасовою донькою і про яку хіба королева Голландії та граф д'Оберкампф знали, хто вона насправді, повезли до туманних берегів Країни озер та каналів.

Труну не супроводив жоден француз; майбутній похорон видавався таким сумним, що з нею не поїхав ніхто з близьких. Елен могла бути голландкою, могла бути й королевою, однією з найшляхетніших представниць монарших домів, що й досі правили в Європі. Але на борту голландського лінкора її оплакували лише дві черниці з блідими обличчями й білими накидками на головах.

І раптом сталося таке, що ще більше поглибило сум цієї врочистої поховальної процесії. Щойно лінкор вийшов у відкрите море і попрощався з французькою землею двадцять одним гарматним пострілом, труну поставили у каюті, перетвореній на справжню каплицю.

Граф д'Оберкампф, що з адміралом оглянув лінкор, нагадав про належні почесті.

— Нехай труна стоїть у каюті, — звелів він. — Двері замкніть, а біля них поставте почесну варту з двох моряків зі зброєю; міняйте їх щогодини.

Та чи ж можливо, щоб нікого не було коло труни? Невже бідолашній небіжчиці належать лише королівські почесті? Невже останньої ночі біля неї будуть лише озброєні моряки? Обидві черниці подалися до голландського адмірала й попросили дозволу побути ніч біля небіжчиці, помолитися за її душу.

Адмірал спершу відмовив їм:

— Це не за голландським звичаєм!

Та черниці не відступалися, і адмірал, зворушений такою відданістю, зласкавився. Бо відмовити було б надто жорстоко.

— Гаразд, — поступився він, — я розпоряджуся. Ви побудете біля труни цілу ніч.

У каюті з труною черниці поставали навколішки одна навпроти одної й відразу заходилися перебирати чотки, шепочучи молитву. Їх розділяла тільки зловісна дубова домовина.

Повільно минали довгі години. Корабель тим часом плив у відкритому морі, важко здіймаючися на хвилях. Час від часу котрась із черниць уривала молитву, підводилася і знімала нагар або поправляла вінок, що сповз. Тоді тяжко зітхала й знову ставала навколішки. А час спливав. Уже вчетверте лунали команди за дверима каюти, звітуючи, що міняється почесна варта. Одна з черниць, що доти ревно молилася й перебирала чотки, раптом озвалася:

— Сестро, ви спочили б трохи. Ідіть до своєї каюти й перепочиньте часину. А потім змініте мене.

Але та відмовилася.

— Ні, — відповіла вона так само лагідно. — Я дала обітницю десять разів перебрати чотки, молячися за упокій душі померлої. Ідіть спершу відпочиньте ви, сестро. А вдосвіта підмініте мене.

Обидві черниці досить довго сперечалися, кому першій іти й відпочити. Жодна не хотіла поступатися іншій.

— Сестро, та ви ж он як стомились! — казала одна.

— Сестро, та й вам не можна так мордувати себе! Вам спочинок потрібніший! — наполягала друга.

— Ні, приписи вашого ордену не схвалюють такі довгі молитви!

— Це, сестро, ви собі краще нагадайте! — огризнулася друга.

Черниці підхопилися з колін. Вони — о диво! — люто дивилися одна на одну.

У невеличкій каюті раптом ніби щось зашурхотіло, або скорше зарипіло. На борту військового корабля, біля домовини такий звук видавався дещо дивним.

Черниці сторопіли. У тьмавому миготінні свічок було видно, як побіліли їхні й так бліді обличчя.

— Сестро!

— Що це?

І раптом застиглу тишу порушила лайка. Грубий чоловічий голос несамовито скрикнув:

— То це таке паскудство, га?

І тоді сталося щось неймовірне. Одна з черниць, мало не перекинувши свічник та вінки, метнулася до труни. Витягла з кишені викрутку й квапливо почала відкручувати шурупи. За нею підбігла й

друга черниця, що й собі, схоже, збагнула нечуване ошуканство. Мерщій витягла з капшучка свою викрутку й теж заходилася біля шурупів.

За якусь хвилину обидві вже піднімали віко труни, заглядаючи в неї.

— Елен! — раптом згукнула одна.

— Елен! — згукнула за нею і друга.

А тоді злякано зойкнули й відсахнулися:

— Труна порожня!

— В ній тільки пісок!

Труна хитнулася і впала на підлогу.

— Хто ви? — вигукнула одна з черниць і в руці її зблиснув револьвер. Але й друга черниця вже тримала револьвер.

— Скидаймо маски! — звеліла одна.

Лівими руками обидві черниці здійняли свої маски. І в каюті, більше схожій на капличку, біля труни з піском розігралася вражаюча сцена. Дві черниці, вже без масок, утупилися одна в одну несамовитими поглядами, аж трусячися від люті.

Невже то й справді дві черниці? Ні, то були не черниці. Під чернечими шатами їх годі було розпізнати. А тепер одразу стало видно, хто вони такі. З вуст обох вихопився одночасно крик ненависті:

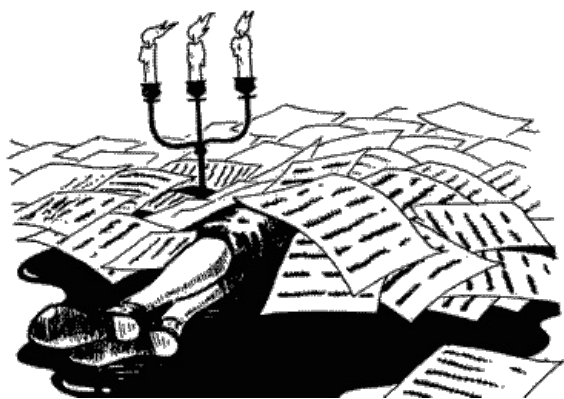
— Фантомас!.. Фантомас!..

— Жюв!.. Жюв!..

І таки справді, однією з черниць був інспектор Жюв! А другою — розбійний Фантомас! Якусь хвилю закляті вороги мовчали, ладні будь-якої миті зчепитися в смертельному двобої. Та раптом Фантомас озвався:

— Жюве, ми обоє — і ти, і я — зазнали поразки. Елен у труні немає. Отже, перемога за Фандором!

Фантомас проказував це, а його револьвер був спрямований на Жюва. Але й інспектор не мав навіть гадки опустити свій револьвер. Що цим хотів сказати Фантомас? Куди поділося тіло Елен? І що за події насправді відбулися?

Примітки

Грабовський Володимир Павлович (нар. 1953 р.) — працює в редакції тижневика «Фортуна». Дебютував у «Всесвіті» 1986 р. як співавтор перекладу повісті Рене Деспестра «Ярмарковий стовп». Перекладає з французької.

Таращук Петро Всеволодович (нар. 1956 р.) — працює редактором видавництва «Дніпро». Дебютував у «Всесвіті» 1988 р. перекладом драми А. Камю «Калігула». Перекладає з французької та німецької.

2

Фелісіте — щастя (франц.).

3

Цитата з Біблії.

4

На порозі смерті (*лат.*).